МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ЛЮБИМОВА ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 81-116.3 : 811.581.11+367.7

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

10.02.13 – мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії

Дисертація
на здобуття ступеня кандидата філологічних наук

Науковий керівник
Сорокін Сергій Володимирович,
кандидат філологічних наук,
доцент

КИЇВ – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 4
ВСТУП 5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ 14
1.1. Проблематика досліджень граматичної системи китайської мови 14
1.2. Аналіз граматичної системи китайської мови у світлі лінгвістичного функціоналізму 19
1.2.1. Поняття "функція" і "функціональний" 20
1.2.2. Роль функціонального підходу в дослідженні граматичної системи китайської мови 23
1.3. Категорія модальності в сучасній китайській мові як об'єкт функціоналістичних розвідок 31
1.4. Теорія польових структур і поняття функціонально-семантичного поля у контексті вивчення категорії модальності в сучасній китайській мові 41
1.5 Поняття категорійної ситуації та її типи 45
Висновки до розділу 1 50
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ 52
2.1. Критерії відбору матеріалу дослідження 53
2.2. "Антропоцентричний чинник" як семантична основа ФСП модальності (суб'єктивної) у сучасній китайській мові 56
2.3. Основні етапи моделювання ФСП 58
2.4. Методика аналізу категорійних ситуацій у складі ФСП модальності в сучасній китайській мові 64
Висновки до розділу 2 66

РОЗДІЛ 3 СТРУКТУРА ФСП МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ 69
3.1. Функціонально-семантичне субполе модальності можливості 70
3.2. Функціонально-семантичне субполе модальності необхідності 86
3.3. Функціонально-семантичне субполе модальності достовірності 100
3.4. Функціонально-семантичне субполе модальності оптативності 116
3.5. Функціонально-семантичне субполе модальності імперативності 128
Висновки до розділу 3 144
РОЗДІЛ 4 ТИПОЛОГІЯ КАТЕГОРІЙНИХ СИТУАЦІЙ У СКЛАДІ ФСП МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ 147
4.1 Категорійні ситуації субполя можливості 147
4.2 Категорійні ситуації субполя необхідності 153
4.3 Категорійні ситуації субполя достовірності 159
4.4 Категорійні ситуації субполя оптативності 167
4.5 Категорійні ситуації субполя імперативності 172
Висновки до розділу 4 178
ВИСНОВКИ 181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 185
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОГО ХАРАКТЕРУ 202
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ 203

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ФСП – функціонально-семантичне поле

КС – категорійна ситуація

↗ – поступове збільшення сили звуку

↘ – поступове зменшення сили звуку

ВСТУП

Проблема взаємозв'язку мови і мислення протягом тривалого часу привертала до себе увагу багатьох учених. Над цим питанням у різні часи замислювалося багато науковців, і думка кожного знайшла своє відображення у численних наукових працях: від "Граматики Пор-Рояля" з її тотожністю мислення і судження до поглядів В. Гумбольдта про те, що мова і мислення нерозривно пов'язані між собою і утворюють унікальну єдність. Насправді, мислення – унікальна духовна діяльність розуму, яка знаходить своє вираження в мові – знарядді мислення кожної людини [53, с. 71].

Через призму мультикультурності сучасного світу, через різні мови ми можемо побачити глибину людського мислення, а також те, якою мірою воно віддзеркалює характер кожної людини й нації загалом. Як сказав В. Гумбольдт, "різні мови – це зовсім не різні позначення для одної й тієї самої речі, це різні бачення її" [43, с. 312].

Виходячи з розуміння того, що мовне значення етноцентричне [117, с. 7], ми можемо казати про те, що воно орієнтоване на певний етнос, і в мовній свідомості носія мови зафіксований свій спосіб мислення. Китайська історія налічує тисячі років і має автентичну традицію ієрогліфічного письма, і як результат, світосприйняття. Дослідження мови як системного явища не завжди панувало в лінгвістичних розвідках у Китаї. Через унікальність культури, певну ізольованість держави протягом століть граматична будова мови не цікавила тогочасних учених. Лише з кінця XIX століття питання дослідження будови мови набуло важливості. Особливу складність становила й наявність двох форм китайської мови: мови *веньянь* і мови *байхуа*. Китайська мова належить до ізолюючих мов з елементами аглютинативної морфології, і перед нами постає питання розуміння слова в контексті речення і того, що хотів сказати наш співрозмовник. Це пов'язано з орієнтацією на порядок слів у реченні за браком конкретно виражених категорій роду, числа, відмінка, дієслівного способу тощо,

а також багатозначністю слів і їхнім значенням у контексті, й наявністю значної кількості службових слів.

Численні праці, пов'язані з вивченням китайської мови й присвячені *теоретичним засадам будови китайської мови* (Ван Ляоі [180; 181; 182], Лі Цзіньсі [173], Лу Чживей [178], В. М. Солнцев [111], Н. В. Солнцева [112]), *різним підходам до вивчення граматичної системи* (Лю Шижу [70], Люй Шусян [80; 81], Фу Цзидун [122], М. А. К. Халлідей [149; 150], Чжао Юаньжень [169; 170]), *укладанню граматик з китайської мови* (В. І. Горєлов [38], В. А. Курдюмов [67], Ч. Лі [152], Ма Цзяньчжун [184], Є. Д. Поліванов [59], С. Томпсон [163], Чжао Юаньжень [169] тощо), *історичного розвитку мови* (І. Т. Зограф [55], Н. В. Конрад [64], М. В. Софронов [114]), а також *дослідженню частин мови в китайській мові* (О. О. Драгунов [48; 49], Гао Мінкай [171], Тань Аошуан [116], С. Є. Яхонтов [144] тощо), *дослідженню фонетичного аспекту мови* (Є. В. Гобова [35; 36], Н. А. Кірносова [63], О. О. Хамрай [123]) указують на те, що всіх науковців так чи інакше цікавило й продовжує цікавити питання граматичної будови китайської мови та особливості реалізації її елементів у мовленні. Вітчизняні китаєзнавці в своїх лінгвістичних розвідках також не приділяли достатньої уваги цьому питанню. Модальність як поняттєва і як семантична категорія в китайській мові заслуговує на окрему увагу й потребує ґрунтовного дослідження.

Категорія модальності належить до основних, центральних мовних категорій, що знаходять своє відображення в різних мовах. Натрапляємо на цілу низку аспектів, на яких було зосереджено увагу науковців: *проблематика трактування модальності як семантичної категорії* (П. Адамець [1; 2], Е. Бенвеніст [9], С. С. Вауліна [22], О. М. Вольф [29], В. Г. Гак [32], М. Грепл [40], Г. О. Золотова [58], О. М. Пєшковський [95], Дж. Лайонз [159], Ф. Р. Палмер [160]), *проблеми виокремлення модальних значень* (Т. Б. Алісова [5], Ф. Брюно [66], В. В. Виноградов [25], І. І. Мєщанінов [87]), *дослідження категорії модальності як ФСП* (Є. І. Бєляєва [120], Л. О. Бірюлін [120], О. В. Бондарко [120], Є. В. Гулига [42], Є. О. Корді [120], В. З. Панфілов, С. В. Сорокін [108],

В. С. Храковський [120], С. Н. Цейтлін [120], М. О. Шелякін [120], Є. І. Шендельс [42] тощо), *фрагментарні дослідження окремих засобів реалізації цієї семантичної категорії в мовленні, зокрема в китайському* (Ван Ляоі [20], О. О. Драгунов [48; 49], В. А. Курдюмов [67], Люй Шусян [81], Тань Аошуан [116], Чжао Юаньжень [169], С. Є. Яхонтов [143]) тощо. У китайському мовознавстві модальність як комплексна семантична категорія досі не була повноцінно досліджена.

Ми розуміємо модальність як семантичну категорію, що позначає ставлення мовця до предмета висловлення, його інтерпретацію явищ і фактів навколишньої дійсності й вибір відповідних формальних засобів для вербалізації певних фрагментів екстралінгвальної дійсності відповідно до закріплених у його когнітивному просторі понять [108, с. 32]. Таким чином, модальність визначаємо як власне суб'єктивну (епістемічну) модальність, яка містить "антропоцентричний чинник" і вказує на прямий зв'язок мови і мислення через вибір мовцем певного засобу або способу для реалізації в мовленні своїх думок, суджень, оцінки, наміру тощо.

Пріоритетним напрямом аналізу такої складної системи є функціональний підхід, зокрема в зіставному й етнолінгвістичному аспектах (*лінгвокультурні концепти у мовній картині світу* (І. О. Голубовська [37]), *поняття мовної особистості* (Н. В. Петлюченко [94])), що зумовлює вивчення об'єкта з погляду його функцій, закономірностей функціонування, зв'язків із навколишнім середовищем, а також того, як структура об'єкта слугує функції. Різним етапам розвитку цієї теорії були присвячені праці таких учених, як І. О. Бодуен де Куртене [10], О. В. Бондарко [11; 12; 13; 14], Л. Г. Вєдєніна [23; 24], І. Р. Вихованець [27], А. П. Загнітко [52], Г. О. Золотова [56; 57; 58], А. Мартіне [83], В. Матезіус [84], С. В. Сорокін [108], О. О. Потебня [97], М. А. К. Халлідей [149; 150] Л. В. Щерба [132] тощо.

Актуальність дослідження визначається комунікативною спрямованістю сучасних функціоналістичних студій до вивчення семантичної категорії модальності й міри її представленості в національній картині світу, а також

необхідністю опису засобів і способів її реалізації в мовленні, субкатегоризації модальних значень у межах ФСП модальності в сучасній китайській мові, що зумовлюється загальною тенденцією сучасної лінгвістики до аналізу мови з точки зору її зв’язку з мисленням. Актуальною на сьогоднішній день є проблема інтегрування класифікацій виявів модальних відношень у китайському мовленні для чіткого й конкретного розуміння категорії модальності. Цей комплекс наукових проблем донині не знайшов достатнього розв’язання в працях лінгвістів-синологів.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Київського національного лінгвістичного університету в рамках держбюджетної наукової теми "Мови світу: генезис, таксономія, функціонування у синхронії і діахронії" (номер держреєстрації 0115U002513, наказ № 1243 МОН України від 31.10.2014 р., протокол № 105 від 09 лютого 2015 року). Дослідження проведено в межах колективної теми кафедри східної філології Київського національного лінгвістичного університету "Взаємодія мов і культур в сучасному глобалізованому світі" (тему затверджено на засіданні кафедри, протокол № 1 від 04 лютого 2013 року).

Мета роботи полягає у визначенні особливостей мовної і мовленнєвої реалізації семантичної категорії модальності в сучасній китайській мові.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань:**

– обґрунтувати доцільність функціонального підходу до вивчення категорії модальності в сучасній китайській мові;

– уточнити сутність семантичної категорії модальності як загальномовної категорії і закономірності її відображення в сучасній китайській мові;

– визначити структуру ФСП модальності в китайській мові;

– дослідити та схарактеризувати субполя у межах ФСП модальності в сучасній китайській мові на основі виявлених модальних значень;

– визначити, проаналізувати засоби і способи реалізації модальності в межах кожного із субполів, здійснити їхній розподіл за принципом "центр-периферія";

– виявити, схарактеризувати категорійні ситуації у межах ФСП модальності на основі результату аналізу встановлених центральних і периферійних конституентів;

– вивести типологію категорійних ситуацій у межах ФСП модальності в сучасній китайській мові.

Об'єктом дослідження є семантична категорія модальності в сучасній китайській мові.

Предмет дослідження – функціонально-семантичне поле модальності в сучасній китайській мові як сукупність засобів мовної і мовленнєвої реалізації семантичної категорії модальності.

Матеріалом дослідження слугують відібрані шляхом суцільної вибірки 35 текстів різних стильових жанрів китайською мовою, а також зразки живого мовлення, словарні одиниці з китайських лексичних та фразеологічних словників.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і завдань дослідження в роботі застосовано *загальнонаукові методи* (індукція, дедукція, аналіз, синтез, описовий метод) для визначення теоретичних засад дослідження семантичної категорії модальності в сучасній китайській мові та низку *спеціальних лінгвістичних методів,* що включають: *метод функціонального аналізу*, який дав змогу дослідити об'єкти в їхньому відношенні до оточення, відношенні між об'єктом, що є субстратом і носієм функції, та навколишнім середовищем; *метод моделювання функціонально-семантичного поля* – для дослідження явища взаємодії елементів різних мовних рівнів під час їхнього функціонування в мові; *метод компонентного аналізу,* який передбачає розкладання значення на найменші базові компоненти (семи); *опозиційний метод,* який дав змогу виявити опозиційні значення у складі категорійних ситуації; *контекстуальний метод,* який застосовувався для встановлення особливостей

функціонування засобів реалізації модальності в текстах різних функціональних стилів і жанрів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертаційному дослідженні вперше у вітчизняному сходознавстві здійснено комплексний аналіз категорії модальності як функціонально-семантичного поля в сучасній китайській мові.

У дисертації *вперше* обґрунтовано актуальність і доцільність залучення функціонального аналізу для дослідження категорії модальності в сучасній китайській мові й *уточнено* специфіку модальності як семантичної категорії і закономірностей її відображення в китайській мові.

У роботі *вперше* досліджено й схарактеризовано структуру ФСП модальності, а також субполів у межах ФСП модальності в сучасній китайській мові на основі виявлених модальних значень. Новизною відзначено аналіз засобів і способів реалізації категорії модальності в межах кожного із субполів у складі ФСП модальності.

Вперше в українській китаїстиці виявлено, схарактеризовано категорійні ситуації у межах ФСП модальності на основі результату аналізу встановлених центральних і периферійних конституентів. У цьому зв’язку новою є типологія категорійних ситуацій у межах ФСП модальності в сучасній китайській мові.

З'ясовано, що ФСП модальності в сучасній китайській мові носить поліцентричний характер у зв'язку з варіативністю граматичних і лексико-граматичних засобів, що реалізують семантику модальності.

Доведено, що ФСП модальності в сучасній китайській мові – це складна сегментарна структура, семантичною основою якої є низка категорійних ситуацій, що ґрунтуються на субполях можливості, необхідності, достовірності, оптативності, імперативності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування наукових положень і висновків дослідження семантичної категорії модальності в сучасній китайській мові: 1) у практиці викладання китайської

мови як іноземної; 2) у практиці викладання теоретичної граматики китайської мови; 3) у теорії і практиці перекладу з китайської мови.

Результати дослідження можуть бути використані у викладанні таких навчальних дисциплін: "Китайська мова" (розділи "Граматика", "Лексикологія", "Морфологія"), "Практичний курс перекладу з китайської мови" (розділ "Перекладацькі трансформації"), "Теоретична граматика китайської мови" (розділи "Місце китайської мови в генеалогічній і типологічній класифікаціях мов", "Категорія дієслова", "Категорія прислівника", "Службові частини мови"), у розробці спецкурсу з перекладознавства. Опрацьований фактичний матеріал може слугувати для укладання навчального посібника з граматики китайської мови. Він дозволить доповнити репрезентативні джерела з теорії граматики новими статтями, які можуть бути врахованими при підготовці навчальних посібників та словників.

Основні положення, що виносяться на захист:

1. Через особливість будови китайської мови як мови ізолюючого типу з аглютинативною морфологією раціональним є дослідження її граматики на рівні висловлення з урахуванням контексту та залученням функціонального аналізу як такого, що зумовлює вивчення об’єкта з погляду його функцій та закономірностей його функціонування.

2. Семантична категорія модальності, що знаходить своє відображення в мисленні носіїв китайської мови, як ФСП модальності, представлена в мовленні низкою лексичних, граматичних і лексико-граматичних засобів. Модальність – це епістемічна, суб’єктивна категорія, в основі якої лежить "людський чинник", і яка реалізується у висловленні за допомогою сукупності граматичних, лексичних та лексико-граматичних засобів.

3. У сучасній китайській мові ФСП модальності є складним сегментарним утворенням, яке варто розглядати як зумовлену певними модальними значеннями (можливість, необхідність, достовірність, оптативність, імперативність) систему субполів у межах ФСП.

4. Враховуючи те, що модальність у китайській мові реалізується на рівні висловлення і є важливим елементом предикативності в реченні, ФСП модальності в китайській мові є полем з предикативним центром.

5. З огляду на специфіку будови китайської мови і результати аналізу центральних і периферійних конституентів кожного з субполів ФСП модальності та субполя у його складі є поліцентричними без чітко виражених центрів, з "розмитою периферією".

6. Виявлення і характеристика категорійних ситуацій у складі кожного із субполів зумовлені низкою диференційних ознак (критеріїв), що ґрунтуються на встановлених центральних і периферійних конституентах ФСП модальності в сучасній китайській мові, а типологія категорійних ситуацій зумовлена певними денотативним ситуаціями, а також урахуванням інтерпретаційного компонента висловлення.

Апробація основних положень і результатів роботи здійснено на трьох міжнародних конференціях: на Міжнародній науково-практичній конференції "Людина як суб'єкт міжкультурної комунікації: сучасні тенденції у філології, перекладі та навчанні іноземних мов" (Львів, 2014), на Міжнародній науково-практичній конференції "Україна і світ: діалог мов та культур" (Київ, 2015), на Міжнародній науково-практичній конференції "Україна і світ: діалог мов та культур" (Київ, 2016). Роботу також було апробовано в доповідях на Міжнародних курсах з підвищення кваліфікації для директорів Інститутів Конфуція (КНР, Шанхай, 11–23 червня 2015 р.).

Публікації. Основний зміст дисертації висвітлено у восьми авторських публікаціях, виконаних одноосібно (3,02 ум. др. арк.), у чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (2,14 ум. др. арк.), в одній статті в зарубіжному фаховому виданні (0,35 ум. др. арк.) та трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях (0,53 ум. др. арк.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, розкрито її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, розкрито наукову новизну дослідження, теоретичне та практичне значення, сформульовано основні положення, що виносяться на захист, подано дані про апробацію результатів дослідження.

Перший розділ присвячено аналізу теоретичних засад функціонального підходу та проблемі визначення статусу модальності як універсальної категорії, так і категорії у межах сучасної китайської мови.

Другий розділ присвячено методологічним розробкам у сфері функціональної граматики і, зокрема, категорії модальності.

Третій розділ присвячено визначенню структури ФСП епістемічної модальності, виокремленню субполів у його межах та аналізі конституентів у складі кожного субполя.

Четвертий розділ присвячено загальній характеристиці й типології категорійних ситуацій у межах ФСП модальності.

У **загальних висновках** підбито підсумки проведеного дослідження функціонально-семантичного поля модальності в сучасній китайській мові, окреслено перспективи подальших наукових розвідок, пов'язаних з обраною тематикою.

Список використаних джерел складається з 224 позицій, у тому числі 79 іноземними мовами, на які зроблено посилання в основній частині дисертації. Повний обсяг дисертації – 205 сторінок, основний зміст викладено на 180 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

1.1. Проблематика досліджень граматичної системи китайської мови

В історії китайського мовознавства вивчення граматичної будови китайської мови доволі тривалий час залишалося поза увагою тогочасних лінгвістів. На жаль, протягом тривалого часу китайське мовознавство було відокремленим від загальних наукових дискусій через ізольованість самої держави, а сучасні традиції, у свою чергу, також не досить активно впроваджувалися у китайське мовознавство, адже основним принципом і, зокрема, основною, а наш погляд, помилкою був пошук та аналіз усіх тих категорій, які існують у "звичайних", як їх називає В. А. Курдюмов, мовах [67, с. 18]. Вітчизняні й іноземні синологи намагалися застосувати "індоєвропейський" підхід до дослідження китайської мови, що виявилося недостатньо результативним через певну невизначеність досліджуваних категорій у мові.

Фактично, в історії китайських лінгвістичних розвідок треба розрізняти два періоди: до знайомства з європейським мовознавством (до XIX ст.) та після нього (після XIX ст.) [64, с. 18]. Такий поділ спричинений тим фактом, що в період до знайомства з європейською мовознавчою традицією усі дослідження базувалися на основі принципів та методів, які не мали жодного відношення до європейських, а другий період якраз базується на західній традиції. У мовознавчій традиції давнього і середньовічного Китаю виокремлюють три галузі філологічних досліджень: сюньгу (схоластика) – наука, що займалася тлумаченням стародавніх слів, дослідженням їхнього значення шляхом перекладу або шляхом опису предметів та явищ, що існували в давні часи; аналіз писемності, дослідження структури й етимології ієрогліфів; фонетика (фонологія), яка була присвячена пошуку фонетичних відмінностей у мові, але не займалася дослідженням фізичної природи звуків або механізму їх вимови. Щодо такої

важливої галузі лінгвістики, як граматика, то вона почала виокремлюватися із схоластики в галузь мовознавства лише у XVIII–XIX ст [64, с. 23—25].

За часів розквіту китайської класичної філософії (V–III ст. до н. е.) учених почало цікавити питання співвіднесеності назв із позначуваною дійсністю [140, с. 17]. Це був єдиний аспект теорії мови, який цікавив тогочасних філософів, що знайшло своє відображення у примітивному словнику "史籀篇" ("Ши Чжоу Пянь"), у першому тлумачному словнику "尔雅" ("Ер Я") невідомого автора, метою якого було тлумачення текстів із древніх робіт "诗经" ("Ши Цзін") і "易经" ("І Цзін"), і – пізніше в лексикографічному словнику "说文解字" ("Шо Вень Цзє Цзи") – першому повному словнику, що охоплював усі відомі на той час ієрогліфи.

За часів середньовіччя головним об'єктом дослідження в Китаї була фонетика, у XVI–XVIII століттях особливого розвитку досягла наука під назвою історична фонетика, вивчення якої продовжилося після незначної перерви наприкінці XIX ст. та на початку XX ст. [111, с. 239]. Звичайно, створення історичної фонетики китайської мови є важливим досягненням китайського класичного мовознавства. Вона була першим у світовій лінгвістичній науці напрямом, повністю заснованим на принципі історизму. Водночас граматична система китайської мови в той час була певною мірою невизначеною і недостатньо дослідженою. Бракувало порівняльного характеру досліджень у зв'язку з певною ізольованістю китайської держави [112, с. 16]. Живі мови сусідніх держав також не дуже цікавили тогочасних китайських лінгвістів, їхню увагу більше за все привертали священні тексти на санскриті. З початком єзуїтських місій у XVII столітті почали друкуватися праці з порівняльної фонетики. Натомість значною популярністю користувалося дослідження лексичного значення слова, а також фонетичний бік мови, що знайшло своє відображення у словниках рим, тенденція до укладання яких тривала до XIX століття [64, с. 18—20]. І до того часу граматика як така не була

предметом наукових зацікавлень у лінгвістичних колах у Китаї. Цей період класичного китайського мовознавства закінчився наприкінці XIX століття з початком досліджень граматичної системи на основі європейської моделі. Починаючи з праці Ма Цзяньчжуна "马氏文通" ("Граматичний компендіум пана Ма") [184], яка описувала особливості будови письмової мови *веньянь*, більшість китайських дослідників використовує так звану "європейську модель" для вивчення будови мови. Книга описувала граматичну будову мови *веньянь*, яка в той час була офіційною державною мовою. Працю Ма Цзяньчжуна беззаперечно можна вважати першою надзвичайно вдалою спробою зрозуміти, як побудована китайська мова, проте, вона містила й масу неточностей, пов'язаних з трактуванням лінгвістичних термінів, визначень тощо. Звичайно, наукова праця була написана під впливом європейських лінгвістичних здобутків, граматика китайської мови порівнювалася з граматикою латини, і пояснювалося це тим, що "всі мови однакові, різною є лише звукова оболонка" [67, с. 247]. Зміст праці можна умовно розділити на три частини: опис повнозначних частин мови (частини мови, теорія відмінювання іменників, перехідні і неперехідні дієслова), опис службових частин мови, опис структури речення. На нашу думку, головним недоліком цієї праці й низки інших можна вважати застосовування суто європейської традиції для аналізу граматичної структури китайської мови й укладання нормативних граматик.

Таким чином, граматика, яка до цього моменту не привертала до себе особливої уваги, стала одним із центральних об’єктів дослідження і продовжила бурхливо розвиватися в період 30–40-х років.

Значну увагу дослідженням різних аспектів граматичної будови китайської мови було приділено в працях таких учених, як Гао Мінкай [171], Лу Чживей [178], Люй Цзіпін [174], Хуа Лінь [154], Чжу Десі [185], які також використовували європейську модель для дослідження граматичної будови мови. Лу Чживей виходив із того поняття, що всі слова в китайській мові можна розподілити на граматичні категорії [44; 178]. Чжу Десі присвятив чималу увагу

проблемам виокремлення частин мови, а також функціонування слів у реченні [185]. Однак у китайській мові слово, крім того, що має граматичне значення, може виступати в реченні в різних синтаксичних функціях. Відповідно, у складі речення залежно від синтаксичної позиції слово теоретично може виступати у функції будь-якої частини мови. Саме тому більшість китайських фахівців схиляються до адаптування європейської моделі для вивчення і характеристики граматичної системи мови й у своїх теоріях користуються поглядами структуралістів і функціоналістів.

Китайський лінгвіст Ван Ляоі (Ван Лі) у своїх працях часто звертався до концепцій О. Єсперсена [51, с. 107—120] і вважав, що лише у граматиці можуть бути реалізовані засоби змінності й сполучуваності, закладені у словах як будівельний матеріал, а отже, лише на лексико-граматичній основі можлива класифікація частин мови [20, с. 10], а сама граматика – це збірка правил, яка дає мові змогу перетворити думку людини на матеріальну звукову оболонку. Найбільш повною історією китайського мовознавства можна вважати працю в кількох томах Вана Лі "王力文集" ("Збірка наукових праць професора Вана Лі") [180; 181; 182].

Не менш важливою постаттю є Люй Шусян, чиї праці [175; 176; 177] присвячені аналізу граматичної системи китайської мови у світлі функціоналізму, наприклад, "Нариси граматики китайської мови" [80; 81].

У центрі граматичної системи китайської мови перебувають лексико-граматичні категорії, або як їх ще називають, лексико-семантичні розряди – розряди слів, кожний із яких характеризується єдністю основного значення та граматичних особливостей. Як слушно зауважує О. О. Драгунов, без розуміння цих категорій доволі важко проаналізувати структурні особливості китайської мови, адже останнім часом написано чимало праць, присвячених граматичній системі китайської мови, які, втім, не вносять нічого конкретного для обґрунтування тієї чи іншої теорії або класифікації [49, с. 10]. Як приклад О. О. Драгунов наводить думку А. Масперо, який заперечує існування в китайській

мові поділу на частини мови, але водночас ділиться своїми міркуваннями про види китайського дієслова. Деякі вчені взагалі поділяють слова на частини мови, виходячи з їхнього змісту та спираючись на класичну класифікацію частин мови європейської школи.

Брак чітко виражених граматичних категорій роду, виду, способу, числа, часу в китайській мові ускладнює традиційний аналіз граматичної системи мови й робить його недосконалим. Наприклад, на думку О. О. Драгунова, додаток у китайській мові – це синтаксична категорія, яка допомагає дієслову перетворитися на фінітний присудок. Він вважав, що дієслово має бути оформлене відповідним чином, щоб функціонувати як повноцінний присудок у реченні, однак оформлення не обов'язково має бути морфологічним, воно також може бути й лексико-синтаксичним, як, наприклад, додаток при перехідних дієсловах [49, с. 127]. Зрештою, наявність у слів морфологічних показників, тобто форми, не впливає в китайській мові на спосіб поєднання слів у реченні [113, с. 16].

Лі Цзіньсі і Лю Шижу вважають, що граматичний центр у китайській мові зосереджений у синтаксисі, тому що слова, як правило, не мають зовнішніх морфологічних ознак, за якими їх можна було б віднести до тієї чи іншої частини мови [70, с. 81—96]. Необхідним, таким чином, виявляється не лише аналіз морфологічних ознак, а й виконуваних синтаксичних функцій, що уможливлює розуміння того, як функціонує слово в ролі того чи іншого члена речення, як корелюється з іншими словами чи формальними елементами.

Окрім зазначених вище прихильників функціоналізму, можна також виділити представників інтуїтивного семантичного підходу до вивчення граматики китайської мови, таких, як Фу Цзидун [122].

Серед іноземних лінгвістів, які займалися дослідженням граматичної системи китайської мови, особливу увагу вивченню пекінських діалектів приділяв М.А.К Халлідей, який розглядав мову як семіотичну систему ресурсів для формування сенсу [149]. Ч. Лі і Н. Томпсон також приділяли чималу увагу вивченню граматичної системи китайської мови [156].

Значну увагу дослідженню граматичної системи китайської мови приділяли японські мовознавці, що було особливо відзначено у низці колективних праць [64, с. 19].

Бурхливий розвиток досліджень граматики китайської мови спостерігаємо у працях російських учених періоду: В.І. Горєлов [38], І.С. Гурєвич [44], І.Т. Зограф [55], Н.В. Конрад [64], В.А. Курдюмов [67], Є.Д. Поліванов [59], В.М. Солнцев [111], Н.В. Солнцева [112], М.В. Софронов [114], Тань Аошуан [116], С.Є. Яхонтов [143; 144].

Не можемо оминути й таке важливе питання, як наявність у китайській мовознавчій традиції поділу на мову *веньянь* (літературна мова, сформована на основі давньокитайської) і мову *байхуа* (письмово зафіксована нова літературна мова). Мовою веньянь було написано безліч класичних творів різного характеру, і це тривало аж до XX століття. Незважаючи на панівний характер мови байхуа на сучасному етапі, ми не можемо стверджувати, що мова *веньянь* уже не перебуває в ужитку чи не функціонує. Більше того, як *веньянь* впливає на *байхуа*, так і *байхуа* впливає на *веньянь*, і вони функціонують як два різновиди однієї китайської мови [55, с. 125—146]. Підтвердженням цього слугує значна кількість слів, що перейшли з мови *веньянь* до мови *байхуа*. Ми не випадково звертаємо на це увагу, адже деякі мовні елементи, так звані *веньянізми*, функціонують на сучасному етапі розвитку мови, здебільшого в офіційних і публіцистичних текстах.

На нашу думку, вибір функціонального підходу до аналізу граматичної системи китайської мови уможливлює вихід за межі простих, уже давно вивчених граматикою засобів й оперування складнішими структурами, пов’язаними із системою взаємодії різнорівневих елементів, а також уможливлює розуміння унікальної граматичної будови і взаємовідношень між структурними елементами на всіх мовних рівнях.

1.2. Аналіз граматичної системи китайської мови у світлі лінгвістичного функціоналізму

Лінгвістичний функціоналізм – один із найперспективніших сучасних напрямів дослідження мовної системи. Структурний і функціональний напрями лінгвістичних студій ґрунтуються на принципі системності, і саме цим визначається необхідність виявлення специфічних форм і аспектів системності в межах кожного з них при вивченні об'єкта з погляду його структури і функцій [119, с. 5]. Таким чином, акцентується призначення мовної одиниці, що й вирізняє цей підхід з-поміж усіх інших. Констатуючи той факт, що різні компоненти мовної структури неоднаково беруть участь у процесі комунікації, функціональна теорія отримує можливість класифікувати їх, адже класифікація будується на основі виконуваних цими компонентами функцій [82, с. 48].

Звичайно, вчені вже давно шукали відповідь на запитання, де знайти ідеальний метод для повноцінного аналізу конкретної мови, який зміг би охопити всю її структуру. На думку В. Матезіуса, системний аналіз і є тим методом, який зміг би задовольнити потреби мовознавців. В. Матезіус вважає, що системний аналіз тієї чи іншої мови виявиться успішним, якщо проводити аналітичне порівняння з іншими мовами, не враховуючи генетичну спорідненість, таким чином повною мірою можна виявити значення і функції лінгвістичних явищ, з яких складається мова. Хоча вперше функціональне і структурне розуміння було виявлене при дослідженні звукового боку мови, але функціоналізм стабільно розвивається, і зараз цей аналіз можна застосовувати до різних мовних аспектів [84, с. 227]. Сьогодні все більше й більше лінгвістів, а також фахівців суміжних галузей науки звертають увагу на функціональний підхід та використовують його у своїх дослідженнях для розв'язання поставлених завдань, хоча сам функціоналізм має більш давню історію. Як зазначає Н.О. Слюсарева, функціональна лінгвістика вбирає в себе все краще, що було накопичено у процесі дослідження мови [106, с. 20].

Досліджуючи явище функціоналізму, спочатку треба розуміти, що ми вкладаємо в поняття "функція", а отже, і "функціональний" у лінгвістичному аспекті.

1.2.1. Поняття "функція" і "функціональний". Саме розуміння функції, на думку Г.О. Золотової, має слугувати глибшому розумінню специфіки об’єкта дослідження [57, с. 7]. Для одних учених поняття функції пов'язано з внутрішньосистемними відношеннями лінгвістичних одиниць, інші розуміють функцію як відношення лінгвістичних систем і їхніх маніфестацій до позамовної реальності [24, с. 5]. У традиційній граматиці під функцією розуміють роль лінгвістичної одиниці у граматично оформленому висловленні, як наприклад, функція підмета і присудка, означення тощо; для глосематики функція розуміється як відношення між лінгвістичними одиницями, а в генеративній граматиці – як відношення між категоріями (елементами структури).

Необхідно зауважити, що саме функції підпорядкована взаємодія структури і зовнішнього середовища. Жодна одиниця не буде здатна виконувати свою функцію ізольовано. Лише поєднання об'єкта з елементами середовища сприяє виконанню функції у процесі комунікації.

М. Мамудян розуміє функцію як те, для чого слугує мова, адже мова використовується для різних цілей: за допомогою мови ми можемо передавати інформацію, сповіщати про щось, виражати свої емоції та реакцію на те, що відбувається в навколишньому середовищі. Функціональний аспект вивчення мови головним вважає питання про те, за яких умов має місце те чи інше використання мовного матеріалу. М. Мамудян піднімає питання важливості аналізу комунікативної функції мови як того, на що "спрямована" більшість мовних актів, а також каже про ієрархічний зв’язок таких мовних функцій, як комунікативна, експресивна, естетична тощо, крім того звертає увагу на закон лінгвістичної економії, у якому йдеться про раціональну організацію передачі мовного змісту засобами мовної форми [82, с. 47—52].

Г. О. Золотова, виходячи із загальної комунікативної функції синтаксису, каже про функцію у синтаксичному аспекті й визначає функцію синтаксичних одиниць як їхню роль у побудові комунікативної одиниці – речення. Таким

чином, функція виражає відношення синтаксичної одиниці до комунікативної одиниці [57, с. 9].

Р. Якобсон під функцією розуміє вираження позамовного змісту, тобто значення, Г. О. Золотова погоджується з такою думкою і визначає, що модель "форма-функція" має бути дещо ширшою і включати також поняття "значення" [57, с. 8].

У трактовці Празького лінгвістичного гуртка термін "функціональний" розуміється ширше [46; 84; 90]: "функціональний" значить "той, що слугує певній меті, виконує певне призначення", крім того, "функціональний" означає і "той, що постає у певній смислорозрізнювальній функції". Також можна натрапити на слово "функціональний" у таких поняттях, як "функціональний план", "функціональний бік лінгвістичної одиниці", де "функціональний" розуміється як "той, що функціонує у мовленні" [24, с. 75].

Ф. Данеш вважає, що поняття функції містить мету і засоби. Автор слушно зауважує, що глобальна зовнішня функція мови полягає у служінні для створення висловлень, але різні лінгвістичні засоби виконують цю функцію різними шляхами. Лише одиниці вищого структурного рівня ієрархії, тобто речення, здатні функціонувати безпосередньо як висловлення, тоді як засоби на нижчих лінгвістичних рівнях діють лише опосередковано [57, с. 8].

В. Скалічка підкреслює, що "форма і функція надзвичайно тісно, до найменших дрібниць, пов’язані в мові, внаслідок чого їх не можна відривати одна від одної" [90, с. 211]. Він наголошує на тому, що логічним принципом у мові є виокремлення в граматиці форми і функції [104, с. 129]. Водночас В. Матезіус звертає увагу на те, що в мові не може існувати форма без функції і функція без форми, але він також додає, що форма і функція – не просто два аспекти одного й того самого явища, вони до того ж дуже часто взаємосхрещуються [84, с. 227—228].

Досліджуючи поняття функції у лінгвістичному аспекті, О. В. Бондарко пропонує виділити два аспекти: потенційний і цільовий. Під потенційним аспектом у цьому випадку він розуміє функцію мовної одиниці як потенціал

її функціонування, іншими словами, комплекс основних правил функціонування, що входять до функціональної характеристики цієї одиниці [11, с. 494]. О. В. Бондарко також наголошує на тому, що взаємодія системи і середовища підпорядкована функції, тому без допомоги середовища та чи інша одиниця мови сама по собі, ізольовано не може виконувати свою функцію, і лише поєднання цього системного об'єкта з іншими елементами, що відіграють роль середовища, може забезпечити реалізацію функцій, виконуваних у процесі спілкування.

1.2.2 Роль функціонального підходу в дослідженні граматичної системи китайської мови. Фундатор Празького лінгвістичного гуртка В. Матезіус слушно зауважу сність - відповідно до своєї власної системи знаків, тому кожна мова доволі оригінал , які не можна відтворити в будь-якій іншій мові" [15, с. 21]. Китайська мова з її проблематикою граматичної системи й виділення частин мови здається нам ідеальним об’єктом для функціоналістичних студій, які уможливлюють розуміння будови китайської мови як ізолюючої з аглютинативною морфологією. На сучасному етапі актуальним виявляється дослідження граматичного ладу китайської мови із застосуванням функціонального підходу. Ключовий принцип такого підходу полягає в розгляді мовної структури як інструмента міжлюдської комунікації [163, с. 97].

Зауважимо, що за типологічною класифікацією китайська мова належить до ізолюючих мов, для яких характерний брак вираження в реченні у формах слів їхнього відношення до інших слів і брак маркування синтаксичної функції слова [111, с. 9]. За теорією В.М. Солнцева і Н.В. Солнцевої про поділ усіх мов на два макротипи: ізолюючі і неізолюючі, китайська мова не лише ізолююча, вона також містить у собі аглютинативну морфологію, що може існувати й розвиватися у межах ізолюючої будови. Це пояснюється тим лінгвістичним фактом, що ізоляція – це синтаксичний спосіб граматичного зв’язку слів, що виокремлює

її з-поміж морфологічних понять флексії і аглютинації, які вказують на будову слова [112, с. 15]. У китайській мові відомі випадки фузії (флективності), як наприклад, наявність формотворчого суфікса множинності 们 men, або словотворчого афікса 儿 er. Але такі реалізації аглютинативної морфології аж ніяк не допомагають проаналізувати синтаксичні відношення і становлять так звану "синтаксичну морфологію". Жодна з форм слів у китайській мові не використовується для вираження синтаксичних відношень, їхнє вираження відбувається за допомогою службових слів, а також за допомогою фіксованого порядку слів у реченні, що вказує на особливу роль кожного слова в реченні й взаємозв’язок між ними [112, с. 12].

Функціональний підхід зумовлює вивчення об'єкта з погляду його функцій, закономірностей його функціонування, його зв'язків із навколишнім середовищем, а структура об'єкта при цьому досліджується під особливим кутом зору: як ця структура слугує функції [11, с. 492]. До того ж функціональна граматика досліджує комунікативну функцію мови [130; 131, с. 6]. Для нашого дослідження особливий інтерес становить питання взаємодії системи і середовища, де поняття середовища, на думку О.В. Бондарка, охоплює два типи оточень: системно-мовний, тобто парадигматичний, і мовний, тобто контекстуальний і ситуаційний. Не варто також забувати й про соціальний, "людський", екстралінгвальний фактор, який відбивається у свідомості мовця і слухача, і є не лише у функціонуванні мовних одиниць у мовленні, але і в самій мовній системі. Вихідним положенням функціонального дослідження є принцип функціональної асиметрії мови, а в основі такого дослідження лежить висловлена ще В. фон Гумбольдтом і розвинена вже сучасним мовознавством ідея про відмінності у способах концептуалізації явищ навколишнього світу представниками різних етносів, про істотну роль культурного компонента в будь-якому висловленні, продукованому представниками різних народів [107, с. 233].

Функціональна граматика є лише одним з елементів ширшого функціонального напряму в лінгвістиці, що включає у себе функціональну

лексикологію, стилістику тощо, а сфера функціональної граматики перетинається з такими галузями досліджень, як граматична типологія, контрастивна граматика, різні напрями досліджень граматики тексту, з граматичними аспектами психолінгвістики, з прикладною лінгвістикою [11, с. 493].

До числа попередників сучасного функціоналізму можна зарахувати таких учених, як І.О. Бодуен де Куртене [10], С. Д. Кацнельсон [62], О.М. Пєшковський [95], О.О. Потебня [97], Л. В Щерба [132] у Росії; Е. Сепір [103] в Америці; Е. Бенвеніст [9], К. Бюлер [18], О. Єсперсен [51], А. Мартіне [83], В. Матезіус [84] в Європі. Основні принципи функціоналізму, серед яких був принцип розуміння мови як цілеспрямованої системи засобів вираження, були проголошені в "Тезах Празького лінгвістичного гуртка" [65; 84; 90].

Фр. Данеш і Й. Вахек у своїх дослідження також підтверджують об'єктивність використання функціонального підходу для дослідження мовної системи. Вони погоджуються, що такий підхід виявляється особливо плідним при дослідженні синтаксичного рівня через виділення і аналіз таких складників речення, як тема, що не повідомляє нової інформації, але слугує, головним чином, як необхідний зв'язок із мовним і ситуаційним контекстом, і рема, іншими словами, ядро речення, що передає ту нову інформацію, яку й повідомляє все речення [46, с. 326].

Члени "Празького гуртка" вважали, що вивчення системи мови може бути адекватним відносно фактів лише в тому випадку, якщо аналіз цих фактів проводиться з орієнтацією на їхні функції і особливо на їхню комунікативну функцію. Лише таким чином дослідник може бути забезпечений фактами мови як системно організованим цілим, у всіх аспектах і на всіх мовних рівнях – від вищого до нижчого.

Західноєвропейська школа зробила вагомий внесок у розвиток функціоналізму, розглядаючи під впливом ідей біхевіоризму комунікативну ситуацію як один із численних виявів внутрішнього стимулу природи людини [68, с. 32]. Увагу дослідників було перенесено з мови на людину як суб'єкта комунікації і суспільства. Фундатори функціонального підходу К. Бюлер [18],

М. С. Трубецькой [121] увели такі поняття, як аспекти мовного вираження: площина повідомлення, площина висловлення і площина звертання, вчення про релевантність і представлення мови як засобу передачі інформації, іншими словами цільову модель мови.

А. Мартіне, у свою чергу, вводить такі поняття, як закон економії мовних засобів, а також положення про подвійне членування мови. Сутність положення про подвійне членування мови полягає у зв'язку плану змісту і плану вираження висловлення. Таким чином, кожне висловлення виражається двопланово: у плані означуваного – членування на лінійні одиниці, що мають смисл (монеми); у плані означника – членування на одиниці, позбавлені смислу (фонеми). Закон лінгвістичної економії, своєю чергою, полягає в раціональній організації передачі мовного змісту засобами мовної форми, що уможливлює вироблення та сприйняття елементів мовної структури з найменшими витратами зусиль [82, с. 8].

М. Мамудян за основу своїх учень бере основи функціональної теорії з урахуванням розвитку досягнень мовознавства та інших наук. Він вважає, що мова – це спосіб комунікації, тому аналіз організації мовної структури таким чином забезпечує реалізацію цієї функції [82, с. 47].

У розумінні А. Мартіне, "мова – це знаряддя спілкування, за допомогою якого людський досвід зазнає розподілу, специфічного для цієї спільноти, на одиниці, наділені смисловим змістом і звуковим вираженням; це звукове вираження членується, у свою чергу, на послідовні розрізнювальні одиниці – фонеми, певною кількістю яких характеризується кожна мова і природа й взаємовідношення яких варіюють від мови до мови" [83, с. 23].

М. Мамудян доповнює цю думку та вводить до визначення мови ознаку семіотичної спільності й бачить особливість мови у спроможності передавати різноманітні повідомлення у всіх сферах діяльності через те, що мова здатна виконати функції всіх кодів. Це відрізняє мову людини від інших семіотичних систем, тому вона допомагає людині в тих ситуаціях, де жоден із кодів використовувати неможливо [82; с. 10]. Загалом, спілкування – це реалізація

програми розумової діяльності, яка включає в себе певні операції з вибору й застосування тих чи інших мовних елементів [105, с. 125].

У Великобританії значною мірою на розвиток мовознавчої науки вплинув лінгвіст Дж. Р. Ферс. Він підкреслював, що "загальне мовознавство з усіма своїми допоміжними технічними прийомами спрямоване на розкриття значення у всьому його багатстві в мові взагалі і в різних мовах зокрема" [147]. На думку мовознавця, значення – це складне лінгвістичне явище, яке потребує глибокого аналізу, оскільки його можна дослідити лише в його фактичному вияві, тобто в самому мовленні. У значенні Дж. Р. Ферс виділяє цілу низку функцій: фонетична (функція звуку), лексична, морфологічна, синтаксична (інтонація), семантична функції. Науковець Дж. Р. Ферс вважає, що введення таких значень, як "фонетичне", "граматичне", "лексичне" уможливлює визначення загального значення форми як сукупності, що взаємодіє [30, с. 26]. Таким чином, мова за своєю функцією є реакцією на навколишнє середовище, спосіб моделювання світу.

Одним із послідовників такого підходу до вивчення мови можна назвати М.А.К. Халлідея, наукові погляди якого цікаві для нашого дослідження через його вивчення китайської мови. Він вивчав місцеві діалекти в Китаї, а також написав низку праць, пов’язаних з аналізом граматичної системи й будови китайської мови. Модель М.А.К. Халлідея також орієнтована на функціональну граматику, тобто на вивчення мови від значення до форми для описання процесу функціонування тих чи інших мовних засобів з метою передачі певного комунікативного наміру. Аналізуючи праці М.А.К. Халлідея, ми можемо з упевненістю сказати, що мова – значуща цілеспрямована діяльність, тому лінгвістика має займатися вивченням значення в мові у всьому розмаїтті його виявів й описувати всі ці аспекти значення в системі належних термінів. М.А.К. Халлідей у своїх працях [149; 150] основну увагу приділяє тим дискурсивним факторам, якими зумовлене функціонування мовних форм, що має пріоритетний статус у мовознавчому дослідженні [19, с. 21].

Значну увагу у своїх працях він приділяє тексту як мовному явищу, за основу бере дискурс-аналіз і наголошує на тому, що лінгвістичний аналіз

тексту має проводитися з урахуванням двох етапів. По-перше, це рівень розуміння тексту, що здійснюється

ого актуалізації. По-друге, це рівень оцінки тексту, який проводиться з урахуванням міри успішності досягнення зазначених комунікативних цілей [19, с. 22]. Функціональний підхід до явищ мови розглядається як інтерпретація таких рівнів, як текст, система, що розуміється як сукупність можливостей вибору для вираження того чи іншого значення. На думку вченого, у центрі такого мовного витвору, як текст, перебуває граматика, що дозволяє здійснити процес аналізу з різних боків. Лінгвіст, починаючи працювати з текстом, завжди ставить перед собою питання про те, яке значення має цей текст, і він зможе відповісти на це питання лише враховуючи аналіз системи мови, якою написаний чи проговорений цей текст [19, с. 22; 149, с. 3].

Текст розглядається М.А.К. Халлідеєм як явище семантичне, а не чисто граматичне. Але при цьому семантика, на його думку, нерозривно пов'язана з граматикою через те, що значення реалізуються в мові за допомогою формулювань або форм виразів, тому для того щоб простежити значення тексту, дискурсивна граматика має бути одночасно функціональною і семантичною, тобто граматичні категорії мають інтерпретуватися як вираження семантичних моделей [31, с. 19].

Американський функціоналізм, у свою чергу, під впливом ідей Н. Хомського [125], характеризується когнітивною спрямованістю [19, с. 23]. Розгляду мовних явищ відповідно до принципу "від функцій до засобів" присвячена ціла низка праць сучасних дослідників. Наприклад, К. Хенгевелд і Дж. Л. Макензі розробили функціональну дискурсивну граматику (ФДГ) – типологічну теорію мовної структури. На думку авторів, така граматика має структуру типу "згори до низу", за основу аналізу береться дискурсивний акт. ФДГ містить морфосинтаксичні і фонологічні репрезентативи як частину її глибинної структури, а також репрезентативи прагматичних і семантичних складників дискурсивного акту. Таким чином, ФДГ безпосередньо пов’язана з такими компонентами, як концептуальний (*conceptual component*), який

відповідає за розвиток комунікативного наміру, що стосується поточного комунікативного акту й концептуалізацій, що мають відношення до певних екстралінгвальних факторів; контекстуальний компонент (*contextual component*), який містить опис змісту, а також вихідний компонент (*output component*), який генерує акустичні, знакові та орфографічні вираження на базі інформації, що впроваджується граматичним компонентом. Таким чином, ФДГ починається з наміру мовця і йде у напрямку вниз до артикуляції – так науковці пояснюють організацію структури функціональної дискурсивної граматики [151, с.1—18].

Г.О. Золотова присвятила свої праці функціональному синтаксису. Вона вказує на те, що синтаксис, на відміну від інших мовних рівнів, безпосередньо співвідноситься з процесом мислення і процесом комунікації, адже різні одиниці різних мовних рівнів беруть участь у формуванні думки та її комунікативному вираженні саме через синтаксис. Тому Г.О. Золотова синтаксис називає "організаційним центром граматики" і тим самим визначає необхідність єдиного функціонального критерію для всіх синтаксичних засобів, одиниць, конструкцій [57, с. 2—10].

Л.Г. Вєдєніна за основу своєї наукової концепції також бере основні думки адептів Празького лінгвістичного гуртка, здебільшого приділяючи увагу питанням виникнення лінгвістичного функціоналізму, а також його методам і результатам аналізу [24, с. 74]. З точки зору автора, заслуга функціональної методики полягає у тому, що вона чітко формує критерії аналізу, роблячи його незалежним від інтуїції спостерігача. Функціоналізм вбачає своє завдання не в простій реєстрації фактів, а в описі механізмів, що визначають функціонування мови, таким чином, функціоналізм реалізує синтез двох дослідницьких планів: аналіз системних відношень у мові і вивчення їхньої реалізації в мовленні [24, с. 83].

На думку І.О. Бодуена де Куртене, мова – явище психічне і соціальне, впорядкований і систематизований збірник людських уявлень [10, с. 70]. Розглядаючи питання соціальної зумовленості мови, Є.Д. Поливанов неодноразово зазначав, що в минулому мовознавці приділяли недостатньо уваги соціальним

причинам мовних змін [96, с. 52]. Відомими є й діалектологічні дослідження Л. В. Щерби, які сприяли формуванню ідей про функціональну природу мови [115], а також функціональні дослідження категорії модальності В.В. Виноградова [25]. Граматична концепція О.О. Потебні була переважно функціональною і включала розгорнутий аналіз висловлюваних у мові мовних значень [97, с. 35—80].

Петербурзька лінгвістична школа, у свою чергу, зробила вагомий внесок у розвиток ідей функціоналізму.

Як вважає В.Г. Адмоні, граматична система мови утворюється за допомогою взаємодії ряду граматичних одиниць, що перебувають у взаємодії одна з одною, і низки засобів, що забезпечують їхнє втілення, організацію й диференціацію і також перебувають у взаємодії один з одним. Таким чином, граматичні одиниці співвіднесені одна з одною системою відношень, і для того, щоб служити повноцінним засобом людської комунікації, одиниці мови мають бути належним чином організованими. Слід також зазначити, що мова і мовлення не протистоять як певні замкнуті системи, вони взаємодіють між собою і переходять одна в одну. Відношення явищ мови і явищ мовлення – це відношення всієї суми тенденцій і потенцій, властивих усім граматичним явищам усіх видів, до всієї суми реалізацій цих тенденцій і потенцій в мовленнєвій комунікації [4, с. 33]. Саме тому встановлення багатовимірності граматичних явищ дозволяє зробити певні загальні висновки щодо їхньої структури, яка характеризується великою складністю і суперечливістю [4, с. 47].

Відомі також праці О.В. Бондарка, який вивчає і описує функції мовних одиниць і закономірності взаємодії і функціонування цих одиниць. На окрему увагу заслуговує теорія О. В. Бондарка про функціонально-семантичні поля в межах мовної системи, функціонування моделей полів у тексті і мовленні, яка, на нашу думку, є найбільш доцільною для дослідження та аналізу мовної будови й граматичної системи китайської мови [11].

Серед сучасних українських учених, праці яких базуються на принципі функціонально-семантичного поля, можемо виділити С.А. Бронікову [15], І.Р. Вихованця [27], І.Г. Данильчук [47], М.Ю. Лихошерстову [71],

А.Р. Мацкевича [85], Н.М. Мединську [86], С.В. Сорокіна [107; 108] та інших мовознавців.

Закінчуючи екскурс у методологію функціоналістичних студій, зауважимо таке: у сучасній лінгвістиці функціональний підхід передбачає розгляд в єдиній системі засобів, що належать до різних мовних рівнів, але об'єднані на основі подібності їхніх семантичних функцій, а також функціонування мовних одиниць, яке здійснюється у взаємодії з елементами внутрішньомовного і позамовного середовища [120, с. 6]. Ми вважаємо, що саме такий підхід допоможе забезпечити повноцінний аналіз семантичної категорії модальності в сучасній китайській мові.

1.3 Категорія модальності як об'єкт функціоналістичних розвідок у сучасній китайській мові

Ведучи мову про функціональну граматику, не можна не звернути увагу на важливість таких понять, як мова і мовлення. Класичне розмежування цих понять за Ф. Соссюром, на думку П. М. Коржинека, виявляється певною мірою неточним через те, що мовлення не лише ставиться на один щабель із мовою, а також і протиставляється їй. Як слушно зауважує П. М. Коржинек, взаємозв'язок мови і мовлення подібний до відношення між науковим аналізом, абстракцією, синтезом, класифікацією, тобто науковою інтерпретацією фактів, з одного боку, і певними явищами дійсності, які становлять об'єкт цього аналізу, з другого боку [65, с. 317]. Можна сказати, що в мовній дійсності виявляється вся мовна структура, а в будь-якому конкретному висловленні також реалізується структура мови, навіть якщо це лише певна незначна частка мови. Таким чином, мовна структура представлена безліччю мовленнєвих актів, вона знаходить у них свій вияв.

Серед основних мовних функцій Матезіус виділяє одну найголовнішу – комунікацію. Будь-яке висловлення складається з двох актів: зміст першого акту полягає у відборі відрізків конкретної чи абстрактної дійсності для привертання уваги співрозмовника, а також закріплення цих відрізків певним словниковим складом мови; під другим актом науковець розуміє взаємодію відібраних мовних

знаків, що відображають відрізки дійсності, і утворення органічного цілого – речення [84, с. 228]. Відтак, речення відображає дійсність в її практичному суспільному усвідомленні, і є певна категорія, аналіз якої сприяє усвідомленню структури речення [25, с. 55]. Цією категорією є семантична категорія модальності. Основним аспектом такого аналізу вважається комунікативний намір мовця, а напрям лінгвістичного дослідження полягає в аналізі засобів і способів відображення окремих елементів дійсності та їхнє об'єднання у речення в рамках тієї чи іншої комунікативної ситуації.

Ми розуміємо модальність як комплекс актуалізаційних категорій, які з погляду мовця характеризують відношення змісту висловлення до дійсності [91; 120, с. 59]. Категорія модальності належить до основних, центральних мовних категорій, що знаходять своє відображення в різних мовах. Ш. Баллі, наприклад, визначав модальність як корелятивну операцію, що продукується суб'єктом, що мислить. На його думку, модальність – це душа речення, вона утворюється за допомогою активних операцій мовця, і саме тому реченню, в якому немає модальності, не можна надавати будь-якого значення. Він розумів модальність як таку, що включає в число своїх значень різні відтінки судження, почуття або волі, які, зокрема, можуть бути виражені за допомогою вигуків [7, с. 43—62].

І.І. Мєщанінов виділяє модальність як поняттєву категорію, яка передає у самій мові поняття, що існують у соціальному середовищі [87, с.196]. На думку О.М. Пєшковського, категорія модальності виражає ставлення мовця до того зв'язку, який встановлюється ним між змістом цього висловлення і дійсністю [95, с. 246]. В.В. Виноградов до категорії модальності відносить будь-яке цілісне вираження думки, почуття, спонукання, яке, відображаючи дійсність у тій чи іншій формі висловлення, перетворюється на одну з існуючих у цій системі мови синтаксичних схем пропозицій і висловлює одне з тих синтаксичних значень, які у своїй сукупності утворюють категорію модальності. У своїй праці він зауважує, що для досконалого вивчення синтаксису необхідно вивчати такі категорії, аналіз яких сприяє розумінню структури речення; однією з таких категорій він називає

модальність, і кожне речення, на його переконання, містить модальне значення – вказівку на відношення до дійсності [25, с. 55—56].

Психологічні аспекти модальності розглядає Ф. Брюно і включає в неї такі категорії, як судження, почуття і волевиявлення [89, с. 127—130], за що був розкритикований В.В. Виноградовим за те, що він ототожнює категорію модальності з проявами емоційності й разом з аналізом способів вираження таких модальних відтінків, як очевидність, можливість, неправдоподібність, упевненість, сумнів, неймовірність тощо, аналізує синтаксичні і лексичні форми вираження таких "модальностей почуття", як очікування, надія, неспокій, боязнь, подив, згода, схвалення, задоволення, байдужість, відмова, незадоволення тощо [25, с. 62]. Е. Бенвеніст, у свою чергу, вважає основною функцією модальності комунікативну функцію висловлення, що реалізується в реченні за допомогою ствердження, питання чи спонукання. Зважаючи на це, він, розглядаючи поняття пропозиції, звертає увагу на такі три типи, як стверджувальна, питальна, наказова модальність. На думку науковця, вони висвітлюють три основні позиції мовця, який хоче вплинути на співрозмовника: мовець або хоче передати співрозмовнику новий елемент знання, інформацію, або хоче отримати від нього інформацію, або ж наказати щось зробити. Е. Бенвеніст вважає, що саме ці три функції мови, пов'язані зі спілкуванням, відображені в трьох формах модальності пропозиції [9, с. 140].

Г.О. Золотова інтерпретує модальність як єдність трьох значень: 1) відношення висловлення до дійсності з погляду мовця; 2) відношення мовця до змісту висловлення; 3) відношення суб’єкта дії до дії [56, с. 65].

В.Г. Гак розуміє модальність як відношення мовця до повідомлюваного й пропонує своє бачення цієї категорії, виділяючи такі три градації, як: 1) за характером повідомлення – декларативна і перформативна модальності; 2) за характером концепції дійсності – вірогідність і достовірність; 3) за характером відношення – бажання/ небажання, згода/ незгода [32, с. 147].

С.С. Вауліна вважає, що мова відображає дійсність опосередковано, через свою структуру. Вона визначає модальність як широку семантичну категорію, що складається з об'єктивної і суб'єктивної модальності, де об'єктивна

модальність реалізується в значеннях реальності / ірреальності, а суб'єктивна є ситуативною модальністю, що конкретизує значення реальності / ірреальності стосовно дійсності, можливості, необхідності, бажаності тієї чи іншої дії [22, с. 8].

М. Грепл виділяє три аспекти модальності: основну, волюнтативну (відношення суб'єкта до дії) й істиннісну (ступінь впевненості мовця в реальності того, про що він каже). В основній модальності М. Грепл визначає чотири модальні статуси: повідомлення, наказ, питання і побажання [40, с. 277—294].

Услід за відмінностями у визначенні поняття модальності спостерігаємо й розходження в поглядах на те, до якої категорії треба відносити модальність. Дехто з науковців вважає, що модальність – це суто граматична категорія, яка взаємодіє з численною кількістю окремих проявів лексичної модальності [16, с. 354], дехто – що це синтаксична категорія. Безперечно, модальність напряму пов'язана з реченням, адже як ми зазначали, речення без модальності не може існувати, але ми дотримуємося тієї думки, що модальність – це семантична категорія, через те, що вона може бути виражена різними мовними засобами (лексико-граматичними, морфологічними, інтонаційними тощо) і передавати безліч значень і їхніх відтінків.

Спостерігаючи таку картину розмаїття наукових думок щодо поняття модальності, можемо зробити висновок, що ця категорія є доволі суперечливою і дійсно виступає предметом багатьох дискусій. Дискусійним також виявляється питання аналізу категорії модальності та її складників.

О.В. Бондарко називає три рівні модальної ієрархії в лінгвістичному аналізі. Він виділяє загальномодальний рівень, на якому відбувається витлумачення інваріанта семантики модальності, рівень виокремлення і співвіднесення окремих типів модальних значень, а також рівень субкатегоризації окремих модальних значень [120, с. 60]. Кожна з модальних субкатегорій може бути представлена як ФСП, і тоді власне категорія модальності постає як комплекс ФСП, у межах яких аналізуються певні типові категорійні ситуації. Таким чином, модальність як одна з основних мовних категорій постає як комплексна група об'єктів,

що характеризується ускладненою семантичною структурою і становить макрополе [135, с. 66].

Натрапляємо на такі проблеми у трактуванні поняття модальності й у працях Люй Шусяна. У категорії модальності він виділяє такі складники, як аспектуальність (значення) висловлення, модальність у вузькому значенні, яка розрізняє речення за метою висловлювання, а також модульованість висловлення (темп, інтонація) [81, с. 229].

Не можна не звернути увагу на певні відмінності, що виникають при класифікації засобів і способів вираження категорії модальності, а також основних типів модальних значень у китайській мові. Ці відмінності пов'язані насамперед із проблемою виділення частин мови в китайській мові [126, с. 37]. Таким чином, зважаючи на специфічний лад граматичної системи китайської мови, на особливу увагу заслуговує дослідження типів модальних значень. Люй Шусян у своїх наукових працях акцентує увагу на функціональному аспекті мови, беручи за основний принцип дослідження вивчення об’єкта з погляду його структури і функцій, тим самим даючи змогу розуміння унікальної граматичної будови китайської мови та взаємовідношень між структурними елементами на всіх мовних рівнях. Модальність він розуміє як засіб розрізнення речень з однаковими за змістом поняттями і різними цілями висловлювання.

Зауважимо, що модальність як одна з основних мовних категорій постає як комплексна група об’єктів, а поле модальності характеризується ускладненою семантичною структурою [135, с. 66] і має бути досліджене саме як система різнорівневих засобів, що реалізують цю семантичну категорію у мовленні [28, с. 29]. Як справедливо вважають дослідники, модальність усе ще залишається предметом численних наукових дискусій. Загальновідомою є характеристика модальності як встановлюваного мовцем відношення змісту висловлення до дійсності [161, с. 149]. Але для точнішої характеристики зазначеної вище категорії необхідним виявляється введення такого поняття, як домінуюча ознака, що дає певне уявлення про те, яке саме відношення до дійсності розглядається як основне і специфічне для модальності, але навіть така характеристика значною

мірою зберігає невизначеність. За твердженням О.В. Бондарка про те, що модальність – це комплекс актуалізаційних категорій, які характеризують з погляду мовця відношення змісту висловлення до дійсності за домінуючими ознаками реальності / ірреальності. Те чи інше відношення до цих ознак виражається такими значеннями, як актуальність / потенційність (можливість, необхідність, гіпотетичність тощо), оцінка достовірності, комунікативна установка висловлення, ствердження / заперечення, засвідчення [120, с. 59]. Як зауважує автор, функціональною основою для аналізу змісту висловлення виступають такі поняття, як актуалізаційна категорія і актуалізаційна функція, що припускають зв'язок мовної функції з будь-яким мовним рівнем: морфологічним, синтаксичним, інтонаційно-синтаксичним, лексичним тощо.

Виходячи з розуміння того, що синтаксис є базою для аналізу граматичної системи китайської мови, не можемо оминути таке поняття як предикативність – граматичну категорію, що формує речення, встановлюючи співвіднесеність повідомлюваного до дійсності. Особливо істотною виявляється проблема розуміння співвідношення модальності і предикативності. Завдання полягає у розмежуванні типів модальних значень на основі їхніх функціонально-синтаксичних ознак, у їхньому відношенні до предикативності [58, с. 93—94]. Модальна категорія як компонент предикативності формується, таким чином, протиставленням реальності й ірреальності [120, с. 59].

Нам імпонує думка С.В. Сорокіна про те, що всі мови світу можна членувати на "модальні" і "немодальні", тобто, відповідно, на мови, в яких модальний компонент має ключове або, принаймні, важливе значення в межах висловлення, та мови, для яких модальний компонент має другорядне значення [108, с. 33].

У китайській мові модальний чинник достатньо активно задіяний, про що свідчить наявність модальності майже у всіх висловленнях, тим більше, що модальність не може бути просто представлена у вигляді певної морфологічної парадигми (достатньо "бідної" у китайській мові) чи низки словотворчих афіксів, адже вона реалізується саме на рівні висловлення [108, с. 34].

У китайських лінгвістичних розвідках на велику увагу заслугувало дослідження лише окремих формальних засобів реалізації модальності – модальних дієслів, прислівників, часток [152; 153; 158; 162, с. 69—76]. На таке дослідження натрапляємо в роботі Лі Женьчжи, який здійснює порівняльний аналіз категорії модальності в англійській і китайській мовах, і основна увага сконцентрована саме на модальних модифікаторах. До того ж, за тлумаченням Лі Женьчжи, у поняття модальності як семантичної категорії включені лише такі значення, як невизначеність, вірогідність як складники епістемічної модальності, можливість, необхідність, дозвіл, зобов'язання як складники деонтичної модальності [157].

Більшість праць, присвячених модальності, ця категорія розглядається під кутом європейської лінгвістичної моделі. У деяких працях [152; 153; 168] представлене вивчення модальних модифікаторів на основі аналізу категорії модальності Дж. Лайонза, Ф.Р. Палмера. [146; 164] пропонується дослідження модальних модифікаторів на основі теорії генеративної граматики й глибинних структур. Система модальних модифікаторів складається з епістемічних (epistemic), основних (root), показників майбутнього часу (future modals), аспектуальних модифікаторів (aspectual markers). При цьому в межах класу основних модальних слів (root modals and auxiliaries) виокремлюються декілька категорій – модифікатори необхідності, можливості, дозволу, бажання [157, с. 153]. Таким чином, на перший план виходять особливості наведених в працях модальних модифікаторів, здебільшого дієслів, як індивідуальних маркерів, до того ж з особливою увагою науковці поставилися до їхнього положення в реченні стосовно інших слів.

Ми погоджуємося з зазначеними вище науковцями в тому, що слід говорити про розмежування таких понять, як об'єктивна і суб'єктивна модальність. Це розмежування зачіпає проблему опозиції реальне / нереальне [50, с. 97]. У традиційному розумінні ядро пропозиційної модальності становить об'єктивна модальність, що виражає відношення висловлення до дійсності з точки зору реальності / ірреальності (фактичності / контрфактичності). Об'єктивно-модальне

значення, тобто значення, що фіксує відношення висловлення до дійсності з погляду реальності / ірреальності, є в будь-якому реченні [57, с. 214]. Це повідомлення реального характеру, в достовірності яких мовець впевнений, адже вони є фактом констатації дійсності [60, с. 196]. За традицією, яка бере початок у праці Ш. Баллі [7], об'єктивна модальність виражає відношення речення – висловлення до реальності, таким чином, повідомлення може подаватися як минуле, теперішнє і майбутнє (ірреальне), адже це обов'язкова ознака речення, тобто диктум.

Модус як частина висловлення, що здійснює базову комунікативну функцію, пов'язаний із модальними значеннями одиниць, що складають висловлення [102, с. 52]. Він представлений суб'єктивною модальністю, що виражає ставлення мовця до повідомлюваного, і є не в кожному висловленні: мовець може й не висловлювати свого ставлення до повідомлення. Суб'єктивна модальність накладається на об'єктивну модальність, у результаті чого виникає значна різноманітність основних і другорядних модальних значень у рамках кожної окремої репрезентації. У китайському мовознавстві Тань Аошуан сконцентрувала значну увагу на понятті модусу й виокремила деякі з його різновидів, як-от: модус висловлення, мовця, зобов'язання, кваліфікативний модус, оцінний, модус наміру у сфері дії, наміру пропонування, підтвердження, побажання, полеміки, потенційності, уточнення, вмовляння, повідомлення, передбачення несподіванки тощо [116].

Певний інтерес також викликає точка зору про те, що модальність – це категорія, яка відрізняє повідомлення й висловлення від речення, містить адресу і модус [54, с. 106]. Можна сказати, що мова – ніщо інше, як виявлення мовного процесу, який описується в потоці модусів, диктумів та адрес – тобто напрямків руху структур у самому процесі. Таким чином, китайська мова належить до типу модусно-адресних (ізолюючих) мов, тобто сутність її полягає у процесуальності, чіткій позиції модусу та адреси, тоді як диктум носить завуальований характер і вибудовується слухачем / читачем [138, с. 90].

На особливу увагу заслуговує саме розуміння модальності через те, що об'єм цього поняття, а також мовні явища, що його описують, різняться в концепціях різних авторів. П. Адамець, наприклад, створює власну картину модальних значень, включаючи туди реальність, достовірність, вірогідність, нереальність, ствердження, заперечення, необхідність, можливість, намір. В. В. Виноградов розглядає такі значення, як спонукання, можливість, зобов'язання, бажання, намір, необхідність тощо [25, с. 65—66]. В. З. Панфілов у межах об'єктивної модальності розрізняє деонтичну і алетичну зі значеннями можливості і необхідності, в межах персуазивної (суб'єктивної) модальності розглядає поняття достовірності [92, с. 39—41].

О. В. Бондарко виділяє всього шість типів модальних значень, які можуть бути виражені різними засобами: лексичними, граматичними, інтонаційними: 1) оцінку мовцем змісту висловлення з точки зору реальності/ нереальності; 2) оцінку ситуації у висловленні з точки зору її можливості, необхідності або бажаності; 3) оцінку мовцем ступеню його впевненості в достовірності викладених фактів; 4) цільову установку мовця, або комунікативну функцію висловлення. Таким чином, можемо казати про такі типи речень, як розповідні, питальні і спонукальні, а засоби вираження комунікативної функції висловлення в такому разі представлені всіма видами: морфологічні (спосіб дієслова), синтаксичні та інтонаційні; 5) значення ствердження / заперечення; 6) емоційну і якісну оцінку змісту висловлення, яка виражається лексичними засобами [120, с. 68].

На думку Люй Шусяна, в реченні виділяють такі модальні значення, як ствердження і заперечення, а питальне речення певною мірою можна вважати їхнім проміжним варіантом, а також можливість, дозвіл, вірогідність, необхідність, зобов'язання, вимушеність [81, с. 186]. Об’єктивно-модальне значення реальності може збагачуватися додатковими значеннями ситуативної модальності: значеннями можливості, необхідності, бажаності [100, с. 32], які здебільшого реалізуються в мовленні за допомогою модальних дієслів. На таке визначення засобів і способів реалізації модальності натрапляємо у праці А. Р. Мацкевича [85].

Ван Ляоі вважає, що модальність у китайській мові представлена системою модальних часток, що так чи інакше реалізують різні модальні значення. Ван Ляоі пише, що будь-яка фраза містить емоційно-оцінне забарвлення, яке виражається в китайській мові за допомогою модальних дієслів [20, с. 91—103]. За китайською традицією, модальні слова варто називати "допоміжними дієсловами" через їхній неоднорідний характер [81, с. 49]. Модальні дієслова виражають ставлення суб'єкта дії до самої дії, тобто здатність, необхідність чи бажання виконати цю дію. Тому модальне дієслово в реченні завжди поєднується з іншим дієсловом, утворюючи разом із ним один складний присудок [143, с. 65]. О. О. Драгунов виділяє їх у категорію дієслів не-дії, наголошуючи на тому, що вони взагалі не виражають дії і до них не можна поставити питання типу "що робить підмет?" [49, с. 113].

Ван Ляоі також пропонує класифікацію модальних часток, за допомогою яких у висловленні виражається відтінок визначеності, пояснення, підкреслення, питання, риторичного питання, умови, припущення, імператива, наполягання, примусової згоди, обурення, впевненості, а також низкою модальних прислівників, за допомогою яких у мові виражається незгода, рішучість, здивування, іронія, заперечення, риторичне запитання [20, с. 91—103]. Безперечно, сфера якісної та емоційної оцінки тісно пов'язана з модальністю, але оцінність, на наше переконання, лише опосередковано пов'язана із семантикою модальності. На нашу думку, доречніше розглядати її як сферу, яка взаємодіє з модальністю, що ще раз певною мірою підтверджує "розмитість" ознак цієї категорії.

Лі Женьчжи кваліфікує категорію модальності як комплекс деонтичної й епістемічної модальності. Епістемічна модальність в нього представлена такими значеннями, як вірогідність і невизначеність (невпевненість), деонтична модальність містить такі складники: модальність внутрішнього характеру – можливість, необхідність; модальність зовнішнього характеру – дозвіл / можливість, зобов'язання / необхідність [157].

Попри те що категорію модальності намагалися дослідити багато науковців, чиї прізвища згадувалися вище, це поняття все ще залишається не до кінця проаналізованим, що свідчить про відмінності в поглядах на цю проблематику

у представників різних лінгвістичних шкіл та напрямів. Припустимо, що саме це широке розуміння модальності, безліч теорій і класифікацій не дають змогу викристалізувати поняття модальності та її складників. Нам здається, що актуальною на сьогоднішній день залишається проблема інтегрування класифікацій виявів модальних відношень у мовленні для більш чіткого й конкретного розуміння цієї категорії, щоб, як слушно зауважує Г. О. Золотова, "не дозволити змінитися до невпізнання категорії модальності" [56, с. 65].

Ми переконані, що дослідження такої суперечливої категорії, як модальність, потребує аналізу, який охоплює весь наявний спектр засобів, що можуть реалізувати різні модальні значення на рівні висловлення, тобто дослідження методом моделювання функціонально-семантичного поля, а також характеристика й типологія категорійних ситуацій, що є семантичною основою для будь-якого поля.

1.4. Теорія польових структур і поняття функціонально-семантичного поля у контексті вивчення категорії модальності в сучасній китайській мові

Як ми зазначали вище, особливе місце у лінгвістичному функціоналізмі посідає теорія функціонально-семантичних полів, і в його основу покладено теорію польових структур. Як слушно зауважує О.В. Бондарко, "аналіз, спрямований

) і звернутися до вивчення засобів більш складних, пов’язаних із взаємодією різнорівневих елементів" [119, с. 15]. Функціональна граматика передусім зорієнтована на опис закономірностей і правил функціонування граматичних одиниць, що беруть участь у передачі змісту висловлення, а також містить опис функцій мовних засобів не лише в напрямку від засобів до функцій, але й від функцій до засобів. Отже, предметом функціональної граматики можна назвати закономірності функціонування граматичних форм у процесі комунікації, яка репрезентована такими комунікативними позиціями, як мовець і слухач.

О.В. Бондарко висуває основний принцип побудови функціональної граматики, що полягає в розгляді опису системи функціонально-семантичних полів у досліджуваній мові, як-от: аспектуальність, модальність, компаративність, казуальність, становість, локативність тощо, а також дослідженні розмежування і співвіднесення власне мовного і розумового змісту, трактуванні функціонування граматичних одиниць у висловленні як особливого рівня їхнього існування та опису. Бондарко виділяє принцип "від функцій до засобів" як основний у цій граматичній теорії, проте вказує, що й принцип "від форми до значення" також посідає своє місце у функціональній граматиці – під час аналізу функціонування граматичних одиниць і мовних засобів, що взаємодіють із ними у висловленні. Таким чином, функціонально-граматичне дослідження прагне розкрити особливого роду систему, що існує на цьому рівні, – систему взаємодії граматичної форми, лексики і контексту, систему закономірностей і правил функціонування мовних засобів, що слугують для передачі змісту висловлення [12, с. 3].

Як зазначає О.В. Бондарко, у процесі формування висловлення мовець іде від смислу, який він хоче передати, до формальних засобів і,

має позицію слухача. Отже -

напрямок від думки до вираження поєднується з напрямком від формальних засобів до мовного і розумового змісту" [119, с. 14—15]. Звичайно, основним типом граматики була й залишається та, що йде від форми

до змісту, але функціональна граматика, яка базується на понятті граматичної категорійності, що охоплює граматичні одиниці, класи та категорії, у свою чергу, доповнює її.

О.В. Бондарко розуміє будову мови як поняття більш широке й багатоаспектне, ніж поняття системи мови, тому що воно охоплює мовні категорії і категорійні явища, що належать до мовної системи, яка включає як системні, так й асистемні явища, елементи систем, що сходять до різних етапів розвитку мови, мовні факти, що перебувають у відношенні протиріччя. Функціоналісти не ототожнюють граматичну систему мови із системою

граматичних одиниць, класів і категорій, вони вважають, що ця система становить лише основу, іншими словами, ядро граматичної будови, де зосереджені найбільш регулярні й узагальнені категорії, основною ознакою структури яких є опозиція, а також відношення неопозитивної відмінності [120, с. 75].

Таким чином, не можна провести чіткої межі між сферою мовних явищ, що включаються у сферу граматичної категорії, і тими явищами, які вона не охоплює, і картина поступових переходів від центру категорійності, де зосереджені ознаки ядра мовної будови, до периферії цілком природна, тим більше що процес історичного розвитку граматичних категорій включає взаємодію з лексико-граматичними розрядами, їхню часткову або повну граматикалізацію [12, с. 5—16].

Оскільки мовна система – доволі складне для дослідження явище, для його аналізу необхідно враховувати такі фактори: об'єднання і членування мовного матеріалу на семантико-функціональній базі, можливість об'єднання цих семантико-функціональних єдностей у певну систему, що базується на певній категорії, аналіз структури такої системи з виділенням її компонентів, а також системний аналіз репрезентацій системних одиниць у висловленні.

Спостерігаючи таку картину мовних явищ, можемо вести мову про особливі граматичні утворення – функціонально-семантичні поля (ФСП) – ключовий предмет нашого дослідження. Історія польового підходу до вивчення мовних одиниць бере свій початок у дослідженнях лексики німецькими мовознавцями (Г. Іпсен, В. Порціг, . Трір); згодом він був застосований системи загалом [41, с. 3; 42, с. 9]. Враховуючи багатомірність граматичних явищ, ми маємо звернути увагу на їхню особливу структуру, що характеризується значною складністю і суперечливістю – структуру поля.

Як слушно зауважує В. Г. Адмоні, для структури поля характерне співвідношення центру, утвореного оптимальною концентрацією всіх , яка складається з утворень із некомплектним числом цих ознак [4, с. 47—50].

Таке розуміння поля бачимо і в Є.В. Гулиги і Є.І. Шендельса, які називають його "граматико-лексичне поле". На думку Є. В. Гулиги і Є. І. Шендельса, граматико-лексичне поле має містити такі ознаки, як наявність засобів різних мовних рівнів, пов’язаних між собою системними відношеннями, наявність єдиного значення, яке тією чи іншою мірою є у складників певної системи, поле повинне мати неоднорідною, ускладненою утворюваними мікрополями структуру, обов’язковою також є наявність ядра і периферії в утворюваному полі [42, с. 9—10].

О.В. Бондарко під поняттям ФСП має на увазі те, що парадигматичні аспекти граматико-лексичних зв'язків разом з аспектами функціонування конституюють єдності, які об’єднують елементи різних мовних рівнів, що групуються навколо граматичних або максимально граматикалізованих елементів. Це поняття відображає явище взаємодії елементів різних мовних рівнів, яке повною мірою розкривається під час їхнього функціонування в мові, що свідчить про те, що граматична система мови характеризується не лише рівневою, але й міжрівневою структурою, а субстанції і відношення всередині окремих рівнів доповнюються міжрівневими, різнорівневими єдностями [12, с. 21].

ФСП становить угруповання граматичних, лексичних і лексико-семантичних мовних одиниць, що взаємодіють на основі подібності їхніх семантичних функцій. В умовному просторі функцій і засобів встановлюється конфігурація центральних і периферійних компонентів поля, а також виділяються зони перехрещення з іншими полями [119, с. 11]. Цей тип мовних єдностей відображає реальні явища, що мають стосунок не лише до мови і мовлення, а й до складних процесів розумово-мовної діяльності, а, отже, смисл, який потрібно передати мовцю, включає в себе семантичні категорії і їхні комплекси. Кожна така семантична категорія пов'язана з певною системою мовних засобів, що взаємодіють і перебувають у розпорядженні мовця, і з цього джерела він вибирає засоби, які найбільше відповідають задуманому смислу. З огляду на такий стан речей, можемо зробити висновок, що ФСП є одним із важливих факторів, що беруть участь у формуванні висловлення, оскільки

в основі формування кожного висловлення лежать такі семантичні категорії і утворені ними поля, як темпоральність, аспектуальність, модальність, персональність тощо [11, с. 495].

Поняття ФСП відображає явище взаємодії системних елементів під час їхнього функціонування в мові, проте системно-мовні єдності типу функціонально-семантичного поля закладені в самому ядрі граматичної будови мови, в ядрі граматичної категорійності, тому це ядро не існує як чисто граматичний каркас, воно містить різнорівневі граматико-лексичні відповідники, зв'язки та парадигматичні аспекти міжрівневої взаємодії [12, с. 21]. Звідси й виходить розуміння того, що граматичний лад мови має так звану "польову структуру" з максимально граматикалізованим ядром і лексико-граматичної периферією, і ця область охоплює все категорійне як у граматиці, так і в лексиці й фонетиці. Граматика, що базується на принципі поля, дає змогу інтегрувати в єдиній системі ті мовні засоби, які в традиційній граматиці виявляються відокремленими залежно від їхньої належності до тієї чи іншої формальної підсистеми [98, с. 18].

Одним із засадничих теоретичних постулатів функціональної граматики є те, що ФСП – це змістово-формальна єдність, утворена граматичними одиницями й категоріями разом із різнорівневими засобами, що взаємодіють, об'єднаними на семантико-функціональній основі. Ми трактуємо його як такий тип мовних єдностей, який відображає реальні явища, що мають стосунок не лише безпосередньо до мови і мовлення, але також і до складних процесів розумово-мовної діяльності та комунікації. Семантична категорія, на якій базується ФСП, пов'язана з певною системою використовуваних мовцем мовних засобів, що взаємодіють. Це свідчить про важливість нашого дослідження ФСП, адже ФСП бере участь у формуванні висловлення [11, с. 495]. Не менш важливим аспектом у моделюванні ФСП є аналіз категорійних ситуацій, що слугують семантичним підґрунтям для ФСП.

1.5. Поняття категорійної ситуації та її типи

З поняттям функціонально-семантичного поля співвідносять поняття КС – категорійної ситуації, яке безпосередньо пов’язане зі структурою поля. У процесі вивчення граматичної системи мови у функціональному аспекті необхідним є опис будови відповідного ФСП. Такий аналіз здійснюється у два етапи: моделювання самої структури певного ФСП, аналіз та опис реалізації елементів ФСП у висловленні. Для успішного аналізу та опису реалізації складників ФСП у мовленні потрібне таке поняття, яке було б похідним від комунікативної ситуації і водночас було б орієнтоване на той аспект у висловленні, який у семантичному плані був би пов’язаний із досліджуваним функціонально-семантичним полем. Дж. Перрі і Дж. Барвайс так розуміють ситуацію: "Ситуації – це щось основне і всюдисуще. Ми завжди перебуваємо в тих чи інших ситуаціях. Людська пізнавальна діяльність виділяє в цих ситуаціях категорії об'єктів, що мають атрибути й перебувають у взаємовідношеннях у своїх локусах – зв'язкових областях простору-часу [39, с. 264]. Як зазначає Д. П. Горський, людські мови відображають і підсилюють цю пізнавальну діяльність, даючи нам можливість передачі інформації про ситуації як про ті, в яких перебуваємо ми самі, так і про віддалені від нас у просторі і часі [39, с. 264].

Як зазначає О. В. Бондарко, під КС розуміємо типову змістову структуру, яка базується на певній функціонально-семантичній категорії і ФСП [119, с. 12]; це структура, яка належить до сфери власне мовної семантики, що включає не лише смислову основу переданого змісту, а й спосіб представлення цієї основи і, таким чином, ми говоримо про відображення денотативних ситуацій у мовному змісті висловлення [14, с. 20].

Коли йдеться про ФСП, про його компоненти і зв’язки між ними, то мається на увазі поле в абстрактному парадигматичному мовному просторі, а КС, у свою чергу, реалізує ці елементи в мовленні, вказуючи на закономірності й типи їхнього функціонування. КС не являє собою формоцентричного поняття, містить предикацію і виводить семантику, що аналізується, на рівень висловлення. Фактично, ідеться про змістові структури, що містять певні семантичні елементи й зв’язки між ними і є типовими ситуаціями, що базуються на відповідних полях.

Ми погоджуємося з думкою О. В. Бондарка [14, с. 20—32], що КС є родовим поняттям, яке об'єднує такі видові поняття, як модальна, локативна, екзистенційна та інші ситуації. КС представлені у вигляді багатоступінчастої варіативності, що репрезентується у множинності висловлень і знаходить свій конкретно-мовний варіант у певному висловленні. Таким чином, коли мова заходить про аналіз конкретно-мовних варіантів КС, то мається на увазі аналіз денотативної ситуації, що містить елементи реальної дійсності, відібраної мовцем, їхньої інтерпретації у висловленні. Звичайно, ми не можемо зводити аналіз лише до вивчення аспектів денотативної ситуації, яка відображається у змісті висловлення, крім цього, ми також маємо звернути увагу й на важливий аспект інтерпретаційних елементів досліджуваної граматики.

Розбираючи поняття КС [14, с. 23], мусимо зауважити, що одне висловлення, як правило, містить комплекс таких понять, серед яких виділяють домінуючу КС і фонові КС. Під домінуючою КС розуміють найбільш істотний і актуальний елемент із числа семантичних елементів, що формують зміст висловлення. Підставою для виділення домінуючої КС є аналіз змістової і формальної структур висловлення з подальшим дослідженням мовних засобів, які виражають і підкреслюють цю ситуацію. Фонові КС, у свою чергу, являють собою другорядні, вторинні семантичні елементи, які виконують роль "фону".

Як ми згадували вище, висловлення може містити кілька КС, простих або комплексних. На підставі цього можемо вести мову про різні типи висловлень [14, с. 24]: зі сфокусованою ситуацією, де все орієнтовано на вираз певної КС, і з несфокусованою ситуацією, де немає чіткої орієнтації на одну КС, і є вираз цілого комплексу КС без явної орієнтації на якусь конкретну КС. Серед інших до висловлень із домінуючими КС належать висловлення з домінуючими модальними ситуаціями спонукання, бажаності, неминучості тощо.

Безумовно, особливої уваги заслуговує і розуміння того, що всі КС різноманітні й різнорідні, що зумовлено неоднорідністю семантичних категорій і відповідних ФСП, які лежать в їхній основі. Ми доходимо висновку, що важливим є поділ КС на такі два типи, як актуалізаційні і неактуалізаційні. В основі цієї

класифікації лежить уведене до наукового обігу поняття про шифтери. Р.О. Якобсон розуміє їх як індикативні символи, що позначають об'єкт, тобто мовця, і значення того чи іншого шифтера не може бути визначеним без урахування повідомлення [137]. Звідси виникає й інша назва таких типів КС: ситуації-шифтери і ситуації-не-шифтери. Ситуації-шифтери містять вказівку на ставлення позначуваної ситуації до ситуації мовлення і її учасників, тобто мовця і слухача, і є обов'язковими для кожного висловлення, а ситуації-не-шифтери, відповідно, не містять такої вказівки. Серед ситуацій-шифтерів виділяють модальні (суб'єктивно-модальні і об'єктивно-модальні), темпоральні і персональні. Серед другого типу виділяють більшість інших КС: компаративні, каузуальні, кондиціональні тощо. Також існує поділ КС на синтагматично сильні (сильна вираженість синтагматичних відношень між семантичними елементами) і синтагматично слабкі (непослідовна і непостійна вираженість синтагматичних відношень між елементами або їхній брак) [14, с. 24—25].

КС можна розглядати в аспекті типових змістових структур, а також як конкретно-мовні варіанти. Певний конкретно-мовленнєвий варіант певної КС містить конкретно-мовленнєве втілення певної типової ситуації, включеної у систему КС цієї мови, але водночас у цьому конкретно-мовному варіанті, у відповідній типовій ситуації і в їхній системі знаходять одне з можливих утілень певні загальні закономірності системно-структурної організації семантичного змісту висловлення [14, с. 27].

Зауважимо, що саме єдність і взаємодія функцій різнорівневих мовних елементів зумовлює існування такого граматичного явища, як ФСП. Таким чином, і структура цього граматичного утворення зумовлена виконуваною семантичною функцією, а будова поля, тобто співвіднесення центра і периферії, визначається на основі критерія найбільшої спеціалізації тієї чи іншої мовної одиниці для вираження певного значення.

За теорією О. В. Бондарка [98, с. 18], виділяють моноцентричні (у центрі перебуває певна граматична категорія, що концентрує в цілісній системі найбільш спеціалізовані й регулярні вираження цього кола функцій) і поліцентричні (не має

чітко визначеного, вираженого центру) ФСП. У кожному полі виділяється вихідна ядерна система або комплекс таких систем, що взаємодіють із периферійними компонентами, які виступають у ролі середовища, а структура такого поля в рамках дослідження розглядається не просто сама по собі, а з точки зору її функції, тобто як ця система слугує функції, і яким чином функція зумовлює цю систему [11, с. 494].

Усі ФСП поділяються на такі групи: 1) ФСП із предикативним ядром; 2) ФСП із суб'єктно-об'єктним ядром; 3) ФСП із якісно-кількісним ядром; 4) ФСП із предикативно-обставинним ядром. Наприклад, модальність належить до ФСП із предикативним ядром [12, с. 41—42].

Отже, традиція функціоналізму лежить у висловленій ще В. фон Гумбольдтом і розвиненій уже сучасним мовознавством ідеї про відмінності у способах концептуалізації явищ навколишнього світу представниками різних етносів. А завдання лінгвістики в тому, щоб описати явища, факти мови, визначити їхню сутність, природу, а також закономірності їхнього функціонування [33, с. 16]. Таким чином, функціональна граматика в розробленому школою О. В. Бондарка варіанті базується на єдиній функціональній основі, що розглядається як парадигматична система (моделювання структури ФСП, польове структурування) і в проекції на висловлення (аналіз КС в їхньому варіативному розмаїтті). Це категорійна граматика, що водночас має вихід до ситуацій, висловлюваних у мові [119, с. 14].

Беручи до уваги типологічну характеристику китайської мови, особливий стан її граматичної системи, розвиток китайського мовознавства, ми вважаємо, що розглянута модель функціональної граматики актуальна для вивчення сучасної китайської мови. Проаналізовані у пропонованому дослідженні методологічні принципи й теоретичні поняття лінгвістичного функціоналізму знайшли своє відображення в наукових працях китайських і зарубіжних лінгвістів. Як стверджували китайські мовознавці, дослідження на основі єдності форми і значення – ось та мета, яка може стати ключем до вирішення проблем граматики сучасної китайської мови [136, с. 12].

Граматична система сучасної китайської мови вирізняється широтою і розмаїттям представлених у ній фактів і явищ, а китайський синтаксис як найважливіший розділ граматики особливо наочно демонструє багатство своїх засобів і прийомів, тому перспективи подальших пошуків у розглянутому теоретичному напрямку полягають в аналізі модальних полів, лексико-граматичних засобів вираження категорії модальності, в характеристиці й типології категорійних ситуацій у полі модальності, а також в аналізі міжкатегорійних зв'язків ФСП модальності.

Висновки до розділу 1

1. Китайська мова з її проблематикою граматичної системи та класифікацій частин мови є ідеальним об'єктом для функціоналістичних досліджень, які уможливлюють розуміння будови китайської мови як ізолюючої мови з аглютинативною морфологією, адже функціональний підхід зумовлює вивчення об'єкта з погляду його функцій, закономірностей його функціонування, його зв'язків із навколишнім середовищем, а структура об'єкта при цьому досліджується під особливим кутом зору: як ця структура слугує функції.

2. Сучасний стан розвитку функціональної граматики передбачає виділення серед мовних функцій однієї найголовнішої – комунікації, а отже, основним аспектом функціонального аналізу вважається комунікативний намір мовця, а напрямок лінгвістичного дослідження полягає в аналізі засобів і способів відображення окремих елементів дійсності та їхнє об'єднання у речення в рамках тієї чи іншої комунікативної ситуації.

3. Актуальність аналізу семантичної категорії модальності узгоджується з тим, що основним об'єктом функціоналістичних студій є комунікативна функція. Ми розуміємо модальність як широку за змістом базову семантичну категорію, як комплекс актуалізаційних категорій, які з погляду мовця характеризують відношення змісту висловлення до дійсності.

4. Через певну "розмитість" меж семантичної категорії модальності як загальномовної категорії і в китайській мові зокрема існує велика кількість

трактувань модальних значень, які є семантичною основою цієї категорії. Такий плюралізм наукової думки, передусім, пов'язаний з варіацією різнорівневих засобів, які реалізують семантику модальності у висловленні, а також залученням сфери емоційності і оцінюваності до складу семантичної категорії модальності, ознак фактичності / контрфактичності, за якими вибудовується розуміння цієї категорії.

5. Серед послідовників функціоналізму виокремилися декілька наукових напрямів, але для нашого дослідження важливу роль відіграють функціоналістичні дослідження фундатора Петербурзької лінгвістичної школи О. В. Бондарка з його теорією функціонально-семантичних полів і категорійних ситуацій. Через те, що ФСП становить угруповання граматичних, лексичних і лексико-граматичних одиниць, що взаємодіють на основі подібності їхніх семантичних функцій, таке утворення дає можливість розглянути те, як модальність реалізується у висловленні за допомогою різнорівневих мовних засобів на основі єдності функції.

6. Визначаючи основним способом аналізу категорії модальності в китайській мові аналіз ФСП модальності, обов'язковим вбачаємо залучення поняття КС, яке безпосередньо пов’язане зі структурою поля. Під КС розуміємо типову змістову структуру, яка базується на певній функціонально-семантичній категорії і ФСП, має конкретно-мовленнєвий варіант у висловленні, і в якій функцію реалізують конкретні засоби-конституенти відповідного ФСП. Головним критерієм є поділ КС на актуалізаційні та неактуалізаційні через те, що актуалізаційні КС містять вказівку на ставлення позначуваної ситуації до ситуації мовлення і її учасників, а неактуалізаційні, відповідно, – не містять такої вказівки.

Основні положення розділу відображено в наступних публікаціях автора [72; 75; 76; 78; 79].

РОЗДІЛ 2
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Розвиток лінгвістичної науки зумовлює дослідження мови з урахуванням використання мовних факторів і структур у практиці міжлюдської комунікації, з урахуванням особливостей їхнього функціонування. Логічно, що для мови функція пов'язана з комунікацією, адже лише завдяки комунікації мова продовжує існувати та розвиватися [33, с. 180]. Відповідним і закономірним результатом такого інтересу виявляється вивчення поведінки (функціонування) мовних явищ в актах комунікації, мовленні, текстах тощо.

Протягом декількох тисячоліть китайська мова розвивалася за своїми власними законами й традиціями, крім того, збагатила писемність багатьох країн Східної і Південно-Східної Азії. Для давньокитайської мови характерні лаконічність і паралелізм, власне, ці принципи певною мірою збереглися і в сучасній мові, хоча звичайно, вона зазнала великих змін, тому погоджуємося з А. М. Карапетьянцем і Тань Аошуан у тому, що будь-який письмовий текст, навіть сучасний, через запис ієрогліфами містить істотні елементи мови *веньянь*, а іноді й узагалі написаний ним [61, с. 11—13]. Для нашого дослідження важливими є факти сучасної мови, проте, варто наголосити, що й вона має декілька стилістичних варіантів – письмовий і розмовний, різницю становить саме лексичний склад, а також наявність запозичень з мови *веньянь*, які й досі функціонують у мові як *веньянізми* [143, с. 11]. *Веньянь* – зовсім не застигла мова зі сталими раз і назавжди нормами – вона рухлива і постійно зазнає різних змін, але ці зміни не лежать на поверхні, вони зазвичай приховані за незмінною формою того чи іншого службового слова [88, с. 80]. Такі елементи і навіть цілі фрази можна віднести до так званого сучасного *веньяню* [88, с. 77].

Саме тому наше дослідження також певною мірою стосується і *веньянізмів*, які так само, як і модифікатори мови *байхуа*, реалізують семантику модальності

у висловленні. Особливо це простежується в текстах публіцистичного характеру, офіційного стилю, де зміст треба передати стисло, влучно, лаконічно. Було також висвітлено і роль деяких модальних часток, які залишилися з мови *веньянь*, й досі функціонують в мові. Очевидно, що цей пласт матеріалу не є ключовим в процесі реалізації семантики модальності, але так чи інакше достатньо чітко виконує свою функцію.

2.1. Критерії проведення функціонального аналізу

Аналізуючи думку про те, що комунікативна функція мови є однією із найголовніших, ми доходимо висновку, що важливим виявляється аспект вивчення модальності як основи пропозиції і показника комунікативного наміру мовця. Складність і багатоплановість самого явища модальності породжує різні інтерпретації. Проте багато лінгвістів погодяться з нашою точкою зору про те, що головна потреба у вивченні категорії модальності – це систематизація накопичених відомостей і понять, виходячи з проблем інваріантного значення категорії модальності, а також співвідношення категорій модальності і предикативності.

Модальність, згідно з теорією В. В. Виноградова, постає як одна з мовних категорій, що реалізують предикативність, тобто співвіднесеність із дійсністю, що притаманна кожній пропозиції, незалежно від її складу й будови, і кожне речення характеризується одним із модальних значень [25, с 55]. Е. Бенвеніст також стверджує, що речення виступає одиницею мовлення, а підтвердженням цього є те, що будь-яке речення містить певні модальності [9, с. 140].

Отже, за основу нашого дослідження було взято *метод функціонального аналізу*, що фактично є полісистемним аналізом, спрямованим на комплексне вивчення складних взаємозв'язків систем окремих рівнів мови [119, с. 7]. Якою важливою не була б роль функціонального підходу до вивчення мовних явищ, ми переконані, що жодна функція не існує поза рамками системи (структури), адже мова – це явище соціальне, це вся сукупність актів мовленнєвої діяльності.

Для адекватного аналізу будь-якої мови необхідно враховувати як функціональний аспект, так і системно-структурні особливості. Можна сказати, що функція реалізується структурою і пояснюється структурою. Ми виходимо з того поняття, що функціональний підхід досліджує об'єкти в їхньому відношенні до оточення, відношенні між об'єктом, що є субстратом і носієм функції, та навколишнім середовищем, і таким чином, функція елемента визначається його роллю в системі.

Для результативного функціонального аналізу ми врахували ряд критеріїв для виявлення й аналізу засобів і способів реалізації семантики модальності в сучасній китайській мові. По-перше, це *інтенційність* і *регулярність функції мовної одиниці* [13, с. 141]. Інтенційність постає як зв'язок мовних значень із наміром мовця, з комунікативними цілями розумово-мовленнєвої діяльності, здатність змісту, що виражає певна мовна одиниця, бути одним з актуальних елементів мовленнєвого змісту. Поняття інтенційності несе в собі певну інформативність семантичної функції, що вивчається, її здатність бути одним з елементів змісту, що передається [13, с. 143]. По-друге, це здатність об'єкта виконувати як *первинну*, так і *вторинну функцію*. Як стверджує В.Г. Гак [33, с. 181—182], функція завжди структурно зумовлена, адже об'єкт використовується саме для досягнення певної мети, завдяки досягненню якої зберігається і сам об'єкт, і система загалом. Але в реальному мовлені ми стикаємося з проблемою того, що певний об'єкт може виконувати як *первинну* функцію, так і *вторинну,* або переносну. Іноді мовний елемент не *функціонує*, а *використовується,* що не передбачається системою, в якій він має функціонувати, носить факультативний характер, але також містить цілеспрямованість дії, в якій виявляється функція. Слід також розрізняти *ефект* дії, який не є цілеспрямованим і регулярним, не залежить від наміру мовця. Зауважимо, що іноді використання може переходити в одну з функцій мови, а цільове використання ефекту також може перевести його в розряд функцій елемента.

По-третє, здатність об'єкта до виконання *функції в потенційному аспекті* (Фп) і *функції в результативному аспекті* (Фр). Фп виступає здатністю мовної

одиниці до виконання функцій, тоді як Фр є результатом конкретного функціонування мовної одиниці в мовному середовищі в комунікативній ситуації. Можна сказати, що Фп є причиною певної поведінки (Фр) мовної одиниці в навколишньому мовному середовищі [119, с. 18—20]. Розрізнення цих понять дало нам змогу типологізувати КС у нашому дослідженні.

Як зазначалося вище, використання суто функціонального підходу для аналізу мовної системи без залучення системно-структурного підходу (функціонально-ономасіологічного аналізу) не зможе дати адекватного уявлення про систему й будову об’єкта. Функціонально-семасіологічний аналіз може стати пасткою для науковця, адже саме він нівелює рівні мовної структури, генералізує об’єкт вивчення і не дає чіткої відповіді на внутрішню будову мовного елемента. Не можна не погодитися зі словами Е. Бенвеніста про те, що "форма і значення виступають як сумісні засоби, однаково й одночасно дані, і не можуть бути роз’єднані у процесі функціонування мови. Їхні взаємовідношення виявляються у структурі мовних рівнів..." [9, с. 137].

Для синтезованого аналізу обов’язковим було врахування таких понять, як об’єм мовної одиниці і мовного середовища, співвіднесення функції і семантики в дослідженні, співвіднесення ситуації і мовця (тобто поведінка мовця в акті мовлення). Зауважимо також, що під час дослідження ми розрізняли такі поняття, як "значення" і "смисл". Значення ми визначаємо як включений до системи мови зміст її одиниць і категорій, що відбиває її особливості, план змісту мовних знаків. А смисл – це не пов'язаний лише з однією формою чи системою форм мови, що досліджується, зміст, а те спільне, що об'єднує синонімічні висловлення і висловлення, що співставляються під час перекладу з однієї мови на іншу [13, с. 102].

Услід за представниками Празького лінгвістичного гуртка вважаємо, що зайвим є протиставлення функції семантиці під час аналізу, адже саме значення мовних одиниць виходить з їхньої функції, і функція може відображати будь-яке призначення мовного елемента. Функція входить до системи понять, пов’язаних із цільовою моделлю мови, що охоплює різні типи й сфери призначень мови

загалом. Але ці відмінності аж ніяк не впливають на взаємозвя’зок понять функції і значення, адже форма, функціонуючи у взаємодії з елементами середовища й виражаючи те чи інше значення, що модифікується контекстом комунікативної ситуації, тим самим виконує функцію, а поняття функції спирається на поняття значення, пов’язуючи його з вихідним напрямком функціонування форми, його умовами й результатом [119, с. 22—23].

Враховуючи зазначені вище аспекти, у нашому дослідженні субстратом функції було визначено слова, словосполучення, фразеологічні єдності, граматичні категорії, речення, інтонацію, тобто всю мовну систему загалом, а функцією – мовленнєву реалізацію всіх цих елементів та мовної системи загалом. Наше дослідження було зорієнтоване на угруповання різних мовних засобів зі спільними семантичними функціями, що базується на системній основі для аналізу функцій різнорівневих одиниць, – тобто ФСП; а також на вивчення й опис реалізації елементів цього поля у висловленні – тобто характеристику КС.

2.2. "Антропоцентричний чинник" як семантична основа ФСП модальності (суб'єктивної) у сучасній китайській мові

Наше дослідження зосереджено на ФСП модальності в китайській мові, тому ми враховуємо те, що ФСП характеризується наявністю набору різнорівневих засобів, пов’язаних між собою певними системними відношеннями і спільною семантикою.

Як вже було проаналізовано вище, за традиційним поглядом ФСП модальності ґрунтується на принципі опозиції, його значення розкладається мінімум на два значення, які можуть бути протилежними або полярними, і таким чином, кожне з цих значень утворює мікрополе [42, с. 9] і розкладається на суб'єктивну і об'єктивну модальності.

Проте ми погоджуємося з С.В. Сорокіним в тому, що модальність має розглядатися як виключно епістемічна категорія і не повинна протиставлятися об'єктивній модальності, яка є універсальною семантичною категорією, сутнісною

характеристикою дії як такої, що відбувається чи не відбувається у реальному світі [108, с. 33]. В основу такого погляду покладено розуміння того, що деонтична модальність пов'язана з явищами об'єктивної дійсності й не залежить від індивідуальної позиції мовця, тоді як в основі епістемічної модальності перебуває "людський чинник", тому доцільність об'єднання двох у корені відмінних семантичних категорій у межах одного поняття здається нам певною мірою сумнівною [108, с. 35; 100, с. 32]. Про це свідчить також і твердження Г. Я. Солганіка про те, що суб'єктивна модальність – це загальносинтаксична і загальномовна категорія [110, с. 12].

Наше дослідження базується саме на вивченні суб'єктивної модальності, яка являє собою доволі складну систему взаємопов'язаних значень, що так чи інакше знайшло своє відображення у працях таких учених, як: Т. Б. Алісова [5], Є. І. Бєляєва [120], Л. О. Бірюлін [120], О. В. Бондарко [120], В. В. Виноградов [25], О. М. Вольф [29], Є. В. Гулига, Є. І. Шендельс [42], Г. О. Золотова [56; 57], Є. О. Корді [120], Дж. Лайонз [159], Ф. Р. Палмер [160], В. З. Панфілов [92], В. С. Храковський [120], С. Н. Цейтлін [120], М. О. Шелякін [120] та інших мовознавців.

У лінгвістичній літературі [5; 25; 58; 81; 120] виділяють такі модальні значення, як можливість, необхідність, бажаність, наказ, ствердження, достовірність, тощо. Беззаперечно, доволі складно побачити модальний принцип в основі поділу речень на розповідні, питальні і спонукальні, оскільки комунікативна цілеспрямованість висловлення не збігається з модальним відношенням до дійсності, що виражається в цьому висловленні [56, с. 95]. Розповідні речення представлені опозиційною парою "реальне – нереальне", а питальні речення можуть бути способом вираження таких значень, як спонукання, достовірність, необхідність, можливість тощо. Справедливою є така думка і для стверджувальних і заперечних речень. Критеріям, які ми встановлюємо для аналізу суб'єктивної модальності, відповідають лише спонукальні речення, які є проявом модальності імперативності. До того ж ми погоджуємося з В. В. Виноградовим у тому, що треба розмежовувати такі поняття, як суб'єктивна модальність і емоційна експресія [25, с. 62].

Ми не враховуємо засоби й способи вираження емоційної експресії для моделювання ФСП та субполів у межах ФСП, хоча не можна заперечувати, що сфера суб'єктивної модальності та оціннісності пов'язані й частково переплітаються між собою.

Підстав для розгляду модальності в китайській мові як дихотомії "об'єктивна – суб'єктивна", на нашу думку, немає, адже для дослідження "реального" матеріалом слугуватимуть усі речення в мові, що містять фактичну інформацію.

Досліджуючи категорію модальності в китайській мові, ми хочемо підтвердити наявність зв'язку мислення і мови, і, на наше переконання, саме суб'єктивна модальність, яка виражає ставлення мовця до повідомлюваного з підтвердженням / послабленням мовцем своєї відповідальності за ступінь достовірності інформації [57, с. 96], дозволяє нам отримати таке підтвердження. Для нас ФСП модальності базується саме на понятті суб'єктивної модальності, і для його моделювання характерні певні етапи.

2.3. Основні етапи моделювання ФСП

Для здійснення функціонального аналізу категорії модальності в китайській мові ми скористалися *метод моделювання функціонально-семантичного поля*, адже поняття функціонально-семантичного поля відображає явище взаємодії елементів різних мовних рівнів, що повною мірою розкривається під час їхнього функціонування в мові. Функціональна і формальна наповненість поля виявляється в тому, що ФСП містить не лише граматичні одиниці, класи та категорії як вихідні системи, а також й елементи їхнього середовища, що мають стосунок до тієї самої семантичної категорії [13, с. 289—290].

Виділення ФСП базується на єдності мовних засобів, що використовуються у висловленнях цією мовою, і їхніх функцій. Виокремлюючи один із таких засобів та його функцію, ми обов’язково "зачіпляємо" й інші мовні засоби, пов’язані з реалізацією цієї функції. Логічним результатом такого аналізу є аналіз усієї

системи пов'язаних один з одним мовних засобів, тобто форм, конструкцій, лексичних показників, що слугують для вираження комплексу семантичних ознак і їхніх варіантів у межах семантичної категорії, що вивчається [119, с. 16—17].

Граматична будова мови має "польову структуру" з максимально граматикалізованим ядром і лексико-граматичною периферією, і ця ідея знайшла своє відображення у дослідженнях таких учених, як: В В. Г. Адмоні [4], О. В. Бондарко [119; 120], В. Виноградов [25; 26], Є. В. Гулига, Є. В. Шендельс [42], М. М. Гухман [45], Г. С. Щур [135] та інші.

Польове структурування має на меті аналіз і співвіденесення центру і периферії поля. Наприклад, Є. В. Гулига, Є. І. Шендельс домінанту визначають як конституент, що найбільш спеціалізовано виражає певне значення, передає його найбільш однозначно, а також систематично використовується [42, с.10]. Таким чином, навколо домінанти формуються найбільш тісно пов'язані з нею конституенти, що утворюють ядро поля, а віддалені від ядра конституенти розташовуються на периферії.

В. Г. Адмоні трактує центр як серцевину, що утворюється завдяки оптимальній концентрації усіх ознак, що містить певна одиниця, а периферія, у свою чергу, визначається як така, що складається з більшої чи меншої кількості числа утворень різної ємності з факультативним числом певних ознак [4, с. 49]. Вважаємо що усі елементи периферії так чи інакше перебувають на різній відстані від центру поля, тому в польовій структурі нерівномірно розподілена периферійна частина, і ми можемо говорити про наявну асиметричність структури периферії.

Ми, на прикладі досліджень О. В. Бондарка, відштовхувалися від трирівневого представлення ієрархії модальних відношень [120, с. 60]: витлумачення інваріантів семантики модальності; виокремлення і співвіднесення окремих типів модальних значень; субкатегоризація окремих модальних значень.

Ми провели моделювання ФСП модальності в декілька етапів:

1) визначення досліджуваної семантичної категорії, встановлення меж відповідного ФСП як системи особливого типу, що базується на категорії, яка досліджується;

2) інвентаризація мовних елементів, що входять до складу ФСП модальності, за виділеними критеріями, встановлення субполів у складі поля модальності на основі визначених засобів;

3) характеристика складу (центру і периферії) субполів з урахуванням принципів розподілу мовних елементів відносно центру і периферії кожного з субполів;

4) субкатегоризація й аналіз модальних значень, що співвідносяться з варіативністю засобів формальної реалізації, в кожному субполі, виведення типологій категорійних ситуацій у складі субполів в ФСП модальності.

Для встановлення меж ФСП (*1 етап*) ми врахували той факт, що актуальним для нас є дослідження саме суб'єктивної модальності – епістемічної категорії. Отже, коло наших зацікавлень представляла саме суб'єктивна оцінка мовця у висловленні щодо дійсності. Китайська мова відрізняється високим ступенем прагматизму й антропоцентризму, що знайшло відображення в вибірковості маркування певної дії [117, с. 48]. Зауважимо, що суб'єктивна оцінка не ототожнюється зі сферою емоційності.

Для нашого дослідження головним є те, як структура слугує функції. Отже, для характеристики структури ФСП (*2 етап*) необхідним пунктом було проведення інвентаризації елементів у складі ФСП шляхом *компонентного аналізу*. Було встановлено, що основним способом впливу комунікації у суб'єкта мовлення на адресата в китайській мові є використання модальних модифікаторів, в першу чергу модальних дієслів, рідше модальних прислівників і часток.

Ми розуміємо, що головним граматичним засобом для реалізації семантики модальності виступає саме категорія способу дієслова [57, с. 142]. У китайській мові через певну "бідність" морфології немає морфологічних показників способів дієслова, крім потенційного. Таким чином, для нас основним об’єктом для вивчення слугуватимуть модальні модифікатори та частки.

Ми розуміємо, що модальні модифікатори представляють лексичну модальність, тобто модальне значення, що міститься у словах певних розрядів і, як і будь-яке модальне значення, реалізується в реченні. Очевидно, модальні

модифікатори залишаються лексично неповнозначними, нездатними бути самостійними компонентами речення і функціонують лише в ролі регулярних модифікаторів певних синтаксичних утворень [57, с. 152], утім, система модальних дієслів у китайській мові доволі розгалужена й слугує формальним засобом для реалізації модальності. До того ж, саме різноманітність значень, які реалізують модальні модифікатори у мовленні, було покладено в основу системи модальних значень у складі ФСП модальності в китайській мові.

Така варіативнсіть значень дозволила встановити, що ФСП модальності в китайській мові є складним утворенням, яке розкладається на систему субполів, зумовлених певним інваріантом суб'єктивної модальності, що є семантичним підґрунтям для кожного з субполів.

В основу характеристики структури ФСП і подальшого поділу на систему взаємопов'язаних субполів ліг аналіз різнорівневих мовних елементів у складі ФСП (в першу чергу модальних модифікаторів), який дозволив встановити такі модальні значення всередині суб'єктивної модальності, як **можливість, необхідність, достовірність, оптативність, імперативність**.

Для встановлення центру і периферії в кожному з субполів у складі ФСП модальності (*3 етап*) шляхом залучення *методу моделювання ФСП* необхідно врахувати сукупність таких ознак [98, с. 18]:

1) центр поля характеризується максимальною сконцентрованістю семантичних ознак, що визначають якісну специфіку цього поля, в той час, як для периферії характерна розрідженість цих ознак;

2) для домінанти поля характерна скупченість зв’язків, а периферійний компонент відрізняється ослабленістю та розосередженістю цих ознак, і навіть певною ізольованістю;

3) центральний конституент, на відміну від периферійного, найбільш спеціалізовано реалізує певну семантичну функцію;

4) домінанта поля функціонує регулярно, а периферійні елементи відрізняються своєю нерегулярністю чи меншим ступенем регулярності та вживаності.

Комбінація *функціонального* й *структурного підходів* дозволила вивчити те, як функціонують мовні елементи в мовленні, а також те, як їхня структура слугує функції.

Для моделювання поля та характеристики його структури також необхідне визначення характеру ядра поля (предикативне, суб'єктно-об'єктне, якісно-кількісне, обставинне), а також його структурного типу (моноцентричне (з цілісним ядром / з комплексним (гетерогенним ядром)) / поліцентричне) [119, с. 31—36; 98, с. 18].

Паралельно, для характеристики складу (центру і периферії) кожного із субполів було залучено *компонентний* й *опозиційний аналізи*.

Багатозначність конституентів у складі поля дає можливість участі одного конституента в декількох полях як домінанти одного поля (субполя) і периферійного елемента іншого поля. Отже, під час аналізу конституентів ми використали *метод компонентного аналізу*, сутність [42, с. 10—13] якого полягає в тому, що лексичне/ граматичне значення розкладається на мінімальні змістовні елементи – семи, які можуть бути виявлені як на рівні лексики, так і на рівні граматики. Відповідно, можемо розрізняти лексичні і граматичні семи, іноді лексичні семи наближуються до граматичних. Перевага компонентного аналізу полягає в тому, що він дає можливість чітко й доволі повно продемонструвати весь об'єм значення і змістову структуру мовних одиниць і встановити змістові зв'язки між різними варіантами однієї одиниці, а також між різними одиницями.

А завдяки *опозиційному методу* було досліджено такі опозиції, що реалізуються конституентами у складі досліджуваних субполів, як *можливість / неможливість, необхідність, зумовлена власним бажанням / вимушена необхідність, ймовірність / неймовірність, категорична істинність / проблематична істинність, заборона / дозвіл* тощо.

Зазначимо, що при передачі певного змісту істотну роль відіграє реалізація мовцем різних комбінацій одиниць, можливостей їхнього вибору для передачі різних відтінків смислу, різних можливостей розподілу смислового навантаження

між значеннями мовних засобів, контекстуальної, ситуативної інформації з урахуванням точки зору мовця. З огляду на зазначені факти, за допомогою *контекстуального аналізу* було досліджено особливості функціонування тих чи інших мовних засобів у текстах різних стильових жанрів.

Ми акцентуємо увагу на тому, що реалізація певного значення в мові і мовленні ніколи не буває "чистою", вона завжди пов'язана з тим чи іншим способом мовного представлення. Крім того, характеристика ФСП залежить передусім від типу мови, і таким чином, від належності ФСП до певного структурного типу та його конфігурації, а також багатоаспектністю конституентів, що входять до його складу. Але, незважаючи на відносний характер цілісності такого утворення, як ФСП, ми все одно можемо говорити про його функціональну наповненість, тобто здатність ФСП до охоплення всієї сфери функцій, що базуються на певній семантичній категорії. На додаток, системною ознакою ФСП є брак обмежень щодо характеру й типу охоплюваних цим полем формальних засобів – семантична категорія, що лежить в основі певної єдності, може бути виражена будь-якими мовними засобами, а також їхніми сполуками (дискретні/ недискретні; експліцитні/ імпліцитні; прямі / опосередковані).

Таким чином, ми можемо говорити про формальну необмеженість, а отже, і про формальну наповненість, яка супроводжує процес аналізу семантичної категорії та моделювання ФСП [119, с. 38]. Саме завдяки функціональному підходу ми можемо аналізувати не лише граматичний, а також і лексичний матеріал, що реалізує семантику досліджуваної категорії.

Повноцінним моделювання ФСП можна вважати, якщо вивчені не лише засоби і способи реалізації семантичної категорії у мовленні, а також досліджено й особливості їхнього функціонування безпосередньо у висловленні. Таким чином, на основі досліджених елементів у складі кожного ФСП було субкатегоризовано й типологізовано КС, які співвідносяться з мовною системо в її динамічному аспекті (*4 етап*).

2.4. Методика аналізу категорійних ситуацій у складі ФСП модальності в сучасній китайській мові

Для адекватного й повноцінного аналізу ФСП модальності важливим також виявляється дослідження та опис реалізації елементів цього поля у висловленні. Граматичні одиниці, класи й категорії є основними носіями власне граматичної семантики – категорійних значень. Таким поняттям і виступає КС. Предметом нашого дослідження виступали змістові структури, що співвідносяться з певними структурами у плані вираження – різними формальними засобами у висловленні. Важливим уточненням є те, що поняття КС не є формоцентричним, адже воно виводить досліджувану семантику на рівень висловлення, тобто надає певну характеристику висловленню [14, с. 2—21].

Ми дослідили типові КС, що існують у формі багатоступеневої варіативності. У висловленні представлені конкретно-мовленнєві варіанти КС, в яких репрезентується типовий варіант, що виражається і в інших подібних висловленнях. Отже, типові КС мають узагальнений зміст, що не стосується конкретного висловлення, але відбиває певні класи денотативних ситуацій. Для проведення аналізу й класифікації КС поняття денотативної ситуації відіграє важливу роль, адже нам потрібно дати відповіді на такі запитання, як: 1) які елементи реальної дійсності відбираються мовцем; 2) як вони інтерпретуються мовцем. У нашому дослідженні процес аналізу типових КС не відбувався лише в рамках опису денотативних ситуацій, важливим компонентом також буде аналіз інтерпретаційного компонента висловлення. Ми розглядаємо інтерпретаційний компонент як спосіб представлення змістової основи в значеннях, що реалізуються за допомогою засобів у певному висловленні [13, с. 108].

Було залучено *функціональний метод*, який дозволив схарактеризувати кожну з КС, виходячи з функцій, що реалізують мовні елементи у складі субполів Дослідження типових КС відбулося на основі синтезу напрямків "від семантики до форми" і "від форми до семантики" через те, що в рамках певного висловлення під час передачі певної ситуації виокремлюється той чи інший категорійний

аспект, що базується на певних формальних засобах, тому обов'язковим є співвіднесення КС як змістової структури зі структурою плану вираження.

Для визначення і класифікації складу КС ми звернулися до системи семантичних категорій (значень), що лежать в основі ФСП модальності, та залучили *компонентний аналіз* для формування системи типових КС модальності, що лежить в основі категорії модальності в сучасній китайській мові. Будь-яке висловлення містить певну кількість семантичних елементів, що формують його смисл, отже, нашим завданням було проаналізувати змістову і формальну структуру висловлення для виділення КС. За допомогою *компонентного аналізу* було розроблено класифікацію модальних значень у сучасній китайській мові, включаючи весь об'єм значення і змістову структуру мовних одиниць, а також встановлено змістові зв'язки між різними варіантами однієї одиниці, а також між різними

Ще А. Мартіне зазначав, що опозиції становлять основу будь-якої мовної реальності [83, с. 391]. Опозиція будується за принципом протиставлення тотожностей, але ми розуміємо, що абсолютної тотожності не існує, тому вона має обиратися відповідно до певної точки зору / критерію. Тому, із залученням *опозиційного аналізу*, в результаті відбору категорійних диференційних ознак, притаманних цим КС, у складі КС було досліджено такі опозиції, як *можливість / неможливість, необхідність, зумовлена власним бажанням / вимушена необхідність, ймовірність / неймовірність, категорична істинність / проблематична істинність, заборона / дозвіл* тощо, враховуючи те, що ці значення не виключають один одного й доволі часто можуть оформлювати одну й ту саму пропозицію, надаючи їй кілька значень.

Зміст, який передається формальними засобами, завжди виступає в тій чи іншій мовній інтерпретації [119, с. 25]. Це пов'язано з вибором мовних засобів для вираження власної думки, комбінацією цих засобів у мовленні, а також взаємозв'язок значення цих засобів і контекстуальної інформації, що притаманна кожному висловленню. *Контекстуальний аналіз* дозволив врахувати й проаналізувати інтерпретаційний компонент мовця, а також прослідити його

комунікативний намір.

Перелічені вище етапи моделювання ФСП, а також особливості конституентів у його складі, доводять, що ФСП – це польова структура, яка притаманна не лише граматичним категоріям і формам, а й іншим мовним явищам. Таким чином, ФСП постає як певна сукупність взаємопов'язаних явищ, розташованих так, що одне з них перебуває в центрі того простору, що зайнятий цими явищами, а інші групуються навколо нього, співвідношуючись і таким чином "зчеплюючись" одне з одним наявністю багатьох змістових і формальних ознак, тобто перебувають на периферії [4, с. 49].

Категорії, які ми досліджуємо, так чи інакше пов'язані з конкретними засобами мови, можливість використання яких в певній функції повністю залежить від контексту [12, с. 110]. Отже, головна мета функціонального аналізу – розкрити широке коло типів і способів взаємодії семантики мовного засобу/ граматичної форми і контексту, і це власне і є процесом, в результаті якого формується нова інформація у висловленні [12, с. 114]. Таким чином, перед нами стоїть завдання моделювання ФСП модальності в китайській мові, характеристіці його структури, центральних і периферійних елементів, а також виведенні типології категорійних ситуацій у складі цього ФСП для того, щоб мати повноцінну картину ступеню представленості семантичної категорії модальності в китайській мові на сучасному етапі і в національній картині світу.

Висновки до розділу 2

1. Сучасні лінгвістичні розвідки пропонують великий арсенал методик для аналізу граматичної системи мови. Для нашої наукової розвідки залучення *методу функціонального аналізу*, що фактично є полісистемним аналізом, спрямованим на комплексне вивчення складних взаємозв'язків систем окремих рівнів мови, дозволило виявити та проаналізувати засоби і способи реалізації

семантики модальності в китайській мові, а також схарактеризувати особливості їхнього функціонування в мовленні.

2. В нашому дослідженні крім елементів мови *байхуа* було також залучено й *веньянізми,* які й досі функціонують на сучасному етапі китайської мови. Такий вибір продиктований тим, що взаємозв'язок *байхуа* і *веньянь* вплинув на склад цих двох мовних форм, і наявність елементів *веньяню* в *байхуа* є підтвердженням тому, особливо це простежується в текстах публіцистичного характеру, офіційного стилю, де зміст треба передати стисло, влучно, лаконічно.

3. Враховуючи те, що комунікативна функція перебуває у центрі функціонального аналізу, для нашого аналізу актуальним було дослідження індивідуальної позиції мовця і його суб'єктивної оцінки, які в повній мірі реалізуються у ситуаціях з семантикою суб'єктивної модальності. Суб'єктивна модальність розглядається як епістемічна категорія, яка не знаходиться в опозиції до об'єктивної модальності (фактичної інформації), а становить об'єкт окремого дослідження. В межах семантичної категорії суб'єктивної модальності в китайській мові ми виокремили такі модальні значення, як можливість, необхідність, достовірність, оптативність та імперативність.

4. Для здійснення функціонального аналізу категорії модальності в китайській мові ми залучили *метод моделювання функціонально-семантичного поля*, що має на меті дослідити різнорівневі мовні засоби, які так чи інакше реалізують певну семантичну категорію. Крім граматичних форм об’єктом дослідження в такому випадку також виступають мовні елементи, які нерегулярно функціонують для реалізації певної семантичної категорії і не містять максимальної сконцентрованості базисних семантичних ознак, які визначають якісну специфіку ФСП та перебувають на периферії ФСП, що вивчається.

5. Ми провели *моделювання ФСП* модальності у декілька етапів: 1) визначення досліджуваної семантичної категорії, встановлення меж відповідного ФСП як системи особливого типу, що базується на категорії, яка досліджується; 2) інвентаризація мовних елементів, що входять до складу ФСП модальності, за виділеними критеріями, встановлення субполів у складі поля

модальності на основі визначених засобів; 3) характеристика складу (центру і периферії) субполів з урахуванням принципів розподілу мовних елементів відносно центру і периферії кожного з субполів; 4) субкатегоризація й аналіз модальних значень, що співвідносяться з варіативністю засобів формальної реалізації, в кожному субполі, виведення типологій категорійних ситуацій у складі субполів в ФСП модальності.

Для повноцінного аналізу конституентів було залучено *компонентний аналіз* й *опозиційний аналіз*. Залучення *контекстуального аналізу* сприяло встановленню особливостей функціонування засобів реалізації модальності в текстах різних функціональних стилів і жанрів.

6. Вивчення та опис реалізації елементів ФСП модальності у висловленнях є основою повноцінного та адекватного аналізу цього ФСП. Саме КС представляють собою ці структури, що співвідносяться з певними структурами у плані вираження, що охоплюють різні формальні засоби, що містить в собі висловлення. Функціональний метод дозволив схарактеризувати кожну КС, виходячи з особливостей функціонування конституентів субполів у мовленні. У результаті залучення *компонентного* й *опозиційного* аналізу, вдалося дослідити весь об'єм значення і змістову структуру мовних одиниць і встановити змістові зв'язки між різними варіантами однієї одиниці, а також між різними одиницями. *Контекстуальний аналіз* дозволив простежити й проаналізувати інтерпретаційний компонент і комунікативний намір мовця в кожному висловленні.

Комплекс зазначених вище методик дозволив вивести типологію КС в складі ФСП модальності в сучасній китайській мові.

Основні положення розділу відображено в наступних публікаціях автора [72; 74; 75; 78].

РОЗДІЛ 3
СТРУКТУРА ФСП МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Кваліфікація модальних дієслів і прислівників в китайській мові потребує детального обговорення, адже за деякими даними це дві окремі категорії, за іншими – це розряд прислівників, в якому для модальних дієслів існує окрема підкатегорія. Модальні дієслова не володіють повністю функціями повнозначних дієслів, як наприклад, функцією самостійного виконання ролі присудка (виключення – неповне речення, або коли модальне дієслово в реченні функціонує як повнозначне і позбавлене своїх модальних функцій); оформлюватися видо-часовими афіксами, приймати об'єкт після себе. Але, на нашу думку, слід розрізняти модальні дієслова і прислівники.

Модальні допоміжні дієслова відрізняє від прислівників низка особливостей [143, с. 66—67]: 1) в реченні з модальним дієсловом підтверджується лише певне відношення суб’єкта до дійсності, а отже й основне дієслово, яке керується модальним, також не приймає будь-яких видо-часових афіксів, адже не вказує на те, що дія відбулася; 2) на відміну від прислівників, модальне дієслово може приймати в препозицію означення, виражене прислівником ступеню: 他很会说话。– tā hěn huì shuō huà. – Він досить гарно володіє словом; 3) модальне дієслово може повторюватися з запереченням, утворюючи стверджувально-заперечну форму питання, в той час, як прислівники не мають такої властивості: 他明天能不能早点儿来？ tā míngtiān néng bu néng zǎo diǎnr lái? – Він може прийти завтра трохи раніше?

Особливу роль у реченні відіграють і модальні частки, які стосуються речення в цілому і надають йому певного модального забарвлення. Під час дослідження ми відмежовували модальні функції деяких часток від експресивних, тому що сфера експресивності не розглядається нами в межах семантики модальності.

Крім зазначених спеціалізованих засобів нами було розглянуто лексеми, мовні звороти, фразеологізми, синтаксичні конструкції, які виконують аналогічну з модальними модифікаторами функцію, тощо.

Модальні значення, що входять до складу ФСП модальності в китайській мові, було схарактеризовано на основі вивчення основних засобів реалізації модальності в китайській мові – потенційного способу і модальних модифікаторів – дієслів, прислівників, часток. В результаті аналізу модальних значень, що входять до категорії модальності, нами було виокремлено низку субполів у межах ФСП модальності в китайській мові. Таким чином, ФСП модальності було структуровано як складну сегментарну поліцентричну структуру з предикативним ядром, яка складається з таких субполів, як **субполе можливості, необхідності, достовірності, оптативності, імперативності**.

3.1. Функціонально-семантичне субполе модальності можливості

Категорія можливості, як і категорія необхідності, є центральною категорією модальної логіки [165, с. 1]. До того ж, в межах цих двох категорій розрізняють деонтичну і епістемічну модальності [159, с. 787—793]. Існує чимало трактувань цих понять, але загалом у наукових студіях превалює така думка: для епістемічної модальності характерна суб'єктивність [148], а для деонтичної – об'єктивність. Тобто деонтична модальність можливості / необхідності свідчить про те, що мовцю відомі певні детермінуючі фактори, на підставі яких він може висловлювати об’єктивне судження щодо можливості чи необхідності того, що відбудеться певна ситуація. Епістемічна модальність, у свою чергу, свідчить про те, що об'єктивного матеріалу для висловлення судження щодо можливості чи необхідності певної ситуації недостатньо, і мовець може висловлювати свою думку, лише припускаючи те, що є зв'язок між суб'єктом і ситуацією. Ми погоджуємося з Є. І. Бєляєвою в тому, що в контексті розгляду модальності можливості нас більше цікавить саме аналіз деонтичної можливості [120, с. 126]. Ми вважаємо, що деонтична можливість вказує на потенційність двох варіантів

розвитку подій: реалізацію чи нереалізацію заданої ситуації в контексті об'єктивного знання.

Епістемічна можливість надає оцінку всьому реченню, і вона спирається лише на здогадки мовця з тією чи іншою мірою впевненості. Таку думку ми можемо висловити і з приводу епістемічної необхідності. На наш погляд, епістемічні можливість і необхідність варто розглядати в контектсі субполя достовірності, засоби і способи реалізації якого формують модальну рамку навколо певного висловлення і накладаються на інші модальні значення. Водночас нам імпонує думка Дж. Лайонса [159, с. 807] про те, що модальні дієслова (центральний компонент деонтичної можливості) і модальні прислівники (центральний компонент епістемічної можливості) доповнюють одне одного, посилюють значення одне одного в "модально гармонійну комбінацію". Тому, на нашу думку, центральні конституенти субполя достовірності мають інтерпретуватися як периферійні компоненти субполей можливості і необхідності, проте детально ми розглянули їх під час дослідження структури субполя достовірності.

Через те, що категорія можливості становить один із центральних компонентів категорії модальності, вона була певною мірою досліджена в китайському мовознавстві. Наприклад, Чжао Юаньжень займався дослідженням граматичної системи китайської мови, докладно аналізуючи це у своїй праці [169, с. 210—212], і він приділяє значну увагу потенційному способу дієслова. Ван Ляоі ширше розглядає цю категорію, називаючи її потенційно-волітивним способом дієслова [180, с. 99]. Чарльз Лі і Сандра Томпсон з-поміж іншого також досліджують модальні дієслова, що виражають значення можливості, визначаючи їх як допоміжні [156, с. 172—174]. Варто зауважити, що єдину думку з приводу цього питання висловлюють такі лінгвісти, як О. О. Драгунов, С. Є. Яхонтов, Ван Ляоі, Люй Шусян, Тань Аошуан. Крім того, Люй Шусян досить детально аналізує засоби й способи реалізації можливості в китайській мові, а Тань Аошуан пропонує концепцію модусів, ретельно досліджуючи модус потенційності [116].

Значення майбутності дії пов'язано із семантикою потенційності, що лежить в основі модальності можливості. У китайській мові повноцінні дієслова у формі теперішньо-майбутнього часу завжди супроводжуються модальними дієсловами й несуть у собі відтінок можливості / неможливості / ймовірності, вказуючи на те, що дія повторюється чи буде відбуватися. Тобто дієслово керується модальним дієсловом і не оформлюється будь-якими видо-часовими афіксами.

Люй Шусян у загальному понятті можливості визначає такі складники як достатність / недостатність суб'єктивних сил чи здібностей для виконання певної дії; об'єктивні умови, що допускають чи не допускають виконання дії; поняття про можливість, що не зумовлена ні суб'єктивними силами, ні об'єктивними обставинами – тобто можливість, що являє собою просту оцінку (буде відбуватися ця дія чи ні) вірогідності (найбільш об'єктивної з усіх можливостей) [81, с. 209]. Люй Шусян, з-поміж іншого, у своїй праці значну увагу приділяє поняттю можливості, яка реалізується за допомогою різних засобів, серед яких – лексичні модифікатори і невербальні засоби (різні типи контексту). Але говорити про певну диференціацію згаданих вище різновидів можливості на практиці доволі важко, тому одне й те саме значення може бути виражене різними словами, а одне й те саме слово може використовуватися для реалізації різних значень.

Наприклад, 1. 他能画山水画。 tā néng huà shānshuǐ huà – Він вміє малювати пейзажі; 2. 今天该做的事儿太多，他不能来，您最好问别人帮助您。 jīntiān gāi zuò de shìr tài duō, tā bù néng lái, nín zuì hǎo wèn bié rén bāngzhù nín – Сьогодні ще багато чого треба зробити, він не зможе прийти, Вам краще звернутися до іншої людини по допомогу; 3. 你在这儿不能吸烟，你没看过学校的规定吗？ nǐ zài zhèr bù néng xīyān, nǐ méi kànguo xuéxiào de guīdìng ma? – Тут не можна курити, ти хіба не бачив правила університету?

До центральних засобів реалізації модальності можливості належать потенційний спосіб дієслова [179, с. 95], модальні дієслова 能 néng – "могти", 会 huì – "могти", "вміти щось робити", 可 kě – "могти" (є дозвіл на виконання певної дії), а також низка дієслівно-іменникових словосполучень зі значенням можливості.

Ми розуміємо спосіб дієслова як граматичну категорію, що експлікує спосіб регулювання суб'єктом мовлення його комунікативно-інформаційної взаємодії з адресатом [120, с. 90]. С. Є. Яхонтов [143, с. 154], досліджуючи питання можливості і неможливості здійснення дії в китайській мові, вказує, що це значення, крім модальних слів, також реалізується особливою дієслівною формою яка, на думку О. О. Драгунова, виступає єдиним існуючим у китайській мові способом дієслова [49, с. 21]. Люй Шусян у своїй праці [81, с. 211] аналізує значення можливості, яке крім інших показників реалізується інфіксом 得 dé, який містить значення таких модальних дієслів, як 可 kě і 能 néng – "могти; бути в змозі щось зробити". Ван Ляоі, досліджуючи 能源式 néngyuán shì – "потенційно-волітивний спосіб", також, окрім низки модальних дієслів, що входять до його складу, виділяє додатковий член можливості дії з інфіксом 得/ 不 (dé / bù) як показник потенційного способу [181, с. 106].

Наприклад, 1. 我看不懂这里写的是什么，你会不会简单地解释一下本文的内容？ wǒ kànbudǒng zhèli xiě de shì shénme, nǐ huì bu huì jiǎndān de jiěshì yí xià běn wén de nèiróng? – Я не розумію, що тут написано, ти не міг би коротко пояснити мені, про що цей текст?; 2. 我累得慌，腿疼得很厉害，我跑不上去。 wǒ lèi de huāng, tuǐ téng de hěn lìhài, wǒ pǎobushàngqu – Я страшенно втомився, ноги дуже сильно болять, я не зможу побігти наверх.

На детальне дослідження потенційного способу натрапляємо в праці Чжао

Юаньженя [169, 210—212]: **потенційний спосіб** у китайській мові реалізується за допомогою 可能补语 kěnéng bǔyǔ – додаткового члена (комплемента) можливості/ неможливості (імовірності) дії у дієслів. Він формується за допомогою суфікса 得 dé, заперечної форми 不得 bù dé; за допомогою інфікса 得 dé / 不 bù для реалізації значення можливості / неможливості здійснення дії відповідно у складних словах із додатковим членом напрямку (趋向补语 qūxiàng bǔyǔ) або результату дії (结果补语 jiéguǒ bǔyǔ), а також з «порожнім» додатковим членом (комплементом) (傀儡补语 / 虚补语 kuǐlěi bǔyǔ / xū bǔyǔ).

При суфіксації дієслова елементом 得 dé утворюється складне слово, яке виражає можливість здійснення певної дії. Наприклад, 做得 zuòdé – "бути в змозі зробити", 写得 xiědé – "бути в змозі написати", 懂得 dǒngdé – "бути в змозі розуміти". Зазвичай такого роду складні слова передають пасивне значення, але також можуть позначати активний стан [169, с. 211].

Заперечна форма будується за допомогою інфікса 不 bù: 吃不得 – chībudé – не могти їсти, 走不得 zǒubudé – "не могти йти". У деяких складних слів заперечна форма є основною, тоді як стверджувальна є зворотною похідною. Наприклад, 见得 jiàndé – "бачити (могти бачити)" є зворотною похідною формою від 见不得 jiànbudé – "не могти бачити". В основному стверджувальна форма використовується в риторичних запитаннях і вживається нечасто. Наприклад, 他还走得吗? 我累得站不住。 tā hái zǒudé ma? wǒ lèi de zhànbuzhù – Він усе ще може йти далі? Я так втомився, що вже навіть стояти не можу.

Заперечна форма може також утворюватися шляхом приєднання до дієслова

заперечного прислівника 不 bù: 舍得 shědé – "бути в змозі відмовитися зробити щось", "бути готовим піти на ..."; 舍不得 shěbudé = 不舍得 bù shědé – "не бути в змозі розлучитися"; "шкода зробити щось".

Наприклад [134, с. 60], 把这些东西送给穷人。– 我有一点儿舍不得。bǎ zhè xiē dōngxī sòng gěi qióng rén – wǒ yǒu yì diǎnr shěbudé – Подаруй ці речі бідним людям. – Я не можу на це зважитися (Мені не хотілося б цього робити.)

Стандартною формою потенційного способу можна назвати форму, утворену від складного слова з додатковим членом результату дії (结果补语) / напрямку дії (趋向补语) шляхом інфіксації елементами 得/ 不. Таким чином, складне дієслово в потенційному способі реалізує значення ймовірності, можливості виконання дії. Формула така: дієслово + 得/ 不 + 结果补语 (додатковий член результату) / 趋向补语 (додатковий член напрямку). Наприклад, 这件事她做得完吗? – 恐怕做不完, 这个学期她几乎都没空儿。zhè jiàn shì tā zuòdewán ma? – kǒngpà zuòbuwán, zhè ge xuéqī tā jīhū dōu méi kòngr – Вона зможе закінчити цю справу? – Боюся, не зможе, в цьому семестрі у неї майже немає вільного часу.

Об'єкт при дієслові в потенційному способі може розташовуватися безпосередньо після комплемента можливості, а також на початку речення в інвертованому положенні (ускладнений означенням додаток). Крім того, додатковий член можливості не може оформлюватися прислівником, оскільки вказує не на те, як саме відбувається дія, а на саму можливість/ неможливість здійснення цієї дії. Порівняйте: 1. 这件事你做得不太好。 – zhè jiàn shì nǐ zuò de bú tài hǎo – З цією справою ти впорався не зовсім добре; 2. 这件事你做不好, 让我做吧。 – zhè jiàn shì nǐ zuòbuhǎo, ràng wǒ zuò ba – Ти не впораєшся з цією справою, давай я зроблю.

Питальна форма речень із модальністю можливості, вираженою дієсловом

у потенційному способі, утворюється за допомогою питальної частки 吗 ma, а також за допомогою стверджувально-заперечної форми питання. Наприклад, 你看得懂吗? nǐ kàndedǒng ma? / 你看得懂看不懂? nǐ kàndedǒng kànbudǒng? – Ти розумієш (можеш зрозуміти)?

Однією з форм потенційного способу також є приєднання до основного дієслова так званих "порожніх" комплементів 傀儡可能补语 / 虚补语 (kuǐlěi bǔyǔ / xū bǔyǔ) – 了 liǎo, 来 lái [169, с. 210]. Деякі лінгвісти співвідносять його зі стандартною формою, вказуючи цю форму як один з видів додаткових членів можливості. "Порожній" додатковий член не несе в собі конкретного значення, а просто дає можливість дієслову набути форму потенційного способу [172, с. 8]. Формула така: дієслово + 得 / 不 + 了 / 来. Наприклад, 1. 箱子太重了，我拿不了。 xiāngzi tài zhòng le, wǒ nábuliǎo. – Валіза занадто важка, я не зможу підняти; 2. 文章太长了，两天写不来。 wénzhāng tài chǎng le, liǎng tiān xiěbulái – Стаття надто велика, за два дні я не зможу написати.

Ставиться під сумнів співвіднесення 来 lái з розрядом "порожніх" комплементів [172, с. 9]: 来 lái, на думку деяких фахівців, не містить відтінок можливості, вказує не на суб'єктивну оцінку мовця, а всього лише на вміння людини як таке, є аналогом 会做 huì zuò – "вміти щось робити". Наприклад, 这首歌她唱不来。 = 她不会唱这首歌。 zhè shǒu gē tā chàngbulái = tā bú huì chàng zhè shǒu gē – Вона не зможе заспівати цю пісню.

У стверджувальних реченнях до дієслова в потенційному способі також може додаватися модальне дієслово 能 néng, тим самим посилюючи і підкреслюючи можливість дії. Наприклад, 这件事你能做得好。 zhè jiàn shì nǐ

néng zuòdehǎo – Ти точно зможеш впоратися з цією справою.

На відміну від форми 不能 / 不可以 ..., bù néng / bù kěyǐ – "не могти"; "не можна" дієслово в потенційному способі в заперечній формі не несе значення того, що дія має припинитися або заборонена. Наприклад, 你不能 / 不可以进去。nǐ bù néng / bù kěyǐ jìnqu – Ти не можеш увійти (не можна). – 你进不去。nǐ jìnbuqù – Ти не зможеш увійти (не пройдеш).

Необхідно також згадати про особливу форму 词汇性的可能补语 cíhuìxìng de kěnéng bǔyǔ – вербалізований комплемент можливості. Він на відміну від більшості складних дієслів, які переходять в форму потенційного способу за допомогою інфіксації, існує лише в формі потенційного способу [169, с. 212]. Наприклад, 来得及 láidejí – "встигати", 来不及 láibují – "не встигати" (форми 来及 не існує), 犯得着 fàndezháo – "чи варто того?" (вживається в риторичних запитаннях), 犯不着 fànbuzháo – "не варто робити" (форми 犯着 fànzháo не існує) [99, с. 212], а також такі, що існують виключно в заперечній формі: 恨不得 hènbudé – "так і хотілося б, шкода, що неможливо", 巴不得 bābudé – "так мріяти (хотіти), чекати не дочекатися, не терпиться" [99, с. 39].

До ядра поля можливості можна також віднести й модальні дієслова **能 néng** – "могти", **会 huì** – "могти, "вміти щось робити", **可以 kěyǐ** – "можна" (є дозвіл на виконання певної дії). Ці допоміжні слова ми виокремлюємо як значущі елементи системи модальних дієслів. Дієслово 可 kě походить з мови *веньянь* і здебільшого не вживається в розмовній мові на відміну від його сучасного аналога **可以 kěyǐ** – "дозволено", "можна", "допускається". 可以 kěyǐ в мові *байхуа* і

可 kě в мові *веньянь* реалізують значення дозволу на виконання певної дії [143, с. 69]. Наприклад, 牌子上写的是在这儿不可以吸烟。 páizi shang xiě de shì zài zhèr bù kěyǐ xīyān – На табличці написано, що тут не можна курити.

可以 kěyǐ також використовується для реалізації значення "слід було б…", "можна було б", "не було б зайвим", вказуючи на потенційність того, що певна дія відбудеться. 这篇文章的内容很有意思，你也可以读一读。 zhè piān wénzhāng de nèiróng hěn yǒuyìsi, nǐ yě kěyǐ dú yi dú – Ця стаття досить цікава, ти теж міг би почитати.

Дієслово **会 huì** – "могти", "вміти щось робити" вказує на набуту можливість, навичку щось робити [181, с. 109]. Досить часто оформлюється прислівником 很 hěn – дуже для підкреслення того, що людина вміє щось робити досить гарно. Наприклад, 他很会做饭，他做的饭菜都很好吃。 tā hěn huì zuò fàn, tā zuò de fàncài dōu hěn hǎochī – Він дуже гарно вміє готувати, і всі блюда, які він робить, дуже смачні.

Модальне дієслово 会 huì – "могти", "вміти щось робити" може також використовуватися як додатковий член результату й позначає те, що суб'єкт за допомогою навчання опанував певні навички. Наприклад, 学会说汉语 xuéhuì shuō hànyǔ – "навчитися розмовляти китайською"; 教会同学 jiàohuì tóngxué – "навчити студентів".

Модальне дієслово **能 néng** – "могти" використовується для реалізації значення фізичної можливості виконання певної дії, тобто можливості, що пов'язана з властивостями самої діючої особи, використовується як у мові *веньянь*, так і в мові *байхуа*. Дуже часто замість 能 néng – "могти" можна вживати

його синонім **能够 nénggòu** – "могти", адже значення в них однакове: "могти", "фізично бути в змозі", "мати можливість" [181, с. 109].

Наприклад, 其实，我们只要能够做到不抱怨，很多复杂的事情就会变得简单许多，而自己的心里也会变得更加健康。 qíshí, wǒmen zhǐ yào nénggòu zuòdao bú bàoyuàn, hěn duō fùzá de shìqíng jiù huì biàn de jiǎndān xǔduō, ér zìjǐ de xīnlǐ yě huì biàn de gèngjiā jiànkāng – Насправді, якщо ми просто зможемо не жалітися, то багато труднощів відразу ж стануть набагато простішими, та й на душі стане значно легше [218].

На додаток, **能** néng і **能够** nénggòu реалізують значення "дозволено". Наприклад, 大环境的好坏，不能由我们说了算，不是人人都能做改变时代的甘地，但是我们能够了解环境，选择乘其好，逼其败，选就美好人生。dà huánjìng de hǎohuài, bù néng yóu wǒmen shuō le suàn, bú shì rénrén dōu néng zuò gǎibiàn shídài de gāndì, dànshì wǒmen nénggòu liǎojiě huánjìng, xuǎnzé chéng qí hǎo, bī qí bài, xuǎn jiù měihǎo rénshēng – Не за нами останнє слово в вирішенні питання того хорошого і поганого, що коїться навкруги, не всім же людям бути Ганді і змінювати цілу епоху, але ми можемо проникнутися цією життєвою реальністю, і обрати шлях прийняття її позитивного боку, щоб звести до мінімуму негатив, це й буде вибір кращого життя [208].

Досить часто **会** huì можна замінити на **能** néng, але не навпаки, адже **能** néng набагато ширший за своїм значенням. **能** néng може реалізовувати семантику набутої можливості, власне, як і **会** huì, але він також вказує на те, що набута можливість може досягти певної відмітки, межі [181, с. 109]. Наприклад, 1. 他早就说他会（能）游泳。– tā zǎo jiù shuō tā huì （néng） yóuyǒng – Він вже давно казав, що вміє плавати; 2. 他说他能游五百米，但我还是不相信。– tā shuō tā néng

yóu wǔ bǎi mǐ, dàn wǒ háishì bù xiāngxìn – Він казав, що може пропливти 500 м, але я все ж таки йому не повірила (в цьому випадку 能 néng не можна замінити на 会 huì).

Не можна не погодитися з думкою [116, с. 320] про те, що семантика дієслова "могти" в китайській мові має особливий характер. Така думка пов'язана з браком граматичного майбутнього часу в китайській мові: модальні дієслова 能 néng – "могти" і 会 huì – "могти" досить часто виступають показниками майбутнього часу, вказуючи на те, що дія може чи не може відбутися в майбутньому [145]. Різниця між використанням цих двох дієслів полягає в тому, що 会 huì – "могти" вказує на суб'єктивну думку мовця (глибинний предикат вираження думки), тоді як 能 néng – "могти" вказує на певні об'єктивні знання щодо теми речення (глибинний предикат знання).

Наприклад, 1. 他今天忙着工作，下午八点不会到那里来。（我想） tā jīntiān mángzhe gōngzuò, xiàwǔ bā diǎn bú huì dào nàli lái（wǒ xiǎng）– Він завтра дуже зайнятий на роботі, гадаю, він не зможе прийти туди (Я думаю); 2. 他今天忙着工作，下午八点不能到那里来。（我知道）– tā jīntiān mángzhe gōngzuò, xiàwǔ bā diǎn bù néng dào nàli lái（wǒ zhīdào）– Він завтра дуже зайнятий на роботі, він не зможе прийти туди. (Я знаю)

Утім, 能 néng – "могти" та 会 huì – "могти, вміти щось робити" разом утворюють конструкцію **能……会…… néng……huì……**, яка підкреслює ступінь умінь і здатності людини виконувати певну дію: 能说会道 – néng shuō huì dào – "уміти гарно сказати", "мати талант красномовства"; 能唱会跳 – néng chàng huì tiào– "уміти співати й танцювати"; 能写会算 (досл.: могти писати, вміти рахувати)

néng xiě huì suàn – "той, що має певний рівень культурного розвитку, освічена людина".

Крім того, 能 néng часто використовується зі значенням 可以 (可) kěyǐ (kě) – можливості виконання дії за дозволом. Наприклад, 昨天他来告诉我在学校旁边的体育场可以（能）踢足球。 zuótiān tā lái gàosù wǒ zài xuéxiào pángbiān de tǐyù chǎng kěyǐ (néng) tī zúqiú – Вчора він прийшов і сказав мені, що на спортмайданчику біля школи можна грати у футбол.

Отже, серед описаних вище модальних дієслів 能 néng – "могти" вирізняється найбільшою універсальністю, адже в більшості випадків є синонімічним до 可以 kěyǐ – "можна" і 会 huì – "могти", "вміти щось робити".

Згідно з П. Адамцем, заперечення у висловленні, що містить ситуацію можливості, може реалізуватися в чотирьох типах ситуацій: 1) неможливість, 2) заперечна можливість, 3) подвійне заперечення можливості, 4) заперечення неможливості [1, с. 124].

Модальність неможливості в китайській мові, крім потенційного способу дієслова в заперечній формі, також передається формою **"заперечний прислівник 不 bù (не) + модальне дієслово"** – 不能 bù néng，不会 bú huì，不可以 bù kěyǐ, і в такому випадку заперечується взагалі сама можливість реалізації певної дії. Наприклад, 我们不论是办个银行，或是别的什么，总是实事求是，不能干买空卖空的勾当。 wǒmen búlùn shì bàn gè yínháng, huò shì biéde shénme, zǒngshì shíshìqiúshì, bù néng gàn mǎi kōng mài kōng de gōudāng – Чи будемо ми банк відкривати, чи щось інше, ми завжди до всього підходимо по-діловому, і не можемо проводити якісь махінації з цінними паперами [211].

Слід також зауважити, що для заперечення дієслова 可 kě, окрім звичайної форми з заперечним прислівником 不 bù, також існує стягнена форма 叵 pǒ=不可

bù kě – "не можна", "неможливо". Але така форма зазвичай вживається в книжному стилі.

Заперечний прислівник для позначення минулого часу **没 méi** – "не" зазвичай не використовується з модальними дієсловами, єдиний виняток становить дієслово 能 néng. 没能 méi néng – "не могти", яке означає, що ситуація не могла бути реалізованою через певні обставини [169, с. 323].

Наприклад, 我发现人们常常会相信别人说的“这一次保证改”，可是之前那么多次他都没能改…… wǒ fāxiàn rénmen chángcháng huì xiāngxìn bié rén shuōde "zhè yí cì bǎozhèng gǎi", kěshì zhīqián nàme duō cì tā dōu méi néng gǎi… – Я помітив, що люди часто вірять запевнянням від інших людей у тому, що "цього разу точно виправлюсь", але ж раніше вони стільки разів не могли виправитися... [199, с. 78].

Іноді модальність неможливості може реалізуватися за допомогою заперечного прислівника **无 wú** – "не", який здебільшого використовується в мові веньянь, а в мові байхуа для реалізації цього значення функціонує у сталих виразах 无能为力 wú néng wèi lì – "не могти", "бути безсилим", 一无所能 yī wú suǒ néng – "не могти", "не мати ніяких здібностей".

Крім того, неможливість може виражатися шляхом використання питальних займенників **哪里 nǎli / 哪儿 nǎr** – "де" для реалізації категоричної неможливості в питальному реченні. В буквальному сенсі таке поєднання перекладається як "хіба можна?", "звідки можна", що фактично дорівнює значенню "я не можу/ не можна". 我哪儿会唱歌？ wǒ nǎr huì chàng gē? – І звідки я можу співати?

Значення неможливості може посилюватися в синтаксичній конструкції **话（说）是这么说（话是这么说的），可是... huàshuō shì zhème shuō (huà shì**

zhème shuō de), kěshì… – "так-то воно так, але...". Вживаючи цю конструкцію, мовець показує, що хоча він і погоджується з тим, що каже його співрозмовник, але, втім, дія не може бути виконаною. Наприклад, 你看那件连衣裙多漂亮啊！你一定要买！– 话是这么说，可是我哪儿能买，我没有钱。 nǐ kàn nà jiàn liányīqún duō piàoliang a! nǐ yídìng yào mǎi! – huà shì zhème shuō, kě shì wǒ nǎr néng mǎi, wǒ méi yǒu qián. – Ти глянь, яка красива сукня! Ти обов'язково маєш її купити! – Так-то воно так, але я не можу, в мене немає грошей.

У висловленнях зі значенням заперечної можливості заперечення стосується предикативної ознаки, тобто стверджується можливість невиконання дії: 我们明天下午开会，但你可以不参加。 wǒmen míngtiān xiàwǔ kāi huì, dàn nǐ kěyǐ bù cānjiā – У нас завтра буде засідання у другій половині дня, але ти можеш не брати в ньому участі.

Синтаксична конструкція з подвійним запереченням **不……,不…… bù.., bù...** – "не...не..." трапляється у висловленнях із запереченням неможливості дії, заперечний прислівник 不 bù використовується в першому випадку перед модальним модифікатором 能 néng – "могти", 可以 kěyǐ – "можна" та 会 huì – "могти", "вміти щось робити", а в другому – перед повнозначним дієсловом. Таким чином, через подвійне заперечення можливість протиставляється неможливості, а саме висловлення набуває більшого емоційного забарвлення, через яке констатується можливість виконання дії [120, с. 128]: 1. 我们不能不谈到昨天的报告。 wǒmen bù néng bù tándao zuótiān de bàogào – Ми не можемо не обговорити вчорашній звіт; 2. 我不能不同意你提出的意见。 wǒ bù néng bù tóngyì nǐ tíchū de yìjian – Я не можу не погодитися з твоєю думкою.

Варіація конструкції 不……,不…… bù.., bù... – "не...не..." реалізує значення заперечення неможливості: **不是不能 / 会 / 可以** bú shì bù néng/ huì/ kěyǐ несе в собі стверджувальний характер, фактично **不是不 = 是** bú shì bù = shì. Конструкція так само підкреслює можливість виконання певної дії, має експресивний характер: **我不是不会打乒乓球，就是今天不想玩儿，没精神呢。** wǒ bú shì bú huì dǎ pīngpāngqiú, jiù shì jīntiān bù xiǎng wánr, méi jīngshen ne. – Та не те, щоб я не вмів грати в настільний теніс, просто сьогодні не хочу, немає настрою.

На синтаксичному рівні може реалізуватися модальність гіпотетичної можливості за допомогою умовних конструкцій. Значення можливості можна висловити опосередковано через конструкції із семантикою умови, через яку може відбутися певна дія, а також через риторичне запитання, функцією якого є емоційне підкреслення можливості. Синтаксична конструкція **如果……，就会 / 能 / 可以…… rú guǒ..., jiù huì / néng / kěyǐ..** – "якщо ..., тоді можна..." вказує на те, що за певної умови щось може відбутися. Звичайно, що в основі семантики таких конструкцій лежить значення умови, але вони також містять і семантику можливості виконання дії зі вказівкою на дотримання певних умов.

Наприклад, **如果每天都做功课、复习生词、念课文、听录音，就会提高学习成绩。** rúguǒ měitiān dōu zuò gōngkè, fùxí shēngcí, niàn kèwén, tīng lùyīn, jiù huì tígāo xuéxí chéngjì – Якщо кожного дня робити домашнє завдання, повторювати нові слова, читати вголос тексти, слухати аудіозаписи, то можна підвищити результати в навчанні.

Синтаксична конструкція **只有 (只要 zhǐyào / 除非 chúfēi)……才会 / 能 / 可以…… zhǐ yǒu… cái huì / néng / kě yǐ…** – "лише якщо..., тоді можна..." подібна до зазначеної вище конструкції, вказує на те, що дія може бути виконаною лише

за певної умови. Зазвичай вказівка на таку умову використовується в першій частині складного речення, тоді як можливість виконання дії – у другій. Ця конструкція носить більш категоричний характер. Наприклад, 某种外语不是轻易可以学好的，只有你坚持学习外语，才会学好。– mǒu zhǒng wàiyǔ bú shì qīngyì kěyǐ xuéhǎo de, zhǐ yǒu nǐ jiānchí xuéxí wàiyǔ, cái huì xuéhǎo – Будь-яку іноземну мову не так-то просто вивчити, лише якщо ти будеш наполегливо вивчати її, то зможеш опанувати.

Аналогічну функцію виконує і конструкція **非……不能 / 可以…… fēi... bù néng / kěyǐ...** – "якщо немає..., то не можна...", адже **非** fēi являє собою заперечну частку буття, здебільшого використовується у письмовій мові й несе в собі значення **没有** méi yǒu – "немає". Наприклад, 非更深地考虑这个问题不能解决它。– fēi gèng shēn de kǎolǜ zhè ge wèntí bù néng jiějué tā – Ми не зможемо вирішити це питання, якщо не обміркуємо його більш детально.

До дискретних засобів реалізації модальності можливості також належать такі дискретні засоби, як дієслівно-іменникові словосполучення **有 … … 本 领 yǒu……běnlǐng** – "мати здатність" , **有 / 得到机会 yǒu / dédào jīhuì** – "мати / отримати можливість", **有能力 yǒu nénglì** – "бути в силах", **有权 yǒu quán** – "мати право", **有办法 yǒu bànfǎ** – "могти (вирішити якусь справу)". Наприклад, 眼前有这机会，何妨一试，而况冯云卿也还相熟。yǎnqián yǒu zhè jīhuì , héfáng yí shì, ér kuàng féng yúnqīng yě hái xiāngshú – Якщо зараз маємо таку можливість, чому б і не скористатися нею, тим більше, що близько знайомі з Фень Юньцином [211].

Так само заперечний прислівник **没** méi може вживатися для реалізації неможливості дії у словосполученнях **没 有 … … 本 领** méi yǒu……běnlǐng – "не мати здатності" , **没有 / 得到机会** méi yǒu / dédào jīhuì – "не мати/ отримати

можливість", 没有能力 méi yǒu nénglì – "не бути в силах", 没有权 méi yǒu quán – "не мати права", 没有办法 méi yǒu bànfǎ – "не могти (вирішити справу / знайти спосіб вирішити)". Наприклад, 1. 我没有权告诉你这次事故的详细情况。– wǒ méi yǒu quán gàosu nǐ zhè cì shìgù de xiángxì qíngkuàng – Я не можу (не маю права) повідомляти тобі деталі цього інциденту; 2. 我没办法，你自己去做。– wǒ méi bànfǎ, nǐ zìjǐ qù zuò – Я не зможу, сам іди.

Переходячи до аналізу периферії субполя можливості, виокремимо такі конституенти, як дієслова 得 dé, 敢 gǎn, 善(于) shàn (yú), 堪 kān, 擅长 shàncháng, 得以 déyǐ тощо.

Модальне дієслово **得 dé** – "могти", "мати право" реалізує значення як об'єктивної можливості (дозвіл), так і суб'єктивної (наявність здатності), але воно здебільшого використовується в письмовій мові, в усній – лише у заперечній формі. Наприклад, 大厅不得吸烟。 dàtīng bù dé xīyān. – В залі не можна курити.

Модальне дієслово **敢 gǎn** – "могти" (в знач. "насмілитися") вказує на можливість, пов'язану з рішучістю людини зробити певну дію. Наприклад, 到路上时，祖父想起什么似的，又问翠翠，“翠翠，翠翠，人那么多，好热闹，你一个人敢到河边看龙船吗？” dào lù shang shí, zǔfù xiǎngqǐ shénme shìde, yòu wèn cuì cuì,“cuì cuì, cuì cuì, rén nàme duō, hǎo rènao, nǐ yí ge rén gǎn dào hé biān kàn lóngchuán ma?” – Коли вони дійшли до дороги, дідусь, ніби щось згадавши, спитав Цуй Цуй : "Цуй Цуй, Цуй Цуй, там багато людей, і доволі галасно, зможеш одна піти до річки подивитися на човни [у вигляді драконів]?" [195, с. 27]

Дієслово **善(于) shàn (yú)** – "бути сильним у чомусь", "уміти", "гарно володіти", його значення подібне до 会 huì, але є більш вузьким, адже вказує

на певний ступінь володіння навичкою. Наприклад, 其他同学差不多都来自城市或城镇，普通话都讲得比他好，多才多艺，善于表现，成绩也都不错。– qítā tóngxué chàbuduō dōu láizì chéngshì hùo chéngzhèn, pǔtōnghuà dōu jiǎng de bǐ tā hǎo, duō cái duō yì, shànyú biǎoxiàn, chéngjì yě dōu bú cuò – Всі інші студенти були з міст чи селищ міського типу, краще за нього розмовляли на путунхуа, талановиті, вміли виступати, та й успіхи в навчанні були непогані [222, с. 243].

Дієслово **堪 kān** – "могти", "бути здатним для чогось", "бути гідним чогось" вказує на здатність робити щось згідно з відповідними умовами, бути придатним для виконання певної дії. Наприклад, 这些都是李劼人在实践中摸索出来的，堪称"独家秘籍"。– zhè xiē dōu shì lǐ jiérén zài shíjiàn zhōng mōsuǒchulai de, kān chēng "dú jiā mì jí" – Це все, що письменник Лі Цзєжень віднайшов за роки своєї праці, можна сказати, що це "ексклюзивна рідкісна книга" [220, с. 85].

Дієслово **擅长 shàncháng** – "гарно вміти щось робити", "бути сильним у чомусь" вказує на високий ступінь умінь людини. Наприклад, 没过几天，三个年轻人纷纷来毛遂自荐。第一个擅长骑马射箭，第二个懂得战术谋略，第三个则精通粮草运营。– méi guò jǐ tiān, sān gè niánqīng rén fēnfēn lái máosuì zìjiàn. dì yí ge shàncháng qímǎ shèjiàn, dì èr ge dǒngdé zhànshù móuè, dì sān ge zé jīngtōng liáng cǎo yùnyíng – Не пройшло й кількох днів, аж раптом один за одним троє молодиків прийшли представитися. Перший гарно вмів стріляти з лука, другий розумівся на воєнній справі, третій гарно розбирався у сільськогосподарських справах. [220, с. 24]

Дієслово **得以 déyǐ** – "отримати можливість", "змогти" також може реалізовувати значення 可以 kěyǐ, але його точне значення – "так..., щоб можна було...", "могти" (як результат чогось), тобто вказує на те, що можливість

виконання дії залежить від певних обставин. Наприклад, 然而，清华大学校领导对大赛的大力支持才是本届大赛得以成功的关键所在。 – ránér， qīnghuá dàxué xiàolǐngdǎo duì dàsài de dàlì zhīchí cái shì běn jiè dàsài déyǐ chénggōng de guānjiàn suǒzài – Таким чином, саме завдяки активній допомозі керівництва університету Циньхуа ці змагання змогли мати успіх [222, с. 315].

Дієслова **成 chéng** – "завершитися", "завершитися з успіхом", "бути закінченим", "довести до кінця" і **行 xíng** – "бути придатним", "змогти" можуть функціонувати зі значенням "змогти щось зробити", часто трапляються в розмовній мові в запитаннях на зразок 你成吗? – nǐ chéng ma? – Ти зможеш? Тобі це по силах?; 你行吗？nǐ xíng ma? / 你行不行？– nǐ xíng bu xíng? – Ти зможеш (впоратися)?

Наприклад, 王老师，校长计划推荐您这次会议当翻译，您成吗？- 我为什么不成？– wáng lǎoshī, xiàozháng jìhuà tuījiàn nín zhè cì huìyì dāng fānyì, nín chéng ma? – wǒ wèishénme bù chéng? – Учителю Ван, ректор планує порекомендувати Вас працювати перекладачем на цій конференції, Ви зможете з цим впоратися? – А чому не зможу?

Трапляються випадки, коли прислівник **好 hǎo** може виконувати функцію модального дієслова 可以 kěyǐ "можна" і реалізує семантику можливості. Реалізуючи таку функцію, цей прислівник вважається допоміжним словом, використовується в другій частині складного речення, таким чином пояснюючи мету дії, що була зазначена в першій частині [176, с. 258]. Наприклад, 他直接没告诉我这消息，我好问他吗？– tā zhíjiē méi gàosù wǒ zhè xiāoxī, wǒ hǎo wèn tā ma? – Він прямо мені не повідомив про цю новину, чи можу я спитати в нього?

Отже, **ядро** субполя можливості представлене потенційним способом дієслова, а також модальними дієсловами – спеціалізованими лексичними дискретними засобами реалізації можливості, а також дієслівно-іменниковими словосполученнями з аналогічною семантикою. В такому випадку модальність можливості / неможливості може емфатизуватися синтаксичними заперечними і умовними конструкціями. На **периферії** субполя перебувають повнозначні слова (дієслова і прислівники) зі значенням можливості.

3.2. Функціонально-семантичне субполе модальності необхідності

Семантика необхідності невід'ємно пов'язана з модальністю можливості. Ситуація необхідності належить до потенційних, але не фактичних, і вона зумовлена певними об'єктивними чи суб'єктивними факторами, які, на думку мовця, можуть перетворити потенційну ситуацію на актуальну [120, с. 142]. Модальність необхідності має два потенційних способи: її реалізація або нереалізація. Необхідність є волюнтативною ситуацією, для її реалізації необхідні певні вольові передумови, направлені на забезпечення реалізації певної дії, а перед суб'єктом стоїть проблема узгодження власної волі з волею об'єктивних обставин, що не дозволяють йому виявляти ініціативу й направляють його діяльність у суто визначеному, єдиному можливому напрямку [34, с.25—26]. Модальність необхідності, на відміну від модальності можливості, містить волюнтативність, адже вказує на волю, за якої здійснюється можливість реалізації певної дії, при цьому суб'єкт волюнтативності і суб'єкт дії можуть збігатися, проте іноді вони не збігаються. Наприклад, 你一定要向父亲道歉。 – nǐ yídìng yào xiàng fùqin dàoqiàn – Ти обов'язково маєш вибачитися перед татом.

Аналізуючи модальність необхідності, ми доходимо висновку, що матеріалом для дослідження можуть виступати лише ті тексти, в яких міститься волюнтативність, тобто ті, що мають позицію мовця і є певною мірою авторизованими. Загалом наявність волюнтативного початку зумовлює наявність

певної точки зору, тобто наявність модального висловлення з оцінкою фактів з урахуванням можливості чи необхідності виконання певної дії.

Люй Шусян пропонує своє бачення цієї категорії [81, с. 218—223]. Так, він вирізняє суб'єктивну і об'єктивну необхідність. Суб'єктивна необхідність зумовлена бажанням суб'єкта волюнтативності й може бути як активною, так і пасивною. Об'єктивна необхідність може бути викликана як зовнішніми факторами, так і внутрішніми. Можна сказати, що зобов'язання – це об'єктивна необхідність, викликана внутрішніми факторами, а неминучість – це об'єктивна необхідність, викликана зовнішніми факторами.

На нашу думку, типова структура ситуації необхідності виглядає так [120, с. 144]: S_1 (суб'єкт мовлення, мовець) повідомляє про те, що S_2 (суб'єкт модальної оцінки) вважає за необхідне, щоб S_3 (суб'єкт волюнтативності) виконав певне вольове зусилля, в результаті якого потенційна ситуація, що має суб'єктом S_4 (суб'єкт дії, агенс), перетворилася б на фактичну.

Семантика необхідності в китайській мові може бути реалізована такими засобами, як модальні дієслова і прислівники необхідності, які характеризуються доволі широкою варіативністю, адже охоплюють усі зазначені семантичні аспекти, крім того, синтаксичні конструкції з подвійним запереченням на позначення об'єктивної і необ'єктивної необхідності; конструкції зі спонукальною семантикою у неімперативному вжитку, модальні частки тощо.

Категорія необхідності представлена низкою **модальних дієслів**, що передають цілий семантичний спектр від *необхідно* до *обов'язково повинен*. Для ситуацій зі значенням необхідності характерне вживання слів, які стисло й лаконічно передають зміст. Таким чином, серед конституентів також присутні й веньянізми, що й досі використовуються в текстах офіційного стилю для лаконічної передачі інформації.

Безперечно, модальні модифікатори становлять ядро субполя необхідності, адже найбільш точно й широко реалізують усі семантичні відтінки. Отже, серед модальних модифікаторів вирізняють такі: 应该 yīnggāi, 应 yìng, 该 gāi, 要 yào, 需

要 xūyào, 得 děi, 须得 xūděi, 必 bì, 须 xū, 必须 bìxū, 定 dìng, 一定 yídìng, 必定 bìdìng, 当 dāng, 应当 yīngdāng, 宜 yí, 欲 yù, 肯 kěn. Ми детально розглянули основні формальні показники в силу того, що їхні похідні мають аналогічне значення і виконують ті самі функції.

Модальне дієслово **要 yào** – "бажати", "хотіти", "вимагати", "треба", "необхідно" найбільш повно й загально передає значення необхідності у всіх його виявах і семантичних інваріантах, що, беззаперечно, робить його домінантою субполя необхідності.

По-перше, 要 yào реалізує значення активної необхідності, підкріпленої бажанням суб'єкта. Наприклад, 这些旧话谈它干么！目前我要问：你还打算再做公债么？– zhèxiē jiù huà tán tā gàn me! mùqián wǒ yào wèn: nǐ hái dǎsuàn zài zuò gōngzhài me? – Ну і навіщо знов одне й те саме говорити про це? Зараз я хочу спитати тебе: ти ще збираєшся займатися місцевими позиками [211]?; 我本欲降，汝强要战，以致如此。 – wǒ běn yù jiàng, rǔ qiáng yào zhàn, yǐzhì rúcǐ – Я хочу капітулювати, ти ж вимагаєш війни, і тому все так склалося [210].

По-друге, 要 yào реалізує значення об'єктивної необхідності, зумовленої зовнішніми факторами: 喂，老冯，今儿我也忍不住要说句迷信话：流年不利。– wèi, lǎo féng, jīnr wǒ yě rěnbuzhù yào shuō jù míxìn huà: liú nián bú lì – Слухай, Лао Фене, я зараз теж не втримаюся і маю сказати те, що звучатиме як забобон: це дійсно нещасливий рік [211].

По-третє, 要 yào реалізує семантику необхідності, зумовленої фактором внутрішнього зобов'язання, але, на відміну від 应该 yīnggāi, не може використовуватися в ситуаціях, що вже відбулися, використовується лише

в ситуаціях, що мають відбутися, адже вказує на бажання. 我要帮助他，支持他。 – wǒ yào bāngzhù tā, zhīchí tā – Я маю допомоги йому, підтримати його.

Аналогом **要** yào у значенні необхідності, зумовленої бажанням, виступає веньянізм **欲 yù** – "хотіти", "сподіватися", "бажати", "мати намір", "прагнути". Ми визначаємо його як периферійний конституент. Наприклад, 少年潜入飞机偷渡迪拜欲当乞丐，藏身货仓落地被捕。shǎonián qiánrù fēijī tōudù díbài yù dāng qǐgài, cángshēn huòcāng luòdì bèi bǔ. – Підлітки крадькома проникли на борт літака в Дубай з наміром жебракувати там, вони ховалися у вантажному відсіку, але після посадки літака були заарештовані [217].

Крім того, як периферійний конституент субполя необхідності, зумовленої бажанням, ми також визначаємо модальне дієслово **肯 kěn** – "хотіти", "бажати", "збиратися", "погоджуватися". Ми виносимо це дієслово на периферію, адже воно містить значення пасивного бажання.

Наприклад, 事实上，只要我们肯放下，把期望值降低一些，或者干脆另寻出路，放弃那些执念和梦幻，可能就会超脱出一种新的快乐。– shìshí shàng, zhǐ yào wǒmen kěn fàngxià, bǎ qīwàng zhí jiàngdī yìxiē, huòzhě gāncuì lìng xún chū lù, fàngqì nà xiē zhí niàn hé mènghuàn, kěnéng jiù huì chāo tuōchū yì zhǒng xīn de kuàilè – Насправді, якщо ми погоджуємося покинути щось, знизити трошки наші очікування або прямо почати шукати інший вихід, покинути всі ті мрії та завзятість, можливо, що так ми можемо віддалитися від нових радісних почуттів [220, с. 23]. (Фактично, ми погоджуємося, тому ще це неминуче, ця пасивна необхідність пов’язана з тим, що дуже важко постійно дотримуватися поставлених цілей і йти вперед).

Модальне дієслово **应该 yīnggāi** – "необхідно", "слід", "потрібно", "обов’язково потрібно", "бути зобов'язаним щось зробити" реалізує семантику необхідності. Наприклад, 政府当局做的危险设施相关之土地利用规划决策，应该

考虑危险设施对近旁社区的累积风险。– zhèngfǔ dāngjú zuò de wēixiǎn shèshī xiāngguān zhī tǔdì lìyòng guīhuà juécè, yīnggāi kǎolǜ wēixiǎn shèshī duì jìnpáng shèqū de lèijī fēngxiǎn – Щодо рішення урядової адміністрації про користування землею, на якій знаходиться небезпечне обладнання, обов'язково треба враховувати кумулятивний негативний ефект, який може спричинити небезпечне обладнання на навколишні населені пункти [224, с. 77].

应该 yīnggāi може вказувати як на події, що вже відбулися, зі значенням "треба було", так і на події, що відбудуться, зі значенням "треба буде" [118, с. 140]. 1. 我应该去国家图书馆借有关论文的资料。– wǒ yīnggāi qù guójiā túshūguǎn jiè yǒuguān lùnwén de zīliào – Мені треба буде піти до національної бібліотеки взяти певні матеріали, пов'язані з моєю дисертацією; 2. 前天应该去银行换钱，因为今天闭馆。– qiántiān yīnggāi qù yínháng huàn qián, yīnwèi jīntiān bìguǎn – Позавчора треба було сходити в банк поміняти гроші, адже сьогодні вони зачинені.

Дієслово 应该 yīnggāi може розпадатися на морфеми 应 yìng та 该 gāi, які також функціонують як модальні дієслова, вживання яких має певні особливості. **应 yìng** – "мусити щось зробити", "необхідно", "слід", "обов'язково", "треба" – це дієслово-веньянізм, яке реалізує модальність зобов'язання і не використовується в розмовному мовленні.

Наприклад, 应注意确保重要的沟通连结不应被滞塞，滞塞可能原因有：语言差异或预期特定员工或承包商不在乎或不了解相关事实。– yīng zhùyì quèbǎo zhòngyào de gōutōng liánjié bù yīng bèi zhìsāi, zhìsāi kěnéng yuányīn yǒu: yǔyán chāyì huò yùqí tèdìng yuángōng huò chéngbāoshāng bú zàihu huò bù liǎojiě xiāngguān shìshí – Слід серйозно поставитися до того, що зв'язки й контакти не мають перериватися, серед імовірних причин призупинення комунікації такі: розбіжності в мові, або найнятий за строковим договором персонал або підрядник

не хочуть вникати в ситуацію або взагалі не розуміються на фактичній ситуації [224, с. 56].

Дієслово **该 gāi** – "необхідно", "слід", "обов'язково", "треба", на відміну від 应 yīng більш універсальне, реалізує модальність необхідності та зобов'язання залежно від контексту, в якому функціонує, часто використовується в розмовній мові. Наприклад, 1. 他不知道该对这份感情如何是好，他不想耽误惠儿。 tā bù zhīdào gāi duì zhè fèn gǎnqíng rúhé shì hǎo, tā bù xiǎng dānwù huìr. – Він не знав, як слід розібратися з цими почуттями й не хотів відкладати на потім своє щастя [208]; 2 大家笑着说："你试试看？"她说:"你别以为我不敢，该出手就出手！" "dàjiā xiàozhe shuō: "nǐ shìshi kàn?" tā shuō:"nǐ bié yǐwéi wǒ bù gǎn, gāi chū shǒu jiù chū shǒu!" Усі сміючись сказали: "А ти спробуй! Подивишся!" Вона відповіла: "А ви тут не думайте, що я не зможу, якщо треба буде зробити, то я зроблю!"

Дієслово **应当 yīngdāng** – "необхідно", "обов'язково", "бути зобов'язаним щось зробити" реалізує значення зобов'язання, функціонує як елемент мови *веньянь* здебільшого в офіційних текстах. Наприклад, 基金会报告文件应当包括以下内容…… : jījīnhuì bàogào wénjiàn yīngdāng bāokuò yǐxià nèiróng... – звітні документи фонда мають включати таке...

Модальне дієслово **得 děi** – "бути зобов'язаним", "мати необхідність" у більшості випадків реалізує значення об'єктивної необхідності, зумовленої зовнішніми чинниками. Однією з особливостей ужитку 得 děi є те, що воно може використовуватися як перед дієсловом, так і перед підметом [81, с. 218]. Воно має значення "обов'язково треба", "треба мати", "має бути", а також "абсолютно необхідний", "обов'язково необхідно зробити".

Наприклад, 常四爷：唉！ 连鼻烟也得从外洋来！cháng sì yé: yī! lián bíyān yě děi cóng wàiyáng lái! – *Дідусь Чан Си*: Оце так! Навіть нюхальний тютюн треба з-за кордону привозити! [203]

Серед елементів-веньянізмів також треба відзначити модальні прислівники 必 bì і 须 xū, але вони трапляються і в мові байхуа у слові 必须 bìxū. Отже, **必 bì / 须 xū / 必须 bìxū** – "треба", "потрібно", "слід", "доведеться", "необхідно" реалізують семантику об'єктивної необхідності, зумовленої такими зовнішніми факторами, як зобов'язання, певні обставини, етичні норми, запланованість дій тощо.

Наприклад, 1. 计已算定，必有良谋。jì yǐ suàndìng, bì yǒu liáng móu – Задум уже є, обов'язково буде й план [210]; 2. 男大须婚，女大须嫁，古今常理。nán dà xū hūn, nǚ dà xū jià, gǔjīn chánglǐ. – Коли чоловік стає дорослим, він має одружитися, коли дівчина стає дорослою, вона має вийти заміж, так було прийнято в усі часи [210]; 3. 必须承认，这世界上有太多我们追求不上的东西，不光是房子，车子，票子。bìxū chéngrèn, zhè shìjiè shang yǒu tài duō wǒmen zhuīqiúbushàng de dōngxī, bù guāng shì fángzi, chēzi, piàozi – Доведеться визнати, є багато речей, які ми не зможемо мати, і це не тільки домівки, машини, гроші [220, с. 19].

Модальні прислівники 必 bì і 须 xū також трапляються в таких варіаціях, як 须要 xūyào / 必要 bìyào / 必需 bìxū – "необхідно", "треба", "вимагається", "обов'язково має бути". Проте, семантику слів 必需 bìxū і 必须 bìxū, які мають однакове звучання, не можна ототожнювати, хоча у словниках дуже часто в поясненні до цих слів вони приводяться як синоніми один до одного. Під 必须 bìxū мається на увазі "те, що обов'язково треба виконати", "треба тільки так і ніяк інакше". 必须 bìxū – це прислівник, отже його вжиток обмежується позицією

обставини, яка оформлює основне дієслово, тоді як 必需 bìxū – це дієслово, може виступати у функціях присудка, означення, додатка, частіше за все використовується перед словами іменного типу. 必需 bìxū означає "обов'язково треба мати", "без цього нічого не вийде" [183].

Наприклад, 1. 这件事没有什么打不了的，你必须去她那儿说服她。zhè jiàn shì méi yǒu shénme dǎbuliǎo de, nǐ bìxū qù tā nàr shuōfú tā. – Тут немає нічого занадто складного, ти обов'язково маєш піти до неї та вмовити її; 2. 大夫在纸上给我写了去旅游必需药品的名单。dàifu zài zhǐ shang gěi wǒ xiě le qù lǚyóu bìxū yàopǐn de míngdān. – Лікар на листочку написав мені список ліків, які необхідно мати під час подорожі.

Існують й інші похідні, такі, як 必得 bìděi / 应须 yīngxū / 须当 xūdāng / 定须 dìngxū – "обов'язково треба" для позначення ситуацій зобов'язання, 必然 bìrán / 必定 bìdìng / 必将 bìjiāng – "обов'язково", "неминуче" для позначення ситуацій об'єктивної необхідності, які функціонують як елементи-веньянізми в офіційній лексиці.

Значення виключної необхідності реалізується за допомогою прислівників 务须 wùxū / 务必 wùbì – "необхідно", "обов'язково потрібно", "абсолютно необхідно". 务须 wùxū використовується в офіційних документах, входить у склад кліше ділового мовлення, 务必 wùbì, у свою чергу, використовується в розмовній мові. Наприклад, 1. 务须注意下列各项。wùxū zhùyì xià liè gèxiàng – Обов'язково потрібно звернути увагу на такі пункти; 2. 你了解情况之后，务必告诉我。nǐ liǎojiě qíngkuàng zhī hòu, wùbì gàosu wǒ – Ти як дізнаєшся про все, в обов'язковому порядку повідом мене.

На периферії субполя необхідності також розташовуються модальні дієслова 宜 yí – "бути зобов'язаним", "необхідно", 当 dāng – "треба, слід, необхідно" та його похідні 要当 yàodāng, 欲当 yùdāng, 合当 hédāng, 何当 hédāng. Вони реалізують значення необхідності, зумовленої внутрішніми факторами – модальності зобов'язання, використовуються в письмовій мові.

Дієслово **宜 yí** найчастіше використовується в заперечних реченнях із заперечним прислівником 不 bù, але також може вживатися і в ствердджувальних реченнях [81, с. 223]. Наприклад, 1. 事不宜迟。shì bù yí chí – З цією справою не варто зволікати; 2. 今日之计，先宜正君位，然后图贼。jīnrì zhī jì, xiān yí zhèng jūnwèi, ránhòu tú zéi – А сьогодні ми плануємо так: спочатку необхідно розібратися з імператорським троном, а потім подумати про зрадників [210]; 3. 求主赐给我当做的事，当说的话，当想的事。qiú zhǔ cì gei wǒ dàngzuò de shì, dāng shuō dehuà, dāng xiǎng de shì – Молю Господа дарувати мені справи, що їх слід робити, слова, що їх слід казати, і те, про що слід думати.

Похідні від **当 dāng** – "треба", "слід", "необхідно" дієслова **要当 yàodāng, 欲当 yùdāng, 合当 hé dāng, 何当 hédāng** реалізують аналогічне значення, також є веньянізмами, але використовуються досить рідко. Наприклад, 合当斩之。hé dāng zhǎn zhī – Треба стратити його [210].

У китайській мові модальні модифікатори досить часто супроводжуються прислівниками для емфатизації значення. Серед таких виокремимо **一定（定） yídìng** – "обов'язково", **肯定 kěndìng** – "безумовно", "обов’язково", **万万 wànwàn** – "в будь-якому випадку", "обов’язково", **千万 qiānwàn** – "безумовно; обов’язково",

切 qiè – "безумовно; обов'язково", **绝 jué** – "безумовно", "особливо". Вони підсилюють семантику необхідності й додають певної категоричності значенню.

Наприклад, 1. 万万该注意的问题包括办学生签证的问题。wànwàn gāi zhùyì de wèntí bāokuò bàn xuéshēng qiānzhèng de wèntí – До переліку питань, на які обов'язково треба звернути увагу, включено питання щодо оформлення віз для навчання; 2. 泰戈尔说过：要走的东西会走的，不管你是否坐在那里保卫它，它仍然要走，肯定要走。tàigē'ěr shuōguo: yào zǒu de dōngxī huì zǒu de, bù guǎn nǐ shìfǒu zuò zài nàli bǎowèi tā, tā réngrán yào zǒu, kěndìng yào zǒu – Тагор колись сказав: те, що має піти, піде, навіть якщо ти будеш сидіти та оберігати його, воно так само мине, обов'язково мине [220, с. 43].

Значення необхідності може також посилюватися за допомогою низки словосполучень із лексемою **死 sǐ** – "смерть". Семантика необхідності реалізується в таких сталих словосполученнях: 一死儿 yī sǐr / 守死 shǒu sǐ / 抵死 dǐ sǐ / 死活 sǐhuó / 没死没活 méi sǐ méi huó / 苦死 kūsǐ – "за будь-яких обставин", "обов'язково", "хоч би там що", "за всяку ціну", які здебільшого вживаються з модальним дієсловом 要 yào.

Наприклад, 当时,替我的那位小朋友已经把服装穿好了,可我非要从人家身上把衣服给扒下来不可, 死活要自己上台。dāngshí, tì wǒ de nà wèi xiǎo péngyǒu yǐjīng bǎ fúzhuāng chuānhǎo le, kě wǒ fēi yào cóng rénjiā shēn shang bǎ yīfú gěi bāxialai bù kě, sǐhuó yào zìjǐ shàng tái – У той момент хлопець, який підміняв мене, вже вдягнувся, але мені довелося зняти з нього одяг і вдягнути на себе, мені хоч би там що треба було потрапити на сцену [200, с. 15].

Значення модальності необхідності може підсилюватися за допомогою **умовних конструкцій**, які акцентують увагу на тому, що за будь-яких обставин

хтось повинен (мусить) / не повинен (не мусить) щось робити; треба/ не треба щось робити:

- 无论如何也 / 都 / 总 / 反正 / 不…wúlùn rúhé…, yě / dōu / zǒng / fǎnzhèng / bú… – "в будь-якому випадку все одно треба / необхідно... / не треба";
- 不管(怎么样) …, 也 / 都 / 总 / 反正 / 不… bù guǎn (zěnmeyàng)…, yě / dōu / zǒng / fǎnzhèng / bú … – "неважливо чи...чи... (в будь-якому випадку), все одно треба/ необхідно.../ не треба";
- 不论(无论)…, 也 / 都 / 总 / 反正 / 不… búlùn (wúlùn) …, yě / dōu / zǒng / fǎnzhèng / bú … – "неважливо чи....чи..., все одно треба / необхідно.../ не треба";
- 再怎么也…zài zěnme yě… – "за будь-яких обставин треба...".

У першій частині зазначених конструкцій описується умова, в другій частині може використовуватися модальний модифікатор, значення необхідності в такому випадку емфатизується, і підкреслюється категоричність цієї умови.

Наприклад, 1. …路上我疯狂地给妻子、父亲、姐姐和所有认识的人打电话，告诉他们无论如何不要看"政治错误"。…lù shang wǒ fēngkuáng de gěi qīzi, fùqīn, jiějiě hé suǒyǒu rènshi de rén dǎ diànhuà, gàosu tāmen wúlùn rúhé bú yào kàn "zhèngzhì cuòwù" – По дорозі я гарячково почав телефонувати дружині, батькові, старшій сестрі та всім, кого знав, щоб сказати, що їм за жодних обставин не треба дивитися шоу "Політично некоректний" [201, с. 142]; 2. 不管你手中有多少存款，不管你来自何种背景，也不管你有没有可以炫耀的资本，你都应该培养自己的表达方式… bù guǎn nǐ shǒuzhōng yǒu duōshǎo cúnkuǎn, bù guǎn nǐ láizì hé zhǒng bèijǐng, yě bù guǎn nǐ yǒu méi yǒu kěyǐ xuànyào de zīběn, nǐ dōu yīnggāi péiyǎng zìjǐ de biǎodá fāngshì… – Неважливо, скільки в тебе банківських вкладів, неважливо, звідки ти, і також неважливо, чи є в тебе капітал, яким ти можеш пустити пил

в очі, тобі все одно необхідно в першу чергу працювати над тим, як репрезентувати себе [220, с. 211].

До периферійних конституентів субполя необхідності ми також відносимо й модальні частки, які недискретно реалізують значення необхідності. Модальна частка **了 le** використовується в тих випадках, коли мовець хоче підкреслити, що та чи інша дія чи стан вже наявні на момент мовлення чи мають відбутися в найближчому достовірному майбутньому й тому можуть розглядатися як вже реалізована дія [49, с. 136—139]. В синтаксичних конструкціях **应该...了 yīnggāi...le, 必须…了 bìxū...le** – "треба...; необхідно..." реалізується семантика зобов'язання. Семантика вимушеності чи зобов'язання (залежно від модального модифікатора) може недискретно виражатися за допомогою модальної частки 了 le у синтаксичних конструкціях **就要...了 jiù yào...le, 快要...了 kuàiyào...le, 应该...了 yīnggāi...le, 必须…了 bìxū...le**.

Частка 了 le імпліцитно підкреслює неминучість того, що відбудеться та чи інша дія, тоді як експліцитно семантика реалізується за допомогою модальних модифікаторів.

Наприклад, 1. 我知道，库尔茨的文章发表不久政府就要来找我了。wǒ zhīdào, kùěrcí de wénzhāng fābiǎo bù jiǔ zhèngfǔ jiù yào lái zhǎo wǒ le – Я знаю, незабаром після того, як буде опубліковано статтю Курца, представники уряду обов'язково почнуть шукати мене [201, с. 73]. 这时你会意识到，该清理旧物了。zhè shí nǐ huì yìshídao, gāi qīnglǐ jiùwù le – У цей час тобі може спасти на думку, що треба покінчити зі старим [220, с. 5].

Семантика необхідності може акцентуватися за допомогою модальної частки **的 de**, яка використовується в кінці речення і оформлює всю групу присудка загалом. Вона також емфатизує значення необхідності, підкреслює

її категоричність. Наприклад, 这次会议很重要，我一定要参加的。zhè cì huìyì hěn zhòngyào， wǒ yídìng yào cānjiā de – Ця конференція дуже важлива, я обов'язково маю взяти участь.

У деяких випадках, залежно від контексту, модальну частка **啊 a** та її варіанти **呀 ya，哇 wa，哪 na** можна вважати такими, що емфатизують значення необхідності. Згідно з твердженням Ван Ляоі, частка 啊 та її варіанти 呀 ya，哇 wa，哪 na можуть реалізовувати значення потреби, що перетинається із семантикою наказовості й має категоричний характер [20, с. 99; 180, с. 227].

Наприклад, 1. 你一定要回来啊！nǐ yídìng yào huílái a! – Ти обов'язково повинен повернутися!; 2. 不管怎么样，你都得去呀！bù guǎn zěnmeyàng, nǐ dōu děi qù ya! Хай там що, але ти обов'язково повинен піти!; 3. 你应该练哪，否则不会有什么成果。nǐ yīnggāi liàn na, fǒuzé bú huì yǒu shénme chéngguǒ – Тобі треба тренуватися, інакше не буде жодних результатів; 4. 快点儿，该走哇。kuài diǎnr, gāi zǒu wa – Швидше, вже треба йти.

Прислівник **只 zhǐ** – тільки, лише у складі стійких словосполучень 只好 zhǐ hǎo, 只得 zhǐ děi，只能 zhǐ néng також реалізує модальність необхідності – значення вимушеної необхідності. 只好 zhǐ hǎo / 只得 zhǐ děi / 只能 zhǐ néng – "тільки й могти (залишається), що ...", "бути вимушеним"; "залишається лише (тільки, єдино)", "немає нічого кращого, як ...", "нічого іншого не залишається, як ...". Наприклад, 采访时，他不能请速记，结束后他只好自己逐字逐句地整理采访稿。cǎifǎng shí, tā bù néng qǐng sùjì, jiéshù hòu tā zhǐ hǎo zìjǐ zhúzìzhújù de zhěnglǐ cǎifǎng gǎo – На інтерв'ю він не міг запросити стенографіста, тому після

завершення він вимушений був сам слово у слово детально записувати інтерв'ю [220, с. 192].

Незважаючи на свою багатозначність, прислівник 总 zǒng також можна класифікувати як периферійний елемент субполя необхідності. В цьому випадку переклад **总 zǒng** – "обов'язково", "безумовно", "в будь-якому випадку", "як би там не було", "врешті-решт". Він використовується для реалізації значення необхідності вияву певної ознаки, на яку вказує предикат. Наприклад, 不过，要是你出于个人紧急情况要求我体现，因为你确实需要用钱，我总会答应的。bú guò, yàoshi nǐ chūyú gèrén jǐnjí qíngkuàng yāoqiú wǒ tǐxiàn, yīnwèi nǐ quèshí xūyào yòng qián, wǒ zǒng huì dāyìng de – Проте, якщо ти звернешся до мене по допомогу через якісь власні негаразди, так як тобі дійсно необхідні гроші, то я обов'язково допоможу [201, с. 175].

Значення необхідності може також реалізовуватися за допомогою низки синтаксичних конструкцій. Семантика необхідності, зумовленої об'єктивними факторами, реалізується за допомогою синтаксичної конструкції з подвійним запереченням **不 …… 不 …… bù… bù…** – "не...не...", яка трапляється у висловленнях із запереченням неможливості дії. Заперечний прислівник 不 використовується в першому випадку перед модальним модифікатором можливості 能 néng – "могти", 可以 kěyǐ – "можна" та 会 huì – "могти, вміти щось робити", 得 dé – "могти", "мати право", а в другому – перед повнозначним дієсловом.

Слід зазначити, що в китайській граматиці цю конструкцію визначають саме як таку, що реалізує значення необхідності за допомогою модальних дієслів можливості, але ми, беручи за основу функціональний аналіз, відштовхуємося від того, що межі субполів можуть перетинатися через їхні конституенти, які можуть виражати декілька значень одночасно. Тим більше, ми вважаємо, що модальність

у реченні завжди є в кількох семантичних варіаціях, які не виключають одна одну. Таким чином, через подвійне заперечення реалізується значення неможливості невиконання дії, в результаті чого виникає значення категоричної необхідності, неминучості: 1. 我们不能不谈到昨天的报告。– wǒmen bù néng bù tándào zuótiān de bàogào – Ми не можемо не обговорити вчорашній звіт. (Ми маємо обговорити вчорашній звіт); 2. 我不能不同意你提出的意见。wǒ bù néng bù tóngyì nǐ tíchū de yìjian – Я не можу не погодитися з твоєю думкою. (Я маю погодитися з твоєю думкою)

Найбільш часто така категорична необхідність виражається за допомогою подвійного заперечення **不得不... bù dé bù** .... – "не могти не..."; "обов'язково треба..."; "бути вимушеним"; "нічого не залишається, як...": 我不得不一天三次提醒送邮的小伙子把我叫醒。 wǒ bù dé bù yì tiān sān cì tíxǐng sòng yóu de xiǎo huǒzi bǎ wǒ jiàoxǐng – Мені доводилося тричі на день нагадувати хлопцю, що приносив кореспонденцію, щоб він будив мене [201, с. 15].

Складниками такої конструкції на позначення необхідності не обов'язково мають бути модальні дієслова. Натрапляємо на цю конструкцію у таких сталих виразах: 不这样做不行 bú zhè yàng zuò bù xíng – "можна зробити лише так і ніяк інакше"; "треба лише так"; 不服不行 bù fú bù xíng – букв.: не підкоритися не можна; "нічого не поробиш"; "треба"; 不服又怎么行 bù fú yòu zěnme xíng – "нічого не зробиш, треба робити" в розмовній мові. Наприклад, 我出差，真是不服不行。jīnglǐ ràng wǒ chūchāi, zhēn shì bù fú bù xíng – Директор хоче, щоб я поїхав у відрядження, мені нічого не залишається, як їхати.

Виняток становить варіант **不该不 bù gāi bù**, який на відміну від інших зберігає значення необхідності: "повинен", "треба" [81, с. 226]. Наприклад, 我明白

她会很生气，但是不该不说这句话。wǒ míngbái tā huì hěn shēngqì, dànshì bù gāi bù shuō zhè jù huà – Я розумів, що вона може розсердитися, але повинен був сказати їй ці слова.

Ще один варіант синтаксичної конструкції з подвійним запереченням **-非… 不... fēi…bù...** – "без ...неможливо"; "обов'язково треба", або його варіація **非得 fēi děi** з аналогічним значенням реалізують семантику зобов'язання. Наприклад, 1. 你一定要来，非你不可。nǐ yídìng yào lái, fēi nǐ bù kě – Ти обов'язково повинен прийти, без тебе ніяк; 2. 他非得办好这些手续，否则去不了旅游。tā fēi děi bànhǎo zhè xiē shǒuxù, fǒuzé qùbuliǎo lǚyóu – Йому обов'язково треба владнати всі формальності, інакше він не зможе поїхати подорожувати.

Імпліцитно семантика необхідності простежується у виразах 时间不早了 shíjiān bù zǎole – "уже пізно", 到…时候了 dào…shíhòu le – "час, пора", 是时候了 shì shíhòu le – "вже час, пора", що означає "прийшов час, треба...". Наприклад, 到回家时候了，该走了。dào huí jiā shíhòu le, gāi zǒu le – Уже час повертатися додому, треба йти.

Іноді формальні засоби реалізації імперативності можуть використовуватися для ситуацій необхідності. На думку Н. Ю. Шведової, це характерно для ситуацій зобов'язання, спричинених вимушеністю або продиктованих узусом [128, с. 127]. У китайській мові таку функцію можуть виконувати спонукальні дієслова **让 ràng / 叫 jiào / 使 shǐ** – "наказувати", "робити так, щоб...", вони можуть використовуватися як у нереалізованих ситуаціях, так і в реалізованих. Наприклад, 1. 要请他们上茶馆，开导他们，让他们明白我只是将本求利，并非强抢他们的田。yào qǐng tāmen shàng cháguǎn,

kāidǎo tāmen, ràng tāmen míngbái wǒ zhǐshì jiāng běn qiú lì, bìng fēi qiángqiǎng tāmen de tián – Треба запросити їх до чайної, переконати їх, вони ж мають зрозуміти, що я всього лише заробляю на відсотках, і аж ніяк не відбираю в них силою поля [211]; 2. 你是个领导，叫你支持工作人员。nǐ shì ge lǐngdǎo, jiào nǐ zhīchí gōngzuò rényuán – Ти ж керівник, і ти маєш підтримувати працівників; 3. 他说了声"再见"，转身就走了，让我一个人回家。tā shuō le shēng "zàijiàn ", zhuǎn shēn jiù zǒu le, ràng wǒ yí ge rén huí jiā – Він лише промовив: "До побачення!", розвернувся і пішов, а мені довелося самій повертатися додому.

Отже, субполе необхідності в китайській мові має таку будову: **центр** – модальні дієслова і прислівники зі значенням необхідності (семантика може емфатизуватися за рахунок умовних синтаксичних конструкцій); **периферія** – модальні частки з семантикою необхідності, прислівники 只 zhǐ та 总 zǒng з контекстуальним значенням необхідності, через синтаксичні конструкції з подвійним запереченням, які водночас реалізують і семантику заперечення неможливості дії, а також недискретно через вирази типу "вже пізно", "вже час", рідше через формальні засоби реалізації імперативності в контексті необхідності.

3.3. Функціонально-семантичне субполе модальності достовірності

Субполе достовірності становить систему мовних засобів, що реалізують ступінь відповідності змісту висловлення дійсності, який визначається з точки зору мовця [120, с. 157]. Фактично, воно перебуває у взаємозв'язку із субполями можливості і необхідності, адже визначає ситуацію за ступенем її вірогідності й істинності. В. З. Панфілов визначає її як окрему категорію – персуазивну модальність. Вона висловлює оцінку з боку мовця щодо міри обізнаності, тобто вказує на міру достовірності думки, що відбиває певну ситуацію, і включає проблематичну, просту й категоричну достовірності [92, с. 39]. Ф. Р. Палмер

називає її епістемічною модальністю – такою, що за основу бере судження правдивості пропозиції, тобто модель знання [160, с. 6].

Ми погоджуємося з думкою В. А. Бєлошапкової про те, що речення так чи інакше не може зводитися до представлення лише об'єктивної ситуації, воно також виражає оцінку, судження, почуття та волю мовця, тому думку, що виражається в реченні, треба обов'язково розглядати за участю активної діяльності суб'єкта, що мислить [109, с. 681].

Щодо китайських розвідок у сфері модальності достовірності, вперше термін "повідомлення про достовірне" було введено Ма Цзянчжуном [184]. Услід за ним Люй Шусян піднімає питання достовірності і сумнівності, а також розглядає систему модальних часток і питальних речень на позначення ситуації достовірності [81, с. 271—307]. Ван Ляоі також асоціює бажання мовця оцінити ситуацію з точки зору достовірності з використанням модальних часток у мовленні [20; с. 91—95; 180, с. 216]. Достовірність будь-якої пропозиції може бути реалізована за допомогою модальних часток та деяких типів запитань, але нам здається, що арсенал засобів і способів вираження цієї семантики набагато ширший та включає в себе мовні засоби, які напряму вказують на ступінь достовірності тієї чи іншої ситуації. Зрозуміло, що якщо судження як пропозиційна функція відбиває характер об'єктивних зв'язків у дійсності, то судження як суб'єктно-предикатна структура зумовлене спрямованістю самого пізнавального процесу. Ця структура формується залежно від того, який саме з компонентів ситуації, на яку спрямований пізнавальний акт, виділяється як предмет думки, а який – як його ознака [92, с. 38]. Спираючись на думку В. В. Виноградова про те, що семантика достовірності може накладатися на "граматичний ґрунт речення, яке вже має модальне значення" [25, с. 59], ми розуміємо модальність достовірності, як "модальну рамку", "надбудовану" над основною пропозицією, яка може містити іншу базову модальність. Таким чином, модальність достовірності накладає ще один "шар" і додає нового значення пропозиції.

Ми погоджуємося з Є. О. Бєляєвою в тому, що модальність достовірності з найбільшою регулярністю виявляється в реченнях із пропозитивним значенням, тобто таких, що описують певний стан речей, і може модифікувати початкове модальне значення [120, с. 158]. Нас цікавлять ті ситуації, в яких існує той чи інший ступінь вірогідності й істинності того, що відбувається, через суб'єктивну призму оцінки мовця. Такі пропозиції постають у вигляді суджень, міркувань, питань, які експліцитно чи імпліцитно містять пропозитивну частину, висновки, в основі яких лежать власні знання і відчуття або свідчення інших людей. В основі ситуації достовірності, передусім, лежать підвалини для оцінки, на основі яких суб'єкт робить певний висновок чи судження. Нагадаємо, що для нас у сферу модальності достовірності включені епістемічна можливість і необхідність, які із суб'єктивної точки зору оцінюють ситуацію як вірогідну чи істинну. Водночас погоджуємося з Дж. Лайонзом в тому, що епістемічна модальність теж може містити риси об'єктивності і суб'єктивності [159, с. 787—823].

На нашу думку, семантика достовірності в китайській мові може реалізовуватися за допомогою низки мовних засобів, які так чи інакше привносять у пропозицію певну оцінку, судження: модальних дієслів, модальних часток, модальних прислівників, предикатів думки на зразок "я вважаю","мені здається", а також деяких синтаксичних конструкцій.

До центральних конституентів субполя достовірності належать модальні прислівники, які виражають ступінь вірогідності. В реченні вони зазвичай виступають вставними словами і зараховуються до групи предиката. Місце модальних прислівників у реченні неоднозначне, так само, як і місце модальних прислівників у граматичній системі китайської мови. Деякі з них, як-от: 可能 kěnéng – "можливо", 也许 yěxǔ – "мабуть", 当然 dāngrán – "звичайно" тощо можуть також використовуватися і на самому початку речення, тобто перед підметом, оформлюючи ціле речення. Тобто в реченні із ситуацією достовірності модальний модифікатор може виступати як вставне слово, а також як головне речення з підрядним з'ясувальним, тобто речення з модальністю достовірності

може перекладатися, як "можливо, що ...". У випадку зі складносурядними реченням судження розташовується в головній частині речення, тоді як у другій частині речення вказуються підвалини для такого міркування: 也许他不能参加明天的活动，因为他早就说他明天还有别的计划。yěxǔ tā bù néng cānjiā míngtiān de huódòng, yīnwèi tā zǎo jiù shuō tā míngtiān hái yǒu biéde jìhuà – А може, в нього й не вийде взяти участь у завтрашніх змаганнях, тому що він уже давно казав мені, що в нього на завтра є ще якісь плани.

Отже, до групи **модальних прислівників, що реалізують значення достовірност**і, належать такі: 理所当然 lǐ suǒ dāng rán / 当然 dāngrán / 显然 xiǎn rán / 自然 zì rán – "само собою", "вочевидь", "звичайно"; 确实 quèshí / 真的 zhēn de – "дійсно"; 实在 shízài / 的确 díquè / 当真 dàngzhēn / 果然 guǒrán – "дійсно", "точно", "справді"; 明明 míngmíng / 分明 fēnmíng – "дійсно", "точно", "очевидно" тощо. Вони зазвичай використовуються в емфатичних ситуаціях, коли мовець хоче підкреслити істинність того, що відбувається, що ситуація дійсно така. Зауважимо, що прислівник 果然 guǒrán має свою специфіку у використанні – він вказує на збіг фактів чи результатів із тим, що очікувалося раніше, реалізує значення "і справді" (як й очікувалося).

Наприклад, 1. 这几天公债的跌风果然是受了战事的影响，将来还可以望涨，但战事未必马上就可以结束罢？zhè jǐ tiān gōngzhài de diēfēng guǒrán shì shòu le zhànshì de yǐngxiǎng, jiānglái hái kěyǐ wàngzhǎng, dàn zhànshì wèibì mǎshang jiù kěyǐ jiéshù ba? – Останнім часом через воєнні дії і справді намітилася тенденція до падіння курсу на державні позики, далі, може, курс і виросте, але ж війна не може так швидко закінчитися, правда? [211]; 2. 这件事……的确是发生在 1935

年 的 春 天 …… zhè jiàn shì... díquè shì fāshēng zài 1935 nián de chūntiān... – Це ... це насправді сталося навесні 1935 року... [216, с. 263].

Прислівники 无 疑 wúyí – "без сумніву", точно"; 肯 定 kěndìng / 准 定 zhǔndìng/ 铁 定 tiědìng / 稳 情 wěn qíng / 稳 稳 当 当 wěn wěndāng dāng / 敢 情 gǎnqing – "безсумнівно", "точно"; 一 定 yídìng / 必 定 bìdìng , 定 必 dìng bì / 必 然 bìrán – "обов'язково", "точно"; 准 保 zhǔnbǎo / 大 概 dàgài / 想 必 xiǎngbì / 大 约 dà yuē / 多 半 duō bàn – "напевно", "скоріше за все"; 也 许 yěxǔ / 或 许 huòxǔ , 定 许 dìng xǔ / 可 能 kěnéng / 没 准 méizhǔn / 恐 怕 kǒngpà / 未 必 wèibì / 光 景 guāngjǐng – "напевно", "можливо", "мабуть" тощо використовуються для оцінки мовцем ситуації з точки зору вірогідності того чи іншого ступеню.

Крім того, модальні прислівники, виконуючи своєрідну роль вставного слова, можуть також вживатися і в питальних реченнях, де вказують, швидше, не на бажання мовця отримати від співрозмовника певну інформацію, а на припущення: 可能他也不来吧？kěnéng tā yě bù lái ba? – Можливо, він теж не прийде?

Прислівник **还 hái**, який має певну багатозначність, серед іншого має значення "виявляється", подібне до значення української частки "таки". Таким чином, у мовленні цей прислівник недискретно реалізує значення істинності і знаходиться на периферії субполя. Наприклад, 这位教授还真能说会道，我很佩服他。 zhè wèi jiàoshòu hái zhēn néng shuō huì dào, wǒ hěn pèifú tā – Цей професор таки дійсно вміє гарно сказати, я просто схиляюся перед ним.

Модальність імовірності реалізується за допомогою цілої низки **модальних дієслів зі значенням можливості, необхідності**, що трапляється доволі часто. Така функція реалізується через вторинне значення цих слів. Серед модальних

дієслів можливості зазначимо 能 néng – "могти", 会 huì – "могти", "вміти щось робити", 可以 kěyǐ – "можна", серед модальних дієслів необхідності зазначимо 应该 yīnggāi / 该 gāi – "необхідно", "слід", "потрібно".

Наведемо приклад: 照你刚才所说那种力敌万夫的气概，应该可以保护尊大人出险！ zhào nǐ gāngcái suǒ shuō nà zhǒng lì dí wàn fū de qìgài, yīnggāi kěyǐ bǎohù zūn dàrén chūxiǎn! – Судячи з того, як ти сміливо й безстрашно висловлюєш свої думки, у нас, швидше за все, вийде захистити твоїх батьків від небезпеки [211].

Натрапляємо й на реалізацію семантики ймовірності за допомогою складного дієслова у **формі потенційного способу**. Так само, як і в випадку з модальними дієсловами необхідності, таке значення у дієслова у формі потенційного способу є вторинним і визначається контекстом. Наприклад, 看他凡事都办得不好，他解决不了这个问题。 kàn tā fán shì dōu bàn de bù hǎo, tā jiějuébuliǎo zhè ge wèntí. – Зважаючи на те, як він погано все робить, він точно не зможе вирішити це питання.

Предикати зі вказівкою на думку мовця можуть виражати її як експліцитно, так й імпліцитно. Експліцитно оцінка достовірності трапляється в модальних фразах із займенником першої особи і предикатом, що позначають думку, припущення, знання, і ми можемо, услід за М. Халлідеєм, говорити про суб'єктивний початок таких ситуацій достовірності. Про об'єктивний початок оцінки ступеню достовірності свідчать сталі фрази, які в реченні постають як вставні й здебільшого використовуються у розмовній мові. Модальні фрази, що суб'єктивно й експліцитно вказують на певний ступінь достовірності, являють собою головне речення у складнопідрядному з'ясувальному і вказують навіть не на те, про що прямо йдеться в реченні, а на те, як саме мовець розуміє, що відбувається. Це такі фрази, як 我看 wǒ kàn / 我想 wǒ xiǎng / 我觉得 wǒ

juéde / 我认为 wǒ rènwéi / 我以为 wǒ yǐwéi / 我算 wǒ suàn / 我说 wǒ shuō – "я думаю", "я вважаю", "мені здається"; 我嫌 wǒ xián / 我猜想 wǒ cāixiǎng – "я сподіваюся", "я думаю" (високий ступінь невпевненості) тощо.

Принагідно зауважимо, що якщо 我认为 wǒ rènwéi – "я вважаю", "я думаю" стосується тих випадків, коли людина просто висловлює своє суб'єктивне судження (так само, як і 我看 wǒ kàn / 我想 wǒ xiǎng тощо), то використання 我以为 wǒ yǐwéi – "я думав", "я вважав", "мені здавалося, що..." пов'язано з тими випадками, коли йдеться про хибне судження, і людина хоча й зазначає його, але з тією поправкою у вигляді дієслова 以为 yǐwéi – "вважати за...", що її судження та оцінка виявилися неправильним. Наприклад, 1. 哇！这不是我的本意，我不想这样厉害她。我以为自己做的是对的，很明显我错了。 wa! zhè bú shì wǒ de běnyì, wǒ bù xiǎng zhèyàng lìhài tā. wǒ yǐwéi zìjǐ zuò de shì duì de, hěn míngxiǎn wǒ cuò le – Отакої! Я ж зовсім не те мав на увазі, я не хотів скривдити її. Я думав, що роблю правильно, але ж, вочевидь, я помилився [194, с. 56]; 2. …我觉得我们还是各奔前程，将来才会更加幸福。…wǒ juéde wǒmen háishì gè bèn qián chéng, jiāngléi cái huì gèngjiā xìngfú – ... гадаю, кожен із нас усе ж таки має піти своїм шляхом, лише так ми зможемо бути щасливішими в майбутньому [199, с. 13].

Нерідко судження оформлюється у **рамкові конструкції 对...来说 duì ... lái shuō / 对...来讲 duì ... lái jiǎng / 就...而言 jiù ... ér yán / 在...看来 zài ... kàn lái / 依...看 yī ... kàn / 据...看 jù ... kàn / 找...看 zhǎo ... kàn** – "щодо...", "як на...", які виступають головною частиною складнопідрядного з'ясувального речення, і можуть розташовуватися як на початку речення, так і розривати сурядну частину.

Наприклад, 1. 家庭关系的和解对我们来说确实是个很大的礼物。jiātíng guānxì de héjiě duì wǒmen lái shuō quèshí shì ge hěn dà de lǐwù – На нашу думку, мирне вирішення конфлікту в сімейних стосунках – це дійсно найкращий подарунок [194, с. 109]; 2. 在我看来，这样做倒像是自信不足的表现。zài wǒ kàn lái, zhè yàng zuò dàoxiàng shì zìxìn bù zú de biǎoxiàn – Гадаю, це більше походить на вияв невпевненості в самому собі [199, с. 81].

Об'єктивні судження являють собою словосполучення, які так чи інакше реалізують умовиводи та оцінку, які може висловити мовець:

 有把握 yǒu bǎwò – "точно", "я впевнений"; 铁铁儿 tiě tiěr – "залізно", "точно", "без сумнівів"; 毫无疑问 háowúyíwèn / 毫无疑义 háowúyíyì – "без сумніву"; 不骗你 bú piàn nǐ – "кажу тобі", "не брешу тобі".

Наприклад, 1. 终究，知道自己铁定会赢，算不得是什么自信?... zhōngjiù, zhīdào zìjǐ tiědìng huì yíng, suànbudé shì shénme zìxìn?... – Та й урешті-решт, якщо ти сам знаєш, що без жодних сумнівів зможеш виграти, хіба це можна вважати самовпевненістю? [191, с. 101]; 2. 这人就把你东西偷走了，不骗你！zhè rén jiù bǎ nǐ dōngxī tōuzǒu le, bú piàn nǐ! – Ця людина й утікла з твоїми речами, кажу тобі!

 十拿九稳 shí ná jiǔ wěn / 十有八九 shí yǒu bā jiǔ / 八九 bā jiǔ / 八成 bā chéng / 很有可能 hěn yǒu kěnéng / 不成问题 bù chéng wèntí / 想必是 xiǎngbì shì – "напевно", "швидше за все", "я майже впевнений, що...", "досить ймовірно, що...".

Наприклад, 1. 莉扎却觉得多半是日本人。lì zhā què juéde duōbàn shì rìběn rén – А Лі Чжа подумав, що це, швидше за все, японець [216, с. 2]; 2. 况且，他十拿九稳这就是昨晚包厢的那个男子，但不能肯定，这就是前天晚上在竞技场那个人。kuàngqiě, tā shí ná jiǔ wěn zhè jiù shì zuówǎn bāoxiāng de nà ge nánzi, dàn bù

néng kěndìng, zhè jiù shì qiántiān wǎnshang zài jìngjìchǎng nà ge rén – До того ж, він був майже впевнений, що це був той чоловік, якого він бачив учора у вагоні, але він був не дуже впевнений, чи це був той самий чоловік, якого він бачив позавчора на арені [193, с. 99].

 За допомогою 不一定 bù yídìng / 未必 wèibì / 说不定 shuōbudìng / 难保 nánbǎo / 成问题 chéng wèntí / 那可没准儿 nà kě méi zhǔnr – "напевно", "можливо"; 有望 yǒuwàng – "сподіваюся"; 不见得 bú jiàndé / 够呛 gòu qiàng / 不至于 bú zhì yú / 不大可能 bú dà kěnéng / 不太可能 bú tài kěnéng / 不能确定 bù néng quèdìng / 不敢肯定 bù gǎn kěndìng / 不敢说 wǒ bù gǎn shuō – "не певен, що...", "не можу стверджувати", "не обов'язково", "навряд чи"; 万一 wàn yī / 哪怕 nǎpà – "навіть якщо..." мовець може висловити певний сумнів у вірогідності того, чи може відбутися певна ситуація, чи ні. Наприклад, 费舍尔说，是呀，甚至你给人带去的幸运，或许也不一定就是幸运。fèishě`ěr shuō, shì ya, shènzhì nǐ gěi rén dàiqu de xìngyùn, huòxǔ yě bù yídìng jiù shì xìngyùn – Фішер сказав, що, справді, навіть та вдача, яку ти приносиш людям, можливо, це й не вдача зовсім [216, с. 67].

 如此看来 rúcǐ kànlái / 如此说来 rúcǐ shuōlái / 看样 kànyàng / 看样子 kàn yàngzi / 看起来 kànqilai / 猜情度理 cāi qíng duó lǐ / 猜情度势 cāi qíng duó shì / 审时度势 shěn shí duó shì / 可见 kějiàn – "судячи з усього...", "напевно", "мабуть", "таким чином".

Мовець, використовуючи наведені вище ідіоматичні вирази, показує, що він на основі почутого чи побаченого робить певні висновки. Наприклад, 小李最近很紧张，可见她遇到了什么麻烦。xiǎo lǐ zuìjìn hěn jǐnzhāng, kějiàn tā yùdào le shénme

máfan – Останнім часом Сяо Лі дуже стурбована, очевидно, в неї трапилися якісь негаразди.

 За допомогою словосполучень 谁知 shuí zhī / 谁知道 shuí zhīdào / 没想到 méi xiǎngdào / 岂知 qí shí / 出乎意料 chūhū yìliào – "хто б міг подумати"; "ніколи б не здогадався", "попри всі очікування" мовець показує, що для нього вірогідність того, що певна ситуація відбудеться, була дуже мала, але попри все вона дійсно відбулася. Зазвичай такі фрази використовуються як головне речення із сурядним з'ясувальним і можуть підкреслюватися за допомогою прислівника 居然 jūrán – "раптом", "несподівано".

Наприклад, 1. 出乎意料，他居然得了第一等奖。chūhū yìliào， tā jūrán dé le dì yī děng jiǎng – Ніколи б не подумав, але він несподівано отримав першу премію; 2. 你今天游得真轻快哦！ - 真没想到会游得这么顺。nǐ jīntiān yóu de zhēn kuài a!- zhēn méi xiǎngdào huì yóu de zhènme shùn – А ти сьогодні доволі жваво пливеш! – Я й сам не думав, що зможу так гарно пливти [221, с. 100].

 За допомогою прислівників 好像 hǎoxiàng / 似乎 sìhū / 仿佛 fǎngfú – "здається, що..., ніби-то..., схоже на те, що..." мовець може висловити невпевненість у своїй оцінці чи судженні. Ми не включаємо до цього списку прислівник 好象 hǎoxiàng, який зараз уже вийшов з ужитку.

Наприклад, 1. 李四很卖弄似的说，并且语气中还有几分自大的意味，好像他就是公安分局长。lǐ sì hěn màinòng shìde shuō, bìngqiě yǔqì zhōng hái yǒu jǐ fèn zìdà de yìwèi, hǎoxiàng tā jiù shì gōng'ānfèn júzhǎng – Лі Си говорив вихваляючись, до того ж і в інтонації було якесь чванство, ніби він сам був головою поліцейського відділення [211]; 2. 我似乎也被加了油，又似乎是接收到了老天发给我的某个信号。wǒ sìhū yě bèi jiā le yóu, yòu sìhū shì jiēshòudao

le lǎo tiān fā gěi wǒ de mǒu ge xìnhào – Було схоже, що мені хтось надав сил, ніби Бог послав мені якийсь знак [216, с. 152].

 怪不得 guàibudé / 难怪 nánguài – "недивно, що..." показують, що мовець зрозумів, що сталося, і, зробивши певні висновки, підкреслює істинність ситуації, що може підкріплюватися вказівкою на причини зміни думки в конструкції 原来……难怪 / 怪不得…… yuánlái……nánguài / guàibudé…… – "виходить так, що...", "недивно, що...". Наприклад, 原来你是汉语学家，难怪发音很标准。yuánlái nǐ shì hànyǔ xuéjiā, nánguài fāyīn hěn biāozhǔn – Так ти китаїст, не дивно, що в тебе така чітка вимова.

 Стійкі словосполучення 听说 tīngshuō / 据说 jùshuō – "чув, що...", "кажуть, що.." використовуються, коли істинність ситуації під сумнівом, а отже, і все судження, яке зазвичай використовується після самої фрази, також підпадає під сумнів: 听说台湾还有一个牺古岭街。tīngshuō táiwān hái yǒu yí ge xīgǔlǐng jiē – Чув, що на Тайвані є ще одна вулиця Сігулінцзє [216, с. 13].

 看怎么说了 kàn zěnme shuō le – "ну це ще як подивитися", "це дивлячись з якої точки зору" / 话不能这么说 huà bù néng zhème shuō – "це не зовсім вірно, я б так не казав" використовуються в тих ситуаціях, коли існує певний сумнів у словах мовця, і йдеться про те, що ситуація доволі неоднозначна, так само як й оцінка мовця.

Наприклад, 老王，我真羡慕你，你女朋友很酷！ - 老李，话不能这么说，我们俩常常争闹，真讨厌。lǎo wáng, wǒ zhēn xiànmù nǐ, nǐ nǚpéngyǒu hěn kù! – lǎo lǐ, huà bù néng zhème shuō, wǒmen liǎ chángchang zhēngnào, zhēn tǎoyàn – Лао Ван, я так тобі заздрю, в тебе така класна дівчина! – Ну це вже занадто сказано, Лао Лі, ми дуже часто сваримося, так набридло вже.

До окремої групи належать **модальні фрази, які виражають згоду з думкою співрозмовника** й підтвердження того, що ситуація достовірна, а також цілком імовірна: 可不是嘛 kě bú shì ma / 可不是 kě bú shì / 可不 kě bù / 那倒（也）是 nà dào (yě) shì / 可也是 kě yě shì / 说的（也）是 shuō de (yě) shì / 就是 jiù shì / 你猜得没错 nǐ cāi de méi cuò / 没错 méi cuò / 是呀 shì ya / 说得对 shuō de duì / 哏是 gén shì / 就算是吧 jiù suàn shì ba / 宜乎 yíhū – "так і є", "дійсно", "насправді", "справді", "точно" тощо. 宜乎 yí hū вживається в письмовій мові, в усному мовленні його не використовують.

Наприклад, 1. 宜乎百姓之谓我爱也。yí hū bǎixìng zhī wèi wǒ ài ye – Дійсно, немає нічого дивного, що народ називає мене скупим [209, с. 155]; 2. 这部电影值得看的！ - 那倒也是，演男主角的是成龙。zhè bù diànyǐng zhídé kàn de！ - nà dào yě shì, yǎn nánzhǔjiǎo de shì chéng lóng – Цей фільм варто подивитися!– Це точно, там же Джекі Чан у головній ролі.

На окрему увагу заслуговують і деякі **модальні частки**, що використовуються в розповідних реченнях для "повідомлення про достовірне".

Важливу роль відіграє модальна частка **的 de**, яка, згідно з твердженням О. О. Драгунова, може виконувати як часові, так і модальні функції [49, с. 140] і підкреслює впевненість мовця. Фактично така її роль бере свій початок саме із зазначеної вище конструкції 是……的 shì……de, але пізніше з'явилася тенденція опускати дієслово 是 shì, у результаті чого частка 的 de здобула свою модальну функцію [81, с. 238]. 他一定喜欢的。tā yídìng xǐhuān de – Йому точно подобається.

Зауважимо, що недискретно модальність достовірності реалізується також **підкреслювальною конструкцією 是……的 shì……de**, до складу якої входить зазначена модальна частка. За допомогою такої конструкції підкреслюються та інтонаційно емфатизуються додаткові обставини до предиката [93, с. 72]. Підкреслювальна конструкція 是……的 shì……de для емфатизації достовірності робить основний акцент саме на дієслові 是 shì, що також акцентується за допомогою інтонації, і в такому випадку модальна частка 的 de може опускатися, при цьому дієслово 是 shì не виконує ролі присудка, у реченні є свій предикат. Таким чином, якщо конструкцію опустити, то значення в реченні не змінюється. Наприклад, 我是想得到这份工作的。wǒ shì xiǎng dédao zhè fèn gōngzuò de – Я дійсно хочу отримати цю роботу. У таких випадках частка 的 de не виконує свої модальні функції, вона взаємодіє із дієсловом 是 shì, таким чином через взаємодію і реалізується емфатична функція [81, с. 236].

Модальна частка **呢 ne** вказує на очевидність того, що відбувається і має на меті переконати співрозмовника, спектр її використання доволі широкий. Люй Шусян пояснює таку універсальність частки 呢 ne тим, що "не існує жодного речення, яке не можна було б оформити за допомогою частки 呢 ne", а також тим, що таке використання частки 呢 ne зайвий раз свідчить про те, що китайці всюди в живому мовленні часто використовують емфазу [81, с. 240—243]. Наприклад, 但是，如果大自然是为了自身的利益而利他，那么我们为什么不呢？dànshì, rúguǒ dà zìrán shì wèile zìshēn de lìyì ér lì tā, nàme wǒmen wèishénme bù ne? – Але якщо природа заради власної користі також приносить користь усім людям, тоді чому й ми не можемо? [202, с. 218].

Модальна частка **吧 ba** реалізує значення припущення, показуючи, що мовець не впевнений у достовірності певної ситуації: 你孩子很喜欢读书，很聪明吧？nǐ háizi hěn xǐhuān dú shū, hěn cōngmíng ba? – Твоя дитина так любить читати книжки, напевно, вона дуже розумна?

Певною мірою достовірність реалізується за допомогою модальної частки **了 le**, яка виражає визначеність: може підкреслювати достовірність того, що дія вже відбулася, або впевненість у тому, що дія відбудеться [155, с. 733]. Ван Ляоі слушно зауважує, що значення визначеності, яке реалізує частка 了 le, та значення роз'яснення (підтвердження істинності певної ситуації), яке реалізує частка 的 de, не одне й те саме, тому що частка 的 de вказує на те, що ситуація дійсно є такою, тоді як частка 了 le показує, що мовець тільки зараз зрозумів, що ситуація є такою [20, с. 93]. Порівняйте: 1. 这件事你不能不办的。zhè jiàn shì nǐ bù néng bú bàn de – Ти не можеш не зробити цю справу (Тобі обов'язково треба це виконати); 2. 这件事你不能不办了。zhè jiàn shì nǐ bù néng bú bàn le – Ти вже не можеш не виконати цю справу (Тепер тобі треба виконати цю справу обов'язково, хоча раніше ти міг її и не виконувати).

Модальність достовірності також реалізується за допомогою модальної частки **吧了 ba le** – "і все", "лише", за допомогою неї і підкреслюється достовірність певної ситуації, хоча її значущість принижується, на відміну від того значення, яке реалізує частка 呢 ne.

Речення з 吧了 ba le часто оформлюються прислівниками 只 zhǐ – "лише", 不过 búguò – "лише, всього-на-всього", 无非 wúfēi – "не без того, щоб..." для

емфатизації значення: 我不过不喜欢踢足球吧了，我以前告诉你的。wǒ búguò bù xǐhuān tī zúqiú bale, wǒ yǐqián gàosu nǐ de – Мені просто не подобається грати у футбол, і все, я ж давно казав тобі.

Модальні частки **啊 a** та її варіанти **呀 ya**, **哇 wa**, **哪 na** вказують на те, що мовець переконаний у тому, що він каже, і хоче переконати в цьому свого співрозмовника [180, с. 227]. На додаток, вони виконують пояснювальну функцію, можуть використовуватися разом із іншими модальними модифікаторами, посилюючи їхнє значення і додаючи емоційності реченню: 他肯定能原谅啊！ tā kěndìng néng yuánliàng a! – Він точно зможе пробачити!

Щодо модальної частки **么（末） me (mo)**, то вона реалізує функцію риторичного запитання зі значенням "чи не так?", "хіба не?", в якому мовець хоче дізнатися, чи дійсно ситуація насправді така. Ця частка також може вказувати на причини чи мотив певної події, які мовець вважає за очевидні [81, с. 248]. Наприклад, 那么，我们不再招股了么？nàme, wǒmen bú zài zhāogǔ le me? – Ну й що, ми тепер хіба більше не будемо збирати паї? [211]

Серед часток-елементів мови веньянь ми вирізняємо такі: **矣（已） yi (yi)，而已 éryǐ，也 ye，焉 yan**. Зазначимо, що використання модальних часток у розповідних реченнях у мові байхуа і мові *веньянь* має певні відмінності і повної відповідності між ними не існує.

Частка 也 ye підкреслює впевненість мовця в тому, що він говорить, і є універсальною в мові *веньянь*, не має аналогу в мові *байхуа*: 仁者，人也。rén zhě rén yě – Гуманність – це людяність.

Модальність категоричності висловлення в мові веньянь надає частка 矣（已）yi (yi), вона є подібною до частки 了 le в мові байхуа, може

використовуватися разом з іншими модальними частками для підсилення достовірності. Наприклад, 仁且智，夫子既圣矣。rén qiě zhì, fūzǐ jì shèng yi – Якщо у Вас є гуманність і знання, то ви точно мудрець [209, с. 178].

Модальна частка 而已 éryǐ – "і все, лише, нічого більше" (аналог – її фонетичне стягнення 耳 er,) подібна до частки 吧了 ba le і також реалізує семантику категоричності [81, с. 251]. Наприклад, 王亦曰仁义而已矣，何必曰利？wáng yì yuē rényì éryǐ yǐ, hébì yuē lì? – Але ж володар каже про гуманність і справедливість і все, навіщо вести розмови про вигоду? [210].

Окрім модальних модифікаторів, часток і фраз, які були проаналізовані вище, ситуація достовірності може реалізуватися за допомогою **різних типів запитання**, такий спосіб реалізації модальності достовірності ми вважаємо периферійним.

Наприклад, за допомогою **стверджувально-заперечної форми** 是不是 shì bú shì / 是否 shì fǒu – "так чи ні", яку фактично можна перекласти за допомогою української частки "чи". Така форма запитання виконує уточнювальну функцію в реченні як допоміжний зворот за наявності основного предиката, показує сумнів, невпевненість мовця в достовірності певної ситуації. Іноді така форма використовується в кінці речення. У такого типу реченнях у першій частині висловлюється певна думка чи судження мовця, а за допомогою другої частини мовець звертається до свого співрозмовника, маючи на меті отримати підтвердження свого судження, та заохочує співрозмовника до обговорення висунутої думки. Наприклад, 1. 他是否也计划上清华大学？tā shìfǒu yě jìhuà shàng qīnghuá dàxué? – Чи не збирається він теж вступати до університету Циньхуа?; 2. 你想骗我，是不是？nǐ xiǎng piàn wǒ， shì bu shì? – Ти хотів мене надурити, чи що?

Форма риторичного запитання так само використовується в тих випадках, коли треба показати сумнів і невпевненість мовця. Звичайно використовуються рамкові форми 不就是……吗？ bú jiù shì……ma? / 不是……吗？ bú shì……ma? – "хіба не...?", "чи не...? " / 怎么能……？ zěnme néng……? – "хіба може бути так, що...?", а в деяких контекстуальних умовах аналогічну функцію виконує і сама по собі питальна частка 吗 ma.

Наприклад, 1. 不就是想让我赶快滚回来家吗？ bú jiù shì xiǎng ràng wǒ gǎnkuài gǔnhuí lái jiā ma? – Хіба ж він не хоче, щоб я якомога швидше додому поїхав? [197, с. 253]; 2. 你干吗给她钱，她没有自己的钱吗？nǐ gàn ma gěi tā qián, tā méi yǒu zìjǐ de qián ma? – Навіщо ти їй гроші даєш, у неї, що, своїх немає?

Риторичне запитання може використовуватися і наприкінці речення, після основної частини, в якій наявне певне судження: 人往高处走，不是吗？rén wǎng gāochù zǒu, bú shì ma? – Люди йдуть уперед (вгору), чи не так? [197, с. 237].

Коли мовець не впевнений у достовірності тієї чи іншої ситуації, він може використати такі фрази: 真的吗 zhēn de ma / 真的假的 zhēn de jiǎ de / 不知真假 bù zhī zhēn jiǎ – "Це точно?", "Це правда?", "Ти не брешеш?" / 莫非 mòfēi / 将无 jiāngwú / 难道（说）nándào (shuō) / 难不成 nánbuchéng / 别是 bié shì – "Чи невже?", "Хіба?", "Чи таке можливо?". Зазначимо, що 莫非 mòfēi та 将无 jiāngwú здебільшого вживаються у письмовій мові.

Наприклад, 1. "难道你不同意吗？" 他又使出以退为进这一招。"nándào nǐ bù tóngyì ma?" – tā yòu shǐchū yǐ tuì wèi jìn zhè yī zhāo – "Невже ти не погоджуєшся?" – він знов почав відступати, щоб потім накинутися з новою силою [221, с. 113]; 2. 他一定感到恐慌，因而什么多头公司莫非是他的"金蝉脱壳"计罢？tā yídìng

gǎndào kǒnghuāng, yīnér shénme duōtóu gōngsī mòfēi shì tā de "jīn chán tuō ké" jì ba? – Він, безумовно, відчув паніку: невже створити ті декілька компаній і є його план замилити всім очі? [211]

Форма запитання 何况……呢？ hé kuàng……ne? – "що вже казати про…", "тим більше…" використовується, коли мовець хоче підкреслити, що ситуація очевидна, все й так зрозуміло.

Ця конструкція за значенням аналогічна ідіоматичним виразам 更别说是…… gèng bié shuō shì…… / ……不在话下 …… bú zài huà xià – "само собою зрозуміло", "що вже говорити про...". 何况 …… 呢？ hékuàng……ne? застосовується як рамкова конструкція, зазвичай оформлює другу частину речення, тоді як у першій висувається певне судження, а за допомогою цієї конструкції підкреслюється, що все, що було сказано в першій половині складного речення, так само очевидно й достовірно для того, про що йдеться у другій.

Наприклад, 学好某外语都得下苦功夫，何况学好汉语呢？(更别说是学好汉语；学好汉语不在话下)。 xuéhǎo mǒu wàiyǔ dōu děi xià kǔ gōngfu, hékuàng xuéhǎo hànyǔ ne？(gèng bié shuō shì xuéhǎo hànyǔ; xuéhǎo hànyǔ bú zài huà xià) – Щоб вивчити будь-яку іноземну мову, треба докласти зусиль, що вже казати про китайську?

Аналогічне значення реалізують і речення з модальним дієсловом необхідності **要 yào** та спонукальним дієсловом **让 ràng**, які використовуються у препозиції до суб'єкта дії. Таким чином емфатизується неможливість того, що така ситуація може відбутися, контекстуальне значення зазначених дієслів подібне до значення слова "щоб". Наприклад, 让我想他道歉？白日做梦！ràng wǒ xiǎng tā dàoqiàn？ bái rì zuò mèng! – Щоб я просив у нього вибачення? Ніколи!

Такого типу синтаксичні конструкції формують емоційно забарвлене заперечення, в якому недискретно, в залежності від контексту реалізується модальність достовірності. До таких синтаксичних конструкцій належать і ті, що являють собою риторичне запитання з удаваним запереченням, яке формується за допомогою питального займенника 谁 shuí – "хто". Наприклад, 你去问问老做公债的人，谁不愿意兵头儿多打几仗？nǐ qù wènwen lǎo zuò gōngzhài de rén, shuí bú yuànyì bīng tóur duō dǎ jǐ zhàng? – А ти піди спитайся в тих, хто постійно займається грошовими позиками, і хто ж з них не хоче, щоб командири й далі воювали? [211]

На периферії субполя також перебуває низка **фразеологізмів,** які вказують на те, що, на переконання мовця ймовірність того, що відбудеться певна дія, мінімальна, або її взагалі не існує.

Наведемо декілька прикладів таких фразеологізмів: 白日做梦 bái rì zuò mèng – "удень бачити сни (спати)"; 难于上青天 nányú shàng qīngtiān – "до раю дуже складно потрапити"; "це майже неможливо, нереально"; 驴生笄角 lǘ shēng jī jiǎo – "у вислюка виросте ріг", "коли рак на горі свисне"; 挈泰山以超江河 qiè tàishān yǐ chāo jiānghé – "тримаючи на руках гору Тайшань, переходити через річку"; "намагатися зробити неможливе". 俟河之清，人寿几何 qí hé zhī qīng, rén shòu jǐ hé – "І скільки ж треба чекати, поки води річки Хуанхе стануть чистими?"; "цього просто не може бути" тощо.

Наприклад, 要他学会开车，除非狗头生角，否则是不可能的。yào tā xuéhuì kāichē, chúfēi gǒutóu shēng jué, fǒuzé shì bù kěnéng de – Ти хочеш, щоб він навчився водити авто, але він зможе навчитися, коли рак на горі свисне, інакше це просто неможливо.

Доходимо висновку, що **ядро** субполя достовірності представлене модальними прислівниками достовірності, модальними дієсловами можливості

і необхідності у їхньому вторинному значенні, дієсловом у формі потенційного способу (значення можливості чи ймовірності визначається за контекстом ситуації), модальними фразами, що експліцитно (суб'єктивно) чи імпліцитно (об'єктивно) вказують на думку чи оцінку мовця, рамкові конструкції на позначення думки мовця або судження.

На **периферії** перебуває низка модальних часток, які недискретно підкреслюють достовірність ситуації, стверджувально-заперечна і риторична форми запитання, прислівник 还 hái з контекстуальним значенням достовірності, а також низка фразеологізмів зі значенням неможливості.

3.4. Функціонально-семантичне субполе модальності оптативності

Категорія оптативності визначає відношення мовця до ситуації дійсності [101]. Існують різні погляди щодо семантики бажання. У модальності бажаності виділяють два різновиди семантики: оптативність і дезидеративність. На користь такої думки свідчить твердження Є. Куріловича про те, що для розрізнення оптативності і дезидеративності слід розмежовувати мовця і діяча. Оптативність реалізує бажання мовця, що не збігається із суб’єктом дії, а дезидеративність реалізує бажання діяча [133, с. 16].

За деякими поглядами, дезидеративна ситуація поділяється на ситуацію бажання і бажану ситуацію, таким чином, дезидеративність опиняється на межі між модальною (нереальною) бажаністю і реальним бажанням, що базуються на почуттях й емоціях [124, с. 122–154]. За іншими даними, дезидеративність може передаватися лише за допомогою займенника першої особи однини, тому що лише так реалізується модальність бажання. Якщо ситуація передається від другої чи третьої осіб, це не обов’язково означає, що реалізується семантика бажання, це також може бути й певне судження з боку мовця, і в результаті воно позбавляється модального смислу [3, с. 73—74].

На нашу думку, дезидеративність варто розглядати як одну з категорій внутрішньої модальної рамки, тобто в опозиції до значень можливості і необхідності. Нам здається, що аналізувати дезидеративність у контексті розгляду модальності бажаності є зайвим [120, с. 171], тому що в ситуаціях типу – Я хочу піти в кіно – немає ніякої модальної оцінки. Швидше, цю ситуацію можна розглядати, як "я хочу і в мене є можливість", тобто це здебільшого характеризує ситуації реального плану, тоді як оптативність вказує на те, що аж ніяк не залежить від волі мовця, і можливість того, чи відбудеться це, також перебуває під сумнівом. Звичайно, що таку різницю можна простежити лише контекстуально. Наприклад, речення – 我想去中国。wǒ xiǎng qù zhōngguó – Я хочу поїхати в Китай – залежно від контексту може означати як реальну ситуацію, коли мовець планує це зробити і, наприклад, фінансово спроможний, так і нереальну ситуацію, коли людина просто мріє про це, але це зовсім не означає, що так і буде.

Модальність оптативності визначається нами як акт волевиявлення, в якому реалізується бажання мовця зі вказівкою на виконання дії, про яку йдеться у висловленні, і ця дія має ознаку неадресованості [6; 98, с. 59—65].

Ми дотримуємося того принципу, що в оптативній ситуації завжди реалізується модальність, пов’язана з мовцем [120, с. 171], і таким чином це значення утворює комунікативну рамку. Оптатив можна охарактеризувати як комунікативно-прагматичну категорію, яка має перформативну природу, оскільки значущість власне бажання йде від першої особи й пов’язана з моментом мовлення. Предикат оптативних висловлень не включає ознаку каузації, містить лише ознаку бажаності, може бути як адресованим, так і неадресованим [120, с. 172].

Оптативність розуміється і як частина значення умовності [95, с. 205], і як самостійна синтаксична категорія [48, с. 488], і як окремий модальний тип, що охоплює значення бажаності і спонукання [128, с. 116]. У китайській мові оптативність не може бути виражена морфологічно [183, с. 492], отже, ми можемо говорити про те, що О. О. Шахматов називає синтаксичним бажальним способом

– усіма мовними засобами, що є в реченні, і за допомогою яких мовець може виразити своє бажання про те, щоб встановити зв'язок між певною дією-станом та суб'єктом, в якості якого може виступати як сам мовець, так і будь-яка інша особа чи предмет [127, с. 484]. На користь такої думки слугує й дослідження Н. Ю. Шведової, яка виділяє досить розгалужену систему поодиноких значень синтаксичного бажального способу, розуміючи бажаність як інваріант, який можна знайти в багатьох окремих значеннях [128, с. 118—122].

На нашу думку, до центра субполя оптативності належать дієслова зі значенням "хочу", "бажаю". У китайській мові ці дієслова належать до розряду модальних дієслів зі значенням бажання.

Загалом 要 yào – "треба", "необхідно" так само приписують функцію слова для позначення бажання, але нам здається, що такий його аспект майже втратив свою актуальність. Хоча дієслова **想 xiǎng** – "хотіти, бажати" і 要 yào – "хотіти" доволі близькі за значенням, вони навіть можуть утворювати двокладове дієслово 想要 xiǎngyào – "хотіти", але на нашу думку, між ними все ж таки існують певні семантичні відмінності. Ми вважаємо, це пов’язано з тим, що 要 yào крім цього значення також функціонує як модальне дієслово "повинен", "хочу (збираюся)", "потрібно", тоді як 想 xiǎng позбавлений цього значення, він ближчий за значенням до 想要 xiǎngyào – "хотіти". Тому 要 yào, на наш погляд, хоч і містить значення оптативності, але також несе в собі підкреслено категоричне волевиявлення, тоді як 想 xiǎng окремо залишається стилістично нейтральним, хоча також може траплятися в емоційно забарвлених словах (напр., 渴想 kěxiǎng – "надто сильно хотіти, бажати"). Порівняйте: 1. 我要自己办好这件事。wǒ yào zìjǐ bànhǎo zhè jiàn shì – Мені треба самому владнати цю справу; 2. 我

想自己办好这件事。wǒ xiǎng zìjǐ bànhao zhè jiàn shì – Мені хотілося б самому владнати цю справу.

Модальне дієслово **希 xī (希望 xīwàng)** – "хотіти", "сподіватися" виражає семантику бажання з елементом сподівання – мовець не впевнений, чи точно відбудеться певна ситуація, але він дуже цього хоче. Його аналогами є такі модальні дієслова, як 企望 qǐwàng / 渴望 kěwàng / 指望 zhǐwàng / 冀望 jìwàng (літературний варіант) – "сподіватися", "палко бажати", "мріяти", "плекати надію".

Наприклад, 1. 希望他平心静气地考虑一番。xīwàng tā píngxīnjìngqì de kǎolǜ yì fān – Сподіваюся, він обміркує все спокійно; 2. 我渴望着上大学，但我也担心自己上了大学后有很多很多学习的顾虑。wǒ kěwàng zhe shàng dàxué, dàn wǒ yě dānxīn zìjǐ shàng le dàxué hòu yǒu hěn duō hěn duō xuéxí de gùlǜ – Мені так сильно хотілося б вступити до університету, але я переживаю, що зі вступом до університету додасться також і надто багато клопоту [222, с. 256].

Модальне дієслово **愿 yuàn** – "бажати", "мріяти", "сподіватися" містить семантику бажання, пов'язаного з мріями, мається на увазі, що конкретно невідомо про ймовірність здійснення цього бажання. Допоміжне дієслово 愿 yuàn може комбінуватися з іншими словами у двоскладове дієслово, тим не менш не змінюючи свого значення, а лише набуваючи емфази того, що мовець дуже сильно бажає і мріє про те, щоб ситуація здійснилася.

Отже, ми зауважуємо деякі з комбінацій, в яких бере участь це модальне дієслово: **愿意 yuànyì / 颇愿 pōyuàn / 愿欲 yuànyù / 志愿 zhìyuàn / 心愿 xīnyuàn** – "дуже сильно хотіти", "пристрасно бажати", "палко хотіти". Наприклад, 满满，我也向往那样的生活，我也愿意和你在一起在撒哈拉流浪。

mǎn mǎn， wǒ yě xiàngwǎng nà yàng de shēnghuó， wǒ yě yuànyi hé nǐ zài

yìqǐ zài sāhālā liúlàng – Досить вже! Мені теж хотілося б жити таким життям, і як би я хотів поруч із тобою мандрувати пустелею Сахара! [220, с. 154]. У цьому прикладі ми також хотіли б виокремити слово 向往 xiàngwǎng – "мріяти про", "сподіватися на", яке контекстуально так само може виконувати функцію дієслова, що виражає мрію мовця.

Окрему групу становлять модальні дієслова **惟愿 wéiyuàn / 但愿 dànyuàn** – "хотілося б", "лише б", "тільки б", "якби ж тільки..", які вказують на бажання, яке досить складно здійснити, і на мрію мовця щодо його здійснення. Наприклад, 但愿人长久，千里共蝉娟。dànyuàn rén chángjiǔ, qiān lǐ gòng chánjuān – Якби ж тільки люди могли жити вічно й могли б милуватися цим прекрасним місяцем, і неважливо яка була б між ними відстань [221, с. 140].

Модальні дієслова **宁可 nìngkě / 宁肯 nìngkěn / 宁愿 nìngyuàn / 情愿 qíngyuàn** – "хотіти", "надавати перевагу" також реалізують семантику оптативності: у цьому випадку перед мовцем стоїть певний вибір, який йому треба зробити, і швидше за все, вибір буде не на користь мовця.

Зазначені модальні дієслова також функціонують у складі синтаксичних конструкцій 宁可……也不 nìngkě……yě bù / 宁愿……也不 nìngyuàn……yě bù / 宁肯……也不 nìngkěn……yě bù / 情愿……也不 qíngyuàn……yě bù – "я вже краще.., ніж...". Семантика бажання, що висловлюється за допомогою таких конструкцій, полягає в тому, що для мовця таке бажання не ідеальне й продиктоване певним вибором. Такі конструкції реалізують не лише значення оптативності, а й містять також певну оцінку ситуації, і за допомогою оцінки виражається вибір між двома альтернативними ситуаціями.

Наприклад, 1. 我这份利益宁可奉送给益中公司，中国人理应招呼中国人！ wǒ zhè fèn lìyì nìngkě fèngsòng gěi yìzhōng gōngsī, zhōngguórén lǐ yìng zhāohū zhōngguórén! – Я краще таку можливість отримати прибуток подарував

би компанії "І Чжун", китайці мають допомагати китайцям [211]; 2. 我宁愿自己去做，也不想麻烦他。wǒ nìngyuàn zìjǐ qù zuò, yě bù xiǎng máfan tā – Я краще сам піду зроблю, ніж турбуватиму його.

Під час інвентаризації елементів субполя необхідності вже було проаналізовано модальне дієслово **欲 yù** – "хотіти", "бажати", яке також може використовуватися в оптативній ситуації, воно розташовується на периферії субполя оптативності. У таких випадках 欲 yù найчастіше вживається у двоскладових дієсловах 欲要 yùyào / 思欲 sīyù / 意欲 yìyù – "хотіти", "бажати", "хотілося б", які функціонують як веньянізми. Ми також класифікуємо зазначені слова як належні до периферії субполя оптативності. Наведемо приклад: 操曰："吾见北地崎岖，意欲回军，若何？"cāo yuē："wú jiàn běi dì qíqū, yìyù huí jūn, ruòhé?" – Цао Цао сказав: "Я бачив, що північні землі небезпечні, краще б нам повернути армію, як гадаєте?" [210].

На периферії також розташовуються дієслова 冀 jì / 懃 yìn – "хотілося б", "краще б", які використовуються здебільшого в мові *веньянь* для позначення бажання, яке важко або взагалі неможливо здійснити.

Наприклад, 1. 钧将皆死，懃使吾君闻胜与臧之死以为快。jūn jiāng jiē sǐ, yìn shǐ wú jūn wén shèng yǔ cáng zhī sǐ yǐwéi kuài – Ви всі помрете, але ж хотілося б, щоб наш володар, почувши про перемогу, радів [186]; 2. 冀其成功 jì qí chénggōng – ... розраховувати на свій успіх [у певній справі] [186].

Модальні дієслова для позначення бажання можуть оформлюватися прислівниками міри і ступеню. Це пов’язано з тим, що сама семантика бажання передбачає передачу людських почуттів, які можуть мати певну градацію. Тому такі модальні дієслова можуть оформлюватися прислівниками, що позначають ступінь вираження цього бажання.

Серед таких прислівників зазначимо 很 hěn – "дуже" , 真 zhēn – "дійсно" , 非常 fēicháng – "надзвичайно" , 多 duō – "сильно", 的确 díquè – "справді" , 特别 tèbié – "особливо" та інші.

Наприклад, 我多想有一双翅膀，飞翔在蔚蓝的天空。wǒ duō xiǎng yǒu yì shuāng chìbǎng, fēixiáng zài wèilán de tiānkōng – Як сильно я хотів би мати крила, щоб полетіти на них у блакитне небо [205].

До ядра субполя бажаності також належать **спеціальні синтаксичні умовні конструкції** на позначення оптативності.

Основу цих конструкцій складають сполучники 假如 jiǎrú / 若 ruò / 假若 jiǎruò / 假设 jiǎshè / 假饶 jiǎ ráo / 如果 rúguǒ / 果 guǒ / 要是 yàoshì – "якби ж то, якби", за допомогою яких мовець може висловити свої сподівання, мрії, потреби та інше.

Ці сполучники передусім виконують функцію умовності, а ми в нашому дослідженні розрізняємо такі поняття, як реальна дія за умовою та ірреальна дія за бажанням. Ситуація оптативності зазвичай не потребує умов, а також обмеженої цими умовами іншої ситуації. Хоча бувають ситуації, коли оптативність може вербалізуватися разом з умовою: 如果她早点儿来，我们可以一起去吃饭。rúguǒ tā zǎodiǎnr lái, wǒmen kěyǐ yìqǐ qù chī fàn – Якщо вона прийде трохи раніше, ми можемо разом піти поїсти. У цьому реченні представлена умова (якщо вона прийде раніше), а також ситуація, обмежена цією умовою (ми зможемо піти поїсти). У випадку з оптативністю дія постає як більш нереальна й не потребує будь-яких пояснень.

Складність полягає в тому, що за браком спеціального способу на позначення бажання іноді досить легко сплутати, коли зазначені вище сполучники реалізують модальність бажаності. На нашу думку, така семантика вирізняється за умови додавання в кінці речення виразів типу **该多好 gāi duō**

hǎo / 也好 yě hǎo / 多好啊 duō hǎo a / 就行 jiù xíng / 就好 jiù hǎo – "було б гарно", "було б добре". Зазвичай речення в китайській мові не може завершуватися таким чином: 要是她能唱歌。yàoshi tā néng chàng gē – Якби вона вміла співати. Таке речення граматично неправильне, воно обов'язково потребує логічної кінцівки.

Без вказівки на умову, функцію такої кінцівки якраз і виконують фрази 该多好 gāi duō hǎo / 也好 yě hǎo / 多好啊 duō hǎo a / 就行 jiù xíng / 就好 jiù hǎo – "було б гарно", "було б добре". Вони мають нейтральне значення і фактично підсилюють семантику бажання, висловленого мовцем. Тому їх можна просто опускати при перекладі.

Наприклад, 1. 要是资本家不肯亏本抛售，好！yàoshi zīběnjiā bù kěn kuīběn pāoshòu, hǎo! – От якби капіталісти не погоджувалися у збиток влаштовувати розпродаж! [211]; 2. 假如你知道我有多想念你，那该多好。jiǎrú nǐ zhīdào wǒ yǒu duō xiǎngniàn nǐ, nà gāi duō hǎo – Якби ж ти знала, як часто я думаю про тебе [192, с. 89].

За допомогою фрази 只要 zhǐ yào – "лише треба", "необхідно", "лише хочу" висловленню надається відтінок єдиного необхідного і найважливішого на цей момент бажання. Наприклад, 只要我的心脏在跳动，我就要完全、彻底地为人民尽力。zhǐ yào wǒ de xīnzàng zài tiàodòng， wǒ jiù yào wánquán, chèdǐ de wèi rénmín jǐnlì – Тільки б билося моє серце, і я зможу повністю, до кінця віддати всі свої сили людям [207].

До спеціальних синтаксичних конструкцій на позначення семантики оптативності також можна віднести й **порівняльні конструкції зі сполучником 与其 yǔqí** – "замість того, щоб...", "ніж". Через конструкцію такого типу реалізується бажання, пов'язане з певним вибором: **与其 ... 宁/ 宁可/ 不如/ 不若**

yǔqí ... nìng/ nìngkě/ bù rú/ bù ruò – "ніж ..., краще вже..."; "замість того, щоб ..., краще...". Як бачимо, в конструкції також застосовуються й модальні дієслова зі значенням бажання, за допомогою яких і формується семантика оптативності.

Аналогічне значення реалізується і в конструкціях із зазначеним сполучником у риторичних запитаннях: 与其 ... 岂若 yǔqí ... – qǐruò "ніж ..., хіба не краще ...?"/ 与 其 ... 孰若/ 毋宁/ 不宁 yǔqí ... shúruò / wú nìng/ bú nìng... – "ніж (замість того, щоб)..., чи не краще ...?".Наприклад, 你与其在这儿等着他，不如去他家找找他。nǐ yǔqí zài zhèr děngzhe tā, bùrú qù tā jiā zhǎozhao tā. – Ти б замість того, щоб тут його чекати, краще б пішов до нього додому пошукати його.

Значення бажання з елементами спонукання, яке передається в українській мові за допомогою частки "нехай", формального аналога якої немає в китайській мові, реалізується через спонукальні дієслова **让 ràng / 叫 jiào** – "допускати", "дозволяти". Така семантика оптативності може бути реалізована в тому випадку, коли в позиції підмета використовується лексема, яка може позначати істоту або неістоту, або якщо присудок при підметі-імені позначає неінтенційну дію [120, с. 178]: 让高山低头,叫河水让路。ràng gāo shān dī tóu, jiào héshuǐ ràng lù – Нехай гори схиляться перед нами, нехай води розійдуться.

За допомогою спонукальних дієслів 让 ràng / 叫 jiào, виходячи з їхнього значення "дозволяти", також виражається бажання з інтенцією дозволу: мовець розуміє, що бажана ситуація вже існує і погоджується на її продовження. Звичайно така ситуація виявляється в діалогічному мовленні, коли репліці мовця передує репліка співрозмовника про існуючу ситуацію. Наприклад,

- 你家老王干吗？nǐ jiā lǎo wáng gàn ma? – А де твій Лао Ван?

- 在地理干活儿。要叫他到你这里来吗？zài dìli gàn huór. yào jiào tā dào nǐ zhèli lái ma? – Він у полі працює, покликати його до тебе?

- 让他干活儿，别打扰他。ràng tā gàn huór, bié dărăo tā. – Нехай працює, не відволікай його.

Спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào також можуть виконувати функцію, подібну до функції українського сполучника "щоб" – виражати категоричне спонукання, зумовлене особистим бажанням мовця. Наприклад, 叫他明天早上交给我所有的材料。jiào tā míngtiān zăoshàng jiāo gěi wŏ suŏyŏu de cáiliào – Щоб завтра вранці він віддав мені всі матеріали!

Ідіоматичні вирази **最好 zuì hăo / 顶好 dĭng hăo** – "краще б"; "бажано, щоб" та прислівники **不妨 bù fáng / 无妨 wú fáng** – "не завадило б", "краще" виступають формальними показниками семантики бажання з елементами спонукання, можуть використовуватися як перед суб'єктом волевиявлення, так і після нього [176, с. 703]. Таке бажання спрямоване на співрозмовника й містить елементи спонукання, адже сам мовець хоче, щоб певна ситуація відбулася і спонукає співрозмовника (частіше за все виражається займенниками другої особи) виконати його бажання. Зазвичай це не наказ, а пом'якшена форма, завуальоване спонукання, порада. Використання 最好 zuì hăo / 顶好 dĭng hăo та 不妨 bù fáng / 无妨 wúfáng вказує на сподівання мовця на те, що певна ситуація відбудеться.

Наприклад, 1. 最好三叔明天叫钱葆生来问问他。zuì hăo sān shū míngtiān jiào qián băo shēng lái wènwen tā – Краще б Сань Шу завтра попросив Цянь Баошена розпитати його [211]; 2. 你无妨再次给她打电话介绍这个情况。nĭ wúfáng zài cì gěi tā dă diànhuà jièshào zhè ge qíngkuàng – Ти краще подзвонив би їй і розповів про це.

Модальні дієслова необхідності 要 yào , 得 děi , 应该 yīnggāi як периферійні конституенти субполя оптативності також можуть реалізовувати

семантику бажання, яке містить елементи наказовості. Наприклад, 你们该按时到办公室，我们 9 点钟开会。nǐmen gāi ànshí dào bàngōngshì， wǒmen 9 diǎn zhōng kāi huì – Щоб завтра всі вчасно прийшли до офісу, о 9 ми розпочинаємо засідання.

Опосередковано заперечна синтаксична конструкція 连 …… 都 没 ……lián……dōu méi…… – "навіть..., і те не..." імпліцитно через констатацію мовцем того, що суб'єкт дії не впорався з якоюсь справою підкреслює його бажання, щоб суб'єкт дії зробив те, чого хотів мовець. Наприклад, 这孩子每天在家闲着没事，什么都不做，连房间都没有打扫！zhè háizi měi tiān zài jiā xiánzhe méi shì, shénme dōu bú zuò, lián fángjiān dōu méi yǒu dǎsǎo! – Цей хлопчисько кожен день сидить дома без діла, геть нічого не робить, хоч би в хаті прибрався!

Досліджуючи категорію можливості, ми згадували про так званий **词汇性的可能补语 cíhuìxìng de kěnéng bǔyǔ – вербалізований комплемент можливості**. Дієслова з вербалізованим комплементом, на відміну від більшості складних дієслів, що переходять у форму потенційного способу за допомогою інфіксації, в основному, існує лише у формі потенційного способу [99, с. 212]. З-поміж іншого ми також виокремили ті, що існують виключно в заперечній формі: 恨不得 hènbudé – "так і хотілося б, шкода, що неможливо", 巴不得 bābudé / 巴不能 bābunéng / 得不得 débudé / 巴不的 bābudé – "мріяти (хотіти)", "чекати не дочекатися", "не терпиться".

Між цими складними дієсловами існують певні семантичні відмінності. 巴不得 bābudé означає, що мовець дуже сильно хоче, щоб певна ситуація здійснилася, ця ситуація в реченні зазвичай оформлюється у вигляді дієслова, дієслівного словосполучення чи сурядного речення. 恨不得 hènbudé також вказує на бажання мовця, але об'єктом цього бажання частіше за все є щось

гіперболізоване, і тому це бажання, швидше за все, просто не може бути здійсненим. На додаток, 恨不得 hènbudé не може приймати після себе додаток у вигляді іменника. Тобто 巴不得 bābudé вказує на бажання, яке реально може здійснитися, а 恨不得 hènbudé вказує на бажання, яке реально не може бути здійсненим. Наведемо приклади: 1. 我恨不得插上翅膀，飞到他那里去。wǒ hènbudé chāshang chìbǎng, fēidào tā nàli qù – Мені так хотілося б мати крила, щоб полетіти до нього [99, с. 41]; 2. 我巴不得天天见着你这甜美的女士哩。wǒ bābudé tiāntiān jiàn zhe nǐ zhè tiánměi de nǚshì li – Я дуже хотів би кожного дня бачитися з такою приємною дівчиною як ти [214, с. 236].

Значення побажання також можна віднести до похідних від значення бажання, але семантика цих похідних складніша [120, с. 181]. До групи таких дієслів можна віднести не лише **побажання**, а також і **прокльони**. У побажаннях і прокльонах мовець має на меті те, щоб все, що він побажав, здійснилося в адресата, і в цьому випадку адресат виступає і суб'єктом дії, в якого це все повинно здійснитися.

Семантика побажання в китайській мові представлена такими лексичними засобами, як **祝 zhù / 祝愿 zhùyuàn / 愿 yuàn** – "бажати", за допомогою яких лексико-граматичним способом формується конструкція "я бажаю комусь щось". У такій конструкції згадування адресата може не бути, що легко можна відновити, додавши займенник другої особи, при цьому смисл речення не змінюється. Рідше як дієслова побажання вживаються 企祝 qǐzhù / 企颂 qǐsòng / 请 qǐng – "бажати", які більше використовуються в письмовій мові.

Окрему групу становлять і побажання в епістолярному стилі, адже в них крім побажання завжди виражається і повага до адресата, причому часто досить гіперболізована [21, с. 58—71]. Отже, стандартне побажання виглядатиме так: 祝您万事如意 zhù nín wàn shì rú yì / 事业有成 shìyè yǒu chéng / 事事如意 shìshì

rúyì / 身体健康 shēntǐ jiànkāng / 大吉大利 dàjí dàlì / 恭喜发财 gōngxǐ fācái – "бажаю Вам здійснення усіх бажань/ професійних успіхів/ удачі у всьому/ міцного здоров'я / щастя та благополуччя/ великого багатства". Або 愿您早日恢复健康 yuàn nín zǎorì huīfù jiànkāng – "бажаю Вам швидше одужати". У зазначених вище прикладах ми можемо опустити дієслово зі значенням побажання, і смисл речення від цього не зміниться, і кожен носій мови розуміє, що це побажання, навіть без вказівки на це.

Дієслова **祝 zhù – "бажати", 诅咒 zǔzhòu / 咒 zhòu** – "проклинати" виступають формальними показниками семантики прокльону. Наприклад, 桑吉耶咬牙切齿地说:"小畜生,你怎么敢对父亲的妻子如此无礼—我诅咒你到恐怖的地方去!" sāng jí yē yǎoyáqièchǐ de shuō: "xiǎo chùshēng, nǐ zěnme gǎn duì fùqīn de qīzi rúcǐ wú lǐ—wǒ zǔzhòu nǐ dào kǒngbù de dìfāng qù!" – Сан Цзіє, стиснувши зуби, сказав: "Ах ти ж, маленький негідник, як ти можеш так поводитися з дружиною батька? – Щоб ти крізь землю провалився!" [223, с. 21]

Модальні дієслова необхідності 该 gāi – "треба", "бути зобов'язаним", 要 yào – "хотіти", "бажати" можуть виконувати функцію дієслова зі значенням прокльону, коли після них вказується побажання негативного характеру, аналогічно таким часткам в українській мові, як "нехай", "бодай", "щоб". Наприклад, 你该死！nǐ gāi sǐ! – Щоб ти вмер!

Спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào – "робити так, щоб..." контекстуально можуть виконувати аналогічну функцію. Наприклад, 让你倒霉！ ràng nǐ dǎoméi! – Нехай тобі всячина!

Насамкінець, є певні фразеологізми, що імпліцитно містять семантику прокльону на зразок 促死促灭 cù sǐ cù miè – "бодай ти пропадом пропав",

绝 子 绝 孙 juézǐ juésūn – "щоб в тебе ані сина, ані онука не було". Проаналізувавши засоби реалізації семантики оптативності, можна зробити висновок, що **центральними елементами** субполя оптативності є модальні дієслова та спеціальні умовні й порівняльні синтаксичні конструкції на позначення бажання. За браком спеціального граматичного засобу – бажального способу дієслова, зазначені вище центральні конституенти можуть виконувати як функцію оптативності, так і функцію дезидеративності залежно від контексту, на що треба звертати особливу увагу під час дослідження цієї категорії.

До **периферії** субполя оптативності належать дієслова зі значенням побажання та прокльону, ідіоматичні вирази 最好 zuì hǎo / 顶好 dǐng hǎo – "краще б"; "бажано, щоб" та прислівники 不妨 bù fáng / 无妨 wú fáng – "не завадило б", спонукальні дієслова та модальні дієслова необхідності у контексті бажання, пов'язаного з наказом, а також дієслова з вербалізованим комплементом можливості 巴不得 bābudé, 恨不得 hènbudé "мріяти (хотіти)", "не терпиться".

3.5. Функціонально-семантичне субполе модальності імперативності

Субполе імперативності має багато спільного із субполем оптативності, адже обидва різновиди модальності містять семантику волевиявлення. Водночас, якщо оптативне висловлення не має семантичного компонента каузації, то імперативне обов'язково повинно мати його. Крім того, суб'єктом оптативного волевиявлення може бути як істота, так і неістота, а в імперативному висловленні суб'єктом має бути істота. Ми визначаємо різницю між імперативом і оптативом за такими ознаками: ступінь вираження наміру мовця змінити екстралінгвістичну реальність; адресованість / неадресованість волевиявлення [8, с. 74]. Імперативне висловлення містить адресоване слухачу волевиявлення мовця, спрямоване на виконання дії, зумовленої спонуканням [120, с. 173]. Можна сказати, що різниця полягає в тому,

що імператив являє собою адресоване волевиявлення. Суб'єктом волевиявлення є конкретна або узагальнена особа, яка, як правило, залишається невираженою в імперативному висловленні. Суб'єктом дії може бути будь-яка особа, навіть мовець, який не обов'язково бере участь у безпосередньому акті мовлення.

Актуальним є питання про те, хто може виступати адресатом імперативного висловлення [120, с. 188—199]. Хоча в мовознавстві і панує думка про те, що класичний адресат такого типу висловлень – друга особа однини чи множини, але ми вважаємо, що до категорії адресата необхідно також включити і сумісну особу, а також першу особу однини. Наприклад, О.М. Пєшковський у своїй праці [95, с. 474] згадував, що форма сумісної особи становить окрему категорію, яка безумовно має вивчатися в аспекті імперативності. В.В. Виноградов, розглядаючи цю проблему, вказує, що модальна частка "давай(те)", вживаючись разом із займенником першої особи множини, може реалізовувати семантику імперативності. Щодо адресата у вигляді 3-ї особи, то більшість мовознавців не вирізняє таку форму як імперативну, тим більше така думка панує і при розгляді форми першої особи. Ми вважаємо, що всі зазначені особи можуть виступати як адресат.

Наприклад, у китайській мові в імперативному реченні для позначення спонукання першої особи може використовуватися займенник першої особи множини 咱们 zánmen – "ми з вами". У такому реченні одразу спонукаються до дії як сам мовець, так і його співрозмовник(и). 咱们去看热闹吧。 zánmen qù kàn rènào ba – Підемо, подивимося, що там відбувається.

Щодо китайських розвідок у сфері модальності імперативності, то не існує її чіткого опису у працях учених. Ми можемо лише знайти часткову інформацію в різних працях китайських і радянських дослідників. Наприклад, у працях Ван Ляоі [20], Чарльза Лі і Сандри Томпсон [156], Тань Аошуан [116], Чжао Юаньженя [169] знаходимо аналіз деяких модальних часток, заперечних прислівників, модальних модифікаторів для вираження наказу, конструкції із прийменником 把 bǎ тощо. В.А. Курдюмов [67, с. 325—338] і С.Є. Яхонтов [143,

с. 44—48] приділяють увагу дослідженню спонукальних дієслів, класифікуючи їх за значенням, яке вони реалізують. Особливу цікавість для нас становить праця Люй Шусяна [80; 81], який зробив спробу розглянути імперативність саме як категорію, що об'єднує різнорівневі засоби для вираження імперативності. Так, аналізуючи засоби реалізації імперативності, згадані вище лінгвісти намагалися більше зосередитися на поодиноких випадках реалізації такої семантики, не концентруючись на загальній картині.

У китайському мовознавстві виділяють окрему групу дієслів, які мають назву спонукальних дієслів [67, с. 325], або **дієслів зі спонукальним значенням** [143, с. 44—48]. Дієслова цієї групи позначають такі дії, що спонукають на виконання інших дій, допомагають чи заважають виконанню цих дій, а також дозволяють чи допускають їхнє виконання [143, с. 44]. Такі дієслова керують непрямим додатком, в якому міститься вказівка на особу, що повинна виконати дію, та саму дію.

Китайські лінгвісти здебільшого вживають один і той самий термін "підмет" для номінації граматичної категорії підмета й для позначення діючої особи (актанта), тому в китайськомовних граматиках доволі часто можна знайти позначення діючої особи, вказівка на яку міститься у непрямому додатку до спонукального дієслова як підмета. Але ми погоджуємося з С. Є. Яхонтовим в тому, що група "особа, що діє + дія" – це не "підмет + присудок", а другорядні члени у складі непрямого додатка до дієслова зі значенням спонукання [143, с. 45].

З-поміж усіх спонукальних дієслів ми виділяємо ті, які на нашу думку є формоутворюючими елементами імперативної ситуації. Це такі дієслова, як: 请 qǐng – "запрошувати", "просити", "будь ласка", 要 yào / 要求 yāoqiú – "вимагати", "хотіти", 求 qiú – "просити", "вмовляти", "благати", 请求 qǐng qiú – "просити", "благати", 愿 yuàn – "просити", "хотіти", 劝 quàn – "радити", "просити"; 让 ràng / 叫 jiào/ 使 shǐ – "заставляти", "робити так, щоб..", 允许 yǔnxǔ / 容许

róngxǔ / 准许 zhǔnxǔ – "дозволяти"; 禁止 jìnzhǐ – "забороняти", 宁 níng / 宁愿 nìngyuàn / 宁可 nìngkě / 宁肯 nìngkěn – "хотіти".

До цієї групи, на нашу думку, також належить дієслово 来 lái, яке з-поміж багатьох своїх значень так само має й значення спонукання в контексті і подібне до імперативно-модального слова "давай". Здебільшого використовується в розмовній мові саме по собі, утворюючи просте безособове речення. 来！你说说吧。lái! nǐ shuōshuo ba. – Давай! Розповідай!

Дієслово **请 qǐng** – "запрошувати", "просити", "будь ласка" використовується для реалізації семантики прохання. Воно може реалізувати значення "будь ласка", а також "я прошу вас / тебе".

Якщо в мові *байхуа* це дієслово приймає суб'єкт волевиявлення в постпозицію, або він взагалі може бути еліптованим, то в мові *веньянь* у значенні "я прошу вас" суб'єкт волевиявлення використовується перед самим спонукальним дієсловом [81, с. 312].

Наприклад, 1. 瑜命请入 yú mìng qǐng rù – Прошу вас, Юй Мін, заходьте [210]; 2. 请吉翁讲出来罢！是什么办法？qǐng jí wēng jiǎngchulai ba! shì shénme bànfǎ? – Цзі Вень, будь ласка, розповідайте! Що це за спосіб? [211]

Серед елементів-веньянізмів дієслову 请 qǐng також відповідає модальне дієслово 愿 yuàn – "просити", "зволяти", а також дієслова 乞 qǐ, 祈 qí, 恳 kěn, 求 qiú з аналогічним значенням, які знаходяться на периферії субполя, суб'єкт волевиявлення в такому випадку опускається. Наприклад, 乞早发兵破敌。qǐ zǎo fā bīng pò dí – Прошу раніше двинути військо, щоб розбити ворога [210].

Дієслово 请 qǐng може бути як спонуканням з ініціативи мовця, так і майбутнім спонуканням із боку слухача. У мовознавстві такі типи спонукання

можна назвати фактитивними і пермісивними [120, с. 204]. Фактитивні речення становлять більшість випадків ситуацій волевиявленя і вказують на ініціативу волевиявлення з боку мовця, тоді як пермісивні – з боку слухача, який у майбутньому стане адресантом імператива, а мовець стане суб'єктом волевиявлення. У випадку з дієсловом 请 qǐng це виглядає так: 请你…… qǐng nǐ… – "прошу тебе; будь ласка"; 请你让我……qǐng nǐ ràng wǒ… – "прошу тебе дозволити мені"; "будь ласка дозвольте мені". Наприклад, 请你让我一个人去。- 你去吧。qǐng nǐ ràng wǒ yí ge rén qù. nǐ qù ba – Будь ласка, дозволь мені самому піти. – Іди.

Дієслово **要 yào / 要求 yāoqiú** – "вимагати", "хотіти" виражає семантику наказу, дещо пом'якшеного порівняно із семантикою, що передається за допомогою спонукальної інтонації.

Наприклад, 1. 我要你去打听一下。wǒ yào nǐ qù dǎtīng yí xià – Ти повинен піти з'ясувати все. (Я хочу, щоб ти пішов і дізнався); 2. 我要求你做这件事。wǒ yāoqiú nǐ zuò zhè jiàn shì – Ти маєш виконати цю справу. (Я хочу, щоб ти виконав цю справу).

Дієслово **劝 quàn** – "радити", "просити" може виражати як пораду, так і прохання, 请求 qǐngqiú – "просити", "благати" – прохання з елементами вмовляння, благання.

Наприклад, 1. 你们本来就是好几年的名义夫妇了，他不肯离，你不如就向法院起诉，请求法院判决算了。nǐmen běnlái jiù shì hǎo jǐ nián de míngyì fūfù le, tā bù kěn lí, nǐ bùrú jiù xiàng fǎyuàn qǐsù, qǐngqiú fǎyuàn pànjué suàn le – Ви із самого початку лише номінально були подружжям, він не хоче розлучатися, тоді краще вже ти подай позов до суду й попроси суд винести рішення й усе [214, с. 170]; 2. 我

劝你别生气，放心吧。wǒ quàn nǐ bié shēngqì, fàngxīn ba – Я прошу тебе не сердитися, заспокойся.

Розглядаючи **спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào / 令 lìng** – "примушувати", "робити так, щоб...", **使 shǐ** – "викликати", "зробити так, що...", "дозволити", "примушувати" як центральні конституенти субполя імперативності, зазначимо, що вони реалізують семантику дозволу, пропозиції, прохання з елементами наказу [129, с. 54].

Суб'єктом волевиявлення при дієсловах 让 ràng / 叫 jiào може бути перша, друга, третя особа однини і множини. Вони реалізують значення "нехай", "давай" у контексті наказу, дозволу, пропозиції. Іноді речення з цими спонукальними дієсловами можуть оформлюватися спонукальною часткою 吧 (罢) ba для емфатизації значення. Розглянемо всі випадки:

1. 叫我们一起去看电影吧。jiào wǒmen yìqǐ qù kàn diànyǐng ba. – Давайте разом підемо дивитися кіно. (у ролі суб'єкта волевиявлення виступає займенник першої особи множини, 让 ràng у значенні "давайте" реалізує семантику пропонування);

2. 他都十五岁了，让他自己去玩儿。tā dōu shí wǔ suì le， ràng tā zìjǐ qù wánr. – Йому вже цілих 15 років, нехай сам уже ходить гуляти. (суб'єктом волевиявлення виступає займенник третьої особи однини, 让 ràng у значенні "нехай" реалізує семантику дозволу);

3. 你让他们早点儿来，否则来不及。nǐ ràng tāmen zǎo diǎnr lái， fǒuzé láibují. – Нехай вони прийдуть раніше, інакше не встигнемо. (у цьому реченні два суб'єкти волевиявлення: перший – це займенник другої особи однини, якому мовець наказує, імперативна семантика передається за допомогою спонукальної

інтонації; другий – це займенник третьої особи множини, 让 ràng у значенні "нехай" реалізує семантику наказу).

Дієслова 让 ràng / 叫 jiào можуть формувати пермісивні речення. У такому випадку також реалізується значення дозволу: 让我代表我公司为贵方表示最深的感谢。好了，谢谢您。ràng wǒ dàibiǎo wǒ gōngsī wèi guìfāng biǎoshì zuì shēn de gǎnxiè. – hǎo le, xièxiè nín – Дозвольте мені від імені нашої компанії висловити Вам глибоку подяку. – Добре, дуже дякуємо Вам.

使 shǐ – "зробити так, що"; "дозволити", "дати", "примушувати" реалізує семантику наказу, примусу до дії. Суб'єктом такого волевиявлення зазвичай не виступає перша чи друга особи. Наприклад, 使人知道他是书法艺术所说的"书圣"。shǐ rén zhīdào tā shì shūfǎ yìshù suǒshuō de "shūshèng" – Нехай люди знають, що він корифей мистецтва китайської каліграфії.

В окрему групу спонукальних дієслів виділяємо такі, як **允许 yǔnxǔ / 容许 róngxǔ / 准许 zhǔnxǔ** – "дозволяти"; **禁止 jìnzhǐ** – "забороняти". Отже, 允许 yǔnxǔ，容许 róngxǔ ，准许 zhǔnxǔ реалізують семантику дозволу, у висловленні супроводжуються словом 请 qǐng, тоді як 禁止 jìnzhǐ реалізує значення заборони.

Наприклад, 1. 好的，我允许你提前考试。hǎode, wǒ yǔnxǔ nǐ tíqián kǎoshì – Добре, здавайте іспити достроково (Добре, я дозволяю вам здати іспити достроково.); 2. 够了！我禁止你在我面前提他的名字。gòu le! wǒ jìnzhǐ nǐ zài wǒ miànqián tí tā de míngzì – Досить вже! Я забороняю тобі в моїй присутності згадувати його ім'я.

Дієслова 允许 yǔnxǔ, 容许 róngxǔ, 准许 zhǔnxǔ можуть також використовуватися в пермісивних висловленнях. Наприклад, 请容许我给您介绍一

下这种情况。— 行，你说吧。 qǐng róngxǔ wǒ gěi nín jièshào yí xià zhè zhǒng qíngkuàng. – xíng， nǐ shuō ba – Будь ласка, дозвольте мені ознайомити вас із цією ситуацією. – Добре, кажи.

На наше переконання, дієслова **宁 níng / 宁愿 nìngyuàn / 宁可 nìngkě / 宁肯 nìngkěn** – "хотіти" також реалізують семантику імперативу у вигляді прохання, зумовленого бажанням мовця. Ми кваліфікуємо ці дієслова як периферійні елементи субполя імперативності, адже основною їхньою функцією є реалізація модальності оптативності. Наприклад, 我宁愿你早点儿回家，我很担心。wǒ nìngyuàn nǐ zǎo diǎnr huí jiā, wǒ hěn dānxīn – Повертайся додому раніше, я дуже переживаю. (Я хотів би, щоб ти повернувся додому раніше, тому що я переживаю.)

Серед спонукальних речень, які функціонують як висловлення, можна виділити означено-референтні і неозначено-референтні речення. [120, с. 201] В означено-референтних реченнях конкретний мовець висловлює волевиявлення конкретному адресату, а в неозначено-референтних реченнях немає конкретного адресата.

Неозначено-референтні висловлення використовуються у прислів'ях і приказках, інструкціях, рекламних слоганах, оголошеннях. Фактично, в таких висловленнях анонімний мовець асоціює себе з тим, кому він дає настанову. На нашу думку, зазначені вище спонукальні дієслова якраз функціонують у такого типу висловленнях.

Наприклад, 休息室允许吸烟。xiūxīshì yǔnxǔ xī yān – У кімнаті для відпочинку дозволено курити; 禁止停车。 jìnzhǐ tíng chē – Стоянка заборонена.

До ядра субполя імперативності також належить **синтаксична конструкція з прийменником 把 bǎ** (письмовий варіант **将 jiāng**), який використовується для

позначення певної дії над об'єктом. Схематично вона виглядає так: суб'єкт + 把 bǎ + об'єкт + дія, обумовлена волевиявленням.

Таким чином, порушується традиційна схема китайського речення "суб'єкт + дія + об'єкт", тобто відбувається інверсія додатка, спричинена тим, що мовець концентрує увагу саме на об'єкті. Це пов'язано з тим, що за допомогою прийменника 把 bǎ мовець акцентує увагу на об'єкті, до того ж і мовець, і співрозмовник у такій ситуації розуміють, про що саме йдеться.

Ця синтаксична конструкція вказує на волевиявлення, пов'язане з наказом, проханням тощо [167, с. 46—48]. У такій конструкції дія не може бути виражена дієсловом, що позначає почуття (爱 ài – "кохати"), психічну діяльність людини (知 道 zhīdào – "знати"), неочікувану дію (找 到 zhǎodao – "знайти"), місцезнаходження. Прислівники і модальні слова в реченнях із такою конструкцією використовуються безпосередньо перед прийменником 把 bǎ.

Наприклад, 你只把那元丰钱庄一万银子的存折给我，也就算了。nǐ zhǐ bǎ nà yuán fēng qián zhuāng yī wàn yínzi de cúnzhé gěi wǒ, yě jiù suàn le – Просто віддай мені тут ощадну книжку з банку "Юаньфен" з 10 тисячами лянів срібла і покінчимо з цим [211]. Речення з такою синтаксичною конструкцією іноді супроводжуються спонукальною модальною часткою 吧 (罢) ba в кінці речення, що додає емфази. Наприклад, 你把这条消息发给她吧。nǐ bǎ zhè tiáo xiāoxī fā gěi tā ba. – Відправ їй цю інформацію.

До центральних конституентів субполя також належать **заперечні прислівники 别 bié, 不 bù**, які разом із повнозначними і модальними дієсловами можуть реалізувати різні семантичні варіанти імперативності.

别 bié – "не", "не треба", який реалізує семантику звичайної заборони, а також заборони-попередження. Як і будь-який прислівник, він використовується

в препозиції відносно дієслова. Наприклад, 老师后来听说了些什么我没听进去，心里只是默念着：老师，别再说了别再说了。lǎoshī hòulái tīngshuō le xiē shénme wǒ méi tīngjinqu， xīnli zhǐ shì mòniàn zhe: lǎoshī, bié zài shuō le bié zài shuō le – Що потім казав викладач, я взагалі не чув, лише мовчки про себе повторював: вчителе, не кажіть більше нічого, не кажіть [222, с. 110].

Прислівник 别 bié може використовуватися разом із прислівником 不 bù, у реченнях із подвійним запереченням так само реалізує семантику імперативності – пораду. Крім того, прислівник 别 bié може супроводжуватися прислівником 可 kě для емфатизації значення заборони чи поради. 你可别不参加这次会议。nǐ kě bié bù cānjiā zhè cì huìyì – Не відмовляйся брати участь у цих зборах.

Заперечний прислівник 不 bù – "не" протягом багатьох років історії китайської мови так само застосовувався для реалізації семантики заборони, але на сучасному етапі здебільшого використовується у сполуках 不要 bú yào – "не треба", "не можна", 不能 bù néng / 不可以 bù kěyǐ / 不行 bù xíng – "не можна".

Словосполучення **不要 bú yào** реалізує значення заборони-попередження. Зараз воно вже втратило своє першопочаткове значення "не хочу" і реалізує значення заборони. До того ж, саме завдяки фонетичному злиттю слів 不 bù і 要 yào було утворено заперечний прислівник 别 bié [81, с. 316]. Таким чином, 不要 bú yào сприймається тепер саме як єдність зі значенням заборони, так само як й інші заперечні прислівники. Речення із забороною зі значенням попередження чи поради зі словосполученнями 不要 bú yào, 别 bié можуть також

містити спонукальне дієслово 请 qǐng для пом'якшення заборони та висловлення ввічливості.

Наприклад, 请别开玩笑。qǐng bié kāi wánxiào – Будь ласка, не треба глузувати з мене.

不能 bù néng, 不可以 bù kěyǐ, 不行 bù xíng – "не можна" виражають заборону зі вказівкою на те, що так робити не можна.

Наведемо декілька прикладів: 1. "呀，呀，怎么有我呢？老兄，你不要捣鬼！" "ya, ya, zěnme yǒu wǒ ne？ lǎo xiōng， nǐ bú yào dǎoguǐ！" – "Так, так, а я тут до чого??? Братику, не підставляй мене!" [211]; 2. " 不行！竹斋！不能那么消极！ " "bù xíng! zhú zhāi! bù néng nàme xiāojí!" – "Так не можна! Чжу Чжай! Ти не можеш бути таким пасивним!" [211].

Особливу роль заперечні прислівники відіграють у запереченні необхідності, що фактично виражає семантику імперативності у вигляді заборони, поради. Для заперечення необхідності в китайській мові частіше за все використовується прислівник 不 bù в мові байхуа, заперечні прислівники 无 wú і 未 wèi в мові веньянь (хоча в деяких випадках використовуються і в мові байхуа) з модальними модифікаторами необхідності.

Наприклад, 老王，我明天早晨去买点儿水果带给你。 - 不必了！你上次买的水果都不好吃，我明天自己去买点儿。lǎo wáng, wǒ míngtiān zǎochén qù mǎi diǎnr shuǐguǒ dài gěi nǐ. – bú bì le! nǐ shàng cì mǎi de shuǐguǒ dōu bù hǎochī, wǒ míngtiān zìjǐ qù mǎi diǎnr – Лао Ван, я завтра вранці піду купити трохи фруктів і принесу тобі. – Не треба! Ти минулого разу купив несмачні фрукти, я завтра сам піду купляти.

Зараз у мові байхуа найчастіше за все використовується заперечення 不用 bú yòng, яке у стверджувальному реченні дорівнюватиме 得 děi – "бути зобов'язаним",

"мати необхідність", "треба". Його аналогом у мові веньянь виступає 无用 wú yòng. Аналогічне значення має і варіант 用不着 yòngbuzháo – "не треба, ні до чого, не потрібно", представлений заперечною формою неможливості дії слова 用 yòng у потенційному способі.

Наведемо приклади до кожного із заперечних словосполучень: 1. 袁绍无用之人，何必议和？yuánshào wú yòng zhi rén, hébì yìhé? – Воєначальник Юань Шао – це не потрібна нам людина, навіщо вести з ним перемовини? [210]; 2. 你不用来得那么早，我们自己能把这件事弄清楚。nǐ bú yòng lái de nàme zǎo, wǒmen zìjǐ néng bǎ zhè jiàn shì nòng qīngchu – Не приходь так рано, ми самі можемо розібратися в цій справі (Не треба приходити так рано).

У сьогоденних північних діалектах також використовується контракція слів 不 bù і 用 yòng – 甭 béng – "не треба", "немає необхідності", що реалізує аналогічне з 不用 bú yòng значення заборони з указівкою на брак необхідності такої дії, а суб'єкт волевиявлення в такому випадку може й не вказуватися.

Наприклад, 你甭再来我们这里。nǐ béng zài lái wǒmen zhèli – Не приходь більше до нас сюди. (Немає жодної необхідності в тому, щоб ти приходив до нас сюди.)

Окрім того, для заперечення необхідності також використовуються 不必 bú bì / 不必要 bú bìyào / 不须 bù xū – "не треба", "немає жодної необхідності", хоча 不须 bù xū зараз не так часто вживається в мові байхуа, але його аналог 无须 wú xū вживається на постійній основі [81, с. 219].

Наприклад, 1. 你不必成为某个方面的专家，却可以让精神有个寄托，乐在其中，逍遥快活，一切麻烦在遭遇兴趣的时候都会烟消云撒。nǐ bú bì chéngwéi

mǒu gè fāngmiàn de zhuānjiā, què kěyǐ ràng jīngshén yǒu ge jìtuō, lè zài qí zhōng, xiāo yáo kuài huó, yīqiè máfan zài zāoyù xìngqù de shíhòu dōu huì yān xiāo yún sā. – Вам не треба бути саме спеціалістом в якійсь галузі, можете просто покластися на свої відчуття, знайти в цьому радість, адже коли ви захоплюєтеся чимось, усі негаразди зникають, наче їх і не було; 2. 亦不须亲自渡江。yì bù xū qīnzì dù jiāng. – І не треба самому переправлятися через річку [210].

Для заперечення необхідності в мові байхуа використовують заперечення 不该 bù gāi, у мові веньянь це 不应 bú yìng , 不宜 bù yí , 不当 bù dāng для реалізації значення "не повинен", "не треба".

Наприклад, 1. 你告诉他他不该管同事的事儿，他们自己能解决这些问题。nǐ gàosu tā tā bù gāi guǎn tóngshì de shìr, tāmen zìjǐ néng jiějué zhè xiē wèntí – Скажи йому, що він не повинен лізти у справи своїх співробітників, вони самі можуть вирішити ці питання; 2. 汝等皆是魏军，父母妻子多在中原，不宜久居蜀中。rǔ děng jiē shì wèijūn, fùmǔ qīzi duō zài zhōngyuán, bù yí jiǔjū shǔ zhōng – Ви всі солдати з царства Вей, ваші батьки, дружини та діти в більшості своїй у місцевості Чжунюань, то не слід довго перебувати в землях царства Шу [210].

Крім зазначених раніше заперечних прислівників з семантикою заборони 无 wú та 未 wèi, серед веньянізмів ще є такі: 莫 mò – "не" (і зараз вживається в мові байхуа в деяких діалектах), 休 xiū – "припинити", 勿 wù – "не". Вони і зараз використовуються в китайській мові в документації, лексиці якої притаманна відсутність емоційного забарвлення. Наприклад, 归师勿掩，穷寇莫追。guī shī wù yǎn, qióng kòu mò zhuī. – Не нападай на військо, що зазнало поразки, не переслідуй ворога, що опинився в безвиході [210].

Щодо прислівника 休 xiū – "припинити", то він використовується і в мові байхуа, але лише у словосполученні 休想 xiūxiǎng – "навіть не думай", "забудь". Наприклад, 你休想得到这个月的工资。nǐ xiūxiǎng dédào zhè ge yuè de gōngzī – Навіть не думай отримати зарплатню за цей місяць.

У центрі субполя імперативності також перебуває модальна **частка 吧 (罢) ba**. Спонукальне речення, оформлене модальною часткою 吧 (罢) ba, виражає пораду чи прохання, але іноді може виражати наказ чи дозвіл [81, с. 308]. Зважаючи на те, що реалізується семантика поради чи прохання, це вказує на пом'якшену форму, яку можна передати при перекладі імперативною формою другої особи, модально-імперативними частками "давай (те), -но". Наприклад, 1. 屠先生吩咐下来吧！tú xiānshēng fēnfùxialai ba! – Давайте, пане Ту, робіть наказ! [211]; 2. 谁呀？进来罢！shuí ya? jìnlái ba! – Хто там? Заходьте!; 3. 这个，眼前我不能说定，明后天我们再谈罢。zhège, yǎnqián wǒ bù néng shuōdìng, míng hòutiān wǒmen zài tán ba – Слухай, зараз я не можу з тобою домовитися, давай-но завтра-післязавтра ще поговоримо про це.

Як бачимо з останнього прикладу, адресатом виступає займенник першої особи, який разом зі спонукальною часткою 罢 ba вказує на сумісну особу – адресата волевиявлення.

На відміну від частки 吧 (罢) ba **частка 啊 a** та її фонетичні варіанти **呀 ya, 哪 na, 哇 wa** реалізують, швидше, наказ, ніж пораду (до того ж, частка 啊 a доволі часто може функціонувати в реченнях разом із модальною часткою 了 le, і тоді ця комбінація перетворюється на модальну частку 啦 la) [180, с. 227]. Це пов'язано з тим, що сама частка взагалі має більш категоричний імперативний

відтінок, а також вирізняється з-поміж інших допоміжних слів варіативністю своїх значень [166]. Частку 啊 a вже було проаналізовано як мовний елемент, що реалізує модальність достовірності і оптативності, а зараз ведемо мову про імперативність, і на цьому коло її значень не обмежується. Тому ми вважаємо цю частку та її варіанти периферійними конституентами субполя імперативності.

Реалізуючи значення імперативності, частка 啊 a, крім наказу, ще привносить семантику наполегливості, що характеризує її як частку з більш вираженою семантикою наказу, ніж 吧 (罢) ba. Ця частка також реалізує значення попередження. Наприклад, 1. 不能等过几天呀！bù néng děng guò jǐ tiān a! – Не можна чекати, поки пройде декілька днів!; 2. 千万不能在这种事情跌跟头啊，万万小心啊！qiānwàn bù néng zài zhè zhǒng shìqíng diē gēn tóu a， wànwàn xiǎoxīn a! – У цій справі в жодному разі не можна зазнати поразки, хай там як, будь обережним! [214, с. 216].

До периферії субполя імперативності також належать такі **модальні частки** [169, с. 355—366], як 了 le (для наказу початку нової дії: 你吃了 nǐ chī le. – Давай, їж.); 呢 ne / 呐 na (для висловлення пом'якшеного наказу з елементами поради: 你还是不去呢！nǐ háishì bú qù ne! – Ти все ж таки не ходи!); 呕 ou (для нагадування з елементами наказу: 快去吧呕。kuài qù b`ou. – Іди вже швидше); 煞 sha (для наказу з елементами підганяння: 你让人过去煞！nǐ ràng rén guòqù shā! – Дай уже людям пройти!)，看 kan (для поради: 你试试看！nǐ shìshi kàn! – А ти спробуй!)，罢了 bale (就是了 jiushile) (для наказу з елементами нетерпіння: 告诉他罢了！gàosu tā bàle! – Та скажи ти йому вже!).

До периферії субполя імперативності ми відносимо такі модальні частки-веньянізми, як 矣 yi / 哉 zai (呼哉 huzai) – таким чином передається найбільш різкий відтінок спонукання [81, с. 310], а також 惟 wei, 其 qi. Наприклад, 何足惧哉！ hé zú jù zāi! – Не треба боятися!

Ідіоматичні вирази **最好 zuì hǎo / 顶好 dǐng hǎo** – "краще б"; "бажано, щоб" та прислівники **不妨 bù fáng / 无妨 wú fáng** – "не завадило б", "краще" які ми аналізували у складі субполя оптативності, так само можуть реалізувати й значення імперативності у вигляді поради. Вони також може вживатися в одному реченні з іншими засобами вираження імперативності.

Наприклад, 适合别人的不见得就适合自己，最好先试试，再选择。shìhé bié rén de bú jiàndé jiù shìhé zìjǐ, zuì hǎo xiān shìshi, zài xuǎnzé – Не обов'язково те, що підходить іншим, підійде тобі, краще спробуй спочатку, а вже потім обирай [222, с. 20].

На наше переконання, **модальні модифікатори необхідності** можна кваліфікувати як периферійні елементи субполя імперативності. Це такі слова, як 得 děi , 应该 yīnggāi , 应当 yīngdāng, 必须 bìxū , 必要 bìyào тощо. Через семантику необхідності вони також опосередковано передають і значення наказу чи поради, залежно від контексту. Наприклад, 但你必须注意自己的风度，别失了身份。dàn nǐ bìxū zhùyì zìjǐ de fēngdù, bié shī le shēnfèn – Але ти маєш серйозно ставитися до того, як ти себе поводиш, щоб не втратити авторитет. [222, с. 289]

Форма риторичного запитання також може виражати значення спонукання в пом'якшеній формі – це може бути і порада, і наказ. Зазвичай цю функцію реалізують такі мовні елементи, як **难道 nándào , 何必 / 何苦 hébì/ hékǔ , 何不**

hébù，做什么 zuò shénme，干嘛 gàn ma – "навіщо треба", "для чого?", "немає жодної необхідності".

Наприклад, 你问他干嘛？他什么都不知道。nǐ wèn tā gàn ma? tā shénme dōu bù zhīdào – Ну і навіщо ти його питаєш? Він нічого не знає (Не питай його, він нічого не знає).

Ці слова вказують на необов'язковість виконання певної дії, з граматичної точки зору мають універсальний характер, можуть розташовуватися в реченні як перед підметом, так і перед предикатом / предикативним словосполученням. До того ж 何必 hébì / 何苦 hékǔ можуть вживатися самостійно в неповному реченні, але в такому випадку вони обов'язково мають супроводжуватися модальною часткою 呢 ne в кінці речення [99, с. 184].

Прислівник 又 yòu – "навіть", "так" часто вживається в риторичних запитаннях з 何必 / hébì / 何苦 hékǔ для посилення риторичного запитання та підкреслення емоційного характеру висловлення. Незважаючи на майже ідентичну семантику, що реалізують обидва слова, між ними є певні відмінності у значенні: 何苦 hékǔ є більш емфатизованим, тоді як 何必 hébì універсальний. Наприклад, 1. 何必追求那些转瞬即逝的东西？hébì zhuīqiú nà xiē zhuǎn shùn jí shì de dōngxī? – Не ганяйтеся за швидкоплинними речами. (Чи дійсно є необхідність гнатися за якимись швидкоплинними речами?); 2. 慕容心如含泪凝望池伦凯，幽幽叹道："池大哥，你这又何苦呢？"mùróng xīnrú hán lèi níngwàng chí lún kǎi, yōuyōu tàndào:"chí dàgē, nǐ zhè yòu hékǔ ne?" – Мужун Сінжу зі сльозами на очах зупинив свій погляд на Чи Лунькаї, тихо зітхнув: "Братику Чи, так навіщо це?" [219, с. 132]

В деяких випадках редуплікація дієслова може реалізувати значення пом'якшеного спонукання у вигляді ввічливого запрошення чи поради,

пропозиції. У реченнях з редуплікованим дієсловом, що виражає імператив, також можуть вживатися і модальні частки, які посилюють семантику спонукання. Редуплікуватися може також і дієслово в реченні, в якому модальність реалізується за допомогою спонукальної інтонації. Якщо редуплікується односкладне дієслово, то між частинами такої форми може використовуватися числівник 一 yī – "один" для позначення короткочасності дії, а дієслово в другому випадку переходить до категорії іменника. Наприклад, 1. 看一看！kàn yi kàn! – Глянь!; 2. 你去看看燕窝粥燉好了没有。nǐ qù kànkan yànwōzhōu dùnhǎo le méiyǒu – Піди подивись, чи готова вже каша з ластівчиними гніздами [211]; 3. 你先不要紧，好好考虑考虑吧。nǐ xiān bú yào jǐn, hǎohāo kǎolǜ kǎolǜ ba – Ти зараз не панікуй, добре обдумай все.

У граматичній комбінації "дієслово+аспектуальне слово 着 zhe" аспектуальне слово 着 zhe оформлює присудок, таким чином іноді реалізується спонукання до постійної, неодноразової дії: 别说话。你听着！bié shuō huà. nǐ tīng zhe! – Помовч. Слухай!

Серед засобів і способів реалізації імперативності на особливу увагу заслуговує **спосіб спонукальної інтонації**, який свідчить про модальність імперативності. Зазвичай такі речення вже на рівні свого змісту імпліцитно містять семантику спонукання, що підкреслюється особливим типом інтонації. В китайській мові в наказі може й не згадуватися адресат. Фактично, як і в українській мові, у певній групі наказів не вказано адресата, а семантика реалізується за допомогою інфінітива, наприклад, "Стояти!". Наведемо приклад: 1. 你告诉他明天再来。nǐ gàosù tā míngtiān zài lái – Скажи, щоб він завтра знов прийшов; 2. 这件事你自己管。不用麻烦别人。zhè jiàn shì nǐ zìjǐ guǎn. bú yòng máfan bié rén – А цією справою сам займайся. Не треба турбувати інших людей.

Можна також навести як приклад інтонацію поступового **збільшення звуку** (крещендо) і , відповідно, **зниження** (дімінуендо) в кінці фрази. Ми не можемо не погодитися з думкою Чжао Юаньженя [169, с. 367] про те, що спосіб поступового збільшення сили звуку реалізує модальність наказу з елементами підганяння, а поступове зменшення сили звуку може реалізувати модальність прохання та поради. Наприклад, 哥儿↗，你别喝这个↗！gēr, nǐ bié hē zhè ge! – Братику↗, не пий це↗! (Голос піднімається вгору, гучність посилюється); 亲爱的↘，你别离开我↘！qīn'ài de, nǐ bié líkāi wǒ! – Кохана↘, не кидай мене↘!

Хоча спонукальна інтонація не входить до складу граматичних, лексичних чи лексико-граматичних засобів реалізації модальності, і не може становити конституент субполя імперативності, ми не могли не зазначити це спосіб у нашому дослідження, а, отже, тлумачимо його як такий, що перебуває за межами ФСП і потребує подальшого дослідження.

Отже, субполе імперативності в китайській мові виглядає так: **центр** – дієслова зі спонукальним значенням, синтаксична конструкція з прийменником 把 bǎ, заперечний прислівник 别 bié (домінанта), заперечний прислівник 不 bù у сполуці з низкою модальних дієслів можливості, низка заперечних прислівників у сполуці з модальними модифікаторами необхідності, а також модальна частка 吧 (罢) ba; **периферія** – низка модальних часток на позначення семантичних варіантів імперативності, модальні дієслова оптативності, які реалізують семантику імператива у вигляді прохання, зумовленого бажанням мовця, ідіоматичні вирази на зразок 最好 zuì hǎo– "краще б" та прислівники на зразок 不妨 bù fáng – "не завадило б" у значенні поради, форма риторичного запитання 何必 / 何苦 hébì/ hékǔ тощо, модальні модифікатори необхідності для позначення наказу, редуплікація дієслова, комбінації "дієслово+аспектуальне слово 着 zhe"

для реалізації спонукання до постійної, неодноразової дії. Спонукальна інтонація розглядається як спосіб, що перебуває поза межами субполя і потребує подальшого дослідження.

Висновки до розділу 3

1. Функціональний аспект вивчення суб'єктивної модальності в сучасній китайській мові дозволив визначити цю семантичну категорію як ФСП модальності, основу якого складають такі модальні значення як можливість, необхідність, достовірність, оптативність, імперативність.

2. Вилучені модальні значення дали підставу для поділу ФСП модальності на систему субполів у його складі – субполя можливості, необхідності, достовірності, оптативності та імперативності. Було виявлено, що ФСП модальності представляє собою складну сегментарну структуру з предикативним ядром.

3. Основою субполя можливості є об'єктивна можливість, зумовлена знанням мовця про детермінуючі фактори. Центральними конституентами субполя можливості визначено потенційний спосіб дієслова і модальні дієслова можливості, які в деяких випадках емфатизуються синтаксичними заперечними і умовними конструкціями, а також дієслівно-іменникові словосполученнями з аналогічною семантикою. До периферійних компонентів належать повнозначні слова (дієслова і прислівники) зі значенням можливості.

4. Субполе необхідності ґрунтується на об'єктивній необхідності, зумовленій певними об’єктивними чи суб’єктивними факторами, які, на думку мовця, можуть перетворити потенційну ситуацію на актуальну. Воно представлене такими конституентами: центр – модальні дієслова і прислівники зі значенням необхідності (семантика може емфатизуватися за рахунок умовних синтаксичних конструкцій); периферія – модальні частки з семантикою необхідності, прислівники 只 zhǐ та 总 zǒng з контекстуальним значенням необхідності, через синтаксичні конструкції з подвійним запереченням, які водночас реалізують

і семантику заперечення неможливості дії, а також недискретно через вирази типу "вже пізно", "вже час", рідше через формальні засоби реалізації імперативності в контексті необхідності

5. Основа субполя достовірності – епістемічні можливість та необхідність, зумовлені недостовірністю знань мовця про ситуацію. Ядром є модальні прислівники достовірності, модальні дієслова можливості і необхідності у їхньому вторинному значенні, дієслова у формі потенційного способу (значення можливості чи ймовірності визначається за контекстом ситуації), модальні фрази, які експліцитно чи імпліцитно реалізують у висловленні думку чи оцінку мовця, рамкові конструкції на позначення думки мовця. Периферія представлена низкою модальних часток, які недискретно підкреслюють достовірність ситуації, стверджувально-заперечною і риторичною формами запитання, прислівником 还 hái з контекстуальним значенням достовірності, а також низкою фразеологізмів з семантикою неможливості.

6. Субполе оптативності ґрунтується на акті волевиявлення, в якому реалізується бажання мовця зі вказівкою на виконання дії, яка зазначена в реченні, і ця дія має ознаку неадресованості. Центральними елементами є модальні дієслова та спеціальні умовні синтаксичні конструкції на позначення бажання. До периферії субполя належать дієслова зі значенням побажання та прокльону, ідіоматичні вирази 最好 zuì hǎo / 顶好 dǐng hǎo – "краще б"; "бажано, щоб" та 不妨 bù fáng / 无妨 wú fáng – "не завадило б", спонукальні дієслова та модальні дієслова необхідності з контекстуальним значенням бажання, пов'язаного зі спонуканням, а також дієсловами з вербалізованим комплементом можливості 巴不得 bābudé, 恨不得 hènbudé.

7. Основа субполя імперативності – реалізація адресованого слухачу волевиявлення мовця, направленого на виконання дії, обумовленої спонуканням. Структура субполя імперативності така: ядро – дієслова зі спонукальним значенням, синтаксична конструкція з прийменником 把 bǎ / 将 jiāng,

заперечний прислівник 别 bié, заперечний прислівник 不 bù у сполуці з низкою модальних дієслів можливості, низка заперечних прислівників у сполуці з модальними модифікаторами необхідності, а також модальна частка 吧 (罢) ba; периферія – модальні частки на позначення семантичних варіантів імперативності; модальні дієслова оптативності, які реалізують семантику імператива у вигляді прохання, зумовленого бажанням мовця; ідіоматичні вирази на зразок 最好 zuì hǎo у значенні поради, форма риторичного запитання з 何必 / 何苦 hébì/ hékǔ тощо, модальні модифікатори необхідності в контексті позначення наказу, редуплікація дієслова для позначення спонукання до короткочасної дії, комбінації "дієслово+аспектуальне слово 着 zhe" для реалізації спонукання до постійної, неодноразової дії.

8. В результаті аналізу засобів і способів реалізації семантики модальності, а також моделювання структури ФСП модальності і субполів у його межах ФСП модальності і субполя тлумачаться як поліцентричні структури без чітко виражених, визначених центрів. Асиметрія структури субполів пов'язана з нерівномірним розташуванням периферійних елементів стосовно центру, крім того, певні елементи знаходяться на перетині декількох субполів через їхню здатність виконувати декілька функцій в залежності від контекстуальних умов.

Основні положення розділу відображено в наступних публікаціях автора [73; 77; 78].

РОЗДІЛ 4
ТИПОЛОГІЯ КАТЕГОРІЙНИХ СИТУАЦІЙ У МЕЖАХ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Одним з найважливіших аспектів моделювання ФСП є характеристика і типологія категорійних ситуацій, що являють собою семантичну основу ФСП. Вони мають узагальнений зміст і відбивають певні класи денотативних ситуацій, проте, зважаючи на особливий характер китайської мови, важливим також є залучення інтерпретаційного компонента висловлення для субкатегоризації і типології категорійних ситуацій у складі ФСП модальності.

Категорійні ситуації ФСП модальності ґрунтуються на модальних значеннях, що лежать в основі кожного з субполів у складі ФСП. Таким чином, було проаналізовано категорійні ситуації субполів можливості, необхідності, достовірності, оптативності й імперативності.

4.1. Категорійні ситуації субполя можливості

Для більш детального розуміння складу субполя можливості в китайській мові необхідно проаналізувати, що являє собою семантична структура цього ФСП. Ми виокремлюємо такі диференціальні ознаки, на основі яких будується семантична структура поля можливості [120, с. 131—133]: *внутрішня можливість* – фактор, який зумовлює зв'язок суб'єкта і ознаки, перебуває в самому суб'єкті і репрезентує його внутрішні характеристики. У межах внутрішньої можливості виокремлюємо *набуту можливість* – потенційний зв'язок між суб'єктом і ознакою, зумовлений умінням, навичками, знаннями суб'єкта; *ненабуту можливість*, зумовлену інгерентними якостями суб'єкта, його здібностями.

Зовнішня можливість – потенційний зв'язок між суб'єктом і ознакою, існування якої зумовлене факторами, що перебувають поза межами самого

суб'єкта. У межах зовнішньої можливості виокремлюють *деонтичну можливість* – зв'язок між суб'єктом і ознакою, зумовлений службовими, юридичними, соціальними нормами, що поширюються на сферу суб'єкта через його належність до певного соціуму, а також можливість волевиявлення; *недеонтичну можливість* – зв'язок між суб'єктом і ознакою, обумовлений зовнішніми обставинами несоціального характеру, тобто ситуацією, об'єктивними законами розвитку.

Можливість також може бути актуальною, тобто носити непостійний, тимчасовий характер зв'язку між суб'єктом і ознакою, та узуальною, тобто носити постійний чи тривалий характер зв'язку між суб'єктом і ознакою.

В результаті аналізу центральних і периферійних конституентів субполя можливості, в межах субполя було виокремлено такі типи категорійних ситуацій: 1) внутрішня ненабута можливість; 2) внутрішня набута можливість; 3) зовнішня деонтична можливість; 4) зовнішня недеонтична можливість.

Внутрішня ненабута можливість визначається властивостями, здібностями, тобто можливістю, зумовленою фізичним чи психічним станом суб'єкта. Таким чином, можливість виконувати ту чи іншу дію, може бути як актуальною, так і узуальною, що може підкреслюватися часовими маркерами на зразок 一直 yī zhí – "постійно", 常常 cháng cháng – "часто", 有时 yǒushí – "іноді". Наприклад, 他常常能说服自己。tā chángchang néng shuōfú zìjǐ – Він часто може сам себе переконати.

Ми розуміємо внутрішню ненабуту можливість як таку, що відбиває якісні характеристики суб'єкта, зумовлені фізичним, психічним, розумовим станом та його поглядами. До центральних засобів реалізації цього значення належать модальні дієслова 能 néng / 能够 nénggòu – "могти"; дієслівно-іменникове словосполучення 有能力 yǒu nénglì – "бути в силах", "бути в змозі". Неможливість виконання такої дії виражатиметься через заперечні прислівники 不 bù, 没 méi, а також сталий вираз 无能为力 wú néng wèi lì / 无能无力 wú néng wú lì –"не могти", "бути безсилим".

Наприклад, 1. 奶奶该高兴啦，她昨晚上说，你准能打个大胜仗！nǎinǎi gāi gāoxìng la, tā zuó wǎnshàng shuō, nǐ zhǔn néng dǎ ge dà shèngzhàng – Бабуся буде щасливою, вона ще вчора сказала, що ти точно можеш здобути перемогу [204, с. 116]; 2. 还是老家伙有经验，有办法，有组织能力，不佩服不行。háishì lǎojiāhuǒ yǒu jīngyàn, yǒu bànfǎ, yǒu zǔzhī nénglì, bú pèifu bù xíng – А цей старечий все ж таки має досвід, завжди вихід знайде, може всіх організувати, як тут не поважати? [204, с. 107].

До периферійних засобів реалізації значення внутрішньої ненабутої можливості ми відносимо дієслова 成 chéng – "завершитися з успіхом", "бути закінченим", "довести до кінця" і 行 xíng – "бути придатним", "змогти". Дієслова 成 chéng і 行 xíng вживаються здебільшого в питальних реченнях, коли мовець хоче переконатися у здатності суб'єкта до виконання дії. Наприклад, 整天站着工作你行吗？ zhěng tiān zhànzhe gōngzuò nǐ xíng ma? – А ти зможеш працювати стоячи цілий день?

Для **внутрішньої набутої можливості** характерна зумовленість уродженими чи здобутими навичками та вміннями, знаннями суб'єкта. Для такої можливості характерна узуальність, і суб'єкт може як покращувати, так і втрачати свої навички та вміння.

До центральних компонентів реалізації значення внутрішньої набутої можливості належать модальні дієслова 能 néng, 会 huì, а також дієслівно-іменникові словосполучення зі значенням можливості на зразок 有……本领 yǒu ……běnlǐng – "мати здатність", 有办法 yǒu bànfǎ у значенні "бути винахідливим", 有本能 yǒu běnnéng – "бути здатним", "мати здібності".

Складне дієслово у формі потенційного способу в певних ситуаціях може вказувати на вміння чи невміння (у заперечній формі) робити щось. Наприклад, 他会中文，他听得懂你说什么。tā huì zhōngwén, tā tīngdedǒng nǐ shuō shénme – Він знає китайську, тому розуміє (вміє сприймати на слух), що ти кажеш.

Модальне дієслово 会 huì більш спеціалізовано вказує на набуту можливість, але 能 néng може бути його повноцінною заміною, використання 会 huì є більш вузьким. Але 能 néng і 会 huì можуть об'єднуватися в одне словосполучення для емфатизації того, що суб'єкт дійсно гарно володіє певними навичками: 你女朋友能唱会跳，真是多才多艺。nǐ nǚpéngyǒu néng chàng huì tiào, zhēn shi duō cái duō yì – Твоя дівчина і співає, і танцює, дійсно талант.

Неможливість реалізується за допомогою заперечних прислівників 不 bù (没 méi), 无 wú шляхом приєднання до модальних дієслів або дієслівно-іменникових словосполучень: 无能 wú néng (没有才干能力 méi yǒu cáigàn nénglì) – "не мати жодних здібностей", "не вміти", або 一无所能 yī wú suǒ néng – "не могти", "не мати ніяких здібностей".

Наприклад, 1. 他不会跳舞，他没有跳舞的本领。tā bú huì tiàowǔ, tā méi yǒu tiàowǔ de běnlǐng – Він не вміє танцювати, в нього немає такого таланту; 2. 你这同事无法当经理，因为他一无所能。nǐ zhè tóngshì wúfǎ dāng jīnglǐ, yīnwèi tā yī wú suǒ néng – Цей твій колега не стане директором, бо він нічого не вміє.

Як периферійні компоненти реалізації КС внутрішньої набутої можливості ми кваліфікуємо відносимо дієслова 善(于) shàn (yú) – "бути сильним у чомусь", "вміти", 擅长 shànchǎng – "гарно вміти щось робити", "бути сильним у чомусь",

堪 kān – "могти", "бути здатним для чогось", які недискретно реалізують значення набутої можливості з достатньо високим рівнем умінь і навичок. Наприклад, 但是最善于放声大笑的唐云山此时却不笑。 dànshì zuì shànyú fàngshēng dà xiào de táng yúnshān cǐ shí què bú xiào – Але цього разу Тан Юньшань, який краще за все вмів голосно сміятися, чомусь не сміявся [211].

Зовнішня деонтична можливість обумовлена факторами соціального характеру, етичними й моральними нормами, правилами поведінки тощо. Такий тип можливості може також бути представлений у вигляді ситуації волевиявлення з боку мовця у вигляді поради, дозволу, прохання. Зовнішня деонтична можливість представлена такими центральними конституентами, як модальні дієслова 可以 kěyǐ – "можна" і 能 néng – "могти". 可以 kěyǐ може виражати лише значення дозволу або можливості, зумовленої нормами й правилами, а універсальне модальне дієслово 能 néng має такі самі функції, і може заміняти 可以 kěyǐ.

Наприклад, 1. 我想荪甫厂里也许可以抽调几个人出来。wǒ xiǎng sūn fǔ chǎngli yě xǔ kěyǐ chōudiào jǐ gè rén chūlái – Гадаю, що на заводі в Сунь Фу також можна виділити декілька чоловік для справи [211]; 2. 刚才你那些话，只能在我面前说，外边不准提起半个字！明白了么？去罢！ gāngcái nǐ nà xiē huà, zhǐ néng zài wǒ miànqián shuō, wàimiàn bù zhǔn tíqǐ bàn gè zì! míngbáile me? qù ba! – Те, що ти щойно сказав, ти можеш казати лише мені, а десь ще – ні слова! Зрозумів? Іди! [211]; 3. 我派了人钉她的梢，那就可以一网打尽。wǒ pài le rén dīng tā de fǎ shāo, nà jiù kěyǐ yì wǎng dǎ jìn – Я відправив людей простежити за нею, то вже можна влаштувати облаву (дозвіл) [211]; 4. 你能帮我吗？nǐ néng bāng wǒ ma? – Ти можеш мені допомогти? (прохання).

Формальним засобом вираження значення зовнішньої деонтичної можливості є словосполучення 有权 yǒu quán – "мати право, могти". Наприклад, 你有权这样做，你就去做。nǐ yǒu quán zhè yàng zuò, nǐ jiù qù zuò – Ти маєш право так робити, то йди роби.

Серед периферійних компонентів ми виокремлюємо прислівники 不妨 bù fáng / 无妨 wúfáng – "можна так зробити", 何妨 héfáng (у формі риторичного запитання) – "чому б не...", які використовуються в ситуаціях поради чи дозволу [176, с. 98]. Наприклад, 有问题的话，你不放叫我。yǒu wèntí de huà, nǐ bù fáng jiào wǒ – Якщо виникнуть питання, можеш покликати мене.

Можливість, зумовлена моральними чи етичними принципами, може за певних контекстуальних обставин реалізуватися за допомогою прислівника 好 hǎo, який у такому випадку функціонує у значенні "можна/ не можна"; "зручно/ не зручно". Наприклад, 他今天早上发了脾气，你觉得我好问他吗？tā jīntiān zǎoshang fā le píqì, nǐ juéde wǒ hǎo wèn tā ma? – Він сьогодні вранці дуже розлютився, ти думаєш, я можу спитати в нього?

Зовнішня недеонтична можливість може мати актуальний характер, тобто являє собою таку категорію, яка відображає певну можливість, зумовлену збігом обставин, також може мати узуальний характер, тобто зумовлюється певним об'єктивним станом речей. В таких ситуаціях може бути реалізована можливість дії, яка має характер повторюваності, можливість початку дії і її продовження, можливість розвитку дії після того, як вона вже почалася [120, с. 136-137].

Актуальна недеонтична можливість реалізується у ситуаціях, коли відомо про можливий певний результат дії або потенційність того, що ця дія відбудеться, може реалізуватися у таких варіантах:

1) дієслово у формі потенційного способу для вираження потенційності чи відомостей про можливий результат дії. Наприклад, 现在才八点半，我来得及

上课。xiànzài cái bā diǎn bàn, wǒ láidejí shàng kè – Зараз ще тільки пів на дев'яту, я встигаю на заняття;

2) модальні дієслова 能 néng – "могти" (для позначення потенційності чи досягнення можливого результату), 会 huì – "могти, вміти щось робити" (для позначення потенційної ситуації, зумовленої збігом обставин), 可以 kěyǐ – "можна" (для позначення потенційної дії). Наприклад, 1. 你老兄说过可以帮忙，明天我到你旅馆里来面谈罢！nǐ lǎoxiōng shuōguo kěyǐ bāng máng, míngtiān wǒ dào nǐ lǚguǎn li lái miàntán bà! – Твій старший брат казав, що він зможе допомогти, я завтра прийду до тебе в готель, щоб обговорити все віч-на-віч [211]; 2. 他会不会来我真的不知道。tā huì bu huì lái wǒ zhēnde bù zhīdào – Я дійсно не знаю, чи зможе він прийти; 3. 我能写完这篇文章。wǒ néng xiěwán zhè piān wénzhāng – Я можу дописати цю статтю.

Зауважимо, що хоча 能 néng може вказувати на потенційний результат дії, у мовленні перевага все ж таки надається реалізації такого значення за допомогою дієслова у формі потенційного способу.

Серед інших засобів реалізації недеонтичної актуальної можливості також зазначимо дієслівно-іменникове словосполучення 有机会 yǒu jīhuì – "мати можливість". Наприклад, 我有机会去中国旅游。wǒ yǒu jīhuì qù zhōngguó lǚyóu – Я можу поїхати подорожувати до Китаю (У мене є можливість).

Можливість виконання певної дії за певного збігу обставин реалізується за допомогою дієслова 得以 déyǐ – "так..., щоб можна було..."; "могти" (як результат чогось). Наприклад, 父母对我们的帮助让我们得以有美好的未来。

fùmǔ duì wǒmen de bāngzhù ràng wǒmen déyǐ yǒu měihǎo de wèiLái – Завдяки батьківській допомозі ми можемо мати чудове майбутнє.

Прислівник 好 hǎo – "можна" також може вказувати на такий тип можливості: 千万别忘了带雨伞，下大雨好用。 qiānwàn bié wàng le dài yǔsǎn, xià dà yǔ hǎo yòng. – В жодному випадку не забудь взяти парасольку, раптом піде сильний дощ, зможеш скористатися.

Зовнішня недеонтична можливість також реалізується через низку умовних конструкцій із гіпотетичною можливістю. Наприклад, 只有每天练习画画儿，才会创造艺术作品。zhǐ yǒu měi tiān liànxí huà huàr, cái huì chuàngzào yìshù zuòpǐn – Створити справжній мистецький шедевр можна, якщо тренуватися малювати кожного дня.

У ситуації з узуальною можливістю, як правило, суб'єкт абстрактний. Вона так само реалізується через модальні дієслова, а також складні дієслова у формі потенційного способу. Наприклад, 一个人可以被毁灭，但不能被打败。yí gè rén kěyǐ bèi huǐmiè, dàn bù néng bèi dǎbài – Людину можна знищити, але не можна перемогти.

Деякі засоби цього субполя є поліфункціональними і можуть виконувати функції, притаманні елементам інших субполів, про які йтиметься далі.

4.2. Категорійні ситуації субполя необхідності

Ситуації необхідності динамічні, отже, можуть оформлюватися модальними модифікаторами. Вони можуть бути агентивними (є активний діяч) і неагентивними (виключають наявність активного діяча) [17, с. 338—340]. Неагентивні ситуації, які виключають активного діяча, можуть бути такими, що каузуються, і такими, що не каузуються. Ситуації, що не каузуються, не можуть приймати модальні модифікатори, а отже, не трансформуються. Ситуації, що каузуються, можуть приймати модальні модифікатори, і найчастіше в них

формально може не бути суб'єкта волюнтативності, вербально він просто не представлений у реченні. Наприклад, 桌子上放着几个本子。 - 本子应该放在桌子上。– zhuōzi shàng fàng zhe jǐ ge běnzi. – běnzi yīnggāi fàng zài zhuōzi shàng – На столі лежить декілька зошитів – Зошити треба покласти на стіл. Загалом варто зазначити ще раз, що брак вербального представлення суб'єкта дії – абсолютно нормальне явище для китайської мови, адже головна думка речення виражається саме присудком. Брак підмета не впливає на смисл речення, тоді як брак присудка взагалі десемантизує все речення, і така одиниця звичайно не вважається реченням.

Для субкатегоризації важливо враховувати характер детермінації – тобто чим саме зумовлена та чи інша ситуація, який тип каузатора лежить в її основі [120, с. 146]. Крім того виділяємо і ступінь облігаторності та характер ставлення суб'єкта до дії. Врахувавши всі зазначені вище фактори, ми вважаємо доцільним виділити в межах субполя необхідності такі категорійні ситуації, як: 1) необхідність, зумовлена зовнішніми факторами; 2) необхідність, зумовлена суб'єктивними факторами; 3) зобов'язання; 4) вимушена необхідність.

Необхідність, зумовлену зовнішніми факторами, ми розуміємо як актуальну необхідність, спричинену певними обставинами. В такого типу ситуаціях необхідність розуміється у вузькому сенсі як така, що існує в момент мовлення через якісь обставини, іноді може розумітися суб'єктом як вимушена. Формально такі ситуації реалізуються в мовленні за допомогою модальних модифікаторів необхідності 要 yào, 得 děi, 应该 yīnggāi (该 gāi), 必须 bìxū, 须要 xūyào тощо.

Наприклад, 1. 现在既到了现代大都市的上海，自然立刻就要'风化'。xiànzài jì dào le xiàndài dà dūshì de shànghǎi, zìrán lìkè jiù yào 'fēnghuà' – Зараз, оскільки ми вже прибули в Шанхай – сучасний мегаполіс, звичайно, що нам треба швидше "вливатися" [211]; 2. 养孩子的问题较难，我看养孩子须要有耐心。yǎng háizi de wèntí jiào nán, wǒ kàn yǎng háizi xūyào yǒu nàixīn – Виховання дітей – це достатньо

складно, гадаю, для виховання необхідно мати терпіння; 3) 不啦，我该回家啦。bù la, wǒ gāi huí jiā la – Ні-ні, мені вже треба додому [213, с. 34].

Необхідність також може бути зумовлена тим, що в соціумі так прийнято, є такі правила, є такий звичай. Можна сказати, що це необхідність, зумовлена раціональними фактами, дійсністю. До того ж, недискретно показником такої ситуації виступає прислівник 总 zǒng в значенні "обов'язково", "безумовно", "в будь-якому випадку", "як би там не було", який може оформлювати модальний модифікатор необхідності й емфатизувати його значення.

Наприклад, 1. 我的脾气你总应该知道：自从他故世，我就什么都灰心…… wǒ de píqì nǐ zǒng yīnggāi zhīdào: zìcóng tā gù shì, wǒ jiù shénme dōu huīxīn ... – Ну ти ж врешті-решт маєш знати мій характер: з тих пір, як він помер, я повністю втратила віру... [211]; 2. 我长大了。有了女孩子该有的秘密。wǒ zhǎngdà le. yǒu le nǚháizi gāi yǒu de mìmì –Я подорослішала. В мене з'явилися секрети, які мають бути в кожної дівчини [197, с. 299]; 3. 我们的工作要求非常严格，大家必须到我们指定的住户去调查，且不能事先电话预约。wǒmen de gōngzuò yāoqiú fēicháng yángé, dàjiā bìxū dào wǒmen zhǐdìng de zhùhù qù diàochá, qiě bù néng shìxiān diànhuà yùyuē – У нас на роботі доволі суворі вимоги, всім доводиться приходити за вказаною адресою для перевірки, але завчасно домовлятися про це по телефону не можна [222, с. 310].

Ситуативними маркерами в ситуації об'єктивної необхідності можуть слугувати фрази 到…时候了 dào…shíhòu le – "час, пора", 是时候了 shì shíhòu le – "вже час, пора", 时间不早了 shíjiān bù zǎole – "вже пізно", які каузують необхідність часовими рамками.

Напрыклад, 到该告别的时候了，我永远不会忘你的。dào gāi gàobié de shíhòu le, wǒ yǒngyuǎn bú huì wàng nǐ de – Пора вже прощатися, я ніколи тебе не забуду.

Необхідність, зумовлена суб'єктивними факторами виражається через наявність бажання, наміру суб'єкта виконати певну дію. У випадку наявності бажання чи наміру в суб'єкта семантика реалізується за допомогою дієслова 要 yào – "бажати", "хотіти" чи 欲 yù – "хотіти", "сподіватися", "бажати", "мати намір", "прагнути", а також модальним дієсловом 肯 kěn – "хотіти", "бажати", який виражає пасивне бажання, зумовлене необхідністю, через яку суб'єкт погоджується виконати певну дію.

Наприклад, 1. 不，我要去他单位亲自参加他的批判会，听听别人对他怎么看，弄清他的真面目！bù, wǒ yào qù tā dānwèi qīnzì cānjiā tā de pīpàn huì, tīng tīng bié rén duì tā zěnme kàn, nòngqīng tā de zhēn miànmù! – Ні, я хочу піти до його організації і самому взяти участь у цих зборах із метою конструктивної критики, послухати, що про нього інші думають, побачити його істинне обличчя [196]; 2. 似乎因为有了新来者，大家都要讲究礼让，都不肯抢先说话。sìhū yīnwèi yǒu le xīnláizhe, dàjiā dōu yào jiǎngjiù lǐràng, dōu bù kěn qiǎngxiān shuō huà – Здається, через прихід до нас новачка всім прямо так необхідно стало виявляти ввічливість, і нікому вже не треба (ніхто вже не хоче) перебивати, щоб сказати своє слово [211].

Категоричність бажання чи наміру може підкреслюватися за допомогою звороту 非要 fēi yào – "обов'язково хотіти", "обов'язково необхідно", а також низки умовних конструкцій типу 再怎么也… zài zěnme yě… – "за будь-яких обставин треба...". Наприклад, 孟翔，冒失鬼！头发里全是酒了，非要你吮干净不可！mèng xiáng, màoshīguǐ! Tóufa li quán shì jiǔ le, fēi yào nǐ shǔn gānjìng bù kě! –

Мен Сяне, оце ти навіжений! У тебе вже все волосся вимокло в спиртному, а ти ж прямо маєш все випити до кінця! [211].

Контекстуально негативне ставлення суб'єкта до дії, брак бажання може передаватися за допомогою модальних модифікаторів необхідності, що у висловленні реалізують семантику вимушеності чи облігаторності, що фактично слугує перетином ситуацій такого типу з ситуаціями вимушеної необхідності або ситуаціями зобов'язання. Наприклад, 她昨天对我一句话也没说，在这样情况下我还得帮助她！tā zuótiān duì wǒ yí jù huà yě méi shuō, zài zhè yàng qíngkuàng xià wǒ hái děi bāngzhù tā! – Вона вчора ні слова мені не сказала, і я ще за таких обставин маю допомагати їй!

Ситуації **зобов'язання** розглядають як такі, що зумовлені внутрішніми причинами і ступенем облігаторності, а отже зі зменшенням ступеню облігаторності ситуація набуває семантики необхідності, пов'язаної з бажанням [120, с. 152]. Ситуації зобов'язання реалізуються за допомогою таких модальних дієслів, як 要 yào / 应该 yīnggāi / 该 gāi / 应当 yīngdāng – "треба", "необхідно", "бути зобов'язаним", 应 yīng / 当 dāng/ 宜 yí – "треба", "необхідно" (в мові *веньянь*). Зобов'язання може бути зумовлене якостями суб'єкта. Наприклад, 他是个很伶俐的人，应该自己明白他的错误在哪里。tā shì ge hěn línglì de rén, yīnggāi zìjǐ míngbái tā de cuòwù zài nǎli – Він дуже кмітливий, він повинен сам зрозуміти, де помилився.

Ситуація зобов'язання може бути зумовлена правилами поведінки, етичними нормами. Наприклад, 她也想知道怎么回事，我该把真相告诉她。tā yě xiǎng zhīdào zěnme huí shì, wǒ gāi bǎ zhēnxiàng gàosu tā – Вона також хоче знати, що відбувається, я повинен сказати їй правду.

Зобов'язання може бути зумовлене обов'язками суб'єкта, а також тим, що продиктовано соціальними нормами. Наприклад, 1. 工会的饭，大家都应该吃，钱葆生想一个人独吞，我一定要反对！gōnghuì de fàn, dàjiā dōu yīnggāi chī, qián bǎo

shēng xiǎng yí ge rén dútūn, wǒ yídìng yào fǎnduì! – Їжу для робочих повинні їсти всі, і якщо Цянь Баошену спаде на думку прибрати все до своїх рук, я точно не буду мовчати! [211]; 2. 面谈人员应该事先认真阅读应征者的申请表和履历，如果发现不明确的地方，应该在面谈中澄清。 miàntán rényuán yīnggāi shìxiān rènzhēn yuèdú yìngzhēngzhě de shēnqǐngbiǎo hé lǚlì, rúguǒ fāxiàn bù míngquè de dìfang, yīnggāi zài miàntán zhōng chéngqīng. – Співробітник, що проводить співбесіду, повинен завчасно ознайомитися із заявою і резюме кандидата, і якщо щось буде незрозуміло, з'ясувати ці питання [206, с. 137].

Іноді чинником утворення ситуації зобов'язання слугують запланованість чи намічені справи. Наприклад, 我明天三点要开会。wǒ míngtiān sān diǎn yào kāihuì. – Я завтра о третій повинен вести засідання.

Ситуації **вимушеної необхідності** також зумовлені зобов'язанням, але вони пов'язані з чужою волею щодо виконання певної дії у вигляді наказу чи прохання, правил і зобов'язаністю суб'єкта. Такі ситуації зазвичай містять контекстуальну вказівку на стороннє волевиявлення і представлені в мовленні модальними модифікаторами, а також заперечними синтаксичними конструкціями типу 不能不 bù néng bù / 不可以不 bù kěyǐ bù – "не могти не...", "бути вимушеним", 不该不 bù gāi bù – "слід", "необхідно", "треба", 非……不…… fēi…bù... – "без ...неможливо; "обов’язково треба" (або її скорочений варіант 非 fēi + модальне дієслово необхідності).

Наприклад, 妈妈真想看见你，你不能不去！māma zhēn xiǎng kànjiàn nǐ, nǐ bù néng bú qù! – Мама так хоче тебе побачити, ти не можеш не поїхати!

Крім того, ситуації вимушеної необхідності представлені прислівником 只 zhǐ у складі словосполучень 只好 zhǐ hǎo / 只能 zhǐ néng / 只该 zhǐ gāi / 只得 zhǐ děi – "тільки і могти (залишається), що ...", "бути вимушеним".

Наприклад, 1. 此刻是用人之际，我们只好冒些儿险！cǐ kè shì yòng rén zhī jì, wǒmen zhǐ hǎo mào xiēr xiǎn! – Настав такий період, коли людей використовують, а ми просто вимушені ризикнути! [211]; 2. 三先生不准我辞职，一定要我干下去，我只好做难人！sān xiānshēng bù zhǔn wǒ cízhí, yídìng yào wǒ gànxiaqu, wǒ zhǐ hǎo zuò nánrén! – Пан Сань не дозволяє мені звільнитися, наполягає на тому, щоб я продовжував працювати, а я тепер маю "робочим конем" працювати [211].

На додаток, ситуація вимушеної необхідності реалізується за допомогою спеціальних ідіоматичних виразів: 不得已 bù dé yǐ / 无可奈何 wú kě nài hé / 迫不得已 pò bù dé yǐ / 逼不得已 bī bù dé yǐ – "бути вимушеним", "нічого не залишається, як..."; а також умовних конструкцій 无论如何 wúlùn rúhé / 不管 (怎么样) bù guǎn (zěnmeyàng) / 不论 (无论) búlùn (wúlùn)……, 也 yě / 都 dōu / 总 zǒng / 反正 fǎnzhèng / 不 bù …… – "неважливо чи....чи..., все одно треба/ необхідно... / не треба"; 再怎么也…… zài zěnme yě… – "за будь-яких обставин треба...", які підкреслюють категоричність необхідності.

Наприклад, 1. 我无可奈何，只好走了。wǒ wú kě nài hé, zhǐ hǎo zǒu le – Мені нічого не залишалося, довелося піти; 2. 我明天早晨不得不去接他们。wǒ míngtiān zǎochén bù dé bù qù jiē tāmen – Я завтра вранці так чи інакше маю зустріти їх.

Іноді вимушеність може недискретно виражатися за допомогою спонукальних дієслів 让 ràng / 叫 jiào / 使 shǐ – "примушувати", "робити так, що...", але, звичайно, для цього потрібні контекстуальні умови.

Наприклад, 他害怕去老板那儿请假，所以让我去。tā hàipà qù lǎobǎn nàr qǐngjià, suǒyǐ ràng wǒ qù – Він боїться йти до боса просити відпустку, тому я мушу йти.

Насамкінець, категоричність усіх зазначених ситуацій необхідності може емфатизуватися за рахунок прислівників на зразок 一定（定） yídìng – "обов'язково", 肯定 kěndìng – "безумовно", "точно", 万万 wànwàn – "в будь-якому випадку"; "обов’язково", 千万 qiānwàn – "безумовно"; "обов’язково", 切 qiè – "безумовно"; "обов’язково", 绝 jué – "безумовно"; "особливо" тощо. Наприклад, 你肯定要告诉她。nǐ kěndìng yào gàosu tā – Ти безумовно маєш розповісти їй. Таким чином ситуації необхідності надається суб'єктивна оцінка з боку мовця.

4.3. Категорійні ситуації субполя достовірності

Ми зазначали, що дослідження субполя достовірності також було зорієнтоване на засоби і способи реалізації епістемічної можливості і необхідності, які так чи інакше вказують на ймовірність того, що певна ситуація відбудеться чи не відбудеться з точки зору мовця. Епістемічна модальність постає як модальне ставлення суб'єкта ситуації до її денотативного змісту, і через своє ставлення мовець виражає ступінь впевненості в реальності події [69, с. 17—36].

Тобто суб'єкт на підставі певних знань чи інформації з тим чи іншим ступенем упевненості висловлює судження щодо ситуації. При цьому, трактування ситуації достовірності відбувається за такими критеріями, як достатність чи недостатність інформації, а також за наявністю однозначного трактування цієї інформації [139, с. 243—252]. Категорійні ситуації у складі субполя достовірності можна умовно поділити на два типи: категорійні ситуації, які оцінюються за шкалою вірогідності (мікрополе ймовірності), і категорійні

ситуації, що оцінюються за шкалою істинності (мікрополе істинності) [120, с. 163—170].

Мікрополе ймовірності являє собою оцінку ситуації мовцем із точки зору того, наскільки ймовірні шанси того, що дія відбудеться. Умовно категорійні ситуації у складі цього мікрополя можна поділити за ступенем імовірності: високим, середнім, низьким. Зауважимо, що в китайській мові епістемічна можливість має тенденцію до реалізації різних ступенів імовірності, тоді як епістемічна необхідність реалізується в опозиції "обов'язково – необов'язково".

Принагідно зазначимо, що модальні фрази, які суб'єктивно й експліцитно вказують на певний ступінь достовірності на зразок 我看 wǒ kàn / 我想 wǒ xiǎng / 我觉得 wǒ juéde / 我认为 wǒ rènwéi / 我算 wǒ suàn / 我说 wǒ shuō – "я думаю, я вважаю, мені здається" є головним реченням у складнопідрядному з'ясувальному і вказують на те, як саме мовець розуміє, що відбувається, в якому підрядні можуть приймати речення як з ситуаціями ймовірності, так й істинності.

Ситуації з високим рівнем імовірності можуть бути як реалізованими, так і нереалізованими, вони представлені в китайській мові такими засобами й способами:

1) модальні прислівники необхідності "безсумнівно", "точно" на зразок 无疑 wúyí – "без сумніву, точно"; 准定 zhǔndìng / 一定 yídìng / 肯定 kěndìng / 必定 bìdìng / 大概 dàgài тощо – "безсумнівно", "точно". Наприклад, 是呀，我也不明白呢！陈先生，你一定可以回答这个问题。shì ya, wǒ yě bù míngbái ne! Chén xiānshēng, nǐ yídìng kěyǐ huídá zhè ge wèntí – Точно, я теж не розумію! Пане Чен, ви точно зможете дати відповідь на це запитання [211];

2) модальні фрази, що свідчать про впевненість мовця: 有把握 yǒu bǎwò – "точно"; "я впевнений"; 铁铁儿 tiě tiěr – "залізно", "точно", "без сумнівів"; 毫无疑

问 háo wú yí wèn / 毫无疑义 háo wú yí yì / 无疑 wú yí – "без сумніву"; 不骗你 bú piàn nǐ – "кажу тобі, не брешу тобі" тощо.

Наприклад, 哦，我敢起誓，这种只有石湖才能做得出来的美味，简直是无法形容的鲜嫩，吃起来无疑是一种享受。ó, wǒ gǎn qǐshì, zhè zhǒng zhǐ yǒu shí hú cái néng zuòdechūlai de měiwèi, jiǎnzhí shì wúfǎ xíngróng de xiānnèn, chīqilai wúyí shì yì zhǒng xiǎngshòu – О, можу поклястися, це делікатес, який можуть готувати лише в Шиху, просто неможливо описати, який він ніжний, беззаперечно, це просто насолода [204].

Зауважимо, що високий ступінь імовірності емфатизується за допомогою низки модальних часток, які нами було проаналізовано під час дослідження субполя достовірності загалом.

Ситуації із середнім рівнем імовірності реалізуються в мовленні за допомогою:

1) модальних прислівників можливості 想必 xiǎngbì / 大约 dà yuē / 多半 duō bàn – "напевно", "швидше за все"; 也许 yěxǔ / 或许 huòxǔ , 定许 dìng xǔ / 可能 kěnéng / 没准 méizhǔn / 恐怕 kǒngpà / 未必 wèibì – "напевно", "можливо", "мабуть". Наприклад, 你先说出来，也许并不成问题的。nǐ xiān shuōchulai, yěxǔ bìng bù chéng wèntí de – Ти кажи, можливо, зовсім і не буде проблем;

2) модальних дієслів необхідності 应该 yīnggāi / 该 gāi / 得 děi – "треба": 应该是他把盘子洗干净了。yīnggāi shì tā bǎ pánzi xǐgānjìng le – Напевно це він вимив всі тарілки;

3) модальних дієслів можливості 能 néng – "могти", 会 huì – "могти", "вміти щось робити", 可以 kěyǐ – "можливо", "може": 我不知道，可以是他的错误。wǒ bù zhīdào, kěyǐ shì tā de cuòwù – Я не знаю, може, це його помилка;

4) модальних фраз з імпліцитною оцінкою 十拿九稳 shí ná jiǔ wěn / 十有八九 shí yǒu bā jiǔ / 八九 bā jiǔ / 八成 bā chéng / 很有可能 hěn yǒu kěnéng / 不成问题 bù chéng wèntí / 想必是 xiǎngbì shì – "напевно", "скоріше за все", "я майже впевнений, що...", "досить ймовірно, що..." тощо.

Наприклад, 十有八九。一定是表哥来了。shí yǒu bā jiǔ. yídìng shì biǎogē lái le – Швидше за все. Ні, це точно старший двоюрідний брат прийшов [197, с. 293];

4) модальної частки 吧(罢) ba у значенні припущення: “大叔，你们吃过饭没有？”。 - “你还没有吃饭吧？” “dàshū, nǐmen chīguo fàn méi yǒu?”. – “nǐ hái méi yǒu chī fàn ba?” – "Дядечку, а ви вже їли?" – "А ти, напевно, ще не їв нічого?" [215, с. 18]

Ситуації з низьким рівнем імовірності реалізуються в мовленні за допомогою модальних фраз із прислівниками можливості і необхідності, а також аналогічними модальними дієсловами, у тому числі в заперечній формі з 不 bù / 未 wèi – "не" на зразок 不一定 bù yídìng / 未必 wèibì / 说不定 shuōbudìng / 难保 nánbǎo / 成问题 chéng wèntí / 那可没准儿 nà kě méizhǔnr / 不见得 bú jiàndé / 够呛 gòu qiàng / 不至于 bú zhì yú / 不大可能 bú dà kěnéng / 不太可能 bú tài kěnéng / 不能确定 bù néng quèdìng / 不能断定 bù néng duàndìng / 不敢肯定 bù gǎn kěndìng / 不敢说 wǒ bù gǎn shuō –"напевно", "можливо", "може" тощо.

Наприклад, 1. 报贩哭丧着脸来对我讲了，要我承认这笔损失账，我不能断定这是他掉枪花呢还是真有其事,总 之是毫无佐证的,我不能吃这个亏。bàofàn kūsāng zhe liǎn lái duì wǒ jiǎng le, yào wǒ chéngrèn zhè bǐ sǔnshī zhàng, wǒ bù néng duàndìng zhè shì tā diào qiāng huā ne háishì zhēn yǒu qí shì, zǒngzhī shì háo wú zuǒ

zhèng de, wǒ bù néng chī zhè ge kuī. – Продавець газет наблизив до мене своє похмуре обличчя і став розповідати, що я маю визнати, що заборгував, можливо, він просто хотів мене надурити, а, може, так воно й було насправді, в будь-якому випадку, доказів ніяких не було, і це було неприпустимо, щоб я поніс такі збитки [212, с. 139]; 2. 老家伙未必那样服帖，吃过这样亏的人不少咧！lǎo jiāhuǒ wèibì nà yàng fú tiē , chīguo zhè yàng kuī de rén bù shǎo lie! – Навряд чи старий послухається: таких людей, що в житті пережили негаразди, дійсно немало [204].

У межах ситуацій із низьким рівнем імовірності ми виокремлюємо такі, ймовірність яких, на думку мовця, зведена практично до нуля. Вони реалізуються в мовленні через:

1) фразеологічні єдності зі значенням неможливості на зразок 白日做梦 bái rì zuò mèng – "вдень бачити сни (спати)"; 驴生笄角 lǘ shēng jī jiǎo – "у віслюка виросте ріг", "коли рак на горі свисне" тощо. Наприклад, 白天在市中心找到停车的地方是白日做梦。bái tiān zài shì zhōngxīn zhǎodao tíngchē de dìfāng shì bái rì zuò mèng – Знайти місце для парковки вдень у центрі міста – це просто неможливо;

2) питанням зі спонукальними дієсловами 要 yào, 让 ràng / 叫 jiào у значенні сполучника "щоб" на початку речення для емфатизації неможливості дії та незадоволення мовця. Наприклад, 让我一个人去吗？这是不可能的。ràng wǒ yí ge rén qù ma? zhè shì bù kěnéng de – Щоб я сам пішов? Це неможливо.

Мікрополе істинності являє собою оцінку мовцем ситуації з точки зору її істинності. Ситуація достовірності може бути представлена як категорична, проблематична і проста [92, с. 41—42; 120, с. 167—170]. Ми не враховуємо ситуацію простої достовірності, адже вона імпліцитно є в кожному реченні з об'єктивною модальності й не виражає жодної оцінки, ґрунтується

на об'єктивному знанні. Отже, ми виокремлюємо ситуації з категоричною достовірністю і ситуації з проблематичною достовірністю.

Ситуації з категоричною достовірністю реалізуються в китайській мові за допомогою таких засобів і способів, як:

1) модальні прислівники 当然 dāngrán / 显然 xiǎnrán / 自然 zìrán – "само собою", "вочевидь", "звичайно"; 确实 quèshí / 真的 zhēnde – "дійсно", "точно", "істинно", 明明 míngmíng / 分明 fēnmíng – "очевидно", "звичайно" тощо. Категоричність достовірності може додатково емфатизуватися через прислівник 还 hái. Наприклад, 1. 他实在受不住了，不得不扔掉一些金银珠宝。tā shízài shòubuzhù le, bù dé bù rēng diào yì xiē jīnyín zhūbǎo – Він дійсно не міг більше терпіти, і йому довелося викинути деякі скарби [220, с. 22]; 2. 唱得还真不错！chàng de hái zhēn bú cuò! – Дійсно доволі непогано співає!;

2) модальні фрази, що свідчать про впевненість на основі висновків, що робить мовець: 如此看来 rú cǐ kàn lái / 如此说来 rú cǐ shuō lái / 看样 kàn yàng / 看样子 kàn yàngzi / 看起来 kànqǐlái / 猜情度理 cāi qíng duó lǐ / 猜情度势 cāi qíng duó shì / 审时度势 shěn shí duó shì / 可见 kějiàn – "судячи з усього...," "таким чином" тощо. Наприклад, 目前学汉语很热，看起来她也想把它学好。mùqián xué hànyǔ hěn rè, kànqilai tā yě xiǎng bǎ tā xuéhǎo – Зараз учити китайську дуже популярно, очевидно, вона теж хоче її вивчити.

3) модальні фрази, які виражають згоду з думкою співрозмовника та підтвердження того, що ситуація достовірна: 可不是嘛 kě bú shì ma / 那倒（也）是 nà dào (yě) shì / 可也是 kě yě shì / 就是 jiù shì / 没错 méi cuò / 是呀 shì

ya / 宜乎 yí hū (в мові веньянь) – "так і є", "дійсно", "насправді", "справді", "точно" тощо.

Наприклад, 她最近显得很紧张，是不是法身了什么事？ - 是啊，她很紧张，她爸爸住院了。tā zuìjìn xiǎn de hěn jǐnzhāng, shì bu shì fāshēng le shénme shì? – shì a, tā hěn jǐnzhāng, tā bàba zhù yuàn le – Вона останнім часом виглядає дуже стурбованою, чи раптом не сталося чогось поганого? – Так, дійсно, вона дуже знервована, її батько потрапив у лікарню;

4) підкреслювальною конструкцією 是……的 shì……de з інтонаційним акцентом на слові 是 shì як дієслова-зв'язки за наявності основного дієслова, категоричність такого висловлення може підкреслюватися за допомогою прислівника 就 jiù – "саме", "справді": 啊！生活就是这样复杂多端…… a! shēnghuó jiù shì zhè yàng fùzá duō duān... – О! Життя і справді дуже складна штука...;

5) риторичне питання з удаваним запереченням, яке формується за допомогою питального займенників 谁 shuí – "хто", 什么 shénme – "що": 这年头儿谁敢下乡去收租米！zhè niántóur shuí gǎn xià xiāng qù shōu zūmǐ! – У наші дні хто ж насмілиться поїхати в село й збирати оренду рисом? [211];

6) пояснювальне речення зі зворотами 更别说是……gèng bié shuō shì…… / ……不在话下 …… bú zài huà xià – "само собою зрозуміло, що вже казати про..." та рамковою конструкцією у формі риторичного питання 何况……呢？ hékuàng……ne? – "що вже казати про…" з аналогічним значенням.

Наприклад, 我一直希望有机会得到教育，何况我爸妈呢？wǒ yīzhí xīwàng yǒu jīhuì dédào jiàoyù, hékuàng wǒ bà mā ne? – Я сам завжди мріяв отримати освіту, що вже казати про батьків?;

7) за допомогою модальних часток на позначення достовірності в мові байхуа 的 de, 呢 ne, 了 le, 吧了 ba le, 啊 a і в мові веньянь 矣 yi，而已 éryǐ，也 ye，焉 yan тощо. Ці частки можуть як самостійно вказувати на достовірність, так й емфатизувати речення з наявними іншими формальними засобами.

Наприклад, 啊哟！我说过我也不懂呢！ayō! wǒ shuōguo wǒ yě bù dǒng ne! – Та щоб тобі! Я ж казав, що теж нічого не розумію! (за допомогою модальної частки мовець підкреслює категоричність і намагається переконати мовця).

У **ситуаціях із проблематичною достовірністю** мовець виражає свою невпевненість в істинності через брак фактів чи знань щодо цієї ситуації. Основними засобами реалізації такої семантики є такі:

1) прислівники 好像 hǎoxiàng / 似乎 sìhū / 仿佛 fǎngfú – "здається, що...", "ніби-то...", "схоже на те, що...". Наприклад, 在他们的意思似乎是看准我犯着弥天大罪,决不敢自投罗网进警察局的。zài tāmen de yìsi sìhū shì kànzhǔn wǒ fànzhe mí tiān dà zuì, jué bù gǎn zì tóu luó wǎng jìn jǐngchájú de. – В їхньому розумінні, здається, було так: я скоїв якийсь великий злочин, але ні в якому разі не хочу потрапити у пастку й відправитися до відділу міліції [212, с. 143];

2) звороти 听说 tīng shuō / 据说 jù shuō – "чув, що...", які мовець використовує, щоб показати, що інформацію він почув від когось іншого й не впевнений в її істинності: 听说第一步的计画是由政府用救济实业的名义发一笔数目很大的实业公债。tīngshuō dì yī bù de jìhuà shì yóu zhèngfǔ yòng jiùjì shíyè de míngyì fā yī bǐ shùmù hěn dà de shíyè gōngzhài – Чув, що уряд під приводом надання матеріальної допомоги торгово-промисловій сфері збирається видати чималу державну позику [211];

3) фрази 谁知 shuí zhī / 谁知道 shuí zhīdào / 没想到 méi xiǎngdào / 岂知 qǐ zhī / 出乎意料 chū hū yì liào – "хто б міг подумати"; "ніколи б не здогадався";

"попри всі очікування" та дієслово 以为 yǐwéi – "вважати". Мовець показує, що він представляв собі дійсність по-іншому, але вийшло так, що його знання та міркування виявилися хибними. Наприклад, 我以为他是个专家，没想到他对法语是门外汉。wǒ yǐwéi tā shì ge zhuānjiā, méi xiǎngdào tā duì fǎyǔ shì ménwàihàn – А я-то думав, що він спеціаліст, ніколи б не здогадався, що він повний профан у французькій мові;

4) запитання уточнювального характеру: стверджувально-заперечні форми 是不是 shì búshì / 是否 shì fǒu /– "так чи ні, дійсно?"; риторичні форми 不是…… 吗？ bú shì……ma? – "хіба не...?", "чи не...?" / 怎么能……？ zěnme néng……? – "хіба може бути так, що...?", "це точно?", "це правда?", "ти не брешеш?", 莫非 mòfēi / 将无 jiāngwú / 难道（说） nándào (shuō) / 难不成 nán bù chéng – "чи невже?", "хіба?", "чи таке можливо?", а також питальні частки 么（末） me (mo) і іноді 吗 ma зі значенням "чи не так?", "хіба не?".

Наприклад, 哦，我想起来了！他不就是那个海外收藏家吗？听说他特别喜欢买法国画家的作品。ó, wǒ xiǎngqilaile! tā bú jiù shì nà ge hǎiwài shōucángjiā ma? tīng shuō tā tèbié xǐhuan mǎi fǎguó huàjiā de zuòpǐn. – О, я згадав! Це ж він той відомий іноземний колекціонер? Чув, йому в особливості подобається купляти картини французьких художників.

5) звороти 看怎么说了 kàn zěnme shuō le – "ну це ще як подивитися", "це дивлячись з якої точки зору" / 话不能真么说 huà bù néng zhème shuō – "це не зовсім вірно", "я б так не казав" мовець виражає, що він по-іншому представляє дійсність ситуації, про яку каже його співрозмовник, і хоче висловити своє судження.

Наприклад, 这样热的天气我简直受不了。– 看怎么说了，天气热，就可以去海边休息。zhè yàng rè de tiānqì wǒ jiǎnzhí shòubulǐao – kàn zěnme shuō le， tiānqì rè, jiù kěyǐ qù hǎibiān xiūxi – Я просто не переношу таку жарку погоду. – Ну це як сказати, коли жарко, то можна поїхати на море відпочити.

Отже, семантична основа субполя достовірності представлена доволі розгалуженою системою КС, які поділяються на два мікрополя за шкалою оцінки, а засоби їх реалізації також функціонують і в межах інших субполів у складі ФСП модальності.

4.4. Категорійні ситуації субполя оптативності

Розглядаючи основні засоби і способи реалізації категорії оптативності в китайській мові, ми вказували, що існують різні трактування цієї категорії. Проте ми визначили категорійні ситуації, спираючись на формальні засоби для вираження цієї семантики. Було визначено такі ситуації, як: 1) власне бажання; 2) бажання, пов'язане з нереалізованими подіями в минулому; 3) бажання, пов'язане зі спонуканням; 4) побажання /прокльони; 5) бажання, пов'язане з іншими категоріальними значеннями.

Власне бажання трактується як таке, що спрямоване від мовця на дію чи стан із метою здійснення сподівань, бажань, потреб, мрій, і може бути співвіднесене як з першою особою, так з другою і третьою. Проте, в цій категорії бажання може бути як простим, так і зумовленим мріями, сподіваннями, необхідністю, вибором тощо. Найбільш чітко така різниця у відтінках значення простежується у вербалізованих комплементах можливості 恨不得 – hènbudé – "так і хотілося б", "шкода, що неможливо", який вказує на бажання, яке, швидше за все, не може бути здійсненим, та 巴不得 bābudé і його варіанти – "так мріяти (хотіти)", "чекати не дочекатися", "не терпиться" для позначення бажання, яке реально може бути здійсненим.

Семантика бажання може також бути виражена за допомогою умовних конструкцій на зразок 要是……该多好 yàoshì…gāi duō hǎo / 也好 yě hǎo / 多好啊 duō hǎo a / 就行 jiù xíng / 就好 jiù hǎo – "якби ж то", "якби ... було б гарно, було б добре". Наприклад, 要是我有机会去北京呆几天该多好。yàoshì wǒ yǒu jīhuì qù běijīng dāi jǐ tiān gāi duō hǎo – Якби я міг поїхати до Пекіну на пару днів! (Як було б добре).

Необхідне і найважливіше на момент мовлення бажання виражається за допомогою аналогічною конструкцією зі сполучником 只要 zhǐ yào – "лише треба", "необхідно", "лише хочу": 只要你能回答我就好。zhǐ yào nǐ néng huídá wǒ jiù hǎo – Якби тільки ти могла мені відповісти, і все.

Формальними засобами реалізації бажання виступають модальні дієслова 想 xiǎng / 想要 xiǎngyào – "хотіти", "бажати", які можуть вказувати на просте бажання; 希 xī (希望 xīwàng) – "хотіти", "сподіватися", які виражають бажання мовця, пов'язане з його сподіваннями, а також емоційно забарвленими похідними цього дієслова: 企望 qǐ wàng / 渴望 kěwàng / 指望 zhǐwàng / 冀望 jìwàng / 向往 – "сподіватися", "бажати", "мріяти", "плекати надію"; 愿 yuàn – "бажати", який виражає потреби, мрії, та його емоційно забарвленими похідними 愿意 yuànyì / 颇愿 pōyuàn / 愿欲 yuànyù / 志愿 zhìyuàn / 心愿 xīnyuàn – "дуже сильно хотіти", "пристрасно бажати", "палко хотіти" тощо. Складність здійснення бажання та мрія мовця про його здійснення реалізуються за допомогою дієслів 惟愿 wéiyuàn / 但愿 dànyuàn – "хотілося б", "лише б", "тільки б", "якби ж тільки".

Наприклад, 1. "我希望如此，" 她说，"将会出现极佳的购买机会，尤其是那些低于 70 美元的股票"。 "wǒ xīwàng rúcǐ，" tā shuō，"jiānghuì chūxiàn jíjiā de gòumǎi jīhuì, yóuqí shì nà xiē dīyú 70 měiyuán de gǔpiào". – "Мені б хотілося, щоб так воно й було", – сказала вона, – "щоб у майбутньому були прекрасні можливості для закупівлі акцій, особливо тих, що коштують менше за 70 доларів" [201, с. 234]; 2. 但愿这些言语能帮助你找到开启高考大门的金钥匙。dànyuàn zhè xiē yányǔ néng bāngzhù nǐ zhǎodao kāiqǐ gāokǎo dàmén de jīn yàoshi – Хотілося б, щоб мої слова допомогли тобі відшукати "золотий ключик" до дверей під назвою "єдиний державний іспит" [222, с. 40].

Семантика **бажання, пов'язаного з нереалізованими подіями у минулому** виражає певне переживання чи бажання щодо ситуацій, які не були реалізовані в минулому, тому, власне, вони є нереальними. Таке значення також реалізується за допомогою зазначених вище синтаксичних конструкцій з умовними сполучниками й модальними дієсловами на позначення бажання, але за певних контекстуальних обставин. Наприклад, 1. 我们前天玩儿得真高兴，要是你也能跟我们在一起，好！wǒmen qiántiān wánr de zhēn gāoxìng， yàoshi nǐ yě néng gēn wǒmen zài yìqǐ, hǎo! – Ми позавчора так гарно повеселилися, якби й ти з нами могла бути, було б добре; 2. 我倒希望我是这么玩世不恭，这样我在 1998 年赚的钱会多得多。wǒ dào xīwàng wǒ shì zhème wán shì bù gōng, zhèyàng wǒ zài 1998 nián zhuàn de qián huì duō de duō – І тим не менш, я все одно хотів би бути таким цинічним, так би грошей, які я заробив у 1998 році, було б набагато більше [201, с. 276].

Бажання мовця, пов'язане з нереалізованої подією, іноді може бути виражене у формі переживання і незадоволення, що емфатизується синтаксичною конструкцією 连……都没…… lián……dōu méi…… – "навіть..., і те не...", яка імпліцитно через констатацію мовцем того, що суб’єкт дії не впорався з певною

справою, підкреслює його бажання, щоб суб'єкт дії зробив те, чого хотів мовець: 你出国时连一次都没给我打电话，那哪儿行啊！nǐ chū guó shí lián yí cì dōu méi gěi wǒ dǎ diànhuà ， nà nǎr xíng a! – Ти, як за кордон виїжджав, хоч би раз мені подзвонив, ну як це так? (ти ні разу мені не подзвонив).

Іноді на оптативні висловлення може накладатися семантика спонукання, і це характерно для висловлень зі значенням **бажання, пов'язаного зі спонуканням**. Звичайно, що такі речення за своєю семантикою наближуються до імперативних речень, але головне значення визначається насамперед контекстом. У такому випадку в дію вступають фактори іллокуції, коли в конкретній ситуації висловлення набуває нової функції [120, с 178]. Зазвичай такі висловлення містять пораду, прохання чи попередження, які виражаються за допомогою ідіоматичних виразів 最好 zuì hǎo / 顶好 dǐng hǎo – "краще б"; "бажано, щоб..." та прислівників 不妨 bù fáng / 无妨 wú fáng – "не завадило б", "краще...". Наприклад, 你不放再考虑这个问题。nǐ bù fáng zài kǎolǜ zhè ge wèntí – Ти б краще ще раз обміркував це питання.

Бажання, пов'язане зі спонуканням, може виражатися у вигляді дозволу, зумовленого бажанням мовця, за допомогою спонукальних дієслів 让 ràng / 叫 jiào – "дозволяти", "нехай". Наприклад, 你儿子还再看动画片。 - 让他看，他很喜欢看动画片。nǐ érzi hái zài kàn dònghuàpiàn. – ràng tā kàn, tā hěn xǐhuān kàn dònghuàpiàn – Твій син усе ще дивиться мультики. – Хай дивиться, він їх дуже любить.

Бажання також може бути пов'язане з категоричним спонуканням і виражається за допомогою спонукальних дієслів 让 ràng / 叫 jiào подібно до значення українського сполучника "щоб", а також модальних модифікаторів необхідності 要 yào, 得 děi, 应该 yīnggāi тощо, які емфатизують значення бажання ступенем облігаторності. Але такі випадки ми відносимо до периферії субполя

оптативності, адже вони також безпосередньо реалізують значення, властиві субполям імперативності і необхідності.

Наприклад, 1. 让所有的工作人员明天早上 8 点来报名。ràng suǒyǒu de gōngzuò rényuán míngtiān zǎoshàng 8 diǎn lái bàomíng – Щоб завтра о восьмій усі працівники прийшли зареєструватися; 2. 出问题的话，首先必须告诉我。chū wèntí de huà, shǒuxiān bìxū gàosu wǒ! – Раптом якісь проблеми, щоб обов'язково мене спочатку про це повідомили!

Бажання, зумовлене спонуканням-порадою, може виражатися модальними дієсловами 宁可 níngkě / 宁愿 níngyuàn / 宁肯 nìngkěn / 情愿 qíngyuàn – "хотіти", "віддавати перевагу". Наприклад, 我宁肯你先告诉父母，再告诉别人。wǒ nìngkě nǐ xiān gàosu fùmǔ, zài gàosu bié rén – Ти б краще спочатку батькам сказав, а вже потім – іншим.

До периферії КС субполя оптативності також належить і значення **побажання** та **прокльону**, яке вирізняється своєю складністю з-поміж інших категорійних ситуацій. Побажання виражається за допомогою спеціальних дієслів зі значенням побажання 祝 zhù / 祝愿 zhùyuàn / 愿 yuàn – "бажати", після яких безпосередньо використовується власне побажання, їх також можна опускати. Наприклад, (祝) 您万事如意 (zhù) nín wàn shì rú yì – "(бажаю) здійснення всіх мрій"; "хай здійсняться всі бажання". В епістолярному стилі крім семантики побажання, ще додається значення поваги до адресата, через дієслова зі значенням побажання 祝 zhù / 企祝 qǐzhù / 企颂 qǐsòng / 请 qǐng.

На додаток, існують побажання у вигляді прокльону, які реалізуються в мовленні за допомогою дієслів зі значенням прокльону 祝 zhù – "бажати", 诅咒 zǔzhòu / 咒 zhòu – "проклинати"; ситуативно через модальні дієслова необхідності та імперативності 该 gāi – "треба", "мусити", 要 yào – "хотіти, бажати" та 让 ràng / 叫

jiào – "робити так, щоб..." відповідно та іноді імпліцитно через вирази зі значенням прокльону. Наприклад, 1. 我诅咒你永远不会有对象！wǒ zǔzhòu nǐ yǒngyuǎn bú huì yǒu duìxiàng! – Щоб в тебе ніколи не було коханої людини!; 2. 我要你将来绝子绝孙！wǒ yào nǐ jiāngláі juézǐ juésūn! – Щоб в тебе ніколи не було нащадків!

Іноді **бажання** може бути **пов'язаним з іншими категорійними значеннями**, і висловлення з такою семантикою ми відносимо до периферії субполя. Наприклад, на значення бажання може накладатися семантика умови, що виражається за допомогою умовних сполучників: 只要你说一声，我马上就会来的。zhǐ yào nǐ shuō yì shēng， wǒ mǎshàng jiù huì lái de – Лиш одне твоє слово, і я б одразу приїхав.

Значення бажання, пов'язаного з порівнянням, виявляється, коли перед мовцем стоїть певний вибір, який зазвичай оформлюється у синтаксичний комплекс з протиставним характером. В одній частині висловлення мовець закликає адресата робити щось одне, а в другій – щось інше, що виражається за допомогою синтаксичних конструкцій 宁可 nìngkě / 宁愿 nìngyuàn / 宁肯 nìngkěn / 情愿 qíng yuàn ……也不…… yě bù – "вже краще.., ніж...."; 与其 … 宁 (宁可, 不如, 不若) yǔqí … nìng (nìngkě, bù rú, bú ruò) – "ніж..., вже краще...".

Наприклад, 我宁愿你很是直白地抛弃我，也不希望你用这样的方式。wǒ nìngyuàn nǐ hěn shì zhíbái de pāoqì wǒ, yě bù xīwàng nǐ yòng zhè yàng de fāngshì – Краще б ти мене просто покинула, аніж скористалася таким способом [198, с. 173].

Іноді протиставний характер речення може бути пов'язаний не з вибором, а з допущенням однієї дії за умови виконання іншої, що реалізується за допомогою

спонукальних дієслів 让 ràng / 叫 jiào у значенні "нехай" у складі конструкцій типу 让 / 叫……，只要……也好 ràng / jiào……， zhǐ yào……yě hǎo.

Наприклад, 让他坐着，只要他不打扰别人也好。ràng tā zuòzhe， zhǐ yào tā bù dǎrǎo bié rén yě hǎo – Нехай сидить, тільки б не турбував нікого, і все.

Отже, КС субполя оптативності мають тенденцію до перетину з КС субполів імперативності або іноді необхідності (в залежності від ступеню бажання / облігаторності).

4.5 Категорійні ситуації субполя імперативності

Для класифікації категорійних ситуацій субполя імперативності було обрано такі ознаки, які найбільш чітко виявляються у формальних засобах вираження цієї семантики. У кожному конкретному акті мовлення волевиявлення оцінюється як мовцем, так і слухачем, як вияв наказу, прохання, поради тощо. На основі аналізу субполя імперативності можна зробити висновок, що такі відтінки спонукання проявляються здебільшого за допомогою спеціальних лексичних засобів, інтонації тощо. Крім того, якщо акт волевиявлення передається через пряму мову, зазвичай, пряма мова супроводжується словами типу "вмовляти", "просити", "радити", які можуть конкретизувати волевиявлення. До того ж, у китайській мові через свою багатозначність односкладні дієслова можуть виконувати безліч функцій залежно від контексту. Враховуючи всі ці фактори, ми виокремили такі категорійні ситуації імперативності: 1) наказ; 2) порада; 3) прохання; 4) пропозиція; 5) заборона; 6) дозвіл.

Значення **наказу** реалізується передусім за допомогою спонукальної інтонації, яка знаходиться поза межами ФСП модальності і потребує подальших досліджень. У такому випадку речення може взагалі не мати жодних формальних засобів реалізації імперативності. Наприклад, 站起来！zhàn qǐlái! – Встань!; 你是第

一个开始吵架的，你去向他道歉。nǐ shì dì yí ge kāishǐ chǎojià de, nǐ qù xiàng tā dàoqiàn – Ти перший почав сваритися, отож іди й попроси в нього вибачення.

Значення наказу виражається за допомогою низки спонукальних дієслів (вказуємо за зменшенням ступеню сили наказовості): 使 shǐ – "зробити так, що..." "примушувати", 令 lìng – "наказувати", "примушувати", 要 yào / 要求 yāoqiú – "вимагати", "просити", 让 ràng / 叫 jiào – "примушувати", "просити", за допомогою модальних модифікаторів необхідності 得 děi , 应该 yīnggāi, 必须 bìxū , 必要 bìyào тощо. Наприклад, 1. 费先生路上也辛苦了，让他息一息，等荪甫回来再谈罢。fèi xiānshēng lùshang yě xīnkǔ le, ràng tā xī yi xī, děng sūn fǔ huílai zài tán ba – Пан Фей дуже стомився з дороги, нехай він відпочине трохи, зачекай, поки повернеться Сунь Фу, і знов обговоримо все [211]; 2. 咱们不再说这件事吧，你必须到那里来就是了。zánmen bú zài shuō zhè jiàn shì ba, nǐ bìxū dào nàli lái jiù shì le – Ми більше не обговорюватимемо цю справу, ти прийдеш туди, і все.

Семантика наказу також реалізується за допомогою синтаксичної конструкції з прийменником 把 bǎ / 将 jiāng – таким чином акцентується увага на об'єкті, а також реалізується значення наказу, що може також бути емфатизовано модальними частками. Наприклад, 你把桌子上的书都放在书包里。nǐ bǎ zhuōzi shang de shū dōu fàng zài shūbāo li – Прибери всі книги зі столу та поклади їх до сумки.

Опосередковано, залежно від контексту, речення із семантикою наказу можуть оформлюватися низкою модальних часток, які, як вже було проаналізовано, реалізують наказ із тим чи іншим відтінком значення: підганяння, нагадування, розпочатку нової дії тощо. Це такі частки, як 啊 a та її фонетичні

інваріанти 呀 ya, 哪 na, 哇 wa, 啦 la, 了 le, 吧 (罢) ba, 呢 ne / 呐 na, 呕 ou, 煞 sha, 吧 (罢) ba, 罢了 bale, 就是了 jiu shi le в мові байхуа, 矣 yi / 哉 zai (呼哉 huzai) в мові веньянь.

Наприклад,1. 尊夫人要我带口信给你，叫你赶快回家去呢！zūn fūrén yào wǒ dài kǒuxìn gěi nǐ, jiào nǐ gǎnkuài huí jiā qù ne! – Ваша дружина передала Вам через мене повідомлення, каже, ви б додому скоріше повертались [211]; 2. 你自己解决这个问题吧。nǐ zìjǐ jiějué zhè ge wèntí ba – Сам вирішуй це питання.

Значення наказу щодо виконання постійної неодноразової дії іноді реалізується за допомогою аспектуального слова 着 zhe, яке оформлює цю дію. Наприклад, 我呀，专门给你做了好多菜呀！你吃着！wǒ ya, zhuānmén gěi nǐ zuò le hǎo duō cài a! nǐ chīzhe! – Я ж приготувала тобі стільки всього! То давай їж!

Хоча прислівник 别 bié виражає передусім заборону, проте іноді він також може виражати й значення наказу, що, безумовно, насамперед пов'язано з контекстом: 别动！bié dòng! – Стояти! Ані руш!

Значення **поради** в китайській мові головним чином реалізується за допомогою частки 吧 (罢) ba, а також іноді за допомогою модальних часток 呢 ne / 呐 та 看 kan. Наприклад, 你去问问他吧，他一定知道。nǐ qù wènwen tā ba, tā yídìng zhīdào – Ти піди в нього спитай, він точно знає.

Формальними показниками модальності поради можуть виступати спонукальні дієслова 劝 quàn – "радити", "просити", а також в деяких випадках спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào.

Наприклад, 1. 我劝你不买这个商店的食品. wǒ quàn nǐ bù mǎi zhè ge shāngdiàn de shípǐn – Не купляй продукти в цьому магазині (раджу тобі не купляти); 2. 让他先

安静下来，再说这件事。ràng tā xiān ānjìngxialai, zài shuō zhè jiàn shì – Хай він спочатку заспокоїться, а потім поговориш із ним про це.

Модальність поради також представлена ідіоматичними виразами 最好 zuì hǎo / 顶好 dǐnghǎo – "краще": 你最好别走到那一步。nǐ zuì hǎo bié zǒu dào nà yí bù – Ти краще не вдавайся до таких заходів.

Семантика поради реалізується через риторичну форму запитання з такими мовними засобами, як 何必 / 何苦 hé bì/ hé kǔ，何不 hé bù，做什么 zuò shénme，干嘛 gàn ma – "навіщо треба ?"; "для чого?"; "немає жодної необхідності" тощо. Наприклад, 你修理自行车干嘛？等到爸爸回家把它弄修。nǐ xiūlǐ zìxíngchē gàn ma? děngdao bàba huí jiā bǎ tā nòng xiū – Ну і навіщо ти ремонтуєш велосипед? Зачекай, тато прийде і сам відремонтує.

Семантика поради також реалізується за допомогою синтаксичної конструкції з прийменником 把 bǎ / 将 jiāng – таким чином реалізується значення прохання, може посилюватися модальними частками: 你们先把事情说清楚了，回头我再和他商量罢。nǐmen xiān bǎ shìqing shuōqīngchu le, huítóu wǒ zài hé tā shāngliang ba. – Давайте ви спочатку все з'ясуєте нормально, а потім я з ним знову переговорю.

Іноді модальні модальні модифікатори необхідності 得 děi，应该 yīnggāi，应当 yīngdāng, 必须 bìxū，必要 bìyào та інші можуть емфатизувати семантику поради, що залежить передусім від контексту та інтонації: 我想，你必须考上外语大学。wǒ xiǎng, nǐ bìxū kǎoshang wàiyǔ dàxué – Я думаю, ти маєш вступити до лінгвістичного університету.

Значення **прохання** реалізується передусім через формальні засоби з лексичним значенням прохання 请 qǐng – "запрошувати", "просити", "будь ласка",

а також дієслова 求 qiú /乞 qǐ / 祈 qí / 恳 kěn – "просити", "вмовляти", "благати"; 请求 qǐngqiú – "просити", "благати"; 愿 yuàn – "просити"; 劝 quàn – "просити", а також іноді через спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào у реченнях-запитах дозволу. Наприклад, 1. 现在请你先回厂去，告诉工人们，我一定要设法使她们满意的。xiànzài qǐng nǐ xiān huí cháng qu, gàosù gōngrénmen, wǒ yídìng yào shèfǎ shǐ tāmen mǎnyì de – Ти зараз, будь ласка, повертайся на завод, скажи робочим, я хай там як знайду спосіб задовольнити їх [211]; 2. 让我试试！ràng wǒ shìshi! – Дай мені спробувати! У такоми випадку можлива емфатизація прохання елементами ввічливості через сталі вирази 劳驾 láojià / 借光 jièguāng / 偏劳 piānláo – "перепрошую". 劳驾，让我出去。láojià, ràng wǒ chūqu. – Перепрошую, дозвольте мені вийти.

Прохання, зумовлене бажанням мовця, реалізується через дієслова 宁 nìng / 宁愿 nìngyuàn / 宁可 nìngkě / 宁肯 nìngkěn – "хотіти": 我宁愿你留在家里。wǒ nìngyuàn nǐ líuzai jiā li – Залишайся краще вдома (я хотів би...).

Семантика прохання також реалізується за допомогою синтаксичної конструкції з прийменником 把 bǎ/ 将 jiāng: 把你们的意见老实说出来。bǎ nǐmen de yìjian lǎoshí shuōchulai. – Скажіть чесно, що ви думаєте.

За деяких обставин, наприклад, у діловому листуванні, у професійних бесідах імперативність завуальовано передається через прохання із залученням крім дієслова 请 qǐng ще й таких мовних засобів, як 敬请 jìngqǐng / 有请 yǒu qǐng / 敬希 jìngxī / 祈 qí – "просити", "вмовляти", 希望 xīwàng – "сподіватися". Наприклад, 希望，您能尽早完成翻译。xīwàng, nín néng jǐn zǎo wáncheng fānyì – Сподіваємося, ви завершите переклад якомога раніше.

У певному контексті семантика прохання, виражається інтонаційно, може підсилюватися за допомогою модальних дієслів необхідності 得 děi, 应该 yīnggāi, 应当 yīngdāng, 必须 bìxū, 必要 bìyào тощо. Наприклад, 珊妹，你应该有你自己！你自己的意思怎样呢？你一定要有你自己呀！ shān mèi, nǐ yīnggāi yǒu nǐ zìjǐ! nǐ zìjǐ de yìsi zěnyàng ne? nǐ yídìng yào yǒu nǐ zìjǐ ya! – Шань Мей, ти повинна мати свою власну точку зору! От що ти про це сама думаєш? Ти ж маєш думати своєю головою! [211]

Значення **пропозиції** найбільш повно реалізується за допомогою частки 吧 (罢) ba. У таких випадках мовець, запитуючи дозволу співрозмовника, пропонує виконати певну дію. Наприклад, 走罢！这里快要关门了！zǒu ba! zhèli kuài yào guān mén le! – Пішли! Тут вже скоро зачиняються! [211]

Значення пропозиції може виражатися через спонукальні дієслова 让 ràng / 叫 jiào і іноді додатково оформлюватися часткою 吧 (罢) ba. Наприклад, 让我们今天晚上去餐厅庆祝一下。ràng wǒmen jīntiān wǎnshang qù cāntīng qìngzhù yí xià – Давайте ми сьогодні ввечері підемо до ресторану відсвяткувати.

Пропозиція також реалізується через редуплікацію дієслова (короткочасна дія): 你尝尝。nǐ chángchang – Ти спробуй [на смак].

Значення **заборони** є в реченнях, де виражається адресоване слухачу волевиявлення мовця щодо невиконання певної дії. Формальною особливістю прохібітивних та превентивних речень є використання заперечних прислівників 别 bié / 不 bù – "не" (无 wú, 未 wèi, 莫 mò, 勿 wù, 休 xiū).

Імперативні форми прохібітивних речень реалізуються за допомогою:

1) заперечного прислівника 别 bié (无 wú; 莫 mò; 勿 wù; 休 xiū) з повнозначними дієсловами;

2) прислівника 不 bù (未 wèi; 无 wú) з модальними дієсловами можливості 不能 bù néng / 不可以 bù kěyǐ / 不行 bù xíng – "не можна", 不许 bùxǔ / 不准 bù zhǔn – "заборонено, а також з модальними дієсловами необхідності 不要 bú yào / 不该 bù gāi / 不应 bú yìng / 不用 bú yòng / 不必 bú bì / 不必要 bú bìyào – "не треба", "немає необхідності";

3) спонукальних дієслів 让 ràng / 叫 jiào; а також дієслова 禁止 jìnzhǐ у невизначено-референтних реченнях.

Наприклад, 1. 你别动！ nǐ bié dòng! – Не рухайся!; 2. 你不可以说谎。nǐ bù kěyǐ shuō huǎng – Ти не можеш брехати; 3. “三弟，你不要怕” 觉民安慰道，“再练习两三次，你就会记得很熟的”。“ sān dì, nǐ bú yào pà” jué mín ānwèi dào,“zài liànxí liǎng sān cì, nǐ jiù huì jìde hěn shú de” – "Братику, ти не бійся!" – Цзюе Мінь заспокоїв його. – "Ти ще два-три рази спробуй, потренуйся, і дуже гарно все запам'ятаєш" [190, с. 5]; 4. 我不让你进去。wǒ bú ràng nǐ jìnqu – Ти не можеш зайти (я не дозволяю тобі зайти)

Іноді для ввічливої заборони в мовлення вводиться слово 请 qǐng – "будь ласка", "прошу Вас" для пом'якшення прохібітиву. Наприклад, 三先生，请你不要把个人的私事牵进去！ sān xiānshēng, qǐng nǐ bú yào bǎ gè rén de sīshì qiānjinqu! – Пане Сань, будь ласка, не притягуйте сюди особисті справи! [211].

Семантика заборони опосередковано реалізується через риторичні запитання з 何必 / 何苦 hébì / hékǔ , 何不 hébù, 做什么 zuò shénme , 干嘛 gàn ma – "навіщо треба?", "для чого?", "немає жодної необхідності".

Наприклад, 何必这么生气啊？hébì zhème shēngqì a? – Ну і нащо так сердитися? (Не сердься.)

Превентивні імперативні речення мають на меті попередження, хоча так само вказують на бажання мовця щодо невиконання певної дії співрозмовником.

Головним чином такі речення оформлюються заперечним прислівником 别 bié та іноді через доконаний вид дієслова, що оформлюється через частку 了 le та результативні форманти. Іноді превентивні речення містять додаткове попередження у вигляді слова 小心 xiǎoxīn – "обережно". Наприклад, 别睡着！还有点儿事要做完。bié shuìzhao! hái yǒu diǎnr shì yào zuòwán – Не засни! Є ще кілька справи, які треба завершити; 小心，别摔倒了！xiǎoxīn, bié shuāidǎo le! – Обережно, не впади!

Семантика **дозволу** реалізується у пермісивно інтерпретованих реченнях-дозволах, яким передує речення-запит, що містить прохання. У такому випадку автор запиту в майбутньому імперативному реченні постає як слухач. Формальна особливість таких речень полягає у використанні стверджувально-заперечної форми запитання з модальними дієсловами можливості 能不能 néng bu néng，可不可以 kě bu kěyǐ，能 néng (可以 kěyǐ) 吗 ma – "можна чи ні?", дієслів зі значенням дозволу 允许 yǔnxǔ / 容许 róngxǔ / 准许 zhǔnxǔ – "дозволяти", спонукальних дієслів 让 ràng / 叫 jiào у значенні "дозволяти"; модальної частки 吧 (罢) ba. Наприклад, 可以进去吗？ - 可以。kěyǐ jìnqu ma? – kěyǐ – Можна зайти? – Заходьте.

На додаток, зазначені вище засоби можуть міститися і у відповіді-дозволі, але спонукальні речення, що реалізують значення дозволу, можуть бути й короткими і складатися з таких фраз з семантикою погодження, як 好的 hǎode –

"добре" , 请 qǐng – "будь ласка" , 可以 kěyǐ – "можна" , 行 xíng – "добре", "можна" , 当然 dāngrán / 可不是嘛 kě bú shì ma – "звичайно" тощо. Наприклад, 1. 好 , 让他先走。hǎo, ràng tā xiān zǒu – Добре, нехай він першим іде; 2. 行 , 我允许你六月放假。xíng, wǒ yǔnxǔ nǐ liù yuè fàngjià – Добре, іди у відпустку в червні. (Дозволяю тобі піти)

Таким чином, в кожному конкретному мовному акті семантика волевиявлення в першу чергу оцінюється мовцем і слухачем й інтерпретується у вигляді різних семантичних варіантів імперативності.

Висновки до розділу 4

1. В основу характеристики й типології категорійних ситуацій покладено результати аналізу центральних і периферійних конституентів кожного субполя, а також вивчення структури ФСП модальності в китайській мові загалом. Отже, модальні значення було субкатегоризовано за принципом поділу ФСП модальності на субполя, було виокремлено категорійні ситуації субполя можливості, необхідності, достовірності, оптативності, імперативності.

2. У межах субполя можливості (об'єктивної) було схарактеризовано такі категорійні ситуації: 1) внутрішня ненабута можливість; 2) внутрішня набута можливість; 3) зовнішня деонтична можливість; 4) зовнішня недеонтична можливість. Центральними категорійними конституентами було визначено потенційний спосіб дієслова та модальні дієслова можливості.

3. У межах субполя необхідності було субкатегоризовано такі значення: 1) необхідність, зумовлена зовнішніми факторами; 2) необхідність, зумовлена суб'єктивними факторами; 3) зобов'язання; 4) ситуації вимушеної необхідності. Ядро категорійних ситуацій складають модальні дієслова та прислівники необхідності (об'єктивної).

4. У субполі достовірності було виокремлено два мікрополя: мікрополе ймовірності й мікрополе істинності В межах кожного субполя було субкатегоризовано такі значення: мікрополе ймовірності – ситуації з високим рівнем ймовірності, з середнім, з низьким/ з відсутністю ймовірності (за оцінкою мовця); мікрополе істинності – ситуації з категоричною достовірністю, з проблематичною достовірністю. Центральними засобами реалізації окреслених ситуацій було визначено модальні прислівники з семантикою оцінки, достовірності, модальні фрази, які експліцитно та імпліцитно позначають думку, припущення, знання.

5. Субполе оптативності представлене наступними категорійними ситуаціями: 1) власне бажання; 2) бажання, пов'язане з нереалізованими подіями у минулому; 3) бажання, пов'язане зі спонуканням; 4) побажання, прокльони; 5) бажання, пов'язане з іншими категоріальними значеннями. Центральні конституенти представлені синтаксичним умовними конструкціями з головним реченням зі значенням "було б добре", а також модальними лексемами з семантикою бажання і побажання / прокльону.

6. Субкатегоризація субполя імперативності виявила такі категорійні ситуації: 1) наказ; 2) порада; 3) прохання; 4) пропозиція; 5) заборона; 6) дозвіл. Центральними засобами і способами реалізації семантики спонукання є спонукальні дієслова, заперечний прислівник 别 bié, заперечний прислівник 不 bù у сполуці з низкою модальних дієслів можливості, низка заперечних прислівників у сполуці з модальними модифікаторами необхідності, модальна частка 吧 (罢) ba, синтаксична конструкція з прийменником 把 bǎ / 将 jiāng.

7. У результаті характеристики категорійних ситуацій у складі ФСП модальності було виявлено, що для типології КС необхідне врахування не лише аналіза денотативних ситуацій, а й інтерпретаційного компоненту висловлення, який можна виявити у висловленні лише за умови врахування контексту. Таким чином, вибір того чи іншого засобу для реалізації семантики модальності залежить,

в першу чергу, від самого мовця, його способу мислення і того, як він інтерпретує ту чи іншу ситуацію мовлення.

ВИСНОВКИ

1. Функціональний підхід до вивчення граматичної будови сучасної китайської мови і категорії модальності в цій мові зокрема – це можливість дослідити як граматичні, лексичні, так і лексико-граматичні засоби, які тією чи іншою мірою реалізують семантику модальності у висловленні.

2. Проблематика досліджень категорії модальності пов'язана насамперед із чималою кількістю трактувань цієї семантичної категорії і характеристик модальних значень, що входять до її складу, варіативністю мовних засобів, що її реалізують, а також певною "розмитістю" меж цієї категорії, адже деякі науковці ототожнюють категорію модальності зі сферою емоційності, оцінності. У китайському мовознавстві більшість досліджень категорії модальності присвячені лише окремим її способам реалізації – модальним дієсловам, прислівникам, а також модальним часткам. Для китайської мови релевантним є тлумачення модальності як семантичної категорії, представленої у мовленні різнорівневими засобами, що беруть участь у передачі змісту висловлення.

3. Пріорітетним є вивчення суб'єктивної (епістемічної) модальності. Вона відбиває у висловленні індивідуальну позицію мовця, розкриває комунікативний намір, тому не перебуває в опозиції з деонтичною модальністю, пов'язаної з явищами об'єктивної дійсності. У межах цієї семантичної категорії у китайській мові було виокремлено такі модальні значення, як можливість, необхідність, достовірність, оптативність, імперативність. Розподіл значень було здійснено на основі вивчення основних формальних засобів реалізації модальності – модальних модифікаторів (дієслів, прислівників, часток).

4. ФСП модальності складається з таких субполів, як субполе можливості (об'єктивної), необхідності (об'єктивної), достовірності (до складу входять епістемічні можливість і необхідність), оптативності й імперативності. ФСП модальності в китайській мові є складною сегментарною структурою з предикативним ядром.

5. Основу субполя можливості складає об'єктивна можливість, зумовлена знанням мовця про детермінуючі фактори. Основою субполя необхідності є об'єктивна необхідність, зумовлена певними об’єктивними чи суб’єктивними факторами, які, на думку мовця, можуть перетворити потенційну ситуацію на актуальну. Основа субполя достовірності – епістемічні можливість та необхідність, зумовлені недостовірністю знань мовця про ситуацію. Субполе оптативності ґрунтується на акті волевиявлення, в якому реалізується бажання мовця зі вказівкою на виконання дії, яка зазначена в реченні, і ця дія має ознаку неадресованості. Субполе імперативності ґрунтується на вираженні адресованого слухачу волевиявлення мовця, направленого на виконання дії, зумовленої спонуканням.

6. ФСП модальності в китайській мові становить складну, сегментарну структуру поліцентричного характеру без чітко виражених, визначених центрів. Асиметрія структури субполів пов'язана з нерівномірним розташуванням периферійних елементів стосовно центру. Певні елементи знаходяться на перетині декількох субполів через їхню здатність виконувати декілька функцій в залежності від контекстуальних умов.

Центральними конституентами субполя можливості визначено потенційний спосіб дієслова та модальні дієслова можливості.

Ядро субполя необхідності складають модальні дієслова необхідності, зобов'язання, а також модальні прислівники з аналогічною семантикою.

Ядром субполя достовірності є модальні прислівники зі значенням суб'єктивної можливості і необхідності, модальні дієслова можливості і необхідності у їхній вторинній функції, потенційний спосіб дієслова, модальні фрази, що імпліцитно й експліцитно вказують на певний ступінь достовірності, а також аналогічні рамкові конструкції на позначення думки мовця, звороти, що використовуються мовцем для певного судження чи оцінки.

Ядро субполя оптативності становлять модальні лексеми із семантикою бажання, а також спеціальні синтаксичні умовні й порівняльні конструкції.

Ядром субполя імперативності є спонукальні дієслова, синтаксична конструкція з прийменником 把 bǎ / 将 jiāng, заперечний прислівник 别 bié, заперечний прислівник 不 bù у сполуці з низкою модальних дієслів можливості, низка заперечних прислівників у сполуці з модальними модифікаторами необхідності, а також модальна частка 吧 (罢) ba.

На периферії кожного з субполів перебувають засоби, для яких релевантним є виконання функцій, притаманних для елементів різних субполів у складі ФСП модальності, саме тому для периферійної зони цього ФСП характерні певна "розмитість".

7. На основі аналізу центральних і периферійних конституентів було з'ясовано, що в межах ФСП модальності виокремлюється п'ять груп категорійних ситуацій, які становлять семантичне підґрунтя кожного з субполів. Для вилучення КС субполя можливості було враховано такі критерії, як внутрішня і зовнішня можливості, адже вони вказують на зв'язок суб'єкта й ознаки в залежності від внутрішніх чи зовнішніх факторів, що на них впливають. Для характеристики КС субполя необхідності було враховано характер детермінації, ступінь облігаторності, характер ставлення суб'єкта до дії. В основу тлумачення КС субполя достовірності було покладено критерії як достатність/ недостатність інформації, наявність однозначного трактування цієї інформації. КС субполя оптативності ґрунтуються на критерії наявності бажання мовця зі вказівкою на виконання дії, яка носить характер неадресованості. Для опису КС субполя імперативності було проаналізовано відтінки спонукання, які реалізуються через мовні засоби в акті волевиявлення з ознакою адресованості.

8. У межах субполя можливості (об'єктивної) було виокремлено такі категорійні ситуації, як 1) внутрішня ненабута можливість; 2) внутрішня набута можливість; 3) зовнішня деонтична можливість; 4) зовнішня недеонтична можливість.

У межах субполя необхідності було субкатегоризовано такі значення, як 1) необхідність, зумовлена зовнішніми факторами; 2) необхідність, зумовлена суб'єктивними факторами; 3) зобов'язання; 4) вимушена необхідність.

Субкатегорізація субполя достовірності представлена двома мікрополями: мікрополем імовірності і мікрополем істинності. У межах кожного мікрополя було субкатегоризовано такі значення: мікрополе ймовірності – ситуації з високим рівнем імовірності, з середнім, з низьким / з браком імовірності (за оцінкою мовця); мікрополе істинності – ситуації з категоричною достовірністю, з проблематичною достовірністю.

Субполе оптативності представлене такими категорійними ситуаціями: 1) власне бажання; 2) бажання, пов'язане з нереалізованими подіями у минулому; 3) бажання, пов'язане зі спонуканням; 4) побажання; 5) бажання, пов'язане з іншими категоріальними значеннями.

Субкатегоризація субполя імперативності виявила такі категорійні ситуації, як 1) наказ; 2) порада; 3) прохання; 4) пропозиція; 5) заборона; 6) дозвіл.

У представленій типології КС було враховано такі важливі фактори, як інтерпретаційний компонент мовця, а також контекст. В комунікативному виборі мовця в китайській мові істотну роль відіграє реалізація мовцем різних одиниць у мовленні, можливостей їхнього вибору для передачі різних відтінків смислу, можливостей розподілу смислового навантаження між значеннями мовних засобів, контекстуальної, ситуативної інформації з урахуванням точки зору мовця.

Перспективи подальших досліджень ФСП модальності у китайській мові полягають у встановленні й вивченні взаємозв'язків цього ФСП з іншими ФСП, наприклад, з ФСП темпоральності, а також в уточненні й висвітленні статусу в системі деяких засобів і способів реалізації модальності, що зараз перебувають поза межами ФСП, але так само виконують цю функцію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамец П. Образование предложений из пропозиций в современном русском языке / Пржемысл Адамец. — Praha : Univ. Karlova, 1978. — 160 с.

2. Адамец П. Субъектность и возвратность / Пржемысл Адамец // Коммуникативно-смысловые параметры грамматики и текста. — М. : Едиториал УРСС, 2002. — С. 59—63.

3. Адамсон И. Модальный смысл дезидеративности: от семантической зоны к семантической типологии высказываний : дис. ... канд. филол. наук / Инна Адамсон. — Таллин, 2006. — 131 с.

4. Адмони В. Г. Основы теории грамматики / Владимир Григорьевич Адмони. — М. - Л. : Наука, 1964. — 106 с.

5. Алисова Т. Б. Дополнительные отношения модуса и диктума / Татьяна Борисовна Алисова // Вопросы языкознания. — 1971. — № 1. — С. 54—64.

6. Алтабаева Е. В. Категория оптативности в современном русском языке: автореф. дисс... канд. филол. наук : 10.02.01 / Алтабаева Елена Владимировна. — Москва, 2003. — 35 с.

7. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Шарль Балли. — М. : Изд-во иностранной литературы, 1955. — 416 с.

8. Беляева Е. И. Функционально-семантические поля модальности в английском и русском языках / Елена Ивановна Беляева . — Воронеж : ИПЦ Воронежского государственного университета, 1985 . — 180 с.

9. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Эмиль Бенвенист. — М. : Прогресс, 1974. — 447 с.

10. Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по общему языкознанию / Иван Александрович Бодуэн де Куртенэ. — М. : Изд-во АН СССР, 1963. — Т. 2. — 391 с.

11. Бондарко А. В. О грамматике функционально-семантических полей / Александр Владимирович Бондарко // Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка. Т.43. № 6. — М. : Наука, 1984. — С. 492—503.

12. Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. 2-е изд. / Александр Владимирович Бондарко. — М. : Эдиториал УРСС, 2001. — 208 с.

13. Бондарко А. В. Теория значения в системе функциональной грамматики: На материале русского языка. Рос. академия наук. Ин-т лингвистических исследований / Александр Владимирович Бондарко. — М. : Языки славянской культуры, 2002. — 736 с.

14. Бондарко А. В. Категориальные ситуации (к вопросам функциональной грамматики) / Александр Владимирович Бондарко // Вопросы языкознания. № 2. — М. : Наука, 1983. — С. 20—33.

15. Бронікова С. А. Засоби вираження функції сукупності в сучасній українській мові / Світлана Анатоліївна Бронікова // Записки з загальної лінгвістики. — О. : Астропринт, 2001. — Вип. 3. — С. 15—21.

16. Будагов Р. А. Введение в науку о языке: Учебное пособие / Рубен Александрович Будагов. — М. : Добросвет-2000, 2003. — 544 с.

17. Булыгина Т. В. Грамматические и семантические категории и их связи / Татьяна Вячеславовна Булыгина // Аспекты семантических исследований. — М. : Наука, 1980. — С. 320—355.

18. Бюлер К. Теория языка: репрезентативная функция языка / Карл Бюлер. — М. : Прогресс, 1993. — 501 с.

19. Бялик В. Д. Функціональна парадигма вивчення мовних явищ: шляхи еволюції / Василь Дмитрович Бялик // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна, 2012. — Вип. 23. — С. 20—24.

20. Ван Ляо-И. Основы китайской грамматики / Ляо-И Ван. — М. : Изд-во иностранной литературы, 1954. — 261 с.

21. Васильева М. А. Официально-деловой стиль китайского языка. Анализ различных аспектов / Марина Андреевна Васильева. — СПб. : Каро, 2008. — 128 с.

22. Ваулина С. С. Модальность как коммуникативная категория: некоторые дискуссионные аспекты исследования / Светлана Сергеевна Ваулина // Вопросы языковой категории модальности. Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. — Калининград, 2013. — Вып. 8. — С. 7—12.

23. Веденина Л. Г. Основная проблематика французского функционализма / Людмила Георгиевна Веденина // М. Мамудян. Лингвистика. Вступит. статья. — М. : Прогресс, 1985. — С. 5—31.

24. Веденина Л. Г. Функциональное направление в современном зарубежном языкознании / Людмила Георгиевна Веденина // Вопросы языкознания, № 6. — М. : Наука, 1978. — С. 74—84.

25. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке / Виктор Владимирович Виноградов // Исследования по русской грамматике. — М. : Наука, 1975. — С. 53—88.

26. Виноградов В. В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. 7-е изд. / Виктор Владимирович Виноградов. — М. : Русский язык, 2001. — 720 с.

27. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / Іван Романович Вихованець. — К. : Наукова думка, 1992 . — 222 с.

28. Войналович Л. П. Модальність як багатоаспектна лінгвістична категорія / Людмила Петрівна Войналович // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки, 2013. — Кн. 3— С. 28—32.

29. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Изд. 2-е доп. / Елена Михайловна Вольф. — М. : Едиториал УРСС, 2002. — 280 с.

30. Гаврилова Ю. В. Основные общелингвистические взгляды Дж. Р. Ферса / Юлия Владимировна Гаврилова // Вестник МГОУ, серия «Лингвистика». — М. : Изд-во МГОУ, 2009. — №2. — С. 24—28.

31. Гаврилова Ю. В. Системно-функциональное направление в лингвистике Майкла Халлидея / Юлия Владимировна Гаврилова // Вестник МГОУ, серия «Лингвистика». — М. : Изд-во МГОУ, 2014. — № 3. — С. 16—21.

32. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка: Морфология / Владимир Григорьевич Гак. — М. : Высшая школа, 1986. — 312 с.

33. Гак В. Г. Языковые преобразования / Владимир Григорьевич Гак. – М. : Школа "Языки русской культуры", 1998. — 768 с.

34. Гапонова Ю. В. Средства выражения модальных значений возможности и необходимости в текстах печатной рекламы : дис. канд. филол. наук наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Юлия Викторовна Гапонова. — Калининград, 2007. — 197 с.

35. Гобова Є.В. Вивчення фонетики та фонології китайської мови: новітні засоби та технології / Євгенія Валеріївна Гобова // XVI Сходознавчі читання А. Кримського: тези доповідей міжнар. наук. конф. — К. : Видавництво Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2012. — С. 101—102.

36. Гобова Є.В. Визначення меж складних речень у сучасній китайській мові / Євгенія Валеріївна Гобова // Сходознавство. — К. : Видавництво Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2012. — №. 59 — С. 1—9.

37. Голубовська І. О. Мовна картина світу як об’єкт лінгвістичного вивчення / Ірина Олександрівна Голубовська // Наукова спадщина професора С.В. Семчинського і сучасна філологія: Збірник наукових праць: У2 ч. / Упоряд. В. Ф. Чемес. — К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. — Ч. 1. — С. 252—258.

38. Горелов В. И. Теоретическая грамматика китайского языка / В.И. Горелов. — М.: Просвещение, 1989. — 318 с.

39. Горский Д. П., Петрова В. В. Философия. Логика. Язык. / Пер. с англ. и нем. / сост.и предисл. В. В. Петрова ; Общ. ред. Д. П. Горского и В. В. Петрова. — М. : Прогресс, 1987. — 336 с.

40. Грепл М. О сущности модальности / Мирослав Грепл // Языкознание в Чехословакии. — М. : 1978. — 302 с.

41. Грипас О. Ю. Про засадничі принципи функційної граматики / Оксана Юріївна Грипас // Синопсис: текст, контекст, медіа: електрон. наук. фах. вид. — К., 2013. — № 3-4.

42. Гулыга Е. В., Шендельс Е. И. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Елена Владимировна Гулыга, Евгения Иосифовна Шендельс. — М. : Просвещение, 1969. — 184 с.

43. Гумбольдт В. ф. Язык и философия культуры / Вильгельм фон Гумбольдт. — М. : Прогресс, 1985. — 451 с.

44. Гуревич И. С. Взгляды Лу Чжи-вэя по вопросам теории слова и частей речи в китайском языке / Изабелла Самойловна Гуревич // Вопросы филологии и истории стран советского и зарубежного Востока. — М. : Изд. Вост. лит., 1961. — С. 190—198.

45. Гухман М. М. Понятие системы в синхронии и диахронии / Мирра Моисеевна Гухман // Вопросы языкознания. — М. : Изд. Акад. наук СССР, 1962. — №4. — С. 25—35.

46. Данеш Фр., Вахек Й. Пражские исследования в области структурной грамматики на современном этапе / Фридрих Данеш, Йозеф Вахек // Н. А. Кондрашов. Пражский лингвистический кружок. Сборник статей. — М. : Прогресс, 1967. — С. 325—338.

47. Данильчук І. Г. Функціонально-семантичне поле посесивності в сучасній українській мові : дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ірина Гаріївна Данильчук. — Одеський держ. ун-т ім. І.І.Мечникова. — О., 1995. — 245 с.

48. Драгунов А. А. Грамматическая система современного китайского разговорного языка / Александр Александрович Драгунов. — Л. : Изд. ЛГУ, 1962. — 270 с.

49. Драгунов А. А. Исследования по грамматике китайского языка / Александр Александрович Драгунов. — М., Л. : Изд-во АН СССР, 1952. — 230 с.

50. Ермолаева Л. С. Типология системы наклонения в современных германских языках / Любовь Степановна Ермолаева // Вопросы языкознания — М. : Наука, 1977. — №4. — С. 97—107.

51. Есперсен О. Философия грамматики / Отто Есперсен. — М. : КомКнига, 2006. — 408 с.

52. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис / Анатолій Панасович Загнітко. — Донецьк: ДонНУ, 2001. — 662 с.

53. Звегинцев В.А. История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. Часть 1 / Владимир Андреевич Звегинцев. — М. : Просвещение, 1964. — 466 с.

54. Зененко Н. В. Понятие категории модальности в структуре языка / Наталья Викторовна Зененко // Вестник Военного университета № 1. — М. : Изд-во Фонд содействия научным исследованиям проблем безопасности «НАУКА — XXI», 2009. — С. 106—112.

55. Зограф И. Т. Среднекитайский язык (становление и тенденции развития) / Ирина Тиграновна Зограф. — М. : Наука, 1979. — 337 с.

56. Золотова Г. А. О модальности предложения в русском языке / Галина Александровна Золотова // Научные доклады высшей школы. Филологические науки, 1962. — №4. — С. 65—79.

57. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка / Галина Александровна Золотова. — М. : Наука, 1973. — 351 с.

58. Золотова Г. А. Модальность в системе предикативных категорий / Галина Александровна Золотова // Otazky slovanske syntaxe. — Brno, 1973. — С. 93—97.

59. Иванов А. И., Поливанов Е. Д. Грамматика современного китайского языка. Издание 3-е, стереотипное / Алексей Иванович Иванов, Евгений Дмитриевич Поливанов. — М. : Едиториал УРСС, 2003. — 304 с.

60. Исламова И. Ф. Теоретические вопросы категории модальности / И. Ф. Исламова // Научный Татарстан. — К. : Изд-во "Фэн", 2011. — №4. — С. 195—198.

61. Карапетьянц А. М., Тань Аошуан. Учебник классического китайского языка веньянь. Начальный курс / Артемий Михайлович Карапетьянц, Аошуан Тань. — М. : Муравей, 2001. — 384 с.

62. Кацнельсон С. Д. Общее и типологическое языкознание / Соломон Давидович Кацнельсон. — М. : УРСС, 2009. — 218 с.

63. Кірносова Н. А. Засади транскрибування китайської лексики українською мовою / Надія Анатоліївна Кірносова // Сходознавство. — К. : Видавництво Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2009. — Вип. 45-46. — С. 38—57.

64. Конрад Н. И. О национальной традиции в китайском языкознании / Николай Иосифович Конрад // Вопросы языкознания. — М. : Изд. Акад. Наук СССР, 1952. — № 6. — С. 18—27.

65. Коржинек Й. М. К вопросу о языке и речи / Йозеф Мирослав Коржинек // Н. А. Кондрашов. Пражский лингвистический кружок. Сборник статей. — М. : Прогресс, 1967. — С. 317—325.

66. Кузнецов В. Г. Научное наследие Женевской лингвистической школы / Валерий Георгиевич Кузнецов. — М. : Знак, 2010. — 368 с. с 256

67. Курдюмов В. А. Курс китайского языка. Теоретическая грамматика / Владимир Анатольевич Курдюмов. — М. : Цитадель-трейд ; Лада, 2005. — 576 с.

68. Левицкий А. Э. Функциональный подход в современной лингвистике / Анатолий Эдуардович Левицкий // Studia linguistica. — Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2010. — №4. — С. 31—38.

69. Леонтьев А. А. Высказывание как предмет лингвистики, психолингвистики и теории коммуникации / Алексей Алексеевич Леонтьев // Синтаксис текста. — М. : Наука, 1979. — С.17—36.

70. Ли Цзиньси, Лю Шижу. Еще раз об изучении грамматики — разграничение частей речи и проблема существительных / Михаил Викторович Софронов // Новое в зарубежной лингвистике. Языкознание в Китае. — М. : Прогресс, 1989. — С. 81—96.

71. Лихошерстова М. Ю. Функціонально-семантичне поле темпоральності в арабській і українській мовах : автореф. дис. канд. філол. наук, спец.: 10.02.17 / Марія Юріївна Лихошерстова. — К. : Київський нац. лінгвіст. ун-т, 2014. — 20 с.

72. Любимова Ю. С. Актуальність функціонального підходу до аналізу категорії модальності в китайській мові / Юлія Сергіївна Любимова // Людина як суб’єкт міжкультурної комунікації: сучасні тенденції у філології, перекладі

та навчанні іноземних мов: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 грудня 2014 р. — Львів : ГО "Наукова філологічна організація "ЛОГОС", 2014. — С. 85—88.

73. Любимова Ю. С. Засоби і способи реалізації модальності можливості в сучасній китайській мові / Юлія Сергіївна Любимова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки. — Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2016. — Випуск № 1 (83).— С. 72—78.

74. Любимова Ю. С. Кваліфікація оціннісної модальності в китайській мові / Юлія Сергіївна Любимова // Україна і світ: діалог мов та культур: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 30 бер.-01 квіт. 2016 р. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. — С. 203—205.

75. Любимова Ю. С. Методологічні приципи дослідження категорії модальності в сучасній китайській мові (функціональний аспект) / Юлія Сергіївна Любимова // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: філологія. — Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2014. — Вип. 13. — С. 113—115.

76. Любимова Ю. С. Особливості вивчення категорії модальності в китайській лінгвістичній традиції / Ю.С. Любимова // Україна і світ: діалог мов та культур: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 01-03 квіт. 2015 р. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2015. — С. 251—253.

77. Любимова Ю. С. Потенциальное наклонение глагола как доминанта субполя возможности в современном китайском языке / Юлія Сергіївна Любимова // Austrian journal of humanities and social sciences. Scientific journal. — Vienna : "East West", 2016. — № 1-2 (January-February). — С. 35—38.

78. Любимова Ю. С. Типи модальних значень в сучасній китайській мові / Юлія Сергіївна Любимова // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету, Серія: філологія. — Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2015. — Вип. 15. — с. 92—95.

79. Любимова Ю. С. Функціональні особливості дослідження засобів та способів вираження категорії модальності в сучасній китайській мові /

Юлія Сергіївна Любимова // Одеський лінгвістичний вісник. — Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2015. — Вип. 5. — Том 1. — С. 87—91.

80. Люй Шу-сян. Очерк грамматики китайского языка. Слово и предложение / Шусян Люй. — М. : Из-во восточной лит-ры, 1961. — 266 с.

81. Люй Шу-сян. Очерк грамматики китайского языка. Часть первая. Категории / Шу-сян Люй. — М. : Наука, 1965. — 349 с.

82. Мамудян М. Лингвистика / Мортеза Мамудян. — М. : Прогресс, 1985. — 200 с.

83. лингвистики / Андре Мартине // Новое в лингвистике. — Вып. 3. — М. :ИЛ, 1963. — С. 384.

84. Матезиус В. О системном грамматическом анализе / Виллем Матезиус // Н. А. Кондрашов. Пражский лингвистический кружок. Сборник статей. — М. : Прогресс, 1967. — С. 226—239.

85. Мацкевич А. Р. Співвідношення модальності і точки зору в арабському публіцистичному тексті / Андрій Романович Мацкевич // Східний світ, 2013. — № 1. — С. 57—60.

86. Мединська Н. М. Структура семантичного поля дієслів багатократно-дистрибутивної і розподільної дії : дис... канд. філол. наук. — К., 2000.

87. Мещанинов И. И. Члены предложения и части речи / Иван Иванович Мещанинов. — Л. : Наука, 1978. — 388 с.

88. Мурашевич К. Г. Вступ до східної філології / Катерина Генадіївна Мурашевич. — К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. — 159 с.

89. Мустайоки А. Теория функционального синтаксиса. ОТ семантических структур к языковым средствам / Арто Мустайоки. — М. : Языки славянской культуры, 2006. — 509 с.

90. Новак Л. Основная единица грамматической системы и типология языка / Людовит Новак // Н. А. Кондрашов. Пражский лингвистический кружок. Сборник статей. — М. : Прогресс, 1967. — С. 210—226.

91. Падучева Е. В. Модальность [Електронний ресурс] / Елена Викторовна Падучева. — Режим доступу : http://rusgram.ru/Модальность - 41.htm . (дата звернення 20.12.2014)

92. Панфилов В. З. Категория модальности и ее роль в конституировании структуры предложения и суждения / Владимир Зиновьевич Панфилов // Вопросы языкознания — М. : Наука, 1977. — № 4 — С. 36—48.

93. Панфилов В. С. Коммуникативный синтаксис китайского языка / Валерий Сергеевич Панфилов // Вопросы языкознания. — М. : Наука, 2010. — №2. С. 64—73.

94. Петюченко Н. В. Модель харизматичної комунікації у німецькому та українському публічному дискурсі / Наталія Володимирівна Петлюченко // Збірник наукових праць НУ «ОЮА», присвячений 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права. — Одеса, 2012. — Вип. 6. — С. 110—122.

95. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / Александр Матвеевич Пешковский. — М. : Учпедгиз, 1956. — 512 с.

96. Поливанов Е. Д. Статьи по общему языкознанию / Евгений Дмитриевич Поливанов. — М. : Наука, 1968. — 376 с.

97. Потебня А. А. грамматике / Александр Афанасьевич Потебня. — М. : Учпедгиз, 1958. — Т. I-II. — 536 с.

98. Проблемы функциональной грамматики. Полевые структуры / [Бондарко А. В., Ахапкина Я. Э., Воейкова М. Д. и др.] ; под ред. А. В. Бондарко. — СПб. : Наука, 2005. — 478 с.

99. Прядохин М. Г., Прядохина Л.И. Краткий словарь трудностей китайского языка. Учебный словарь-справочник / Михаил Георгиевич Прядохин, Любовь Ивановна Прядохина. — М. : Муравей, 2002. — 464 с.

100. Рагозина Е. В. О составе модальных значений и особенностях их реализации в вопросительных предложениях / Елена Владимировна Рагозина // Вестник ВолГУ, 2008. — Серия 2. — № 1 (7). — С. 32—36.

101. Распопова Т. И. Оптативные и побудительные предложения: (к проблеме дифференциации) / Татьяна Игоревна Распопова // Синтаксис русского предложения. — Воронеж, 1985. — С. 59—65.

102. Седых А. П. Пропозиция, модус, диктум в национальных языках // Аркадий Петрович Седых / Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: гуманитарные науки. — НИУ «БелГУ», 2008. — №2. — Т.15. — С. 51—56.

103. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Эвдард Сепир. — М. : Прогресс, 1993. — 656 с.

104. Скаличка В. О грамматике венгерского яызка / Владимир Скаличка // Н. А. Кондрашов. Пражский лингвистический кружок. Сборник статей. — М. : Прогресс, 1967. — С. 128—196.

105. Слободинська Т. С. Функціональна граматика в контексті системних міждисциплінарних досліджень мовленнєвої коммунікації / Тамара Степанівна Слободинська // Наукові праці ЧДУ. Вип. «Філологія. Мовознавство», 2009. — Вип. 92. — С. 122—127.

106. Слюсарева Н. А. Синтаксис и морфология в свете функционального подхода / Наталья Александровна Слюсарева // Филологические науки. — М. : Грамота, 1984. — № 5. — С. 36—41.

107. Сорокін С. В. Концепт абсентивності в семантичній структурі турецького абсентив-перфекта / Сергій Володимирович Сорокін // Культура народов Причерноморья, 2003. — № 43. — С. 233—236.

108. Сорокін С. В. Турецька й українська мови в системі координат “ВИД — ЧАС — МОДАЛЬНІСТЬ” : Монографія / Сергій Володимирович Сорокін. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. — 341 с.

109. Современный русский язык : Учеб. для филол. спец. ун-тов. 2-е изд., испр. и доп. / В. А. Белошапкова, Е. А. Брызгунова, Е. А. Земская и др.; Под ред. В. А. Белошапковой. — М. : Высшая школа, 1989. — 800 с.

110. Солганик Г. Я. Очерки модального синтаксиса: монография / Григорий Яковлевич Солганик. — М. : Флинта : Наука, 2010. — 136 с.

111. Солнцев В. М. Введение в теорию изолирующих языков / Вадим Михайлович Солнцев. — М. : Восточная литература, 1995. — 352 с.

112. Солнцев В. М. Теоретическая грамматика современного китайского языка (проблемы морфологии). Курс лекций / В. М. Солнцев, Н. В. Солнцева. — М. : Военный институт, 1978. — 152 с.

113. Солнцев В. М. Типологические свойства изолирующих языков (на материале китайского и вьетнамского языков) / Вадим Михайлович Солнцев // Языки Юго-Восточной Азии. Проблемы морфологии, фонетики и фонологии. — М. : Наука, 1970. — С. 11—19.

114. Софронов М. В. Китайский язык и китайская письменность. Курс лекций / Михаил Викторович Софронов. — М. : АСТ, Восток-Запад, 2007. — 640 с.

115. Сусов И. П. История языкознания [Електронний ресурс] / Иван Павлович Сусов / М. : Восток-Запад. — 2006. — гл. 9.1. — Режим доступу: http://homepages.tversu.ru/~ips/Hist_09.htm#9.1. (дата звернення 10. 10. 2014).

116. Тань Аошуан. Проблемы скрытой грамматики: синтаксис, семантика, и прагматика языка изолирующего строя (на примере китайского языка) / Аошуан Тань. — М. : Языки славянской культуры, 2002. — 898 с.

117. Тань Аошуан. Китайская картина мира. Язык, культура, ментальность / Аошуан Тань. — М. : Языки славянской культуры, 2004. — 240 с.

118. Тань Аошуан. Учебник современного китайского языка. Изд. 2-е, испр. / Аошуан Тань. — М. : Наука, 1988. — 719 с.

119. Теория функциональной грамматики. Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис / [А.В. Бондарко, М.А. Шелякин, В.С. Храковский и др.] ; под. ред. А.В. Бондарко, Изд. 2-е. — М. : УРСС, 2001. — 348 с.

120. Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность / [А. В. Бондарко, Е. И. Беляева, Л. А. Бирюлин, Е. Е. Корди] ; под ред. А. В. Бондарко. — Л. : Наука, 1990. — 264 с.

121. Трубецкой Н. С. Избранные труды по филологии / Николай Сергеевич Трубецкой. — М. : Прогресс, 1987. — 556 с.

122. Фу Цзыдун. Разграничение и распознавание частей речи / Цзыдун Фу // Новое в зарубежной лингвистике. Языкознание в Китае. Пер. статьи: Беликов А. А. — М. : Прогресс, 1989 г. — С. 108—125.

123. Хамрай О. О. Фонологічні засади сегментації китайського тексту / Олексій Олександрович Хамрай // Китаєзнавчі дослідження. — Київ : Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, Українська асоціація китаєзнавців, 2012. — Т. 2. — С. 72—82.

124. Ханина О. В. Желание : когнитивно-функциональный портрет / Ольга Владимировна Ханина // Вопросы языкознания. — М. : Наука, 2004. — № 4. — С. 122—154.

125. Хомский Н. Язык и мышление / Ноэль Хомский. — М. : Изд-во Московского университета, 1972. — 126 с.

126. Чжао Юньпин. Сопоставительная грамматика русского и китайского языков / Юньпин Чжао. — М. : Прогресс, 2003. — 456 с.

127. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / Алексей Александрович Шахматов. — М. : Эдиториал УРСС, 2001. — 624 с.

128. Шведова Н. Ю. Русский язык. Избранные работы / Наталия Юльевна Шведова // Росс. акад. Наук ; Отд-е историко-филолог. наук ; Ин-т русского языка им. В.В. Виноградова. — М. : Языки славянской культуры, 2005. — 640 с.

129. Шевченко О. М. Основи ділової комунікації. Китайська мова (вищий рівень) / Олена Миколаївна Шевченко. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. — 120 с.

130. Шелякин М. А. О единстве функционального и системного описания грамматических форм в функциональной грамматике / Михаил Алексеевич Шелякин // Проблемы функциональной грамматики. — М. : Наука, 1985. — С. 37—49.

131. Шелякин М. А. Функциональная грамматика русского языка / Михаил Алексеевич Шелякин. — М. : Русский язык, 2001. — 288 с.

132. Щерба Л. В. Избранные работы по русскому языку / Лев Владимирович Щерба. — М. : Учпедгиз, 1957. — 188 с.

133. Щербакова М. И. Лексико-грамматическая специфика оптативности в современном русском языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Мария Ивановна Щербакова. — М., 2016. — 372 с.

134. Щукин А. А. Ходячие китайские выражения / Анатолий Александрович Щукин. — М. : АСТ : Восток-Запад, 2008. — 2-е изд. — 89 с.

135. Щур Г. С. Теории поля в лингвистике / Георгий Семенович Щур. — М. : Наука, 1974. — 256 с.

136. Шутова Е. И. Синтаксис современного китайского языка / Евгения Ильинична Шутова. — М. : Наука, 1991. — 391 с.

137. Якобсон Р. О. Шифтеры, глагольные категории и русский глагол / Роман Осипович Якобсон // Принципы типологического анализа языков различного строя. — М. : Наука, 1972. — С. 95—113.

138. Яковлев Г. Ю. О перспективном методе исследования природы китайского языка (на примере российской научной традиции) / Г. Ю. Яковлев // Вестник НГУ. Серия: История, филология. — Н. : Изд. центр НГУ, 2008. — Вып. 4 — т. 7. — С. 87—91.

139. Яковлева Е. С. Фрагменты русской языковой картины мира (модели пространства, времени и восприятия) / Екатерина Степановна Яковлева. — М. : Гнозис, 1994. — 344 с.

140. Яхонтов С. Е. Древнекитайский язык / Сергей Евгеньевич Яхонтов. — М. : Наука, 1965. — 115 с.

141. Яхонтов С.Е. История языкознания в Китае (I тыс. до. н. э. – I тыс. н. э.) / Сергей Евгеньевич Яхонтов // История лингвистических учений. Древний мир. — Л. : Наука, 1980. — С. 92—110.

142. Яхонтов С. Е. История языкознания в Китае (XI — XIX вв.) / Сергей Евгеньевич Яхонтов // История лингвистических учений. Средневековый Восток. — Л. : Наука, 1981. — С. 224—248.

143. Яхонтов С. Е. Категория глагола в китайском языке / Сергей Евгеньевич Яхонтов. — Л. : Из-во Ленинградского ун-та, 1957. — 179 с.

144. Яхонтов С. Е. Понятия частей речи в общем и китайском языкознании / Сергей Евгеньевич Яхонтов // Вопросы теории частей речи. — Л. : Наука, 1968. — С. 70—90.

145. Chen S. The Interaction of Modals and Temporal Marking in Mandarin Chinese (University of British Columbia) / Sihwei Chen. — [Electronic Resource] : URL : http://faculty.human.mieu.ac.jp/~glow_mie/IX_Proceedings_Poster/04Chen.pdf (дата звернення 05. 2016)

146. Cui J.-J. The Syntactic Structure of Modal Verbs in Chinese / Jingjing Cui // Theory and Practice in Language Studies. —Academy Publisher, 2013. — Vol. 3. — No. 7. — P. 1154—1159.

147. Firth J. R. Personality and Language in Society / John Rupert Firth // Papers in Linguistics. — Oxford : Oxford University Press, 1950. — P. 177—189.

148. Hacking I. Possibility / Ian Hacking // The Philosophical Review. — Duke University Press, 1967. — Volume 76. — Issue 2. — P. 143—168.

149. Halliday M. A. K. An Introduction to Functional Grammar / Michael Alexander Kirkwood Halliday. — London : Arnold, 1985. — 387 p.

150. Halliday M. A. K. Learning How to Mean. Explorations in the Development of Language / Michael Alexander Kirkwood Halliday. — London : Edward Arnold, 1975. — 164 p.

151. Hengeveld K., Mackenzie J. L. Functional Discourse Grammar. A Typologically-based Theory of Language Structure / Kees Hengeveld, J. Lachlan Mackenzie. — Oxford University Press, 2008. — 503 p.

152. Hsieh C-L. Epistemic Stance Taking in Chinese Media Discourse / Chia-Ling Hsieh // 理论语言学研究, 2009. — 第 3 卷. — P. 1—34.

153. Hsieh C-L. Modal Verbs and Modal Adverbs in Chinese: An Investigation into the Semantic Source / Chia-Ling Hsieh. — UST Working Papers in Linguistics. Volume 1. — P. 31—58. — [Electronic Resource] : URL :http://ling.nthu.edu.tw/USTWPL/vol1/3_Modal%20Verbs%20and%20Modal%20

Adverbs%20in%20Chinese%20_Hsieh,%20Chia-Ling.pdf. (дата звернення 10.12. 2014)

154. Hua Lin. A Grammar of Modern Chinese / Lin Hua. — Lincom Europa, 2001. — 201 p.

155. Klein W., Li P., Hendriks H. Aspect and Assertion in Mandarin Chinese / Wolfgang Klein, Ping Li, Hemriette Hendriks // Natural Language & Linguistic Theory. — Springer Science+Business Media, 2000. — Volume 18. — Issue 4. — P. 723—770.

156. Li Charles N., Thompson Sandra A. Mandarin Chinese. A Functional References Grammar / Charles N. Li, Sandra N. Thompson. — Berkeley & Los Angeles : U. of California Press, 1989. — 691 p.

157. Li R.-Z. Modality in English and Chinese: A typological perspective. Doctoral Dissertation / Ren-Zhi Li. — University of Antwerp. — Florida : Boca Raton, 2004. — 372 p.

158. Lin T.-H. J. Multiple-Modal Constructions in Mandarin Chinese and Their Finiteness Properties / Jonah T.-H. Lin // Journal of Linguistics. — Cambridge University Press, 2012. — Volume 48. — Issue 1. — P. 151—186.

159. Lyons J. Semantics. Volume 2 / John Lyons. — Cambridge University Press, 1977. — 897 p.

160. Palmer F.R. Modality and the English Modals / Robert Frank Palmer. — Routledge, 1990. — 220 p.

161. Peyraube Alain, Li Ming The Semantic Historical Development of Modal Verbs of Volition in Chinese / Alain Peyraube. Janet Zhiqun Xing // Newest Trends in the Study of Grammaticalization and Lexicalization in Chinese. — G. : Hubert & Co., 2012. — 303 p.

162. Ross Cl., Ma J.-H. S. Modern Manndarin Chinese Grammar / Claudia Ross, Jing-heng Sheng Ma. — New York : Routledge, 2006. — 397 p.

163. Thompson S. Recent Developments to Functional Approach to Chinese / Sandra Thompsom, Yung-O Biq, James Tai // New Horizons in Chinese Linguistics. — N. : Kluwer Academic Publishers, 1996. — 383 p.

164. Tsai W.-T. D. On the Topography of Chinese Modals / Wei-Tian Dylan Tsai // Beyond Functional Sequence: The Cartography of Syntactic Structures. — Oxford University Press, 2015. — Volume 10. — P. 275—294.

165. von Fintel, Kai. Modality and Language / Kai von Fintel. — In Donald M. Borchert (ed.), Encyclopedia of Philosophy — Second Edition. — Detroit: MacMillan Reference USA, 2006. — [Electronic Resource]: URL : http://mit.edu/fintel/fintel-2006-modality.pdf. (дата звернення 15. 01.2016).

166. Wang Y.-X. On Chinese Modal Particle A (啊) / Ying Xian Wang. — Bern : Peter Lang AG, International Academic Publishers, 2013. — 409 p.

167. Zhuo J.-S. Dramatized Discourse: The Mandarin Chinese Ba-construction / Jing-Schmidt Zhuo. — Amsterdam : John Benjamins Publishing, 2005. — 337 p.

168. 赵春利. 语气、情态与句子功能类型 / 赵春利 / / 外语教学与研究 (外国语文双月刊) .北京 ：外研社，2011. — 第 43 卷.—第 4 期.— 483—500 页.

169. 赵元任. 汉语口语语法 /赵元任. — 北京 ：商务印书馆. — 380 页.

170. 赵元任. 语言学论文集 / 赵元任. 北京 ： 商务印书馆，2002. — 910 页.

171. 郭锐. 高名凯先生的汉语词类研究 / 郭锐 / / 语言学论丛. 北京 ：商务印书馆，2013. — 第 46 辑. — 71—85 页.

172. 柯理思. 从普通话里跟“得”有关的几个格式去探讨方言类型学 / 柯理思. — 语言研究, 2001. — 2 期. — 7—18 页.

173. 黎锦熙. 新著国语文法 / 黎锦熙. — 长沙 ：湖南教育出版社，2007. — 347 页.

174. 吕冀平. 汉语语法基础 / 吕冀平. — 北京 ：商务印书馆，2000 年 . — 507 页.

175. 吕叔湘. 汉语语法分析问题 /吕叔湘. — 北京：商务印书館, 1997. — 113 页.

176. 吕叔湘. 现代汉语八百词: 增订本 /吕叔湘. — 北京：商务印书館, 2016. — 760 页.

177. 吕叔湘. 语法学习 /吕叔湘. — 上海：复旦大学出版社, 2006. — 199 页.

178. 陆志韦. 汉语的构词法（修订本） / 陆志韦. — 北京 ：北京科学出版社, 1964. — 148 页.

179. 孙利萍. 汉语可能补语的语法意义 / 孙利萍 / / 江南大学学报 (人文社会科学版)， 2007. — 第 6 卷. — 第 1 期. — 94—96 页.

180. 王力. 王力文集。第一卷。中国语法理论 / 王力. — 山东 ：山东教育出版社，1944-45. — 515 页.

181. 王力. 文集. 第二卷. 中国现代语法 / 王力. — 山东教育出版社, 1986. — 568 页.

182. 王力. 王力文集。第十六卷。语言理论. 中国语言学. 古汉语概论. 语法理论. 古汉语语法. 现代汉语语法 / 王力. — 山东 ：山东教育出版社，1990. — 553 页.

183. 映芳. 必须必需的区别 / 映芳. [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. — Режим доступу : http://www.pinti.com.cn/zhishi/jichu/531541.html (дата звернення 23.05.2016).

184. 聂志平.《马氏文通》的词类观 / 聂志平 / / 宁夏大学学报(人文社会科学版)，2007. — 第 29 卷. — 第 6 期. — 41—46 页

185. 朱德熙. 语法答问 / 朱德熙. — 北京 : 商务印书馆，1999. — 85 页.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОГО ХАРАКТЕРУ

186. Большой китайско-русский словарь [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. — Режим доступу : http://bkrs.info/.

187. 在线成语词典[Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. — Режим доступу : http://chengyu.t086.com/

188. 新华字典 （大字本）/ 10 版. — 北京 : 商务印书馆，2004. — 692 页.

189. 在线新华词典 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. — Режим доступу : http://xh.5156edu.com/

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО ХАРАКТЕРУ

190. 巴金. 家.巴金全集 / 巴金. — 北京 : 人民文学出版社，1986. — 486 页.

191. 曾維瑜. 愛戀偶像劇 /曾維瑜. —新北市 : 夢工場出版社, 2002. — 188 页.

192. 沈斯涵. 睹物斯人: 沈斯涵诗集 / 沈斯涵. — 新加坡 : 玲子传媒私人有限公司, 2015. — 160 页.

193. 大仲馬 (Alexandre Dumas). 基度山恩仇記(二) : Le Comte De Monte-Cristo / 大仲馬. 鄭克魯. — 台北 : 遠流出版, 2005. — 400 页.

194. 戴维斯. 我以为我们再也不说话了 : 从疏远到和解 / 戴维斯. — 北京 : 中信出版社, 2003. — 320 页.

195. 沈从文. 边城. 读名著. 学语文 / 沈从文著. 安旻，毛鑫， 梁秀花编. — 增订版. — 北京 ：中国对外翻译出版公司，2011. — 120 页.

196. 冯骥才. 崇拜的代价 / 冯骥才. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.dushu369.com/zhongguomingzhu/fjczpj/cbddj/ (дата звернення 3.05.2016)

197. 付秀莹. 朱颜记 / 付秀莹. — 南昌 ：二十一世纪出版社; Esphere Media, 2012. — 313 页.

198. 公子諾. 全職高手（上） / 公子諾. — Boulder：Beringia Books Llc, 2015. — 557 页.

199. 胡震宁. 老板是你最大的客户 / 胡震宁. — 北京 ：中信出版社, 2005. — 208 页.

200. 鞠萍. 萍聚 / 鞠萍. — 上海 ：少年儿童出版社, 2003. — 243 页.

201. 克拉默. 一个华尔街瘾君子的自白 / 克拉默 （作者），万丹（译者）. — 北京 ：中信出版社, 2003. — 331 页.

202. 莱特曼·迈克尔. 危机，想知道为什么？ / 迈克尔·莱特曼（作者），周友恒（译者）. — 天津 ：天津社会科学出版社, 2011. — 344 页.

203. 老舍. 茶馆 / 老舍. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.dushu369.com/zhongguomingzhu/chaguan/ (дата звернення 5.06.2016).

204. 李国文. 冬天里的春天 / 李国文. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://jxpd.yandu.gov.cn/Front_Jxpd/infodetail/?InfoID=e72184aa-28cc-4a9f-b468-d29736b98118&categoryNum=007001001002002 (дата звернення 8.06.2016).

205. 励志天下. 我真希望有一双翅膀 450 作文 / 励志天下. [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. — Режим доступу : http://www.lizhi123.net/zwtop/224779.html (дата звернення 10.05.2016).

206. 廖三余. 人力资源管理 / 廖三余. 北京 : 清华大学出版社有限公司, 2006. — 366 页.

207. 林豆豆. 向阳花开 / 林豆豆. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://blog.sina.com.cn/s/blog_6c6af21501014ty9.html (дата звернення 11.05.2016).

208. 林弋然. 活着，就该顺其自然 / 林弋然. — 四川数字出版传媒有限公司 ; Esphere Media, 2014. — 221 页. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://books.google.com.ua/books?id=7451BgAAQBAJ&printsec= (дата звернення 29.05.2016).

209. 刘洪仁, 周怡. 最爱读国学书·论语·孟子 / 刘洪仁, 周怡. — 成都 : 四川文艺出版社 : Esphere Media, 2012. — 312 页.

210. 罗贯中. 三国演义. 最爱读国学系列 / 罗贯中. — 北京 : 中国民主法制出版社, 2012. — 370 页. [Електронний ресурс] — Режим доступу : https://play.google.com/store/books/details?id=V4HJDAAAQBAJ (дата звернення 2.06.2016).

211. 茅盾. 子夜 [Електронний ресурс] / 茅盾. — Режим доступу : http://www.dushu369.com/zhongguomingzhu/zy/ (дата звернення 20.07.2016).

212. 苏青. 结婚十年 / 苏青. 北京 : 国际文化出版公司，2005. — 276 页.

213. 孙力. 余小惠. 都市风流 / 孙力. 余小惠. — 杭州 : 浙江文艺出版社, 1989. — 543 页.

214. 王跃文. 梅次故事 / 王跃文. — 长沙 ：湖南文艺出版社 ; Esphere Media, 2016. — 443 页.

215. 魏巍. 东方（上） / 魏巍. — 广东 ：广东教育出版社，1999. — 1101 页.

216. 吴义勤. 中国当代文学经典必读：2010 中篇小说卷 / 吴义勤. — 南昌：百花洲文艺出版社 ; Esphere Media, 2014. — 354 页.

217. 央视网. 少年潜入飞机偷渡迪拜欲当乞丐藏身货仓落地被捕 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. — Режим доступу : http://www.chinanews.com/shipin/2016/06-01/news649779.shtml (дата звернення 3.07.2016).

218. 源雨顺，沈巍. 人生四十有场雪：人到中年的幸福经营课 [Електронний ресурс] / 源雨顺，沈巍. — Режим доступу : https://books.google.com.ua/books?id=kpCZAgAAQBAJ&pg= (дата звернення 18.06.2016).

219. 岳观铭. 欢乐咒（下）/ 岳观铭. — 新加坡 ：玲子传媒, 2012. — 316 页.

220. 张丽婕. 活，该幸福 / 张丽婕. — 长春 ：北方妇女儿童出版社, 2014. — 255 页.

221. 张忠朴. 人生的不标准答案 / 张忠朴. — 北京 ：中信出版社, 2002. — 208 页.

222. 钟松. 假如又回到高中：清华学子全面总结高中生活 / 钟松. — 北京 ：清华大学出版社有限公司, 2000 — 322 页.

223. 鍾怡陽. 流傳千年的印度神話故事 / 鍾怡陽. — 台北 ：红蚂蚁图书有限公司, 2011. — 336 页.

224. OECD 化学事故预防准备与应变指导原则 / / OECD 环境、健康与安全出版品，化学事故系列. — Paris, OECD publishing, 2007. — № 10. — 205 页.